

BERDE MÁRIA

KERESZTJÁRÓ SZERELEM

ATHENAEUM

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2023
ISBN 978-963-417-535-3 (online)
MEK-21494

*»Egymásnak terhét hordjuk«, - mond az Irás
S hogy »a hívő megszentel hittelent«.
Az elbukottért sírt szívbéli sírás
Az Úrral annak új kötést teremt.*

*Miként meg nem szült magzat anyja véréért
És szívja szent tejét az újszülött:
Másból itatjuk szívünk szomjú mélyét,
Egymásból szívunk új vért, új velőt.*

*Idegen jószág hüvelye csak éltünk,
Egymás tornyában szegletkő vagyunk,
Szórván kincsünket: máséból fecsélünk,
Másnak világlunk, fölgyujtván magunk.*

*Jákoblétrák, ha élünk igazul,
Min mások hágnak föl a messzi mennyig...
Pokolkapuk, ha dőzsölünk gazul,
Mi másban mindenek, magunkba semmik:*

»Mert nem vagyunk magunké«, - mond az Úr.

ELSŐ RÉSZ

A vízre könyöklő sziklatömb csipkézetes folytatásának tűnő vár egészen sötét, csak egyik tornyának repkényszemöldű ablakszeme fölött dereng aranyló füst. Odabent mécs ég, a toronyszoba lakója féloldalt az ablakfalnak dőlve, a kőfalak közé mélyen ágyalt kertbe bámul. A természet pedig nem tud nyugton aludni, ha nézik. A fák nyujtóznak, a virágok szaggatottan lehellik föl illatgomolyaikat, a szél sóhajt és hintázni idézi fedél alól az alvó denevéreket... A támadó hold, mint szemérmes lány az ünnep küszöbén, kinek szépsége csak később nyíl vakító-ra, még sugártalanul, piruló arccal áll az ég peremén. Minden sajátosan meghatott, ünnepelőtti.

S mintha az egész ünnepelőtti éjszaka nyughatatlansága az ablakfal hűvösére hajló fiatal szívből áramlanék. A sugár, fűrtbeomló hajú gyermekifjú ma éjjel a gyermekség és ifjúság elválasztó küszöbén áll. Most fejezte be a próbaidőt, holnap lovaggá ütik, oly fiatalon, mikor más ifjú a fegyvereket még csak hordozni tudja illőn. Hiszen mindössze négy éve, hogy ille-met, vallásosságot és vitézséget tanulni Valkenfelsen várába jött. És mégis, maga a szigorú, keresztes háborút járt vitéz várúr és maga Thibáld gróf, a szomszédvár ura, aki a galantériának mestere, ők ajánlják föl holnap a lovagi méltóságra; úgy ítélvén róla, hogy mind a hét lovagi művészetben, de kivált a karddal vívásban, dárdavetésben és lovaglásban a tökéletességet érte már el. Ha erre gondol az ifjú fegyverhordó, szíve vadul tágul, és nehéz tornákon acélozott, de most böjtöktől megsápadt, imáktól elkomorult arcára fiatal, büszke, mosolyos tűz suhan.

A hold lassan följebb hág és lehullatja ezüst lepedőjét. Egyszerre megvillannak lent a pünkösdi rózsák, a liliomok még csak bimbózó, gyertyaegyenes szárai. S a derengő rózsafejek, iramló liliomágak visszaintenek a napra, mikor ő, Romuald, mint kis apródból fegyverhordozóvá lépő, első nap maradt itt a zezugosan félelmetes, hátával a Rajnára könyöklő várban és amely napon először és utoljára látta Andriánát, a vár kisasszonyát.

Ott állt ő akkor is, szobája ablakánál, mert a búcsú után felfutott a toronyba, hogy apja után lásson... S könnytől fénylő tekintete a messziben célt vesztvén, az alatt húzódó kertbe tévedt. Harmatfürdőből kelő nyáreleji reggel volt, fecskék cikáztak a repkény-ölelte torony táján. Lent a kőfalakról habosfehér patakban buggyant a moharózsa; a liliomok csillogtak, mint gyémánttal kirakott szent kelyhek. És a moharózszakuhatag alatt, a liliomok kelyhei között Andriána állott: csillagokkal varrottas égszínkék ruhában, nehéz ezüstszőke hajfonata lehúzta fejét, úgy, hogy kissé féloldalra hajtotta.

Szeme oly sötétkéék volt, hogy Romualdig kéklett... kezében apró rózsaszín rózsákból font koszorúcskát tartott, az utolsó virágokat fűzve még hozzája.

A kisasszonyka mögött egy vászonruhás leányzó leste a parancsot és Romuald hallotta, amint a gyermek sorban számba adta neki kedves virágait, gyógynövényeit: melyiket mikor, nap-támadatkor, hénapon, vagy estszálltával kell-e öntözni; mikor kiültetni, kiásni, elföldni.

- És ne feledd, Mártha, a Miasszonyunknak mindennap virágot vinni nevemben...

Mikor a leányzó az öntözővel a csorgó felé ment, a gyermek is megindult a külső várfal felé. Tovahaladtában édes, vékonyka hangon, kicsit könnybefúlva énekelte, míg gyöngye kezével egy-egy virágzó gallyat megcirógatott:

Virág, virág, mért virágzol,
Mikor az én szívem gyászol -
Hajtsd le inkább nyíló fejed,
Hullasd értem a leveled...

Romuald most, a majd négy évvel későbbi esten visszaemlékezett, hogy abban a percben szíve összedobbant a szép, szomorú gyermekkel, - de aztán mindez elmúlt belőle, az otthon iránti honvágygal együtt. S ez nem is lehetett másként. Andriánát még azon délelőtt két mélyen elfátylazott apáca hintóba emelte és vitte Szent Orsolya asszony védelmébe, hogy teste, a csodaszép virág, a menny illatlelkével teljék meg. Így óhajtá ezt a család dicső tagja, Fülöp kölni érsek és a gróf meg a grófné némi titkos tanakodások után beleegyeztek. Maga Romuald már csak a csatlósokkal kísért hintóbárákat látta kigördülni a várhídon. De azon délután újra eszébe jutott Andriána. Egy a keze alá adott kis apród, Landolf nevezetű, kivel szobáját is megosztotta, csacska szóval mutogatta neki végig az egész, csúcsfedelelkel, négytornyos bástyákkal dalmahodó várat, nem kis ámulatára Romualdnak; mert az ő szülei bár rangosak, de a legszegényebb rendből valók voltak: földből hányt, palánkkal támasztott várfalukon belül csak faházban laktak.

Csatangolás közben a két fiú ama kerten is áthaladt, hol a Miasszonyunk kőfalrafestett képe tündökölt. Ez a kép, - egy Itáliából erre vetődött piktör műve - mezei virágok közt ábrázolta a Szűzet. A kőfalhoz ültetett liliumok, sarkantyúk a képen mintha csak folytatódnának. És a Szűz sem hasonlított az idevaló vártemplom merev és kiaszott Boldogasszonyához, hanem nyájasan mosolygott, igazat adva a feje köré rótt Irás szavának: »Nézzétek a mezők liliumát.«

Romuald ekkor megpillantotta a Szűz lábánál Andriána reggelfont, rózsaszín kis koszorúját. Már hervadozott...

Este, - Andriánára való utolsó emlékezésül, - csak elcsodálkozott Romuald, mikor Gerberga grófnét megpillantotta. Kissé régimódi, merev pompában, büszke és hideg mosollyal ült hajadonai közt, az asztal főhelyén és éles tekintettel mustrálta őt, az új, tapasztalatlanul forgolódo fegyverhordozót. Romualdnak eszébe jutott, hogy az ő anyját szagos szeszekkel dörzsölték fel ájultából, mikor megváltak. A grófné azonban erős volt, tudott uralkodni magán és másokon, talán azért is volt híres messzeföldön az udvara és azért volt kitüntetés nála meg férje uránál való lovaggá...

Romuald multbamerengése itt hirtelen megszakadt. Az éjszaka messzi peremén sárga derengés párázott föl, egyre terjedve, majd fénypontokra válva, mintha aranycsillagok közelednének. Nemsokára megcsendült a külső várkapura erősített csengetőtábla a kopogtató gyűrű csattanása alatt. Rá nyomban fölhallatszott a várőr kürtjele. A kövel vert külső udvaron nehéz léptek kongtak; kulcsok, reteszelő rudak csattantak, a csapóhíd láncá nyikorogva ereszkedett meg, hogy a Rajnából árkolt víz fölé bocsátkozzék. A vár homlokzatán, - a grófi pár szobáiban - sorban kigyúltak az ablakok.

- Andriána érkezik... merengett Romuald, de szíve nem rezzent meg. Szíve egyébbel: a saját nagy, boldog eseményeivel volt tele. A hintó dübörögve haladt át a hídon és begördült a várpiacra. A szellő fáklyafüst-illatot csapott Romuald arcába. De ő most anyjára gondolt, akitől oly hamar elsokott, akinek sok elfoglaltsága között oly ritkán ért rá pecsétes levelet küldeni... s aki most sem jött meg, az ő nagy, nagy ünnepére.

Hajnaltájt újra kürtszó harsant föl a kőbálványos, vasveretű várkapu előtt. Utóbbi napokban éjjel-nappal hallották e jelt, mert a vár egyébként egyhangú élete pünkösdtájt mindig hangosra vált. Mintegy húsz, huszonöt nemesfiú nőtt fel ott állandóan a legszigorúbb testi és lelki gyakorlatok fenyítő korlátai között, bizony, még a vesszőt is megismerve. Minden évben jöttek néhányan, új, néha csak kétesztendő gyermekek is, akik már apródkorukat itt kezdték, s tizenkét, tizenhárom évig is itt edződtek a lovagi életre. És így minden évben akadt néhány lovagramenő is, akiket eddig maga a félelmeteserejű, zordtekintetű Udalrich gróf, vagy a társaságban királynőnél is büszkébb, a templomban a cselédségnél is alázatosabb viselkedésű

Gerberga grófné ütött lovagsorba. De most nagyszerűbb ünnepségre készült a dúsgazdag, még a dicső Nagy Károly által rangra emelt család: egyetlen gyermekük, Andriána kisasszony fogja ezévben, pünkösöd első napján átvenni a lovaggáütés tisztét. A hét lovagramenő szülei, testvérei és számos más, messzi környékbeli nagy familia már napok óta gyűlt a várba, a csatlósok egész seregével. S mivel Udalrich úr pünkösödkor ülte a hűbértörvényt is, a vár egész kis várossá népesült. Maga a kölni érsek, ki Udalrich úrral anyai ágon testvérgyermek volt s ki legkedvesebb egyházi tisztének a lovaggá szentelést tartotta, tegnapelőtt gördült be bíborral bevont hintáján, hogy Christianus atyával, a várbeli pappal együtt szolgálja ki az Úr testét a fölavatandóknak. A katonás püspök hozta a hírt is, hogy Andriána kisasszony pünkösödnapi előtti estvelen fog két idősebb apáca kíséretében megérkezni.

Csak Romuald szülei késtek. Mert ők a messzi Svábföldön laktak, de Romualdot provencai származású anyja régi fogadalom szerint hozta a rajnamenti udvarba nevelésre, a Héthegység ormai közt tornyosodó, tekintetével Kölnig érő Valkenfelsen várába, ahol a finom nyugati erkölcsök tartják mértékben a testet és a lelket.

Most a ragyogóan hajnalló pünkösödnapon a kürtszó úgy harsant a vár alatt, hogy Romuald megismerte álmában apja júrabeli csatlósának modulációját és ruháit felöltve sietett a várpiacra. Anyja karjaiba akart futni, mint gyermek s íme - neki kellett anyját karjába vennie. Fordult az élet: anyja elfogyott, hősínre öszült, - pedig negyven se volt még - Romuald daliává serdült.

De nem sok idő volt az ölekezésre, anyai boldog ámuló lelkendezésre. A fecskecsicsergős, hintódübörgős, köcsattanós világi lármába élesen, parancsolón csendült bele a vártemplom mennyei harangszava. Romualdnak a fürdőházba kellett sietnie, hol gyermekéveinek öltönyeit levetve, a rózsalevéllal meghintett kristálytisztá vízbe merült alá, hogy makulátlan testtel lépjen a lelki tisztulás asztalához. A vízből kikelve szobájába tért és éppen hófehér köntösét csatolgatta, mikor egyszercsak kopogtak ajtaján. Landolf, játszó-, szoba- és ágytársa nyitott be és csacska szoba kezdett:

- Képzeld, jó Romualdom, azt mesélik a fiúk, hogy Andriána kisasszony sírt, mikor az este a várpiacra lépett. Az apácák is sírtak s alig érintették az üdvözlésül nyujtott eperszörpöt. Persze, persze. Én kihallgattam a multkor a folyosón állva Tilberta és Lanteberta Orsolya-anyak egy levelét, amit Christianus atya Udalrich úrnak felolvasott. Abban pediglen az állott, hogy Andriána ő kisasszonysága hallani sem akar a hazatérésről; szép haját, valamint összes örökségeit Szent Orsolya asszony klostromában Istennek akarja áldozni... S hogy a szülőknek ily esetben kötelességük a világi boldogulás helyett szabadon engedni gyermeküket a mennyországba vivő útra... Hm, tudod-e, hogy Udalrich úr mit szalasztott ki erre a száján? Hát ilyenformát: »Persze, jó útravalóval...« S az délután egy káromkodást is hallatott, pedig hát elég istenes ember, keresztes lovag.

Romuald felét értette Landolf fecsegéseinek. De végre türelmét vesztette:

- Kérlek, Landolf, ne tovább. Az igazi lovag nem kíváncsi és nem pletyka. S remélem, lovagnak készülsz...

- De az igazi apród mind szemfüles és mind csacska. S én most még csak apród vagyok.

Romuald elmosolyodott.

- Jó, jó, de hisz legalább öltöznél!

- Ó, ez már igazság. Nagyon szépnek kell ma lennem. Landolf és Günther apródok, Andriána kisasszony szolgálattévői, misérékísérői, lantverői, étékfogói, etcetera fogják ma a kisasszony uszályát emelni...

Az ifjú apród magát gyerekesen illegetve, táncléptekben indult az oldalfal melletti nehéz ruhásládához, melyből fejcsóváló örömmel vonta elő a számára készült díszöltözéket. Pár pillanat múlva megcsendült a templomba hívó szózat. Az íves kongó folyosón ajtók csapkodása, döngő és tipegő léptek nesze rajzott. Lent a belső várpiac benépesült, a kőcirádás gót templomajtó széttáruult.

A tarka udvarkép sajátos keveréke volt a zordnak és tündöklőnek, a gyöngédnek és félelmetesnek. A merev méltósággal lépkedő nagyurakon, nagyasszonyokon úgy villódzott az ünnepi ékes öltöny, akár az iramló templomfalakon a táncoló napfény. Elöl a dámák mentek, földetseprő, csak a bogláros saruhegyet megmutató drágaköszegélyű, ünnepien világos színezetű pompában. Félkezükkel köpenytartó zsinórukat, féllel köpenyük egy szögletét fogták az illendőség szerint. Két-két apród emelte minden hölgynek uszályát és mindenik mellett, kétfelől, egy-egy lovag lépdelt. Válligérő hajával, földetseprő palástjában a férfinép alig különbözött az asszonyi nemtől.

Majd a fölavatandó ifjak következtek: talpig fehérben, páncél, pajzs és kard nélkül, hajadonfőn. Az apródok egyrésze és a fegyverhordók az oldalajtón a kórusra kanyarodtak. Az ünneplős várnép csak a templom háttérébe s az oldalmélyedések kőkoporsói közé szorult.

A nyerskőből faragott oszlopok között, a tarka ablakokon átszüremlő homályittas derengésben tömjén, szagos szeszek és virágok illatában, aszkéta szentek komor tekintete alatt az érsek ércként zúgó hangon áldotta meg a hét szeplőtlen ifjút. A diadémós büszke asszonyok halkán sírtak, a zordon férfiak lehajtották soha máshelyen le nem hajló fejüket: az apródok csengő leánykahangon dalolva ajánlották mennyei ortalomba a földön küzdeni induló társaikat. Most a hét ifjú azon fegyvertelenül az oltár elejébe térdepelt. Mindenik mögé két ajánló állott, - csupa fényes ruházatú és hírnevű lovag - kezükben a fölavatandó kardja, pajzsa és egyéb fegyverzete. Az ifjak mélyen lehajtották fejüket. A daliás érsek, kinek görbe botja helyett inkább lándzsa kíváncozott kezébe, most kézen fogta Andriánát, ki az oltárt elkerítő rácsnál térdepelt és fölvezette őt az ifjak elé. A kisasszony mögött Landolf és Günther lépkedett más apródokkal, kiknek tiszte az aranyarkantyúk fölcsatolása volt. Andriána Romualdhoz lépett. Az ifjú mind mostanig nem látta a lányt, mert percre sem tartotta illendőnek szemét a gyülekezetre emelni. Azt hitte, a hajdani csillagruhás gyermek áll előtte... Egyszerre azonban mintha elmélyülten csengő harang szólalt volna fülébe:

Isten és Mária dicsértessék,
E végső ütés rád érettük essék...

Romuald gyöngye vágást érzett, vállán és szívéen egyszerre. Meglepődve pillantott fel. Tekintete oly arca esett, mely hasonlított ugyan a hajdani csillagruhás gyermekéhez, de csak mint a nyíló rózsza a testetlen bimbóhoz. A csillagruhás gyermek helyett sudár hajadon nyúlt föl Romuald előtt: földetseprő, füzöldszínű, harmatos gyöngyszemekkel hintett pompázatban s a hajadont valami különös ragyogás vette körül, mint a szenteket, - csak hogy a fény nem csupán a fejet, hanem az egész alakot övezte... Romuald elkáprázva vette észre, hogy ez a tündöklés a szűznek csak egy homlokpánttal szorított, egyébként sarkigbontott ezüstszőke hajából árad, ahogy a csúcsos ablakok derengő világa hátulról rászüremlik... És bár Andriána nem nézett Romuald arcába, csupán vállára, szeméből egész mennyország kéklett.

Udalrich és Thibáld urak most odaléptek, hogy Romualdra ékes tanácsok kíséretében ráadják fegyvereit. Két apród letérdepelt, hogy az aranyarkantyút csatolja lábára... De Romuald mitse hallott, mitse látott. A földet nézte, ahol imént Andriána állt előtte, sőt arra vetemedett, hogy egy pillantást küldött a fenséges hajadon után, mialatt Udalrich úr latinul inté a főfő lovagi erényekre:

»Es magnanimus, ingenuus, largifluus, egregius, strenuus...«

Romuald csodálkozva látta, hogy Andriána nyakában a többi hölgy hosszú gyöngysora helyett, melyen medaillon, s abban talán szerelmi zálog szokott csüngen, rózsafüzért visel. Talán senki se vette észre Romuald tekintetét, kivéve Thibáld grótot. Ez annyira megdöbben az avatandó illetlenségén, hogy tervezett aranymondása helyett, mely ígyen szólt volna: »Bátoré a föld, jámboré a menny«, ezt mondotta Romualdnak, miközben az új lovagnak a kardot derekára övezte: »Ne csak a szájra, a szemre is vigyázz!« Romuald ebből szót sem értett, de megértette a szemfüles Landolf, aki látta Romuald megdöbbenését és a csodás szűz után iramló tekintetét. Az apród elfintorította arcoskáját.

Az ünnepségre rövid reggeli következett, mely után a vitézek lovagi tornára, a hajadonok labdajátékra siettek, a dámák pedig egymást látogatták, vagy Gerberga asszony ruháskamráinak gazdagságait bámulták. Ezalatt Landolf és a többi szolgálattevő apród a kamarás felügyelete alatt asztalokat, székeket, padokat és zsámolyokat cipelt a lovagterembe; Gerberga asszony hajadonai meg az ezüst és bronz gyertyatartókat s az edényeműt hordták. A lovagterem volt ugyanis a fényes ünnepi lakomáknak is színhelye. E csarnokot Udalrich úr szemefényeként nézte, maga vonatta falait veres márványba, maga készítette a főfal barnával, arannyal és feketével csillagos alapra festett képét, mely a Grál kehely vitézeinek lakomáját mutatta. Hasonlóan Udalrich úr gyűjtötte hadjárásaiban a falak csodálatosan gazdag fegyverzetdíszét is. Már a tengersok bölény és medveprém, ágas szarvasagancs Gerberga asszonyt is dicsérte, ki is elszánt és szenvedélyes vadász vala; s a fölaggatott szőnyegek se mind a Szentföldről kerültek, hanem olyikat maga a várúrnő szötte dolgos kezével.

Most a vöröstéglával mintázott gipsz padlóra is szőnyeg, vagy gyékény került, hogy a vendégek ne érezzék a kőpadlat hűvösét.

Külön-külön álló asztalokon, fényes lendamaszttal, cifrázott ércedénnyel terítettek. Ülés gyanánt a földámáknak s a papi személyeknek oszlopos, faragott, szőnyeggel letakart karszékek, a többi vendégeknek párnázott padok kerültek. A hajadonok a rövid felső abrosz köré, az asztal szögeire arany karikákkal varrottas, redőzött abroszfodrokat aggattak, hogy azok egész a földig omlottak. Az asztallapot rózsákkal szórták meg, a padozat szőnyegtelen részét frissen kaszált illatos szénával. A fal mellé ezalatt az apródok fölállították az ércmosdótálakat és nyakbavetett törülközővel, levendulavizes kancsókkal sorakoztak, hogy a vendégek kézmosásánál segédkezzenek. A kandeláberekbe szúrt gyertyák, s a függő madárfejes olajcsillárok fényét fokozandó: a terem két végében ásító cserépkandallókba lobogó tüzeket gyújtottak.

Hat órakor este a konyhamester és a főpohárnok jelentette a ház urainak, hogy minden azonnál van készen, amint arra nézve azelőttvaló napon rendelkezést nyertek. A kamarás asztalhoz szólította a vendégkoszorút. Az aranyszálas keleti selyemköntösbe öltözött, fején koronaszerű diadémot viselő Gerberga grófnő a házas nőekkel s a régi lovagokkal a főasztalnál foglalt helyet. Romuald és ifjú lovagtársai, vegyesen a hajadonlányokkal s azok nevelőnőivel, - mint ünnepeltek, mindjárt a fővendégek melletti asztalhoz következtek, s csak azután jött a többi vendég. A várbeli miniszteriálisok családjaikkal az előcsarnokba kerültek; a szolganépek künt a hátsó várudvaron volt terítve, ahova a földszinti konyhák nyíltak.

Az apródok s Gerberga asszony nevelésben tartott hajadonai hordani kezdték az újfajta, keleti fűszerszámoktól illatos étkeket. Bezzeg nyelték is a kibőjtölt, kitornázott lovagocskák a tengersok finom vadpecsenyét, ürítették a mézzel édesített, szerecsendióval, majorannával és szegfűborssal ízesített, rajnai borral tüzesített kristályitalt, melynek készítésében Gerberga asszony remekelni tudott. Közben a lovagok a zsenge és szemérmes hajadonkákról sem feledkeztek meg. Ezek suttogva beszéltek, mindig csak a velük szembenlévőre pillantva egy keveset, mert a fej forgatása, a szem ide-oda vetése úri hajadonhoz nem illő merészség. Enni

pedig majd semmit sem ettek, hisz az ily gyöngéd virágok talán nem is szoktak enni. Annál többet pirultak, ha valami csinos bók szállott feléjük. Egyáltalán egész viselkedésük elárulta, hogy nagy ünnepi alkalmakon kívül nincsenek hozzászokva férfiember társaságához.

Romuald előtt is érintetlenül állottak a nehéz ércedények, veretes kupák. Mintha kábulat szállta volna meg, szótlánul bámult maga elé. Még anyja gyöngéd, apja büszke pillantásait sem viszonzta. Néha, mikor úgy hitte: nem látja senki, lopva emelte szemét a szűzek csillagseregében hajnalszillagként ékeskedő Andriánára. Pedig rosszul számított: nem egy volt, aki figyelte félve szálló tekintetét. A csacska Landolf, aki a gyümölcsöt hordta, egyszer oda is hajolt Romualdhoz:

- Mértéket tartani, lovag uram... a pislantásokban is. Tudod-é, hogy Thibáld úr hitese tíz éve beteg s a lovag úr lesi az asszony jobb világba való költözését, hogy azután...

- Hallgass és eredj dolgodra, - felelt Romuald félig ingerülten, félig botránkozva.

- De megyek ám, mert olyan csudát hozok, amitől a kisasszonykák mind megtanulnak enni.

Landolf eltűnt a konyhák felé, ahonnan nemsokára óriási tálcán pomagránátot hozott. Bizony mindenki megcsudálta az ismeretlen csodagyümölcsöt. Thibáld úr ajándéka volt ez, aki antwerpeni világjáró kereskedőktől hozatta csemegéit.

Már estére járt és a fáklyákat gyujtogatták, mikor az ünnepmester hegedősök, histriók és mókacsinálók érkezését jelentette. A mutatványosokat, kik égő csepűt nyeltek, szurokban-tollubban hengergöztek, szarvakat varázsoltak a kopasz férfiak fejére, babákat és medvéket táncoltattak: mind e furcsa és kacagtató mesterséget űző bandát Gerberga asszony parancsára az alsó várnép mulattatására rendelték. A hegedősök ellenben a lovagterembe léphettek be. Csupán Fülöp érsek és Christianus atya állottak fel asztaluktól, s az elejükbe tartott ezüstmosdótál fölött kezüket leöntvén, távoztak. Romuald látta, hogy a gyöngé pírban égő Andriána is megmozdult, hogy föllásson, - de Gerberga asszony, ki nagy gráciával nyújtotta kezét a lelkiatyáknak, egy metsző oldaltekintettel visszaszögezte leányát helyére.

Senki sem fogta föl e tekintetet, csak Andriána, mint ahogy arról sem tudott senki, hogy a kisasszony a lovaggáütés templomi jelenete után arra szánta magát, hogy nem fog a lakománál megjelenni; illetlennek tartva a francia divatot, hogy a férfiak társaságában étkezzék. De a grófnő szigorú leckében részesíté leánykáját s így Andriána kénytelen volt lejönni a lakomához.

A hegedősök két csoportra oszoltak. Egyesek lovagi jelvényeket, mások polgári ruhát viseltek. Valamennyien kedvelték az erőteljes színű öltözéket, a polgári dalosok azonban valóságos rikító madaraknak tetszettek. Vörös és zöld cipőben, sárga-, kék-, meg ibolyaszínű nadrágban léptek be, s hetyke kis kalpagjaikról piros tollbokréta lebegett. De úgy a kalpagot, mint köpenyüket sietve dobták el, mélyet hajolva a díszes vendégsereg s kivált a hölgyek felé.

A polgárruhások, kik valamivel előbb érkeztek, először eljátszták a nóta dallamát piskótaforma, kéthúrú hegedűiken. Azután énekelni kezdték, csak egy-egy akkorddal kísérve az édes virágéneket:

»Bár a világot hó takarja,
Nekem minden lóhervirág:
Ha átfog énkegyessöm karja.
S ha irígyünk is a világ,
Úgy lesz, ahogy szívünk akarja...«

Az ifjúság bölintott e dalra; néhányan dúdolni is próbálgatták a lovagok közül. Csak Andriána maradt komoly. Klastrombeli tiszta kedélyét bántotta a szerelem ily leplezetlen dicsőítése.

- Mi szebbet tudunk, - szólt a lovagénekesekek egyike; talán észrevette a fiatal úrnő nemtetszését. Hárfáját illetve, mindjárt rá is kezdte, egyenest Andriánára függesztve könnyelmű tűzben ragyogó szemét:

... Esztendeig neveltem egy szép sólyommadárt,
S mikor szívem szerént szelíd kezesre vált,
És tollát dús arannyal hímezve szőttem ált':
Messzi magasba röppent és más hazába szállt.

Andriána, ki az első két sornál lopva Romualdra pillantott, a végén összerezett, mintha a dal fordulata mélyebben érintené... Mi volt ez? Valaminő sejtelem hálózta be szívét? Egy bizonyos: Andriána többé föl nem tekintett, hanem egészen önmagába merült.

A mulatozás éjfélig tartott, de a nők korábban termeikbe széledtek. Romuald csak mintegy álomban, fátylon át látta a minden lovagi mértéktartás mellett kissé kapatos társaságot. Az asszonyok távoztával a hegedősök is az asztalhoz ülhetek; dalaik is színt, meg ízt váltottak. Forróbb és kevésbé szemérmes hangok szálltak a borgőzös, fáklyafüstös, fűszerillatos levegőben. Romuald nem szerette hallani e nótákat, beszédeket. Félt tőlük, mintha méreg szívódna testébe velük s különös indulatba jött, ha olyasfélét hallott... Csordultig telt szívét a politikai hírek sem foglalkoztatták, pedig a hírhordó énekesnép nagyfontosságú eseményeket beszélt. Frigyes császár, ki a strassburgi birodalmi gyűlésen könnyeket ontott felséges agg szeméből Krisztus sírjának pogánykézbe estén, Mainzban, az elmúlt Laetare napján, »Krisztusnak udvari gyűlésén« fölvette a keresztet nagykegyességű fiával, Sváb Frigyessel egyetemben. Maga Fülöp érsek is a császár alá rendelte magát, hogy az országos béke a kereszt vállalatának sikerét hazulról is biztosítsa.

Mindez hallatlanul pergett el Romuald füle mellett. Hirtelen fölkel és kifordult az ebédlő teremből, hogy a várkertbe menjen. A kőfalba rakott Miasszonyunk jutott eszébe, akiről drága hit élt a várban, s még a messzi környéken is. Úgy tartották, hogy ha valaki, azon percben, hogy egy tiszta óhajta megfogant, a boldogságos Szűz e képéhez veszi első útját, a Szent Szűz a könyörgést Istennek elejébe terjeszti teljesülésért. A kép e csodatévő ereje nyilvánvaló volt, mióta Dietmar várnagy beteg leánykája, ki éjjel-nappal vért hányt, úgy nyert gyógyulást, hogy egy egész tavaszon meg nyáron a szentkép előtt feküdvén, esdekelt gyógyulásért, sem harmathullástól, sem hénaptól nem tartva. S íme azon őszön kitellett holypadt arcocskája, ma pedig három makkegészséges gyermeket nevel mint Udalrich úr lovászának boldog felesége. Ez eset óta sokan sereglettek a csodatévő kép elé és az akkor még gyermek Andriána örömmel nyitotta meg kertjét a szerencsétleneknek. De mivel ez a várbelieknek alkalmatlan vala, Gerberga asszony a vár külső falán kereszttel jelölte meg a helyet, ahová a Szent Szűz képe van beépítve, s a szegény nép odajárt imádkozni és odahordta virágait. Gyakran lehetett látni ott a vár külső falánál fetregő világtalanok, sánták, nyavalyatorósek seregét, akiknek Andriána, - a Szűz munkáját segítő - ezerjó füveket, írokat osztogatott, sőt nem egynek sebeit is kötözte és nem egyszer hallatszott fel ama tájékon a poklosok csergettyűje, kik lármával tudatták a többi beteggel borzalmas testük közeledtét, hogy mindenki, s kivált az állapotos asszonyok menekülhessenek.

Romuald most e szentkép felé igyekezett. Elsőben is a mulatozó várnépen kellett keresztül jutnia. Ott volt csak víg élet. A sokaság a letarolt asztaloknak háttal ült, félkörben szegve a piacot. A férfiak mögött még ott csillogott a cinkupa, olykor hátra nyúltak érte. A póznakon égő fáklyák táncoló, vérszínű fényében csupa bortól, jóllakástól, nevetéstől, melegtől fényes orca kerekedett a középén mókázó jokulátoroknak. A muzikusok egyike monoton nótát vert ki hegedűjén, másik dobót búgatott. Három barna mackó taktusra lejtett a kör közepén, mindenféle fura mozdulatokat ejtve. Most hirtelen egyik a nevetgélő leánynéphez lépett, s egy

tulipiros lenszőke szolgáló előtt mély bókot csinált, majd karját nyújtotta, táncra. A szolgáló hátrált és sikoltott, a legények harsogva kacagtak. Csak egyik pislantott zordonul a jokulátorokra - nyilván a szösze szolgáló titkos jegybélije. De az is földerült, mikor a második medvelovag a kertész rátarti menyecskéjét tüntette ki kegyével, sőt faragatlan nevetésbe olvadt, mert a harmadik táncos egyenest egy hetvenesztendő dédanyókat szemelt ki magának és térdrehullva, csókkal nyalogatta a sápiítózó öreg hervadt kezefejét.

Romuald maga is elmosolyodott a pezsgő jókedv közepette. De azért megállatlanul sietett át a külső piacra, hogy a kertész ajtaján át jusson be a lakóházak felől ilyenkor már rendszeren lecsukott kertbe. Útját azonban egy töpörödött anyóka állotta el. A lovag szinte elsietett a baljóslatú öreg elől, de hirtelen eszébe jutott, hogy nővel van dolga.

- Mit akar, anyám? - kérdezte illendően a varjúképű, feketébe bugyolált öreget.

- Szegény koldusasszonyt nem illet címzésed, de légy áldva érte. Tudom, ma téged is lovaggá avattak s tudom, hogy az egész várnép, még a környék is együvé sereglett az ünnepségre. Én is a várnépből való vagyok, de messzire költöztem s csak mostanra tudtam szegény lábammal idáig bicegni... Mindenről lekéstem... a lakoma, az ajándék elfogyott, a bor elfolyt...

Romuald megértette a körülírt koldulást és kivonva erszényét, odadobta azt az öreg tenyerébe. Aztán folytatta útját. Az anyóka a póznára tűzött udvarlámpa alá lépve, a kivarrott erszényt vizsgálta. »A. R. u.«, Anderhaldeni Romuald úr, mormogta és éppen azon volt, hogy korcát széthúzza, mikor valaki durván vállonragadta.

- Hát te mit keresel itt, vén szipirtyó? Kotródj, amondó vagyok, vagy repülni tanulsz.

A kiáltozó alak a kapu felé nógatta az öreget. Romuald a zajra hátrapillantott.

- Hé, melyik szopta le itt magát a földig, hogy ezt a vészmadarat a várba eresztette? Kapu-örök, lódítsátok kifelé innét az átkozottat.

Az érdes hangon kiabáló Dietmar volt, a várnagy. Sejtve, hogy a cselédség ma mélyen néz a kupák fenekére, körüljárta magát az éjszakában. Az örök csakugyan szobácskájukban iddogáltak, s nem is igen tudtak lábra állani, még a várnagy öblös hangjának hallatára sem.

- Dietmar várnagy, - hangzott közben az asszony rimánkodó, reszkető könnyörgése - én Lodoviga vagyok, a jámbor remetenő, hát nincsen irlalmad egy földönfutó öreg nőszemélyhez?

És közben gyorsan tüntette el az erszényt ruhája ráncáiban.

- Már vagy, aki vagy, innen kitakarodsz! Vagy kémkedni, vagy rontani jöttél, vagy a pokol vagy a reinfurti urak küldtek!

- Ne bántsod őt, Dietmar várnagy, hisz öreg és nő - szólalt meg Romuald.

És kiengedte szépszerével az asszonyt a kapun. Dietmar, bár maga a miniszteriális lovagrendből volt, nem mert ellenkezni. Tegnap rendreutasíthatta volna, ma már annak vége volt, hogy Romualdra szót emeljen.

- Csak annyit szólok, uram, - szólt alig akarózó alázattal - hogy a vén madárijesztő engem nagyon is emlékeztetett egy banyára, kiről kegyelmed már nem emlékezhetik, mert tizenhét esztendeje mult, hogy Christianus atya tanácsára istenítéletre állították, a Rajnába hidegvíz-próbára vetvén őt. Ómiatta volt ugyanis a kegyelmes grófné nyolc álló esztendeig meddő szent házasságában... Kezét, lábát összekötözénk akkoron a banyának s még sem merült le a folyóban, hanem fent úszott a víz hátán a bő ruhájával, mint egy szétterült fekete denevér; könnyű lévén, akár a bodzabél, merthogy elevenen eladta súlyát az ördögnek az átkos tudomány fejében. S addig úszott, míg a szikla alatti vízverőnél maga alá fordítá a hullám...

Romuald csaknem felkacagott.

- De hisz e szavak szerint és minden emlékező szemtanú szerint Hiltruda banya a vízbe fúlt s a kelmed szeme csak káprázott az imént...

A kapatos örök durván összekacagtak.

Dietmar elvörösödött, de mikor Romuald sebesen sietett a falbavágott íves kertajtó felé, még hozzáfűzte szavaihoz:

- Már én hittel hiszem, hogy a boszorkányok halottaikból is fölelevenedhetnek. Minden jótét lélek dícsérje hát az Urat! - S mindjárt hozzálátott a kapuörök feddéséhez:

- Holnap egész nap áristomban ültök! Itt van, a reinfurti uraságok, halálos ellenségeink, akármikor ránküthetnek, s kihajtanak fészünkéből! S ők holt részegek! No várjatok! Felváltanak benneteket, s ti sipirc innét a pincetömlöcbe, ahová csak egy ajtó a Rajnatorony feneke!

Romuald most tűnt el az ajtóívben.

Az öregasszony ezalatt a várkapu előtt ölébe szórta a pénzt és bár egészen sötét volt, ujjával kitapogatta, mit kapott.

- Wotanra, ez a lovag úr nagyon is adakozó kedvében vala, s amellet nagyon is sietett a kert felé... csakis valami nagy kívánság űzhette. Ezt jó ám megtudni közelebbről is, az efféle legtöbbet hoz a konyhára! No csak utána... a szentkép táján eléggé kirongálódott a fal, hogy rajta fölkapaszzkodva bekukucskáljak a kisasszony kertjébe! Jerünk csónakjaim!

E szavakkal két óriási kampós falábat nyalábolt hónalja alá. De úgy emelte, mint a pelyhet. Ezekkel úszta volt meg a Rajnaárkot.

Romuald a kert ösvényein haladt. A kert néma volt, mint az áhítat. A pünkösdi rózsák körül mézszagú illatkör lebegett. A Szent Szűz képére a késő hold ünnepi fényt hintett. Tisztán látszott kedves, halavány arca, s az Istengyermek boglyas fejcskéje. Romuald sokszor látta már a képet, de most oly áhítatban függesztette rá szemét, hogy mitsem látott maga körül. Letérdelt és félhangosan rebegte imáját:

- Ártatlanság lilioma,
Mártíromság rózsaszála,
Örökkön szolgálni,
Örökkön imádni,
Örökkön dicsőíteni foglak,
A te ügyedért halálba is megyek,
Csak add nékem viszont a földi szűzek legdicsőbbikének,
Andriána kisasszonynak szívbeli kegyes jóindulatját.

Mikor Romuald idáig ért áhítatában, inkább ösztönszerűen, mint földi szemével, maga mellett, a szomorú rózsá árnyékában egy másik térdeplő alakot vett észre. Szívét villám járta át: a mélyen lefátylazott alakban felismerte Andriánát.

A hajadon remegve akart fölegyenesedni. Ő látta a közeledő lovagot s azért vonult a rózsagallyak alá, hogy az őt észre nem véve, haladhasson el mellette; így akaratlan - vagy felsőbb akaratból - tanuja lett Romuald esdekléseinek.

A lovag rimánkodva szólalt meg:

- Fenséges hajadon, ne vess meg, amiért balga földi kérésem elrebegésével megzavartam áhítatodat. Kívánd, parancsold, hogy távozzam még az éjjelen a várból, ha terhedre van hódolatom, melyről íme, megbizonyosodtál.

A hajadon összeremegett.

- Vagy engedd meg... - rebegette Romuald - hogy itt a legtisztább Szűz előtt esküdjem meg neked, hogy vonzalmam oly szent, mint a templomi áldozás és hogy soha tisztátalan gondolatlan nem fogok nézni rád, ha megtúrsz közeledben...

Andriána szeméből könnyek fakadtak és hosszan a Szűzre tekintett. Csak későn jött meg a szava.

- Romuald - suttogta és arca mintha kivirágzott volna a holdfényben. - Hallgass meg, a Szűz akarja, hogy ajkamat szóra nyissam. Tudd meg, hogy én lelkemet, testemet a mennyei vőlegénynek szántam; de mikor téged megláttalak, - most már szégyen nélkül bevallhatom - szívem földi indulatra dobant. Véteknék tartva indulatomat, idesiettem, hogy a Szűz elé tárjam azt. Imám feleletet nyert, a Szent Szűz csodát tett értünk: idevezérelt téged hozzám s az ő színe elé könyörgéssel. Soha férfit nem választottam volna, ha ő nem így rendelkezik rólam. Legyen meg az ő akarata. Ez órától fogva, Romuald, a Szűz által elgyűrűzött gyűrűsöd vagyok.

Andriána lehúzta tapadó selyemkesztyűjét és aztán lekapcsolta nyakáról a falbeli képnek egy kis éremre vésett másolatát. Odanyujtotta azt a láncsal együtt, jegyzálogul az ifjúnak. Ajka közben csöndesen mormolta az igéket:

- Quod Deus coniunxit, homo non separat.

Romuald egészen a földre borult és karját elragadtatott gyönyörében Andriána harmatos ruhaszegélye köré fektette; csókban fürdetve annak aranyperemét. Úgy maradt aztán még sokáig, mozdulatlanul... Mire föleszmélt a boldogság kábulatából, Andriána már eltűnt előle.

Ezen az éjszakán, mialatt Romuald még a falkép előtt térdepelt, Thibáld urat staféta szólította kastélyába, mert felesége, a tíz éve szenvedő Adéla asszony végtére kiszenvedett. Suttogták, hogy Thibáld úr egy könnyet se hullatott, sőt arca mintha mereven mosolygott volna, - a sarkantyúját elevenig vágta bele kényeztetett lovába, úgy iramodott ki a várkapun.

A következő napokon újra hintóördüléstől visszhangzott Valkenfelsen tájéka.

Csakhogy a dübörgés halkuló és nem erősödő volt, a hintók távoztak, nem érkeztek. Romuald szülei utoljára indultak, de Romuald nélkül. A fia után való sóvárgástól majd elenyésző Anderhaldeni Isabel asszony úgy egyezett meg férjeurával és Udalrich gróffal, hogy gyermekét még addig, míg a rendes lovagi kort, a huszonnégy évet eléri, szolgálatban hagyja. Igazából a jó asszonynak, ki gyermekétől nagy szerencsét várt, szemet szűrt az a sok szépséges, gyöngéd erkölcsben nevelt hajadonka. Úgy gondolta, innen teljék ki menyé is: hogy otthon, Anderhalden udvarában is azt a finom és mértékes életmódot teremtsék meg, mely itt úgy gyönyörködtette szívét s melybe csöppet sem találta bele valamelyik pirosposzsgás, nehézjárású sváb vagy bajor leányasszony. Fiának szólott is ily értelemben:

- Romuald, aztán annak idején elmátkásodva jöjj haza. Mi addiglan kireperáltatjuk egyszerű fészünköt, te majd örömet hozzáal bele. Hiszen te, gyönyörűségem, itt az ifjak eleje vagy, csak üstökén kell fognod a szerencsét. No, hírül is viszem húgocskádnak, hogy bátyjára büszke legyen!

Anderhalden ura sem volt ellene a dolognak. Ej no, ilyen kényes, fényes szűzecskékkel bizonyára tele ládát adnak!

De mindez talán mégis másképpen dől vala el, s Romualdot nem marasztják örömmel, ha e napokban Thibáld grófot az illendőség nem tartja várának halottasházában. Ám a gyászoló férj az imádkozás mellett sok más teendővel volt elfoglalva: balzsamoztató borbélyokat

kellett gyorsfuvarokkal Kölnből hozatnia, a már régen készülő szarkofág befejezését siettetnie, ezenkívül pedig ismeretlen céllal követet menesztett Frigyes császárhoz is, kinek irányában mindig nagy hűbéresi hódolattal viseltetett.

Adéla asszony halálának első felvirradó napján történt, hogy Andriána szolgálóival drága koszorúkat kötött az istenes megboldogultnak. Andriána ugyanis gyermekkorában sokat járt át Adéla asszonyhoz. Sőt nehéz betegsége alatt, mely íme, huszadik évétől a harmincig sorvasztá, megfestettette neki és ágya fölé elküldte a kőfalbeli Szűz vigasztaló képét, s mint Adéla üzente, az hathatósan enyhítette is fájdalmait. A halottlátás után Andriána magával vitte Valkenfelsenbe Adéla asszony tizenkétéves árváját, Mechthildist, ahol is saját termeiből adott neki egy kisebb szobát. Feszületről, imazsámolyról és ájtatos könyvekről is gondoskodott, hogy a szegény gyermek alázatban és menyeyi vigasztalásban gyászolhassa árvaságra jutását.

Mindez Thibáld úrnak nagyon is ínyére esett. De jó szemmel nézte Andriána jóindulatát Gerberga asszony is, aki a templomban lefelé, de a világ dolgaiban mindig csak fölfelé nézett. Mikor a temetés utáni hat hét lejárt, Thibáld úr egy este hosszú tanakodásra jött át Valkenfelsen uraihoz. E látogatásra nem kevéssé bátorította föl Andriánának a halott Adélához s az elárvult Mechthildishez mutatott igaz indulata. És nagy nyomatékot adott neki az a pecsétes pergamenlap is, melyen Frigyes császár kegyes ígéretet tőn afelől, hogy ha Riemenburgi Thibáld úr a Valkenfelsenbeli Udalrich úrnak vejévé lesz, úgy a Valkenfelsen uraság tartotta hűbér Udalrich úr halálával Riemenburghoz csatolódik. S így azon esetben, ha Thibáld urat az új frigyből az ég férfisarjjal áldandja meg, az Riemenburg-Valkenfelsen néven a két kihalóban lévő dicsőséges család nevét fogja felvirágoztatni. - Az éjjeli tanakodásra virradó napon Thibáld úr nevében a várba két idősbrendű lovag érkezett, hogy Andriána kisasszony kezét Thibáld gróf számára megkérje. Még pedig a legünnepeleyesebb formában: a lovagteremben, Andriána kisasszony jelenlétében. Bár leánya jelenlétét a grófnő fölöslegesnek ítélte, mondván, hogy az ifjúság az új időkben máris túlságosan el van kápatva és hajlamos a maga éretlen fejével ítélni sorsának öreg fontolást kívánó kérdéseiben. A kérők egyébként már a gyűrűt is hozták parányi ciprusfadobozban, hogy a szerencseigével térhessenek vissza Riemenburgba:

»Gyűrű vagy az ujján,
El van kötve a leány.«

Mikor azonban Andriána kisasszony szemben állott a két kérővel és szüleivel, egész nyugodtan és hidegen szólt:

- Lovag uraim, jó emberek. Érzem, hogy kegyelmetek engem megtisztelni szándékozik. De az Úr rólam már másképpen határozott. Vigye hírül kegyelmetek az általam nagyon tisztelt Thibáld úrnak, hogy én feleségévé soha ebben az életben nem leszek.

A kérők kővé meredtek, ily gyengéd ajakról ily kemény szókat véve. Gerberga asszony arca elsötétült a haragtól, a gróf higgadtan, de annál határozottabban szólt:

- Andriána gyermekem, te tévedésben vagy illendő szereplésed iránt. A gyermeket szüleitől kérik meg, te csak beleegyezhetsz akaratumkba. Kérdezd meg anyádat, láttuk-e mi egymást, eljegyzésünk előtt...

Andriána e szavakra oly halvány lőn, hogy a grófban megmozdult valami. Elhallgatott. A grófné célhozvetőbb szavakat keresett.

- Eredj most, Andriána. Meglepődtél, s a meglepetés nem jó tanácsadó.

A grófné e színre lágyabb szavakat oly szemvillanással kísérte, mely Andriánának szótlán mutatott utat. Nyomban rá a grófné férjeurára vetett egy jelentős pillantást, értésére adván, hogy a kérők előtt nem kell a hűrt feszíteni. Andriána meghajtá fejét elköszönésül és kiment.

Gerberga asszony nyájasan fordult a kérőkhöz:

- Lovag urak, mint látni, leánykamat meglepte kegyelmetek ajánlata. Nem volna értelme, hogy itt kegyelmetek színe előtt igyekezzem gyermekemet a frigyre rábeszélni. Ő még tisztában sincs véle, mit jelent a kegyelmetek kérése, nem bírja felfogni ésszel roppant szerencsését. Bohó ő, hiszen csak tizenhatot tölte. S hol élt mostanig? Szent Orsolya falai között, ahol is fejébe vette, hogy haját és világi javait Istennek ajánlja. Ime, mit is mondott: az Úr órála másként határozott. Ez az oka, hogy megdöbbsent, s ez az oka kemény szavainak. De Thibáld úr meg fogja érteni, hogy ez nem bűn, sőt angyali vonás a leánygyermeknél. Az ilyenekből lesznek az igaz, istenfélő hitvestársak. Pihentetni kell még a dolgot. Mi addig rajta leszünk, hogy leányunk mihamarabb fölismerje férjéremendőjének erényeit és az őt ért szerencse mértékét. Mondja ezt kigyelmetek Thibáld úrnak.

Udalrich úr, ki is a szónak nem volt mestere, csak bólintott fejével hitvese okos beszédére.

- És mi légyen a gyűrűvel? - kérdék a szószólók.

- Azt csak hagyja itt kigyelmetek. Kincses ládámba zárom, majd üt az óra, amikor Andriána elcseni hozzá a kulcsot, hogy titkon ujjára próbálja Thibáld úr jegyzálogát.

És Gerberga asszony mint valami biztosítékot vette magához a gyűrűsládikát.

Mikor a kérők eltávoztak, a grófné Udalrich úrhoz fordult:

- Jó uram, szükséges volna Christianus atyával beszélünk. Ő teljesen bírja Andriánának bizodalját.

A gróf némely kedvetlenséggel felelt:

- Miért? Ő is egyházi ember, ő se vállalja, hogy leányunkat apácai hajlandóságáról lebeszélje. Ezek mind egy követ fújnak. Én még unokaöcsömben, Fülöp érsekben sem bízom. Alighanem az ő keze volt benne, hogy az egyházba édesgesse gyermekünket. Mondottam én ezt már akkoron, mikor oly igen kötötte magát, hogy Andriánát az Orsolyákhoz adjuk... S aztán, magvaszakadván nőágon is véremnek, hova nézne minden vagyonom, melyet nem hűbér gyanánt bírok? A szegények részén kívül Fülöpre s az ő érsekségére. Annak pediglen éppen szüksége volna egy kis donatiora... Úgy hallom, a polgársággal való örökös vetekedésben sok adósságokba keveredett, s újfajta tizedet készül kivetni... Hát én mondanám is, minek kell a kölni érseknek a világi uralom, nem elég a lelkek fölötti hatalma?

A grófné valamelyes gúnnyal nézett mahometerejű, de kicsit nehéz észjárású férjeurára.

- Jó uram, hát kigyelmed az én szómat, mit is a kérőkhöz tettem, készpénznek vette? Nem látta kigyelmed, hogy ez csak a kérőknek szólt, a megesett hiba helyreigazítására?

A gróf értelmetlenül bámult feleségére.

- Én már régen nem hiszek Andriánának apácai hajlandóságában - folytatta szavát a grófné. - Mióta itthon van, első este óta egy szóval sem említette. Igaz, hogy Andriána mindennap áldoz, még a kegyes remetenőkön is túltéve a hit gyakorlataiban, de amellet néha kihallom szobájából, hogy a latin zsolozsmák közben, olykor hárfája mellett a hegedősök virágénekeit is éneklí. Ezt nem tenné, ha szíve egészen Krisztusé lenne... Csak hivassa fel kigyelmed Christianus atyát. Ő biztosan többet tud nálunk...

- Ah, hisz akkor... az ügy állása rosszabb, mintha klastromba készülne; - tünődött a gróf, igyekezve megérteni a dolgot. - S miért... miért nem kérdezed Andriánát magát? Amilyen őszinte volt a kérőkhöz, talán époly őszintén tárja föl előttünk durcásságának okát is?

- Igyen gondolja kigyelmed? Andriána jól tudja, hogy abban a pillanatban, melyben elárulja, ki vetett rá szemet a várnépből, mi azt nyomban útratehetjük. Sőt, ha az illető nem áll nemesi

sorban, tömlöcre is kerülhet. Ezért talán félrevezet, vagy mindent letagad. Nem, én bizonyosságot akarok s jobb, ha lányunknak nem adjuk észére gyanúkat; nehogy óvatossá váljék. A szerelmes leány nagyobb szemfényvesztő a francia zsonglőröknél, azért is kellene mindet idejében elkötni, mielőtt az oktan hajlandóság fölédredne benne.

A grófné most faragott-nyelű asztali harangot rázott meg, s a belépő apródot Christianus atyáért küldötte. A sovány, fanatikusan tüzelő szemű, de különben jámbor páter szerényen ült le egy hatalmas, fából metszett székek csupán a szélére. Hozzá volt ugyanis szokva a támlátlan kis négyszögüléshez, s a kényelem nem esett ínyére. Mialatt a cellájából vezető, hosszú, csak egy-egy gyér napkévével világított folyosón végigjött, számot vetett magával. A kérők megjelentével jól sejtette, mily kérdést fognak hozzája intézni. Andriána szíve ugyanis nyitott könyv volt előtte. A tiszta hajadon öntudatának hajnala óta soha sem élt a legszigorúbb lelki vezetés nélkül. Nem csak tévedéseiről szokott gyónásain beszámolni, hanem minden tetteire tanácsot kért lelkiatyjától. Még a lovaggáütesre virradó hajnalon meggyóna volt Christianus atyának a Szűz legújabb csodáját, mely szívét Romualddal mindörökre egybefűzte. A páter nem kevésé volt meghatva és meglepetve a hajadon csodálatos vallomásától. De jól tudva, mi a szülők rejtett szándéka, mely még a boldogult Adéla asszony halálos betegsége alatt fogamzott, s mely a beteg asszonynak a csoda éjjelén történt halálával nyílt tervvé vált, Christianus atya megdöbbenéssel tekintett a harc elé, mely az ifjakra várt. Némi megnyugvása volt Andriána ama vallomásában, mely szerint ő Romualddal fogadalmat tőn, hogy soha semminemű tiltott módon nem érintkeznek. Nehogy még csak árnyéka is hozzájuk férközzék földi gondolatoknak, a szerelmesek csak a Csodatévő Szűz jelenlétében, a mozaikkép előtt szóltak egymással: mindaddig így szándékolván ezt, míg a Szűz ujjmutatása róluk másképp nem határozand.

Mindennek Christianus atya tudatában volt, de mikor a grófné faggatni kezdte, hogy nem vett-e észre valami rendkívülit a kisasszony viselkedésében, a páter komolyan felelte:

- Az atyának, de főként az anyának adatott meg Istentől a kétszeresen látó szem, hogy gyermekének indulatjaiba belelásson.

- Tisztelendő Christianus atya, - szólt a grófné óvatosan - ne higgye, hogy talán oly titkok elárulására akarnám bírni, melyekről atyámnak csak Isten előtt szabad tudnia. Csupán egyre kérem kigyelmedet: ha gyermekünk valami titkolt, előttünk ismeretlen, sőt talán romlásába vivő hajlamáról tudna az ő gyónásaiból és e hajlandósága kigyelmed előtt, Andriána kisasszonnyal való világi érintkezés közben is megnyilatkoznék, úgy kigyelmednek kötelessége bennünket szülőket a gyónás titkainak megsértése nélkül tájékoztatnia.

- Kegyelmes grófné, én napjaimat és éjszakáimnak is egy felét a Physiologus című tudós könyv fordításában töltöm, mely is a teremtett élő lényekről tanítja bölcseségre az embert. Hol érintkezhetném én e világ szerint a kisasszonnyal?

- Szóval, Christianus atya, kigyelmednek mindez ideig nem nyílt alkalma, hogy e világ szerinti bizonyítékát lássa annak, amit leányunk Isten előtt bízott kigyelmedre?

- Valóban úgy van, asszonyom.

A grófné felállott.

- Köszönöm, Christianus atya. Nem háborítom többé a tudós Physiologus fordításában.

Mikor a páter után a nehéz ajtó betevődött, a grófné diadalmasan lépett férjéhez.

- Tehát részemen az igazság. Christianus atya beismerte, - bár sejtelve sincs róla - hogy leányunk reá bízta szívének titkát. Vagyis: van titka. Most már csak az a kérdés, mi, vagyis ki

ezen titok? Jó uram, kigyelmed csak lovagoljon ki, megrozdásodik ez aprócseprőségek közepette. Csak mi asszonyok virulunk a házi bajok bogozásaiban, a férfinép elpetyhüdik bennük.

Udalrich úr távozta után a grófné Andriána belsőjét, Márta leányzót hivatta. De az semmit sem tudott egyebet mondani, mint amit a grófné is tudott, hogy a kisasszony jóhajnalon lemegy a fürdőházba, hol is a forró kövekre hintett víz páráiban megtisztítja testét. Ezután Günther és Landolf úrfiak kíséretében a templomba járul, ahol eleddig Mechthildis kisasszonykával, a leányka hazatérte óta pedig egyedül megáldoz. Azután virágait és galambjait gondozza és koszorút visz a falbeli szentkép alá. Majd ruhát szab a szegényeknek, amihez különös alázatképpen a lent és gyapjat is maga fonja, s a szőttest is maga ügyeli fel a szolgálóleányok munkaházában.

Ugyancsak délelőtt készíti a várkert gyógyfüveiből szűrt orvosságokat is. Minden pénteken, az alázat napján, eljárja a környék nyomorúságosait, de soha mással, mint véle, a belsővel. Ebéd után Úrangyaláig a hímző dobrámán a skófiomos paramentumokat varrja a templom számára. Harangszó hallatára vagy lesiet vecsernyére, vagy félóra hossza térdeplőjére rogy; innen magához a kegyelmes grófnéhoz megyen, hogy véle társalogjon. Ezután a hárfán gyakorolja magát, a Szentek Történetét, vagy Orvosságos Könyv-ét olvasgatja az apácák tanítása szerint: és ezekből minden szerdán és szombaton délután oktatást tart a várnép leánygyermekének, meg a grófné nevelésben tartott hajadonainak, mialatt azok a várbeli úrfiak ünnepi öltözékeit varrottassal, gyönggyel, aranyozással hímezik... Esténként, lefekvés előtt még egyszer imádkozni megy a Csodatevő Szűz képe alá...

A grófné itt felfigyelt. Andriána régente sohse járt este a Szűz képéhez.

- Egyedül? - kérdezte.

- Nem, mindig vélem. Én a lugasban várom, míg áhítatát végzi.

- És mondd csak, Márta, nem nyugtalan Andriánám soha éjjelente?

- Asszonyom, kegyelmed tudja, hogy csak faliszőnyeg választja el kamrámat kis úrnóm hálótermétől. Alszik, mint a drága édes tej.

- Jól van, elmehetsz. Csak azért kérdeztelek, mert aggódom gyermekem egészsége miatt. Utóbbi időben oly komoly, merengő... Vigyázz úrnódre, Márta. Hiltruda anyó újabban itt ólálkodik. Dietmar várnagy legalább váltig állítja, hogy alig bírta pünkösdi napján a várkapun kilódtítani. S bár szememmel láttam vízbefordulni: tudod, a gonoszok hatalma a síron túlig ér, még a pokolból is visszajárhatnak... Reszketek, hogy leányomra szemet vet... De te mitse szólj erről Andriána kisasszonynak, mert megijesztheted. Csak el ne mozdulj soha tőle.

Még ezen estidőn mindjárt vacsora után Gerberga grófné a kertbe sétált és leült nem messzi a kőfalbeli képtől, egy sűrű mogyorófabokor alá, a pázsitpamlagra. S íme mit látott. Andriána, ki eddig csaknem szó és mozdulat nélkül fogadta Romuald rajongó hódolatát, ma kilépett magából és könnyek között, Romuald kezét szívére vonván suttogetta el, mit akarnak vele szülei. Romuald döbbenetében megsimogatta Andriána szüzi fátyolát és fölcsókolta annak egy, szíve tájékára pergett könnyét.

E pillanatban egy keskeny, de izmos kéz megragadta és szétvonta őket egymástól, s egy fölháborodott, de azért fojtva suttogetó hang szidalmát vették:

- Andriána, ki nem vagy méltó, hogy Gerberga asszony anyádnak leányául neveztesse, hát ide jutottál a szemérmertlenségben? Tudd meg, hogy mától kezdve addig, míg az, aki hálót vetett reád, várunkat el nem hagyja, te sem hagyod el az asszonyházat. Téged, Romuald, hálátlanságodért még ma kiűzhetnélek innen a várból, melyet otthonoddá adtunk, s melyben

kígyóvá nőttél. De ismerd meg kegyelmességemet: gondoskodni fogok róla, hogy tisztességben hagyhasd el hajlékunkat.

Gerberga asszony megragadta leánya vállát, ám az szorosan a szemlesütve álló Romualdhoz símult és holtsápadtan, de nyugodtan mondta:

- Anyámasszony, kegyelmed ma elfelejtette tőlem megkérdezni, miért nem óhajtom férjemül Thibáld grófot. Hallja hát a szent igazat. Romuald urat maga a Szent Szűz jelölte ki számomra hitvesül, csodát tévén érettünk, hogy egymást megtaláljuk.

Gerberga asszony arcát gúny és düh torzította el:

- Ostobaság... a Szent Szűz éppen abban jár, hogy egy szemérmetlen, álszent nőszemélyt egy kincsre megéhezett...

Utolsó szavait, - erőt véve indulatán - a grófné visszanyelte és Andriánát magával vonva, elhagyta a kertet.

Pár nap múlva Udalrich úr Romualdot egy csatlós kíséretében megbízó írásokkal útnak indította a várhoz tartozó valamennyi alhűbéerbe, uradalomba, majorba. Esztendeje járt már híre, hogy Frigyes császár az Úrnak 1187-ik esztendejében újra elveszített Jeruzsálemet az Egyiptom-béli Szaladintól vissza akarja foglalni: dicsőséges világi háborúira a keresztért vívott győzelemmel akarván föltenni az örök koronát. Mivel pedig Udalrich úr közvetlenül a császárnak volt hűbérese, erős kötelessége tartotta, hogy egy jóra való csapatot állítson, de sőt a maga személyében szándékolta azt a szentsírig vezérelni. S maga Thibáld úr is viselte már a keresztet, ruhájára varrva.

Romuald toborozni ment, kiválogatni az alhűbéreseket lóra való fiait. Arról persze senki sem tudott, hogy Thibáld úr Romuald útrakelésének megelőző estéjén, nagykesőn a várban járt. Ott pedig azt a kerek kijelentést tette, hogy gyanúja van Romuald úrnak Andriána kisasszonyhoz való szándékai iránt. A grófné mosolygott ezen a balgaságon. Mert esze úgy tanácsolta, hogy senkinek szót ne tegyen leánya vonzalmáról, mely a szóbeszédre, Andriána fényes hírnevének megrontására és így Thibáld úr elkedvetlenedésére vezetne. A grófné egyébként azt ajánlotta, hogy Romualdot, ki is csupa ifjú vitézség, hitbuzgalom és szeplőtlenség, (a Rajnában meztéláb mosó asszonyokra sohse mert ránézni, hanem mákvirággá pirult) tegyék meg Thibáld úr elindítandó kereszties csapatához kapitányul, nagy szolgálatot tévén így egyrészt és főképpen menyeyi ügyüknek, mert a kereszt dolga is jókézben lesz, de meg Thibáld úr így egyelőre itthon maradhat; legalább is míg házasságának első ideje letelik, amit a császár, ha a küszöbön levő nászról halland, nem fog rossz szívvvel venni. Addig is pedig, míg a csapatot indítanak, bízzák a toborzást Romualdra, hogy a vártól ilyképpen is távol tartsák. A csapatok előkészítésével is el lehet majd vonni a vár belső világától. Mindebből, úgymond Gerberga asszony, Thibáld úr megismerheti az ő nagy jóindulatát, mellyel még a képzelt árnyékot is elhárítja a gróf útjából.

Egyébként pedig a grófné úgy vélte, hogy leányának nagy idegenkedése Thibáld úrtól onnan fakadt, hogy a lovag feleségének halála után oly gyorsan kérőbe jött. Hiszen érthető, hogy Thibáld úr siet, mikor tíz évig volt egy se élő, se haló asszonyhoz kötve, de alig negyvenéves fejével még ráér várni egy keveset. S tanácsolta is a grófnak, hogy amíg a félév betelik, ne jöjjön Valkenfelsenbe, hanem mutasson igazi gyászt az elhalt Adéla iránt... Igazából pedig a grófné mindezzel időt akart nyerni Andriána megpuhítására, attól tartván, hogy a hajadon, míg a maga közelében tudja Romualdot, oly kereken fogja Thibáld urat elutasítani, hogy annak örökre kedve megyen Valkenfelsenbe kérőbe jönni.

Thibáld úr távoztával Udalrich úr dicsérte hitvese csodálatos esztét, mely férfiakat is megszégyení. A grófné elszánt nyugalommal számígtatott:

- Csak szét legyenek választva, ez a fő. Romuald ha koldustarisznya is, hamar lel majd vigasztalóra, s amilyen tiszta életű volt eddig, annál könnyebben akad bele valamely szoknyába. Andriána pedig az én kezemben lesz. S ki tudja, visszatér-e valaha is Romuald? Fegyver, betegség, nyomorúság és vadállatok várják az útban; ez négyet tesz és ezzel szemben csak egy eset a menekedés.

A rajnamenti nyár szőlőmészesítő napözönében egy fiatal, szomorú vitéz poroszkál. Mellette csatlós, aki nagyon szeretne a melege legalább káromkodni egyet, de a szent ügy, melyben járnak, visszafagyasztja beléje az istentelen megkönnyebbülést. Mindkét lovasnak balvállán Lukács evangéliuma szerint piros kelméből a kereszt jele vagyon írva: Istennek toboroznak. Reggel óta mennek erdős dombháton, régen letarolt rozsföldek közt, lankákra nyúló, első érésben színesedő szőlőhegyek alján.

A közeledő folyómenten, - a csatlós szíve ugrádozni kezd - végre egy csárdaféle bukkan fel.

- Eredj, Wulff, de kevésség maradj. Én majd ama dombhajlás kerek erdejében húsítem le magamat. Küldj ki oda egy kupa fehéret...

Odabent a szűk ivóban, a nehéz légyjárta levegőben ifjú legénynépek italoztak. Szóbeszédük a keresztes háború volt, mely az új tavaszon meginduland. Az istentelen Szaladin ugyanis nemcsak, hogy a jeruzsálemi harangokat törette szét, nemcsak hogy a templomokat aljasította mecsetekké, hanem az istenes János-rendi és templomos lovagok húsával eteti vadállatait és undok testét azok szent vérében fürdeti...

A szörnyű hírekre a legények öklüket rázzák, a csaplárosné a keresztet hányja, leányának könnyei peregnek... A keresztes csatlós éppen kapóra jó.

- Nos, vitéz, hát megint »úgy akarja Isten?«

Wulff piros keresztjére mutatott. A legények egyike-másika fogadkozni kezdett.

- De megyünk ám, egytől-egyig és nyársra vonjuk azt a poklok fejedelmét -

Wulff végig nézett rajtuk és fejét rázta.

- Nem addig van a'. Csak az jó, akinek jól áll a tarisznyája. Frigyes császár nem visz ám gyülevész népeket, mint a dicső Péter remete... Hiszen éppen abban járok lovagurammal, Anderhaldeni Romuald úrral.

A sarokban nehéz, koldult holmival tömött batyun egy százesztendőst mutató anyóka szunyókált, állig bebónyálva. Ez, mikor a csatlós Romualdnak nevét említette, csak felfigyelmezett. Mikor pedig a legény bort kért, hogy urának vigye, odatípett a csatlós körülállott asztalához. Az öles parasztleányok tisztességgel nyitottak utat a furcsa kis öregnek.

- Csak mulass még, jó vitéz, én majd elviszem a kupát uradnak. Arra vezet utam, a kerek erdőn által. Te aztán majd érte jöhetsz a kupának, de most előbb igyál egyet, fiam.

Nehéz erőlködésekkel vállra emelte súlyos batyuját, aztán kétkézre fogva a kupát kibicegett az ajtón, a süvegalakú kis hegykúp felé, melyen túl a Rajna csapódott a sokrétegben látszó, kimosott sziklaparthoz.

Romualdot fektében felkönyökölve, egy fa alatt találta. Arca halvány, szemhéja rőt volt, mint serkenő könnyek után.

- Anderhaldeni Romuald úr, elhoztam az italt.

Az anyóka póknesztelenséggel telepedett az ifiúr mellé és csak akkor szólalt meg.

A lovag meglepődött. A hangot ismerte, az arcot homályosan... Hol is találkozott már e furcsa, madárképű, reszketőshangú öreggel... S miért költ benne e rút öregecske látása bizonytalan, édes emlékezést?...

- Neked bánatod van, lovag - szólt hirtelen az asszony.

- Már arcomra írta magát? - kérdezte Romuald sóhajtva.

- A bánat a legügyesebb íróné, lovag. Alighogy megszületik, olvashatóan rója betűit...

- Rója? Talán veti?... - kérdezte Romuald, némiképpen megütközve az öreg szóhasználatán.

A vén asszony merően bámult a lovag arcába, ajka mintha elrándult volna.

- Én nemcsak az orcát, a szíveket is olvasom. Azt is tudom, ki a bánatod... Andriána néven nevezetnek... És a Riemenburgot tartó Thibáld gróf úr minap kérőket indíta Valkenfelsenbe...

Romuald nem bírta megszólalni. Az öreg csöndes, belső diadallal nézte.

- Láthatod, lovag, hogy hatalommal bírok a múltó földi dolgok felett... Ha akarod, tanácsomat is veheted... Én tudom szólni a fiatal szíveket...

- Ki vagy? - kérdezte a lovag, mert hirtelen eszébe villant, hogy talán lelki üdvével játszik, ha ilyen furfangos személlyel szót vált.

- Ne félj tőlem, ifiuraság. Én Lodoviga, tisztos remetenő vagyok, s azt akarom, hogy Andriána kisasszony hitessé váljon. Ez pedig a Szűzanyának egyenes akarata, ki benneteket lovaggá ütésed estéjén a várkertben saját színe előtt összevezérelt... Hát félhetsz-e tőlem, ki a Szent Szűz szándékait bírom?

- Asszony... akárki vagy, ha már nagy titkunkat tudod, tanácsot is adj, mitévők legyünk, mi boldogtalanok?

- Mitévők lennétek? Hjah, én azt így első kérdésre megmondani nem tudom. Előbb hosszú és drága gondban kell törnöm agyamat a segítség módozatán. De ha egyszer nagyon nagy szükséged lesz tanácsomra, keress föl... Túl a kerek erdőn, a gyertyánosban lakom... A szíved majd utat mutat... De ne jöjj *egyedül*... No, légy áldva, Romuald lovag, amottan igyekszik felénk csatlósod.

Az öregecske nehezen mozdult tova, de a távolba veszve mintha madárkönnyűséggel szállt vón az erdőmélybe szakadó ösvényen a láthatatlanba. Romuald döbbenetes tisztelettel bámult utána.

Még azon estétájt, dolgukat végezvén a toborzók, első útjukról megtértek Valkenfelsenbe, beszámolni az ötven harc- és kalandszomjas ifjúról, kik a közelebbi környéken a kereszt alá óhajtanak állani. Azonban Romuald csaknem halálra váltan vette Udalrich úr megtisztelő szavát, mely őt mint a szomszédvár keresztos csapatának kiszemelt vezetőjét üdvözölte. A tisztesség ellen Romualdnak szava sem lehetett, különben nem volna lovag. S oly fiatal lovagváltát is éppen Thibáld úrnak köszönhette egyrésztben.

A kétségbeesés e napjának estvelén Landolf parányi pergamenttekercset nyomott Romuald kezébe. Romuald apródkorában két évig kolostoriskolába járt, s így tudott olvasni, bár e művészet nem volt kelléke lovagi voltának.

»Vigasztalódj gyűrésöm, a Szent Szűz óhajtja, hogy fia sírjáért küzdj. Ő téged mindenki fölött tündökletessé teszi a küzdelemben és akkor világi tisztességben is méltó leszel kezemre, aminthogy lelked szerint máris annak találtattál a Legdicsebbnek akaratóból.«

E kis tekercs Andriána ablakából hullott Landolf úrfi lábához, mikor ő ott ólalkodott az asszonyház alatt terülő gyógyfüves kertecskében, nagyon is nélkülözve eddigi gyönyörűsége

tisztét, hogy a főséges hajadont reggel misére kísérje, nappal parancsai szerint futkosson és este szobájáig világítson elejébe.

Romuald szíve most megtelt vigasszal, reménységgel. Este szokása szerint szobája ablak-mélyedésének kőpadjára ülve, a messzi csillagokba bámult... Megbolydult benne az igazi lovagi élet vágya: a szentelt, önzetlen célért való küzdelem sóvárgása, az idegen világok, veszedelmek varázsa, s a hit, amit Andriána sugallt bele: naggyá, dicsővé, Őreá méltóvá válni... Ezen az éjjelen Romuald csak néha szenderült el és olyankor óriás szaracénokkal, szeldsukokkal viaskodott, nemkülönben mindama csodalényekkel, melyekről a Christianus atya fordította Physiologus emlékezett. Megúsztta az éjfélstét tengert, s megmászta a Mágneshegynek embert, hajót magához szívó oromzatát... Akkora ajkú embereket látott, hogy a naptól azzal fedték be arcukat, másoknak a lábujjuk szolgált szárny gyanánt; aztán Gog és Magog népe rontott rá és Nagy Sándor falait kellett ostromlania...

Ettől a naptól számítódva Romualdnak vagy toborozni, vagy a szomszédvárba kellett átmenni, Thibáld úr kereszteseinek oktatására.

Nyár végére járt, a két szomszédos vár udvarán csengett a vitézi gyakorlat. Romuald ostromtoronyokat, faltörőket, mászó létrákat szerkesztett, lovas- és gyalogrohamokat rendezett és egész hadakozásokat folytatott Riemenburg néhány lakatlan bástyája ellen. Hírből hallotta ugyanis, hogy az elmúlt kereszties háborúban a francia kacagta a germán nép sok ügyetlenségeit...

Napestig tartó törődéséből, nyugodt lovagi viselkedéséből Gerberga asszony kezdé úgy ítélni, hogy a vitézi törekvés és kalandvágy elaltatta benne a szerelmi indulatot... Andriána sem panaszkodott, hanem napjait szobájában buzgó lelki gyakorlatokban, vagy a munkaházban, a katonáknak szóló fegyverruhák készítésének felügyeletével töltötte, saját kézzel hímezvén a ruhákba varrt tengersok kereszteteket. Romualdába csupa fénylő skófiomos remeket. S aztán: egy hétszer hasított címeres lobogót is, mert Romualdot, mint Thibáld úr helyettesét, az ötven vitéznél többel bírók sokágú zászlaja illette...

A grófné pediglen egészen megnyugodva úgy vélte, nincsen miért lemondania ez esztendőben arról, hogy Kisasszony napján, - mint ezt régi fogadalom szerint minden évben tette - elmozduljon a várból a Közép-Rajna egyik szigetének monostorában tartott búcsúra. Ez apácamonostor volt tanúja hajdanában buzgó esdekléseinek, midőn házassága nyolc esztendőn által magtalan maradt és e monostorban töltött hosszabb vezeklés után hallgatódott meg imádsága, hogy a rá következő tavasz pünkösdvásárnapján világra hozta Andriánát.

E lelki tisztulásnak minden évben nagy szükségét érezte, mert otthonában ezer világi gondja volt: fonatás, szötetés, ruhavarratás; prémeik kikészítése, kamrák felügyelete; nevelt hajadonainak testi és lelki épsége, szolgálóinak szigorú rendbentartása, az apródok erkölcsének képezése mind rajta fordult meg; és a gazdaságból is az ő gondja volt a kert ellátása, a sör s a met készítése, a szénégetés és a házi örökkön égő tűz vigyázata. Ez égető elfoglaltság mellett fő világi öröme: a vadászat is erősen elszórta az égi gondolatoktól; olykor félbe kellett hagynia áhítatát, hogy sarkaló dolgai után lásson. Övére függesztett kulcsai, imakönyve és illatszerez üvegcséje közül, bizony a kulcsok szíja kopott el mindig leghamarabb.

- Csak az asszonymonostorban tudom kiimádkozni magamat - mondotta olykor. S az idén különös szükségét érezte az égiek segítségének, mert tőlük remélte, - bár önmagára is erősen számított - Andriána oktalán makacsságának megfordítását.

Arról persze sejtelve sem volt Gerberga asszonymnak, hogy Romuald és Andriána mint szomjú a víz után, epedtek egymásért, s hogy az imákban fáradt Andriána ugyanazokba az álmokba merült el este, mint a harctól elernyedte Romuald. Mindkettőben egyetlen olthatlan vágy égett,

hogy a válás előtt még egyszer kibeszélve lelküket, egymásért, egymáshoz való erős fogadalmukat esküvel is megpecsételjék. S Romuald ily gondolataiban minduntalan felbukott a sajátos öregecske, akivel a kerek erdőben találkozott, és aki távoztában nemhogy apadni, de nőni látszott, az erdő szálás, fiatal bükkjei közé veszvén... E csodálatos teremtés bizonyára tudja, mi a szerelem legfőbb fogadástétele...

Ekkortájt egy estvelen Landolf fontos ábrázattal állított be Romualdhoz. Az ifjú lovag kettős, közös ágyuknak prémtakaróján hevert.

- Jó hír, uram.

Romuald felugrott hevertéből és kinyitotta kezét, azt hitte: újabb pergamenttekeresztet kap.

- A fejemben hozom, - szólt a kis apród. - Tudod, hogy konyítok a deákhhoz s tudod, hogy a négy esztendőkön át, mióta Gerberga asszony és Udalrich úr asztalának étékfogója vagyok, megszoktam erősen figyelmeznem, ha ökegyelmők deákra fordítja a szót. Azt mindétig is jó elcsippenteni. Imé, a mai estebéden a grófné csak újra latinul társalog. Nosza, kitéptem én is a fületem. Hát mit mondott hitesének? Hogy ő bizony szándékolja ezidén is a búcsújárást. Udalrich úr fejét csóválta, mert, mondá, ő arra számítván, hogy a grófné ebben az esztendőben lemond búcsújáról, maga már furérokka bejelentette magát a Mönchen-Pleis-béli férfiklastromban, az ezidei érvágás idejére. (A testi tisztulásnak ez idejét ugyanis Udalrich úr kikötés szerint a klastromban tölté, hol maga nagy alapítványt tett a gyógykezelés és lelki üdülés fejében.) Szólt erre a grófné: hiszen csak Andriánánk e gyöngékedése ne lenne...

- Andriána beteg? S te itt nekem fűt-fát fecsegsz össze-vissza? Mardochai doktor tehát...

- Csinján, lovag uram, hol a »mértéktartás«, a legfőbb vitézi erény?

- Ne komédiázz, Landolf, - szólt Romuald, torkon fogva a hamisul mosolygó apródfiút.

- Jaj, jaj, hiszen megfojtasz, s akkor még annyit sem fogsz megtudni. Andriána nem beteg, hanem elgyöngült a sok szobábanülésben. Azért hívták Mardochait, Fülöp érsek úr zsidó doktorát Kölnből. A tudós doktor azt mondta: a kisasszonynak levegő kell és napsugár, mint a virágnak. Vegyen hát részt apjaura vadászatain, amint azt Gerberga asszony is teszi. De Andriána kijelentette, hogy ő teremtett ártatlan állatok vérént ontani nem kívánja. Hisz tudod is, hogy a hernyót is kikerüli kertjében és sólymok, meg karvalyok helyett galambokat nevel. Az a sólyom, amelyről dallani szokott, bizony szárny nélkül jár a földön... ámbár még hős ragadozó lehet belőle.

Romuald elmosolyodott a boldogságtól.

- Jó, jó, Landolf, de mit mondott a doktor?

- A tudós Mardochai erre a naponkénti kilovagolást ajánlotta.

Romuald szívére fogta kezét.

- Jó Isten, hisz akkor naponkint látni fogom Andriánát.

- Sőt beszélgetni fogsz velem, ha rám bízod magad... Na, Romuald, úgy fénylik orcád, mintha nap sütné rád. Hát így léssen. Kisasszonynapja tájt uraságok nélkül marad a vár. Gerberga asszony majd a várnagyra bízza Andriánát, hogy kísérje naponta lovaglásra... Mert addig, míg elmenne, maga a grófné fog vele kilovagolni...

- Ah, Dietmar, - szólt Romuald csalódott arccal. - Hisz az jobban fogja őrizni Andriánát, mint...

- No, azt meglátjuk, melyikünk okosabb. A cinke is meg tudta csalni a sast a versenyrepülésben, jó lovagocskám.

- Hát mit akarsz?

- Ez az én titkom. De hogy sikerül, az szent. S aztán: akár egész délutánt lovagolhatsz Andriánával...

Romuald hitt is, nem is Landolfnak, de azért szíve megtelt dagadozó örömmel. Ezer édes, gyöngéd, reszkető mondani valót talált ki Andriána számára. Mindazt a drága szenvedélyt, amit a szentkép előtt a szemérem visszaparancsolt bele, most elejébe öntendi, mint hódoló rabszolga királynője lábához a drágakőözönt... Sőt... ha idő futná... Romuald lelke előtt újra megvillant a kerek erdő öregasszonya. Ha odáig mehetnének tanácskérdeni!

Romuald remegő reményeit folyton dagasztotta az, hogy gyakorta láthatta a délutáni nap aranyáradatában Gerberga asszony hatalmas, Andriána törekeny alakját, amint a várpiac hágóköveiről egy fényes fekete és habfehér paripának elefántcsont nyergébe szállottak; és hallotta megcsendülni a mellszíjra és a finoman font serényekre varrt zörgőket az indulónál. Maga a grófné ilyenkor hermelin szegélyű palástot, fején ágas diadémot és aranyhálót viselt, nehogy haja a szélben megbomoljon, mert ez az ő éveiben már méltatlan viselet. Andriána haját csak ametiszt-színű szalag fonta át; ugyanilyen színű világos ruhája és könnyű, selyem nyeregtakarója lebegett a szélben.

Aztán elutazott a grófné, s két nap múlva rá a gróf.

Ugyanekkor Landolf arra kérte Romualdot és az ezidőre teljeshatalmú Dietmart: engednék őt Reinfurt vára felé ellovagolni, mivelhogy soha még annak tájékán nem csatangolt. Estefelé nagy fáradtan és porosan tért meg, s mikor Dietmar azt kérdezte:

- Nos, mi az újság haragosainknál? - (mert Reinfurt ura sógorság révén jogot tartott a sokkal pompásabb Valkenfelsen várára) Landolf fejcsóválva mondogatta:

- Na bizony nem érte meg Reinfurt az én izzadásomat. Hát egy kis sárfészek, még ha olyan hangos is.

- Hangos? Mitől hangos?

- Tudj' az ég. Mintha tele volna férfi néppel. Rokonság, parasztság... Mit tudom én. De nem lehetnek gyakorló keresztések, mert éktelenmód sivalkódtak világi nótákkal. Tudja kigyelmed, Dietmar várnagy, én abban vagyok, hogy ökelméék megszagolták valahonnan a Valkenfelsen uraságok távollétét...

Dietmar savanyú arcot vágott.

- 'Szen jó, jó... ügyelni fogunk... Csak nekem ne kellene minden áldott délutánt a kisasszony kíséretében töltenem... Igazán résen lenni csak én tudok... Pedig, ha a gazoknak sikerülne valami... szép Valkenfelsentől mindörökre elbúcsúzhatnánk... Hiszen titokban ők Oroszlán Henrikkel cimborálnak, s a császárnak szavára se hederítenének, tudva, hogy Henrik herceg csak távol van, de van.

- Na, Dietmar várnagy, azért kigyelmed ne vágjon olyan arcot, mintha ecetet ivott volna. 'Szen ami a kilovaglást illeti... bízza csak rám a kisasszonyt, a grófné ebben nem fog megakadni...

(S ha megakad is, - gondolta Landolf - eső után késő a köpenyeg. Dietmar pirongatást, én pár vesszőcsapást kapok, s ennyiben marad az egész.)

A várnagy olyan gondba esett, hogy nem is vette észre a Landolf hajába akadt gyertyánfa-levelet... Pedig Reinfurt ugyan nem feküdt a gyertyánerdők közelében, hanem tova le a síkság felé, Köln városának irányában.

- Én amondó vagyok Dietmar uram, hogy jó lesz egy-két biztos szemet-fület állandó kémelésre kiküldeni. Romuald megtenné...

Igy történt, hogy Kisasszonynapján délután Romuald és Andriána viszontláthatták egymást a kerek erdőben. A bükkös földje ekkorra már csupa egy kikiricsszőnyeg vala és Andriána ametiszt színű ruhájában megelevenedett selyemkikirics. Fején se viselt egyebet, csak egy frissen, gyöngéden kötött virágkoszorút. Olyan szép volt így, Romuald sohasem látta szebbnek. Landolf úrfi szemérmesen hátat fordítva kötötte lovát egy faderékhoz, míg Romuald eléjeborult és ruháját csókolgatta a leánynak.

De aztán mégis csak megfordult a kis apród, intve Romualdot, hogy adja tudtára Andriánának, mely szándékból találkoznak ép e tájon. Minthogy Landolf már (annak idején, mikor Dietmar hite szerint Reinfurt várát volt megcsudálni) eljárta a csudálatos öregecskét, s az várja is őket a mai napon.

Andriána megértvén, hogy a furcsa öreg egyenesen a Szent Szűztől nyert értesülést szerelmükről, hajlandóságos örömmel indult útnak Romuald nyomán, annál inkább, mert Landolf szemével tapasztalta meg, hogy az öregasszony valóságos gyötredelmes szükségben élő igaz remetenő, ki egy durva fakereszt alatt vezekel napestig. Landolfot visszahagyva, a két szerelmes nyeregbe szállott és nekivágott a sűrűbe vesző ösvénynek.

Túl a kerek erdőn az út kapaszkodóan kacskaringolt egyre följebb. Itt-ott sziklatömbök buktak elő a földből, az erdő sűrűbb, de szikárabb lőn. Fehér gyertyánok, mint ezernyi óriás, széttárló karos-gyertyatartó, úgy hallgatták körül őket: fönt a nap lángja táncolt. A hangos madárdal rég kihúnyt az ősz közeledő lépteinek neszére. Csak a meredek oldalon lefelé rohanó vizek csilingeltek... A két zarándok oly némán, csak szemmel beszélve haladt, mintha búcsúra menne... Az aligjárt ösvény el is akadt egészen. De Romuald tudta Landolf intéséből, hogy innétfogva egyenest egy nagy szemcsésbarna sziklatömbnek kell venni az irányt. A szikla után pedig egy a folyónak iramló csermelyben kellett tovaléptetni. Azonban alig voltak a szeretők túl a sziklatömbön, midőn kedveskedő hang szűrődött fülükbe. A remetenő talpig feketébe bonyálva szedte utánuk a lábát, maga is a patakban lépegetve, mintha csak félne tőle, hogy nyoma vetődjön, s út tipródjék rejtekéig.

- Lassan, jó uraságok, Lodoviga anyónak (mert e néven szólíttatta magát) nincsen se tizenhatéves bokája, se lólába, hogy veletek lépést tartson...

A lóláb említésére Andriánán hideg futott végig, és riadt pillantást vetett Romualdra. De látván kedvese arcán a tüzet, a bizodalmat, legyőzte irtózását, s Romualddal együtt meglassította a lépést. A lovag meg is állott és maga mellé nyeregbe emelte Lodoviga remetenőt. Még jó pár percet mentek... A furcsa asszony szótlánul gubbasztott a lovag mögött. Esze messzejárt, a multak tájékán, mikor jó tizenhét esztendővel ezelőtt egy hűvös koratavaszi reggelen mezítláb térdepelt a várbeli jéghideg templomkövezeten, esküvel esküdve ártatlan voltára. Semmit sem adott a keresztények Istenének esküdött szóra, mert hite másfelé húzta, de azért torkán akadt a szentelt ostya és megborzongott névtelen nagy félelemben, mikor Christianus atya az ítéletet olvasta:

- Leányom, én, Istennek szolgálja, tisztem szerint vizipróbára vetlek, hogy Isten ítéljen meg, s igaz esküd feloldjon, hamis esküd elkárhoztasson.

Jéghideg kés gyanánt érezte gerincében még e pillanatban is, mint metszett végig a dermesztő fagyosság a testén, mikor a Rajnabástya párkányáról két szolga a hullámokba taszította. A víz úgy csapta arcát, mint rettentő pofonütés, de ezerráncú szoknyája felkushadt hólyagosan a víz színén s ő úszott, úszott lefelé, miközben a nép iszonyodva üvölté:

- Boszorkány! Imé a boszorkány! Úszik! Nincsen súlya, eladta a pokolfiaknak!

Emlékszik jól, sokan köpdöstek, sokan keresztet hánytak és a felbolydult tömeg előtt, a bástyapárkányra frissenvont fakorlátan kihajolva Gerberga asszony diadalmas arca sáppadozott. Egy legény utána ugrott, hogy kihúzza és hóhérekre adja; de a jéghideg vízben a legény lábába görcs állott, s míg kimentették, jómaga már lebukott a vízverésnél... Túl a forgón, egy csöndes homokpadnál csak kivetette az ár, de ott már forduló volt és senki szeme odáig el nem ért... Onnan vitt az út a gyertyános rengetegbe...

Jól tudta Hiltruda, hogy a kegyetlen próba tanácsadója Christianus atya volt, ki mindig is gyanakvó szemmel nézett minden Szászország-beli szerzetet, - Hiltruda onnan szakadt, - mert ez a nép későn és kényszerűségből vette fel a keresztiséget, s lelke mélyén erősen tartotta a pogány hagyományokat. S a meddősége miatt asszonyi hiúságában vérig szenvedő Gerberga asszony egyszer hitvesi ágyának lábtólvaló hátára bűvös rúnákat talált fölkarcolva, s belsője hit alatt vallotta, hogy látta Hiltrudát hajnali miseidő alatt az asszony-házba osintani... S mert a grófné nem egyszer bánt kegyetlen szigorral a dolgaitól örökkéig titkos utakra csatangoló Hiltrudával, mindjárt tudta, kinek keze bénítja meg méhének megáldatását. Jött a vízpróba...

A néma lovasok most bogyófürtös galagonyához értek. Hiltruda-Lodoviga felriadt elmerüléséből és intett, hogy leszállhatnak. Pedig mi sem látszott még emberlakta helyből.

- Andriána leányasszonyka, csatold össze nyaknál a köpönyegedet, mert hűvösbe érünk.

A galagonyákat szétnyitva, szűkösen ásító barlangba léptek. Pillanatig mit sem lehetett benne kivenni. Lassan aztán egy nyílt agyagtűzhely és egy nagyon szegényes, földreágyalt fekhely tűnt elő. A füstfekete barlangfalnak fahánccsal összekötött, ácsolatlan kereszt dült, ép a fekhely fölött.

Lodoviga anyó most arra kérte Romualdot, segítsen neki a barlang sötétbe vesző háttérében fölhalmozott, nyers, savanykásszagú rőzsét félrehányani. Imé, a rőzse mögött egy másik, hatalmas palalappal elzárt üreg tűnt ki. Míg Romuald foglalatoskodott, az öregasszony két fekete kendőt göngyölt fel, aztán bekötötte a fiatalok szemét. Majd kézenfogva mindkettőjüket, belépett velük a második barlangba, megparancsolva Romualdnak, hogy az elzáró palát csúsztassa vissza helyére. A második üreget a halványan csillámló palakő egészen beborította, a közepén lobogó tűz enyhe, gőzös meleget és bizonytalan táncoló fényt terjesztett. A füst egyenes csíkban gomolygott fölfelé és elveszett egy ki tudja, hova lélekző szelelőnyíláson. A háttérben fekete polcokon emberi, állati és minden élő állaténál nagyobb, félelmetesebb csontfejek vigyorogtak. A barlang ősi, titokzatos lakóinak földi maradványai... A tetőzetről állatfarkak, kifeszített varangy- és kígyóbőrök, denevérek függtek. Egyik polcon rúnákkal rótt hasábocskák, másikon bűvölő láncok, rosták, dobok halmozódtak. Falbakapart üregekben kőkorsók, nehéz illatú kenetekkel telve... A mitse látó, sejtő fiatalok nyugodtan mentek előre az öreg kezén, egész az oldalfalig, hol medveprém volt terítve a nyirkos talajra. Lodoviga le is telepítette őket. Maga háromlábú kis székre ült, a tűzhöz.

- És most valljátok be, mit óhajtotok szerény tudásomtól - kérdezte alázatosan.

Romuald mit sem sejtve környezetük borzalmaiból, tiszta szívvel adta elő szerelmük történetét. Andriána hallgatott nagy szeméremben.

- Lodoviga remetenő, - fejezte be Romuald szavait - tanácsodat kérni jöttünk, mitévők legyünk, hogy egymás nélkül is helyt álljunk egymásért. Fedd föl nekünk, ha nyitját bírod, mely erős fogadalomtétel őrizné meg Andriána kisasszonyt épségben távollétem idején, s hozna vissza jó magamat, hogy aztán boldogságban egyesülhessünk.

Az öreg Lodoviga fölkel és megfújta a tüzet, a parázsba lombot és magvakat szórt. Édeskés, álmosító füst gőzölt szét most a barlangban... Aztán az ifjakhoz lépve, néhány furcsa írást tön feléjük a levegőben. Majd teljes közelükig férve csontig aszott hideg ujjaival vonásokat húzott

homlokukon, s megérintette nyakszirtüket. Ismét elfordult aztán és sokáig a tűzbe meredve tünődött. Mire pediglen újonnan az ifjakhoz fordult, azok elcsuklott fejjel, egymás kezét fogva, a falnak dülve aludni látszóttak.

- Úgy, úgy - suttogta most az öreg. - Gerberga asszony, dölyfös, képmutató, szív nélküli asszony, ki a templomban szemedet s a külső várpiacra, hol a szegény nép lakik, az ostort forgatod... most elbánhatnék gyermekeddel. De amilyen igaz, hogy engem a reinfurciák pénzeltek, hogy méhedet titkos rúnáimmal meddőségben tartsam, hogy ilyképpen őrájuk nézzen halálesetre Valkenfelsen vára, olyan igaz, hogy gyermekedet bántani nem kívánom, s a nekromantia tudományával szíve óhaját akarom segíteni. Csak téged érjen a seb: soha leányod Thibáld úré ne legyen...

Kiegyenesedett, szinte megnőtt. Odalépett az egyik koponyához s leoldotta annak csillaggal varrottas homlokkötő szalagját és saját homlokára kötötte fel azt. Azután a gomolygó füstbe fúrta arcát... Eleinte köhécsejt, de aztán arca telni, szeme tágulni kezdett a kábulattól, mintha fiatalodnék... Az ifjak kezébe egy-egy varázspálcikát adott, s aztán levette szemkendőjüket.

- Rajtam és egymáson kívül e helyen semmit meg ne lássatok, hogy teljesejék akaratom és lelketek akarata - mormogta.

Majd erős hangon kiáltott rájuk:

- Sintgunt és Sunna, Frigga és Freya nevében, test aludjon, lélek éledjen; nem a test világa, hanem a lélek világa szerint, tévén lélekbe rovdó, test előtt titkolt, de testet teremtő-típró téphetetlen fogadalmat!

Az ifjak szeme fölnyilt és álomjáró fényben tapadt a boszorkányra. Az pedig felfosztolt köntöse redőiből rúnás pálcikákat vett elő és hosszas böngészésbe merült. Csak hosszú töprengés után szólalt meg azután:

- Ifjak, ti az én hatalmamhoz fordultatok, nem tudva, hogy a legnagyobb hatalom tivéletek vagyon. A földet, az eget és minden poklot a szerelem tartja össze, szerelem nélkül a világ széthullana a semmibe. A ti szíveteket is a világtartó szerelem egy láncszeme kapcsolta egybe; ugyan van-e hatalom azok fölött, kiket a világerő fogott össze. Aki szeret, a fölött csak a szerelemnek, vagyis saját maga indulatának vagyon hatalom adva. Ne féljete hát senkitől, hanem csak magatoktól. Mondom neked, Romuald úr és mondok neked, Andriána leány-asszony, saját szűtőkben van a diadalom és a pusztulás. Nem Gerberga asszony akarataiban, nem a messzi zarándokút veszedelmeiben... Figyeltek? Figyeljete jobban, erősen, szívszakadtig!

A két ébrenalvó tágult szemmel, dermedt varázsbán, nehéz lélekzettel itta a boszorkány revelatióit.

- Igen, én mondom, Lodoviga, ki a titkok titkosa, a lelkek barátnéja s a szellemek társalkodónéja vagyok. Nem kell tenéked, Andriána leányasszony, se búcsújárást, se bőjtöt, se ostorzást, se kincsáldozatot fogadnod, sem neked, Romuald, nem kell szőringet vagy cingulumot öltened, mert az mind testi fogadás, mert az mind semmi. A lélek világa mást akar, többet akar; a lélek világa azt várja tőletek, hogy nemcsak testben, de lélekben is azt a szűzességet fogadjátok fel, mely nemcsak a testé, hanem a léleké, mely nemcsak az érintést, de a vágyat, nemcsak a vágyat, de a gondolatot, nemcsak a gondolatot, de a hajlamot és ösztönt is kiszagatja más földi, égi és pokolbeli teremtés iránt; hogy míg egymásért ösztön szerint, hajlam, gondolat és vágy szerint sóvárogtok éjen és nappalon: azonképpen, azzal szemben más élő személy iránt szerelmi indulatból csak útálatot tápláljátok. Míg ezt híven megtartjátok, a szerelem örök megtartó ereje úgy fog egymástok felé áramlani, hogy erőtök napról-napra növekedend, mindennemű kínzások és próbálások közepette, hogy akár tűzkemencébe vettetvén, sem éghettek meg; s a világ is felétek forduland szerencsésjével. Mert a Romuald

úrból fakadó vágy ereje Andriána kisasszonyban testi virulássá válik: szemében tűzzé, orcáján rózsává, derekán ringássá, lábában könnyűséggé; s az Andriána kisasszonyból áramló vágy ereje vérré és velővé, erővé duzzad Romuald úrnak minden ízében. S így minden veszedelmeken egymáshoz fogtok visszatalálni s mint két egybeszakadó, elkeveredő, eggyé omló folyó, szét soha nem választható, üdvösséges nászban fogtok eggyé ölelkezni.

Az ifjak arcán sajátos játék íródott: Romuald mosolygott és tüzet lehelte, Andriána nagy és soha átálmodni nem mert álmok terhe alatt lehúnyta szemét, arcán halvány bimbók feseltek...

Lodoviga pillanatig elnézte őket, aztán aláejtett, zordon hangon fűzte tovább a varázsigéket:

- De ha Romuald úr csak egyszer is jószemet vet más földi asszonyszemélyre, abban az órában Andriána leányasszonynak orcájáról elhull egy rózsalevél. S ha ujjal érint más asszonyi testet, Andriána teste, mintha sebet ütnének rajta: sorvadoz. S ha fejét más asszonyszívre hajtja: Andriána szívéből kiszárad egy vércsepp. S ha összekapcsolódnék véle, Vénusz istennő játéka, Andriánának szíve véreből fecséli az erőt, amivel mást szeret... S ha mást visz nászszobába, attól számított kilenc napra Andriána leányasszony szomjan hal el, minden vére elapadván... És viszontképpen: ha Andriána leányasszony egyet is mosolyog más férfiúra, abban az órában Romuald úr vére lanyhul egyet. S ha kezét más kezébe jószív szerint adja, Romuald úr kezének ereje fogyton fogyand. S ha fejét más ölébe fekteti, Romuald úrnak veleje fog kiszáradni azzal. S ha nászágyba hág fiatal lába, Romuald úr azonnapi elesik lábáról... Romuald úr, Andriána kisasszony! Imé, csak ezt a fogadalmat tehetitek; más nincsen fölöttetek!

A boszorkány elhallgatott és az ifjakra nézett. Romuald keble dagadt, szeme csillagokat szórt. Kezét fölemelte három ujra és térdre ereszkedett, hogy letegye az esküt...

- Lodoviga, tisztos remetenő, hiszen ez nem föltétel, nem fogadalom... Hiszen ez az egyedüli valóság, amelyet megtartani nem is érdem, hisz oly természetes, oly magából fakadó, mint ahogy a kristályforráshoz igyekvő nem óhajt útközben mocsárhoz hajolni italért, s az Úrnak testét fölvenni zarándokló nem szennyezi be üdvösséghez készülő ajkait... Soha, sem a föld, sem a pokol nem küldhet hozzám nőt, akire én az én dicső Andriánámon kívül pillantani is óhajtának.

- Várj, fiam, még ne esküdj - intette le Lodoviga Romuald boldog áradozását. - Tekintsd Andriánádat.

Csakugyan a boszorkány szavai mint súlyok neheztek a leány lelkének serpenyőjébe, s mélyen, mélyen lehúzták az öröm nehezét, mely az első ígéretre, míg a föltételt nem hallotta, lelkét a boldogság terűjébe ejtette. Azért most nehéz tusában vívódott önmagával.

- Hogyan, Andriána - szólalt meg Lodoviga remetenő, - hát nem vagy készen, első hallásra esküre térdepelni?

- Andriána... hát kételkedsz bennem... vagy óh Ég... kételkednél... magadban? - könyörgött Romuald.

Andriána szeme könnyel telt meg.

- Ó, Romuald, egyikünkben sem kételkedem és mégis... szívem elszorul ily szörnyű fogadalom előtt. Hátha elvesztjük Istennek kegyelmét, megkörnyez a Sátán, vagy szüleim akarata kerget bele valami bűnbe... mely... óh, Szűzanyám! Hogy én okozzam orcáid, erőid hervadását, gyötrelmes kórságodat...! Inkább óhajtok akkor a bélpoklosok és a hússal vétkezett vezeklő koldusnők csapatában vonszolódni, kiknek szégyenük jeléül a kutyaikkal kell együtt kóborolniok és kik a kóborkutyákkal rágódnak az ételhulladékokon!

Lodoviga hosszan nézte a leány szenvedő szépségét, melyből mintha sápadt sugarak erednének.

- Gondolkozatok - intette őket. Mikor pedig Romuald megsimogatta Andriána kezét, mondván:

- Én nyugodt vagyok felőled, Andriána - akkor a leány is letérdelt esküszóra.

- Ez még nem minden - hárította el a boszorkány az esküt. - A fogadalom legsúlyosabb pontját csak most hallandja fületek. Ez pedig az, hogy abban a pillanatban, mikor ezen éber-álomból magatokra eszméltek, emlékezétek ama helyére, amely az esküt hozná elébetek, lelki hályog boruland. S így mindabból, mi itt történt véletek, mindenből, amit itt fogadtatok egyetlen szóra sem fogtok emlékezni. Értitek-é, mit jelent ez? Egy szóra sem! Tehátlan: ha a csábítás majd megkönyékez, nem leszen véletek fogadalmaitok intő emléke. S nem is volna érdem, tisztán őrizni meg magatokat, ha korlátul állana közétek és a bűn közé annak tudomása, hogy imé, a bűnnel szerelmentek ártatlan életét őrlitek... Nem, a vétek így elvesztené csáberejét és az erény érdemét. Vessetek hát mégegyszer számot: bíztok-é magatokban és egymásban annyira, hogy saját élteteket a másiknak szűz ártatlanságától s szerelmentek életét a magatok szűz ártatlanságától tegyétek függővé? Érzitek-é, hogy a kényszerítő fogadalom tiltásának emléke nélkül is megálljátok helyeteket?

Romuald türelmetlenné, szinte lázasra vált.

- Ne teketóriázz annyit, Lodoviga remetenő. Eskess, esküszünk.

Andriána Romualdra nézett. Ő halavány volt, Romuald izzó.

- Ahogy te akarod, Romuald... - suttogta a leány.

- Fogjátok meg mindkét kezeteiket, keresztbe, jobbat-jobbal, balt-ballal... úgy. S még egyet halljatok meg. A lelki hályog, mely ez órára való emlékezéteket fedendi, csak amaz órában esik le, amikor - újból találkozáskor - az első csókot váltjátok. Akkor mindkettőtöknek eszetekebe jut, mit fogadtatok s minek köszönitek jó vagy rossz végre jutástokat.

Ezeket szólván a boszorkány az összekapcsolt kezek fölé hajolt. Andriánáé mintha remegett volna, de Romuald erősen fogta, mint hajdan a markába kapott, lépvesszőre akadt madárkakat. Lodoviga elsőben a jobbal jobbat kapcsoló középart kente meg, azután ugyanígy igézte meg a kulcsolódó balkezeteit. A jobb az erőt fogja egymásba sugározni, a bal a sorvadást.

Aztán elrebegette az ifjak helyett a kemény esküformát.

A szertartás után jutalmát kérte. Romuald marék tallért, Andriána drága mellcsatját adta az öregecskének. De már kuszált gőzben forgott körülöttük a világ... S mégis, Lodoviga még ráparancsolt Romualdra, hogy nyissa meg a bejárást fedő sziklalapot. A lovag tágrameredt szemmel, tántorogva akart engedelmeskedni. De ólomává vált tagjai összecsuklottak; térdre, majd arcra bukott halálszerű álmomsibbadásban. Andriána is teljes eszméletlenül alélt a fehér prémeiken. Lodoviga arca mosolyra rándult - saját hatalma duzzasztotta - s megrázva magát, egyetlen ujjal nyúlt a sziklaajtóhoz, s az tovagördült az útból. Azután felkapta a két nagyalvót és fürgén, mint magasúlyánál hétszer többet bíró hangya mászott ki a résen az első barlangba. A szikla magától billent helybe mögötte. De a percben, amint elzárta a csodabarlang kuruzslatos levegőjét, Lodoviga elernyed, letöpörödött. Odaejtette terheit a kereszt alá és pókujjival sebesen kente fordított vonásokkal a homlokukat. Nehéz, hörgő sóhaj szakadt fel az ifjak kebléből, mintha szörnyű lidércnyomások közül csendes álmok mezejére lépnének.

Landolfnak szíve is elállott, mikor két órai várakozás után a lovak lassú ügetésben hozták gazdájukat. A két lovas mélységes álomban volt; de ügyeletes kéz kapcsolta lábukat kengyelbe, kötötte derekukat láncsal a nyereghez. Az apród kiáltó szavára ámult ébredésben emelkedett föl mind a kettő. Hanem saját döbbenetükre, semmire sem emlékeztek, csupán azon percre, mikor a vörhenyesbarna sziklát megpillantották az elvesző ösvényről. De Andriána megnyugodva szólt:

- Ismét csoda történt velünk, értünk. Ne kutassuk, mert a csodák útjai végiremehetetlenek.

Landolf - igazat megvallva - kételkedett kissé a nagy elfelejtkezésben, de nem firtatta a dolgot. Úgy gondolta, hogy a szerelmesek talán csak ő előtte titkolóznak s ő tisztelte a szerelem e szemérmes természetét.

Még magas nap járván, kissé leültek, hogy talán utolsó szókat cseréljenek Romuald és Andriána.

- Andriána, szentem, és Landolf, hűséges pajtásom, Andriánámnak szolgálattelvő apródja - kezdte meg a szót Romuald. - Sorsunk elválík, a telet Riemenburgban kell töltenem, vitézeim gyakorlásával. Én titeket most egymás szeretetébe ajánlak.

A kis apród rajongó tekintetet vetett úrnőjére.

- Romuald, jó uram, halld meg szent fogadásomat. Igérem neked, hogy míg haza nem térendesz, el nem mozdulok úrnőm köréből és tiszta lélekből fogom őt vigasztalni. Ha pediglen nyomod veszne, elmegyek utánad, hogy biztos élő vagy holt híredet hozzam.

Romuald szeme könnyel telt meg. Andriána szólt:

- Jó Romualdom, tudod, hogy két szép testvérgalambot neveltem, hófehéret. Tanítva vannak, hogy bárhonnan visszazálljanak hozzám. Nemcsak várunkat, szobáimat, de személyemet is meg tudják lelteni visszatértükben. Néked adom a galambokat. Ha útközben nagy baj - mit Isten elfordítson rólunk - vagy nagy öröm ér, - mit adjon az ég -, ródd pergamenre üzenetedet és kösd a hímnek nyakába. De együtt ereszd szárnyra őket... úgy szeretik egymást.

Most a szeretők csókot váltottak, tiszta, angyali csókot és aztán elszakadtak egymástól.

Romuald más útra tért. Egy-két be nem vált vitéze helyett újakat toborzott. Andriána és Landolf sebesvágatva még jó nappal hazaérkeztek. Dietmar várnagy úgy el volt foglalva az egész várnép fölszerelésével, hogy észre sem vette a kisasszony hosszú távolmaradását. Andriána másnap nem is óhajtott kilovagolni. Egész napját a térdeplőn töltötte.

Mikor pediglen tél multával az idő nyíltni kezdett és a vitézek kiruházva, a lovak fölszerelve, a szekerek megrakva voltak: egy koratavaszi hajnalon, misehallgatás után Udalrich és Thibáld urak együtt induló csapata - mely így majd ezer főre, vagyis száznegyven vitézre és nyolcszázhatvan fegyveres szolgára ment, - Valkenfelsen udvarán Wulff és Romuald kommandóására sorakozott. Thibáld úr a vitézeken kívül tetemes summa veretlen aranyat is küldött a császárnak, melyet az bármely földön vert pénzre cserélhetett. A gáláns gróf ígény is megváltotta késedelmezését. Udalrich úr pedig azon biztatással kelt útra - mert magas kora sem tudta itthontartani -, hogy mire hazatérül, ej, talán már az a kis Riemenburg-Valkenfelsen csemete is lábon fog elejébeszaladni; mert hosszú ám az út Jeruzsálemig s hát még ha ellenséggel van szegve...

- Csak bízd rám a dolgot - szólt Gerberga asszony kevélyen. - A Reinfurtiaktól pedig ne tarts. A pápa öszentsége átok alá vetette azt, aki a keresztesek birtokát megkörményékezi...

- Jó, jó, de azért helyén legyen Dietmar. Átok, átok, de a jó kulcs se rossz...

Udalrich úr Andriánától még este elbúcsúzott. Egy kicsit csavarta is lelkét a szép hajadon nagy komoly volta. No de gondolta: leánybárat s áprilisi hó...

Míg a tavaszi hajnalon az indulás előtti falatozás folyt és a nép elszakadó fiait búcsúztatta, Gerberga asszony és Udalrich úr pedig a búcsúított osztatta szét bőkezűen, de mégis igazságot és mértéket gyakorolva: Romuald lantját szívére szorítva odalopódzott Andriána ablaka alá, halkan pengetve az elváló szerelmesek virágénekét:

»Alszol-e, gyöngyöm, drágám?

Ó jaj, ébredni kell...

A nyárfa könnyű ágán

Madárka énekel...«

Pillanatra elhallgatott, könnyes reményben figyelve föl, vajjon nyer-e feleletet...?

S a ráccsal, repkénnyel elfogott ablakszemből álomgyöngéden szüremlett vissza a hárfakísérte dal folytatása:

»Hát indulsz büszke haddal...
S vaj' megtérsz-e, hú lovag?
Jaj, elviszed magaddal
A boldogságomat!...«

De a virágének utolsó gyöngye szavai egyszerre fúltak bele az ezer ifjú torokból csengve föltreppenő istenes énekszóba:

»Isten nevében útrakelünk,
Isten kegyelme léssen velünk,
Isten ereje, ő véd mindenütt,
És szent sírja, hol teste feküdt,
Kirieleis...«

Romuald szíve vad indulóra dobbant. Mégis csak volt abban valami fenséges, a válás minden kínját enyhítő: egy pompás kis csapatnak büszke kapitányaként indulni nagyszerű kalandoknak elejébe. S útravalóul a legszebb, legszűzibb hajadon imáit vinni... Romuald serege élére vágatott. Aztán csattogott a várpiac, nyikorgott a hídlánc, dübörgött a híd, zengett a fuvolák és harsonák indulója s a büszke zajba csak foszlányonként csapódott az asszonyok, lányok zokogása, a gyermekifjak válaszbúcsú éneke:

»Mennybéli Isten, te légy a vezérük,
Mennyek Királynéja, légy örökkön velük...«

Ekkor Andriána - először anyja tilalma óta - csöndesen elhagyta az asszonyházat és a folyosóról egyik bástyatetőre nyitott. A ragyogó, reggeli országúton most kanyarodott délnek az ifjú csapat. Romuald legelől: arannyal szőtt köntösében, kezében a karcsú, héttollba hasított, kereszties fehérlobogója, mintha messzi földre, a dicsőség magasságába bomló fehér szárnycsapás lenne. A leány nézte, nézte, míg mindez porba, könnybe mosódott előtte. Aztán szobájába tért s fejét hárfájára hajtva lassan pengetni és énekelni kezdte:

»Eszteideig neveltem egy szép sólyommadárt...
S mikor szívem szerént szelíd kezesre vált,
És tollát dús arannyal hímezve szőttem ált',
Messzi magasba röppent és más hazába szállt...«

Dalát nem hallotta már senki, csak a várfal alatti sziklákba verődő mély folyó.

MÁSODIK RÉSZ

Pünkösöd hava tizenegyedik napjának reggelén volt a regensburgi búcsúztató.

Romuald közben, a gyülekező idő alatt hazalátogatott. Mily nagyot ámult Anderhalden várának kicsinnyé törpülésén! Úgy összezsugorodott az Valkenfelsen után, akár Isabel asszony Gerberga grófnőhöz képest. Az anya szívszakadva vett búcsút gyermekétől, aki íme, mátká helyett a kereszttel tért haza, nem lakodalomra, hanem búcsúzásra. Romuald tréfálkozva ígérte meg az őt bámuló húgocskájának, hogy maga helyett mátkát küld számára.

Aztán megindult a pompás sereg, a rajongó Remete Péter s a dicső Godofréd úrnak lába nyomában. A nagy császár maga ékes hajóban úszott lefelé a Dunán. Vele volt különösen kegyes életű fia, Frigyes herceg és a bíbornokok serege, kik közül nem egy mezítláb kelt a szent utazásra. Kétfelől a parton beláthatatlan táborban vonult a harcosok, szolgák, zarándokok, lovak, szekerek sokadalma.

Frigyes császár szigorú rendet tartott, szent meggyőződésből hirdettetvén az együttzarándokló szerzetesek által, hogy minden eddigi vállalkozás csak azért jutott gyászos végre, mert a kereszttel fölvevők nagyrésze nem szívbéli töredelemből, hanem adósságaitól, szegénységtől menekülve, kalandért, kincsszomjért s más földi gondolatokért indult a szent célra; s mert útközben a zarándoklók kezüket gyakorta idegen javakkal mocskolták be. Azt a kezet, mellyel a szent sírt szándékolták érinteni. Frigyes császár igaz keresztesei egyetlen fűszálat el nem vettek fizetség nélkül, de minden koldust megajándékoztak. S a nép jó szóval, virággal fogadta, kísérte őket útjukban. A gonoszokat pedig, kik rablásra adták magukat, a magyar határon tartott törvénytapon irgalmatlanul lökték ki maguk közül. S míg haladóban voltak, istenes énekek és olvasómorzsolás volt a fő időtöltés.

De az emberies szívű császár a világi örömeket sem tagadta meg vitézeitől, ha azok a test és lélek igaz építését szolgálták és nem ellenkeztek a szent út céljaival. A pihenő napokon szabad volt a tisztességes világi énekek éneklése, még a szerelmes virágénekeké is. De ezekből is igaz keresztes lovagokhoz illő érzelemnek kellett kitetszeni, mint Huseni Frigyes, nagyhírű hegedős emez énekéből:

»Testem s szívem együtt éltek sokáig,
De most egyik a másiktól megválík,
Mert a testem megszomjazott véérére a pogánynak,
Míg szívemet egy szép dáma visszatartja magának.«

Romuald még ez ártatlan enyhülést is kerülte. Ő a legsúlyosabb testi fogadalmat fogadta: hogy egész útját a hideg-meleget szörnyen éreztető páncélruhában teszi meg. S lelkére is a vezeklés páncélját öltötte: az imádságokon kívül egy gondolatnormát szabott magának, melyet olvasóján pergetett le. Az Avékra eső gyöngyszemeknél Andriánára, a Páter Nostereknél Krisztus sírjára és a keresztnél anyjára való ájtatos gondolatokba mélyedt. Minden egyéb gondolat árulásnak tetszett. S amilyen áhítattal végezte imáit, elmélkedéseit, olyan gyöngédséggel ápolta az ezüstkalitkában hozott két fehér galambot.

- Ha majd hős leszek, nagyhírű vitéz, akkor fogok tőlük üzeni Andriánának.

De mintha így is galambposta járt volna közöttük, Romuald sokszor álmodta, hogy nagy messziről suhogó madár csapat közeledik feléje. S a suhogás erősödött, míg a szárnyas csapat lebegő felhőként rebbent be a sátornyíláson, megtöltve remegő, fehér boldogsággal a sátor szobát. Hús pelyhű szárnyuk csókolta, legyezte, ringatta Romuald álmait; gyöngéden, halkan, odaadón, mintha minden galamb az Andriána szívéből szálló gondolat volna.

A lovag szent elmélyedését csak egyszer szakította meg egy pillanatnyi hívság. Midőn ugyanis a bécsi hercegi udvar asszonyai, a hercegnők, grófnők és más nemes dámák a csapatvezetők hódolatát fogadták, megáldva és megajándékozva őket, Romuald meghallotta, amint két szép asszony összesűgött:

- Micsoda ifjú ez...

S a másik felelte:

- Bizony, aranytollú sólyommadár, ilyenről dalolhatta a kürenbergi lovag úr a sólyommadár nótát...

Romualdnak akkor az első asszonyszájból jövő dicséret valahogy nagyon édesen esett. De aztán, tovavágtatva a kegyes dámáktól, elfelejtette az egészet. Úgy elmélyedt szent áhítataiba, hogy észre sem vette, mikor német földről átléptek Béla király országába; s föl se tűnt neki, amit bizony sok istenes ifjú megtekintett: hogy a báméskodó népek ruhája, alkata, hajszíne s az asszonyok mosolya megváltozott. Csak akkor ébredt az új világra, mikor a széles ezüsthely mellett, pünkösden szent ünnepén fehér lovon ülő követek nyargaltak be a pozsonyi Virvelt-en táborozó seregbe. A követség jelenté, hogy felséges ura, a nemes Béla király, ki maga országos gondjai miatt - lévén Gácsország és Velence iránt egyformán bizonytalanságban, s nem bízván ez országokban még a páparendelte hétesztendő világbéke idejére sem, - maga részt nem vehet ugyan a keresztes háborúban, de jóindulatát óhajtja tanusítani a szent vállalkozás irányában. Úgy pedig, hogy míg egyfelől Esztergom városába vendégül hívja a császárt és seregét, másfelől útmutatókat és díszkíséretet fog adni a sereg mellé, köztük Ugront, Győr város hősi püspökét. Maga a daliás püspök a követség élén jött meg. Párkány táján a kegyes Margit királyasszony ajándékai érkeztek szembe. Kerekedett óriási táborútás a térs mezőkön. Míg a szem ellátott, tarka város vetődött a földből: csupa gonddal épült sátorokból. Egész utcákkal, közepén még piac is hagyva. A sátrak frontja mögött a szolgák számára rőzsekunyhók, a lovaknak karámok emelkedtek. S a messzi vidékek nyájas, takaros népe csak úgy özönlött a sátorváros megcsudálására. De egy se üres kézzel, hanem ősi virtus szerint hozván kenyeret, bort, hajtván a lábas jószágot. Maga Béla király minden országnagyjainak, püspökeinek és ezer válogatott vitézének élén lépett az agg császárnak elejébe. De nemcsak a király, hanem az ifjú királyné is megjött vala, Béla királynak első nejétől való gyönyörűséges leányaival. S elemőzsiás szekerek, úri sátrak, lovak, fegyverzetek érkeztek a tartandó nagy ünnepségekre.

S még azonnapi, a frissítő lakoma után, - mely alatt Romuald csupa illemből alig merte szemét a tündöklő királynéra és gyermekeire vetni, és csak az edények nagy drága voltát, az ételek pazar sokféleségét, a borok idegen tüzet-zamatát s a ruházatok keleties pompáját bámulta, - még ezen a délutánon fényes vitézi játék támadt a két hatalmas uralkodónak akaratóból.

Óriás szabad mezőn a szolgák nagysebesen porondot döngöltek és a lándzsával körülszurkált térségen nézősátrakat vontak. Két ősellén, de két remekhírű vitéz nép fog ma becsületre kiállani. Az égszínké belsejű, bíborfüggönyös, aranybojtos királyi sátorban a két uralkodón kívül ott ékeskedett az angyalszelíd királyné a királyi hajadonokkal; mellettük az ifjú Frigyes herceg állott, kinek e napon nem vívni, hanem a királyi dámáknak udvarolni volt tisztjében. Kürtharsanás jelezte a torna kezdetét. A vívni készülő lovagokat a kikiáltók hangos szóval mutatták be - cím és rang szerint - a nézőknek.

Itt is, ott is volt diadal, meg kudarc is, már vér is csurrant a napsütött homokra, mert bár mindkét nép nagy keresztény hírben állott, abban egyik sem hajlott az egyházi szóra, hogy tompa fegyverrel vívjon játékban. A bajorföldi erős Rajnaldot a szittya Örkénd földre vetette és páncélnyílásán át megsebezte.

Béla király büszkén tekintett az ottomán-selyem sátorból, Csenge királyleány pedig néniének, a szelidebb Máriának nagy rosszalására, virágot dobott Örkénd felé.

A bajmester felajánlotta Örkéndnek a sebesült vitéz fegyverzetét.

- Sem ölni, sem rabolni nem, csak győzni szoktam - szólt a deli Örkénd büszkén.

A bajmester új csatát hirdetett, sem fegyverzetre, sem pénzváltásra, hanem csak becsületre szólót. Ilyenformán:

Merre, merre, merre hát
Egy vívni készülő?
Az lépjen hát elő!

A keresztések közt mozgolódás támadt: rosszabb lenne a germán a szittyánál? De Rajnaldot eleddig a legjobb vitéznek tartották, ki ugyan dicsekedett is erejével. - A mozgolódásból most sugár ifjú vált ki. Aranykeresztes fegyverruhát, alatta finoman kovácsolt láncszempáncélt hordott. Állig húzott sisakján, épp az arc helyén, a kereszt jele volt kiverve; de alóla csigásan göndörödött ki homokszőke selyemhaja. Az agg császár harcszántott képe földerült. Csenge királykisasszony előbbrelépett. A lovagok ezalatt a pálya két átellenes végén nyeregbe szállottak csatlósaik segítségével. Mindkettőjük paripája hófehér volt: ez hoz szerencsét a harcban. Az indulás pillanatában, mielőtt a zablaszíjat karjára öltve pajzsát, lándzsáját kézbe kapta volna: a germán lovag ujjával nyakához ért, mintha amulettjét érintené. A következő percben a paripák a rájuk aggatott csengők vibráló csilingelése közt előreszöktettek. A galopp vad rohanássá szilajult. A tempóváltásnál a lovagok villámgyorsan szögezték előre eddig magasbaszúrt lándzsáikat. Zörgők és páncélszemek fölharsanó csendülése közben megtörtént az összecsapás.

Nehéz, félórát húzódó küzdelem támadt. Egyik sem bírta a másikat nyeregből kivetni, bár az ifjú germán lovát Örkénd egy pillanatra hátsó térdre nyomta. Egy újabb vad előrerúgtatásnál azonban Örkénd tüzes lova, melynek szokatlan volt a hosszú küzdelem, olyat szökött, hogy vitéze hátracsúszott és a nyereg mellszíja elszakadván, a lovag földre sikamlott. A keresztések lábdobogással adtak örömjelt.

- Hajrá, ne hagyj magad, - bömböltek vissza az ifjú szittyák.

A szőke germán gyorsan pattant le lováról, de Örkénd már előrefeszített lábbal, kivont karddal, szájig emelt pajzssal fogadta. Lovagi törvény szerint lándzsát cseréltek és ekkor oly sebes gyalogvívás kerekedett, mintha lándzsák helyett ezüstvillámok cikáznának a két vívó között, körül. A fegyver többször eltört és szilánkokban repült szét, de a fegyverhordók újakat nyomtak a vívók kezébe. Maguk a csiszolt pajzsok a nézők szemébe szórták a tükröző napot, míglen a szakadatlan csapásoktól Örkénd pajzsa ketté repedt. A szittyá hátrára vetette a romlott védfegyvert és két kezére fogta a kardot. A germán pedig nem akarva egyenlőtlen harcot, büszkén dobta el a maga ép pajzsát.

- Vivat, vivat! - tapsolt Csenge királykisasszony egész nekipirulva és meglobogtatta pirosbársony zsebruháját.

Mária elbiggyesztette bogyópiros száját:

- Szégyeld magad, Csenge, az idegent élteted.

Csenge hamisan mosolygott, egyenest Frigyes herceg szemébe.

- Hát kigyelmed, Mária királyleány, oly igen ellene volna az idegennek? - kérdezte Frigyes és hosszasan belenézett a leány mélytüzű szemébe.

Mária elpirult.

- Énnekem mindenki keresztény testvérem, de azért büszke vagyok dicső nemzetségünkre, - szólt komolyan.

A herceg fölhasználva Csenge királyleány máshová röppenő figyelmét, továbbfűzte a szót.

- S nem tudná-e kigyelmed soha elhagyni nemzetségét, hogy mint a kegyes Rúth, új hazára leljen?

- Ha istenfélő Boázomra akadnék, - sűgta Mária még jobban elpirulva.

Frigyes nem vette le többé szemét a királyi hajadonról.

Ezalatt a két marokra fogott kardok szemfényvesztő játéka tovább folyt, de mintha mindkét vívót égi hatalom védené, egyik sem bírt a másik felett előnyt nyerni. A másfélórás rettentő küszködésben a germán szőke hajából ömlött a veríték és Örkénd keble fűjt, mintha az élet szele járná.

A vitézek zúgtak, vivátoztak, biztató vagy gúnyos szavakat szórtak a viadalba, az asszonyok lihegő kebelével, elnyílt ajakkal hajoltak ki a mellvédeken. Frigyes császár és Béla király azonban összenéztek és intést adtak. A felségek sátorának palotása kürtjébe fűjt. Egy szempillantás alatt szoborra dermedt a két hős és minden szem az ottomán selyemsátor felé fordult. Lassú méltósággal emelkedett föl a császár egyszerű ruházatú, hatalmas alakja.

- Vitézek, - dördült el hangja, ékes latinsággal szólva, - nem kívánjuk a további küzdelmet. Isten úgy akarja, hogy valamint mi a nemes Béla országában, - ki is a szent célt tisztelve, minden viszályt félretett, - barátságot találtunk, úgy germán és szittyia párviadalban se győzze meg egymást, jelezve a treuga Dei-t, melyet a szent sírért folyó harcok alatt megtartani kívánunk. Lovagok, nyujtsatok egymásnak békejobbót.

A két vitéz erre kardját földre fektetve, felcsattintotta sisakját és egymáshoz lépett. A germán pelyhetlen szép, ifju arcának láttán, mely most csupa tűz volt, Csenge királyleány ajkáról egy óh rebbent el.

A királyasszony ezalatt a sátor háttérében volt elfoglalva. Most előre jöve, apródjaival aranykelyheket, drágaköves kardokat, pompás öltöző ruhákat hordatott elő.

A germán vitézek elcsodálkoztak az ajándékozás e módján. Nyugati hazájukban e dicső szokás még ismeretlen vala. - A kitűnt vitézeket a bajmester a felségek elé vezette, hol is azok a nézők nagy vivátozásai közepette a királyi hajadonok kezéből vették át a pazar adományokat. Csenge királyleány a macskaszemmel és türkizzel ékített kardot tartotta, mikor a csapzott hajú, testéből még a küzdelem forróságát sugárzó, karján, nyakán a vasláncszemek kékszőrke foltjait viselő ifjú germán szemlesütve elejébe állt.

- Neved hogy is hangzik, ifjú vitéz, - kérdezte Béla király.

- Anderhaldeni Romuald úr vagyok, - felelte az ifjú még mindig szemlesütve.

- Szembenézz, ha egyenes a lelked, - intette Béla király.

Romuald föltekintett.

Olyan érzése kerekedett, hogy nefelejtseké égbe, mosolygó angyalok közé tekint. De az angyalok nem azokhoz hasonlítottak, aminőkkel a papok, hanem amilyenekkel ifjú lovagok szíve népesíti be a mennyet. Azaz hogy Romuald sohse hitte, tudta eddig, hogy ilyen teremtsék is vannak, mint a két szittyakirályleány, ilyen gyermekesen puha és mégis büszke növésű, komoly és mégis az illemen át ragyogóan mosolygó, nem szőke, nem fekete, hanem aranyos-

jól tudom, őrá nézett volt a dicsőség, hogy annakidején az egész keresztény nyugatot a szent sírért való küzdelembe vezesse. De Isten megelégedé már nagy tenger jótetteit, s pihenni hívta saját kebelébe.

- Valóban úgy van, nászom-uram, s így benne Felséged elődjét tisztelheti a szent szándékban.

Most a pompás vadételek kerültek sorra és a nehéz kupákban illatos, folyóarany borok. Frigyes császár a maga énekmondóit szólította mulattatásra, értésükre hozván, hogy a vendéglátó nemzet iránti tisztességből Etele hún királyról zengjenek. S mondtak is azok csodaszép énekeket, hogyan kérte az Isten Ostora feleségül a germán Kriemhilda királynéasszonyt, s mily kegyes ura volt az udvarában élő germánoknak.

A vitézek szeme már szórta a csillámot a szokatlanul drágalátos boroktól. Halkan zsongó beszéd indult meg, csak a nők hallgattak büszke szeméremben... A királyné magába merült és kipirult, valamit kérdeni vágyott... Tekintete túlnézett a drága edénytől, ételektől roskadozó asztalon, túl a nyiladozó képű hajadonok, vitézek során... Hirtelen odafordult a tőle jobbkézt ülő császárhoz.

- Felséges nászom, egy kérdést óhajtok tenni kegyelmednél. Úgy tudom, Némethonban is dívik már a szokás, hogy a kedves virágénekeket dicső lovagok költik és danolják úri asztal mellett? Bármily nagyon boldognak és szerencsésnek érzem magamat, hogy Isten kegyelméből oly drága új hazára leltem, néha mégis vágyom az ő, nekem még szokatlan vitézi énekeik mellett, szülőhazámnak, Frankhonnak s a nyugati földnek könnyedebb dallamaira... S ha Felséged énekesei értenék e művészetet...

- Mi több, nászasszonyom, Henrik fiam, ki is koronám örököse leszen Isten után, maga is virágénekeket szerez és ebben való derék és hasonlíthatlan mestere, Huseni Frigyes úr, itt ül nászasszonyom asztalánál, több más lovagi énekszerzővel egyetemben. Mindjárt is szolgálni fognak nekünk...

Csenge királyleány, ki a császár és testvérbátyja, Endre herceg között ült, erősen figyelmezt a deákul folyó diskurzusra. El is felejtkezett a párologó szárnyassal rakott új tálakról. Ó, virágénekek! Nem egyet lesett ő el a kertekben szolgáló leányoktól, mert hiszen termett az a nép ajkán errefelé is, de náluk még nem tartották méltónak, hogy fényes, ékes lovagajkak lant- és hegedűszóban, megnemesítve, mint a gondozott virágot, nagyúri társaság füle hallatára zengjék.

Futkosó apródok már a marcipánt, dióval szórt kürtöskalácsot, mákospatkót hordták az arannyal vert ezüsttálcaikon és a nemes aszúbert töltögették a drágaköves billikomokba, mikorra Huseni Frigyes úr néhány vitéztársával az édes étkekhez, italokhoz édes énekszóval szolgált. Az első dal a császár iránti hódolatból, meg a mesterség nagy tisztességét is bemutatandó, Henrik herceg ismert és sokat zengett éneke volt:

»Köszöntöm kedves szépemet dalban,
Kihez örökre köt le hűségem...
Mikor még szóban köszöntheté ajkam,
Jaj! Az az óra tovatűnt régen.
Ki e dalt elviszi: nő avagy férfi,
Annak, ki nélkül fáj nekem élni,
Százszor köszöntöm, sírva köszöntöm,
mondja meg néki.«

Az egész terem gyönyörűséggel figyelmezt. A királyné meg volt hatva, Mária elpirult és ölébe nézett, Csenge királyleány ujjongó izgalomban jártatta szemét az énekesek és az ifjú

vitézek között. Úgy szeretett volna nevetni s a szíve úgy dobogott. - Romuald a legnagyobb zavarban volt. A dal Andriána emlékét verte föl, s a jelen káprázatos képei összezavarodtak a multtal.

Most új ének csendült meg és új hangulatot hintett a teremre:

»Ó jaj, szegény szívem, vágyad mi dőre,
Nehéz nyomorba csak beljebb taszít...
Minden öröm híján váltam meg tőle,
Ki megtagadta édes vigaszt.
De rózsakint piroslón s liljom gyanánt fehéren
Pompára nyílvá, mint teljén a hold:
Ott ült a szépek szépe szembe velem...
E perc szememnek üdve s szűmnek halála volt.

Jaj, annyit esdtem s annyit énekeltem,
Hogy fáradt és rekedt már énekem,
S csak most van igazán nyomorba lelkem,
Mert megtiltá a dalt is énnekem,
Szivem hogy mint imádja, nem szabad néki zengnem,

S hiába sorvadok, kegyébe nem vesz,
Csak félannyit ha esdnék Istenemhez,
Ő könyörülne rajtam, s magához hívna engem.«

És egyre új és új dalok keltek a hegedősök ajakán, és aszerint hágott, hullámozott, viharzott és csendesült az érzés a szívekben. Az apródok megállottak szolgálatukban, az egész ékes vendégsereg egy hallgatás lón. Utolsónak Huseni Frigyes úr egészen új énekét jelentette be Wernher íródeák. A fényesrangú énekmondó, ki eleddig társaival együtt s szinte azok háttérében énekelt, most az emelvény korlátjáig jött. Szép férfikorban volt, germánoknál szokatlanul sápadt arca és sötét szeme életpróbákról beszélt. A táborban pengetett vidám és talán nem egészen szívéből, hanem csak szokásból fakadó énekei helyett nagy komolysággal éneklé:

»Jaj a szerelemért beh nagyot lakoltam,
Ily nagy gyötrődésben éltembe se voltam.
De nem panaszkodom, soh'se volt szokásom,
Hogy asszonyt vádoljon a panaszkodásom.
Csak az egyet szánja szegény lelkem-testem,
Hogy én Istenemről soká feledkeztem;
Nem is kérek többet semmi hasznot itt lent,
Csak hogy megkövessem tiszta szívvel Istent.
Ragyogó páncélban, aranyos ruhában
Kard az oldalamon, kengyelben a lábam...
Indulok császárom keresztje nyomában,
Feloldozást lelmi az örök hazában.«

A dal mindenkit szívig talált s még inkább a vitéznek fájdalomba magasztosult arca. A királyné halkán könnyezett. - Aztán intett palotásainak, kik is a kincstárba tűntek el. Míg a tenger aranybarack az asztalra került, ők is megtérültek, megrakodva drága ajándékokkal: fegyverruhákkal, kelyhekkkel, cifra hangszerekkel. A legszebb kincs azonban - egy gyöngyházzal berakott ébenfa lant - Huseni Frigyest illette. Még pediglen, mint azt a királyné fő-

palotása kihirdette, azért, mert az ő dala a keresztény lovagság összes erényeit megdicsőíti, asszonyok tiszteletéből, vallásos buzgalomból és császárhűségéből egyszerre fakadván.

Az újra meginduló társalkodásban Romuald asztali szomszédai a királyné ez ítéletét kissé meghányták-vetették. Az idős Meinhart elkomorulva szólt:

- Csodálom az ítéletet. Hisz az ének egy nagy botlásról szól, mely szerint a lovag egy nőért Istenről tudott megfélemleni. Nem szeretem én az új módot, hogy a nőt mindenek elejébe teszik. Az én apródkoromban az asztalnál se láttuk őket, ma Istennel állnak egysorban.

Walther elmosolyodott, Winfried fölényesen szólalt meg:

- Mi, nyugatiak jobban értünk ehhez. A nő nálunk nem is egysorban, de előbb áll az Istennél... No, így járja, a tréfás közmondás, Meinhart bátya, ne nézzen azért oly borúsán reám.

- Isten mindenek előtt és fölött, hallod-e, öcsém, - felelte az agg vitéz és ament mormolt szavai után.

A hosszú asztalozás után a vendégsereg az udvarokat és kerteket tekinté meg. A sétában Frigyes herceg karonvezette Máriát, Romuald és Huseni úr Csenge királynét kísérte, mert a két legkitűnőbb lovag udvarlása őt illette meg. S ha eddig is önérzet feszítette Romuald keblét a bajvívás sikere után, most önérzete forró büszkeséggé gyulladt.

Keresztülmentek az óriási piacon, hol az alsóbb udvarnép mulatozott. Máglyának beillő tűznél ökrök sülték; az ökröbörben borjú, a borjúból liba és abban tojás volt; öles legények forgatták a készülő lakomát. Az udvar másik felében tánc kavargott... Csenge királyné szeme a repülő szoknyás, égő arcú leányokra, térdüket csapkodó legényekre tűzött, aztán Romualdra. - Ó, mintha nagyszívesen vegyülne bele a színes, szédítő kavarodásba.

Mária illetlennek tartotta a szolganép bámulását és siettette útjukat a kertek felé. Csenge előresietett, szinte futott. Egyáltalán oly szabadon viselkedett, mintha fiatal fiú volna.

Csak most tűnt föl Romualdnak a szittyá hajadonok sajátos járása. S különösen a Csenge királyné! A nyugati dámák merev és szertartó mértéklete helyett a kis királyné úgy járt, mint valami hajladozó, puha macska. Minden tagja kecsesen ringott; ingerlően és mégis visszaparancsolón. Közben pedig csicsergett, csacsogott a lányka, kissé barbarizált latinsággal szólván. Romuald maga nem lévén valami jó deákos, nem mindig értette, de úgy hallgatta, mint a csermely csobogását, ami édes, ha nincs is benne értelem és amiben mégis mindig van valami drágán érthető annak, aki a szívével tud hallgatni rá. És Romuald kétszeresen hallgatta a lányt, mert ránézni nem tudott.

Mert ez a járás bizsergette, mintha napfénybe tekintene. És bár a földre nézett, érezte a nap cirógató sugarait magán... A rozmarinnal, majorannával, patyolat és bársonyrózsával pompázó kerten túl a fenevadak árkai következtek. Mély, kővel kivert vermek, azokban medvék, farkasok, sőt oroszlánok és párducok is tanyáztak; de jó mélyen, ráccsal fedve, hogy ki nem szabadulhattak. Mária jegyesével és a többi szűzekkel a kertben maradt, félelemből, meg a vadak testének nehéz párájától is irtózva. A vitézek sem tartották illendőnek, hogy a dámákat otthagynak kíváncsiskodjanak. Csenge királyné azonban kísérő lovagjaival és két apród fiúval az árokrácsig ment és lekiáltott a párducoknak, Romuald előtt érthetetlenül édesen csengő szittyanyelven.

- Cicus... picus... kell hús... kell hús?

S míg aranypihés kezecskéjét picit átütötte a rácson, félig térdeplő helyzetéből visszamosolygott, föl Romuald szemébe. Huseni Frigyes úrra nem mert nézni, az olyan csöndes, elborult szemű ember volt.

A királyleány két apródja, - szokva már úrnője ilyes tréfáihoz - türelmesen állott egy piros leveleket hullajtó rózsabokor alatt... Romualdnak tetszett ez a bátorság, holott Andriána nem merte a lelőtt verebet megnézni... A vadak odalent megbolondultak a csalogatásra. Először morogni, aztán futkosni kezdtek, egymásba ütköztek és elvicsorították tépniéhes fogaikat, mintha fölséges csemegét kínálnának oda nekik. Csenge mind mélyebben nyujtotta le kis kezét és nevetése egyre ingerkedőbbre élesült... Irtózatos üvöltés dördült fel most az árok fenekéből. Az anyapárduc, - éhéből vagy kölykeit féltve? - erejefölötti ugrással kapott a királyleány alácsüggő kezecskéje után... A lányka csilingelő nevetéssel próbálta visszakapni, de íme, megbotlott és végigesett a rácson... Lentől divatlan bögés szakadt fel. Csenge fölhorzolt karjáról vér fröccsent az anyapárduc orrára, s az tébolyult szomjban ugrott újra... Mária sikoltott a kertfalnál és jegyese vállára omlott. Romuald vad, biztos ölelésben kapta karba a vakmerő gyermeket, és hátralépve, eleresztette... Ó, hogy nevetett Csenge az édes rémülettől... nevetett, egyre nevetett. Romuald dermedten nézte. A lányka sebére szorította ajkát s mikor fejét fölemelte, a száján bíborlehelet izzott: a vére... Aztán zsebruháját a sebre csavarva, elkomorodott és csinosan meghajtá fejét Romualdnak.

- Köszönöm, jó lovag, hogy megmentettél. - A királylány itt már újra mosolygott. Romuald dermedt bámulata mosolyogtatta. - Bár nézd jól meg... harminc láb az árok. Nincs olyan párduc, mely ekkorát ugranék fölfelé.

És rákacagott Mária rémületére is, ki szemérmesen bontakozott ki az akaratlan édes ölekezésből. Csak éppen Frigyes úrra nem nevetett.

Ezen az estén Romuald elfelejtett a két fehér galambnak friss szemet adni. Holott eddig Wulff csatlósnak a kalit ajtaját sem volt szabad megérintenie. Az ifjú lovag egész éjen át nem tudott elaludni. A legbuzgóbb, Andriánáért rebegett imák és elmélkedések közt is egyre a serdülő lánytest melegét érezte; kebelén, hova az aranybarna fej csuklott, karján, mely a drága súlyt emelte, és kezén, amely a még gyermeteg, rózsafejnyi keblet érintette... S a vérfátylas csokros kis száj egyre ott ungorkodott Romuald ajka körül... Mikor végre hajnal felé kábult szenderbe esett, Andriánát látta, amint végtelen komolyan, csodálkozva tekint reá, míg galambjai tétova repkedéssel szálldostak körülötte.

Romuald sohasem látta többé Csenge királyleányt, de vérebe cseppent édes méregként vitte magával emlékét. A vad, eleven, pajzán és forró szittyalány paraszat dobott eddig aluvó vérebe. Nappal elhessegette magától, mint a bűnt, de ha az este jött és a sátornyíláson át csillagok kacagtak szemébe, sokáig nem talált nyugodalmat és nem tudott szüntelen három szentségére gondolni. Sejtve, hogy a Gonosz környezi, nehéz böjtöket szabott magára. Ezer-mód tette próbára esztét, erejét, hogy legyőzze a sátánt, mely folyvást puha, remegő lánytestek érzését csiklandozta ölébe, karjai közé...

Lassankint azonban az Úr megkönyörült rajta. Míg ifjú teste sem hévtől, sem fagytól, sem böjttől meg nem csappant erőben, sőt orcái mindjobban kivirultak, mint a délelőtti nap, a bűnös kísértések lassan elmaradtak és Romuald szíve újra egészen visszatalált Andriána gyöngyfehér, gyöngyhűvös lényéhez.

De bárha már úgy hitte, hogy a vér csábításait teljesen legyőzte, nem tágitott elszánt és próbálásokkal teljes életmódjától. Mindig utó- vagy elővédbe, mindig őrzőjáratokba kérezkedett, s amint egyre kevésbé barátságos arcokkal találkozott, annál szívesebben kelt magányos kipuhatoló utakra.

Egy izzó nyári napon kevert, egymás nyelvét sem értő, balkáni népek között haladtak. - Romuald magában hagyta el az országút melletti csaltiban pihenő csapatát. Jó idő óta folyóvizet ittak és annak szőke, langyos vize semmi üdülést nem hozott. Elindult hát kútkeresésre.

Alig hagyta el a sátoztáborát, egy völgyvírálás pompás, erős búkkjei közé jutva elviselehetővé vált a lég. Már nem volt madárzaj, de virágok: rózsaszín borzas erdei szegfűk, bokorni margaréták kandikáltak minden faderék mögöl Romualdra, mintha megbújt tarka tündérek kivillanó köntöskéi volnának. Később az erdő megszakadt: irtás következett, a harangvirágok kék ligetével. Romuald lehajolt. A földön itt-ott egy-egy vad nefelejts is fölkelte a szemébe, ez víz közellété jelentette. Csakugyan lába is hűvöset érzett, mintha ázott földön járna. Egészen mélyen hajolt le... Mikor föltekintett, fiatal nő állott előtte, a vidék különösen gazdag és mégis hiányosan buja öltözékében. Ez öltözék csak egy dúsan, rikítón varrt ingből és két előlről hátra s hátulról előre kötött, arannyal szótt kötényből állott, végül a nyakba vetett rengeteg éremből, melyben a dénáron, drachmán kívül a magyar, német és olasz pénzek minden neme ott csilingelt. Az asszony fején két szarvszerű éket hordott, ez tartotta távol hajától fejére csavart fátyolát.

A kezében lévő mázas korsórol a lovag kitalálta, hogy a menyecske a forráshoz siet. Rámutatott hát maga is a lábuknál szivárgó erecskehálózatra, majd a korsóra. Az asszony egy sziklacsopot felé intett és megindultak. Kissé kapaszkodni kellett s közben a levágott törzsek tőhajtásai is egyre beleakadtak a menyecske egymásra boruló kötényeibe: olyankor oldalt, föl hosszában kivillant térdig napégett, onnan fel olajsápadt lába. Bár itt már egészen hűvös volt, Romuald előntő melegséget érzett és önkéntelen siklatta tekintetét tovább az asszony szorosán lekötött derekán, az ing alatt buján és korlátlanul pihegő felső testén. Egészen megzavarodott.

Megkerülve a sziklát, a forráshoz értek. Míg az edény telt, az asszony szép vad szemét a lovagra emelte és rámutatott a vitéz aranyos holmiira, nyugodtan tapintva ékességeit. Romualdot megbabonázták a merészen sziporkázó szemek s a rajta babráló kezek. Torkában különös szorongatást érzett... Tekintete réveteg volt, zavart... Az asszony most az edényhez hajolt.

Megemelve azt, a korsó fülcücskéhez szorította ajkát. Míg ivott, egyre Romualdot nézte. Azután bizonyára eszébe jött, hogy a lovag is szomjas, hát fölnyujtotta ajka alá a törületlen korsócsücsköt. A lovag egy forró száj nyomát érezte meg rajta és ajka mohón tapadt a korsóra, miközben szeme le nem fordult a szájról, mely annyi tüzet sugárzott a hideg köedénybe.

- Hát minden asszony ilyen forró, ilyen édes, - villant át Romualdon. Eddig azt hitte, csak egy... csak kettő hoz ily drága szédületet...

És most... most egyszerre vad, riadalmas és érthetetlen vágy szorult minden tagjába, hogy karjába kapja az asszonyt és megízlelje ajkának tűzforrását. De egyben a vággyal oly gyűlölet is kelt föl a lelkében valami ismeretlen, benne élő és erején mégis kívüleső hatalom ellen, hogy rá sem pillantva a nőre, gyorsan lefutott a harangvirágos meredeken...

Az asszony bámulva nézett utána, aztán vállat vont, felkacagott és korsóját megtöltve, lustán indult meg lefelé. A lovagnak már nyoma veszett a búkkben.

Romuald lovát az erdőn túl megtalálta. Rávetve magát, egy percre is meg nem fordulva, vágatott táboráig. Többet el nem szakadt seregétől, félt, hogy a fátyluk alatt két szarvat hordó asszonyok (ördögök?) újra megkísértik s csakugyan alig mult éj, hogy ne álmodott volna róluk. Mind a lábukat mutogatták, meg a válluk olajszínét, a vakító fogukat és csücskös korsókat nyomtak ajkához... Olyan forró, forró csücsköket, hogy Romuald ajka reggelente fölcserpezett hevüktől.

Nagy lassan ugyan el tudta nyomni a dőre látásokat, de szent gondolatolvasóját néha oly lélektelenül pergette, néha úgy fárasztotta csak anyjára, csak Krisztusra és Andriánára gondolni. Egy-egy marék harangvirág, egy rácson átnyujtott aranypihés kéz nyúlt bele gondolataiba untalan. Közben pedig egyszer látta Andriánát álmaiban, amint a hajadon hófehér galambjai

hirtelen elhullatták ezüstszín tollaikat és éjféketét öltve, hollókká váltak. Egyikük csóréval a leány szívetáját kereste, ruháját tépdeste, mintha... miért... ó, miért?

Közben elmúlt a nyár. Béla király elemózsiás szekerei megüresedtek, az ajándék-gulyák elfogytak, a boros tömlők kiapadtak; a görög föld pedig kizsarolt volt, népe csalfa, ura gonosz. S megjöttek Izsák császár körmönfont követelései s megjött a kósza hír, hogy a konstantinápolyi pátriárka bűnbocsánatot hirdet a kilencszeres gyilkosnak is, ha száz német keresztet megöl.

Izsáknak és népének békétlen szándékai cseppet sem csüggesztették, sőt felvillanyozták a sereget. A vitézek megörvendtek, hogy végre a sok litániázás után egy kis hadakozás is létszen.

- Kutyára botot s görögre kardot kell fogni s nem szépszóba ereszkedni velük, - szólt a haditanácson Udalrich úr, a próbált keresztet. - Itt a nyakam, hogy Izsák titokban szövetségese Szaladinnak.

- Ne feledjük el, derék Udalrich uram, hogy fegyverünket nem keresztény, hanem pogány vérre élesztettük, - felelt higgadtan a császár.

- Pedig, ha Felseged német véghegyé tenné Konstantinápolyt, az nemzetünknek nagy szolgálatára volna.

A császár, mint akinek legsúlyosabb gondjaiban olvasnak, lehúnyta szemét, aztán fiára, Frigyesre pillantott. Az csöndesen ingatta fejét rosszalóra.

- Vitézeim, - szólt most a császár, mintegy magát meglelve, - ez utunkon nem a földi, hanem a mennyei előmenetelt kell tekintenünk. Egész életem a földi előmenetelt szolgálta, legyen ez utunk hálaáldozat a földi dicsőségekért a mennyeieknek!... Csak akkor hulljon keresztény vér miáltalunk, ha azon keresztény közénk és a kereszt ügye közé állott.

- S nem úgy vagyunk-e Izsák császárral? - tüzelt Udalrich úr.

- Ugyan erősen úgy vagyunk. De a bölcsesség légyen első s az erőszak utolsó ratiónk.

E haditanács után a német hadsereg megszállotta Filippopolyt. Azonban a békére intett s a görögség titkos bosszantásait nyugton lenyelni kényszerített vitézek erősen érezték a tétlenséget. Nem egy közülök borba és kockavetésbe kezdte ölni a hosszú őszi esték unodalmát. Volt, akinek szeme asszonynepen akadt meg. A görög asszonyok feketék voltak, mint a bűn virágai, s az ellenséget szívesen megölelték de épp oly szívesen le is szúrták volna. A titkon ürített bor és titkon vetett kocka közt sokszor szállodtak a lovagi szállásokon mézes-fulánkos darazsakkint meztelen szavak. Ilyenkor Pelbárt atya, a híres aszkéta, s a többi szentek, fejük alatt fakolonccal, testükön szűrös szöringgel aludták az igazak álmát, de a könnyelműbb vitézekben forrt a vér és forrt a szó. Maga Romuald dermedt ámulatban hallgatta a véle egyszálláson lévő Walther és Winfried uraknak beszédeit. Kétségbeesetten érezte, hogy nyílt szóváltásaik és titkos összesúgásaik valami furcsa, fölháborító hatalommal bírnak fölötte; hogy mialatt jobb lelke ütni szeretne a szavakért, titkon a rosszabbik nyugtalan, éhes kígyóként bolydul meg hallatukon.

Nem egyszer futott a cimborák közül, szélbe, éjbe s csak az elemek ostorai alatt hűsölte le ágaskodó, érthetetlenül ellentmondó indulatait.

A germánok lefojtott ereje s a görögök tenger cselvetései végül is szikrát pattintottak, s egy napon néhány vitéz utcai harcba keveredett a görögökkel. Ez öreg hiba volt a császár terveire nézve: először is a magyar csapat ez órától kezdve hazatérésre készült, mert Béla király a görögök szövetségese volt. Másik bomlás a német sereg fegyelmében és erkölcsében vált vilá-

gossá, de a bomlasztókon a császár szigorú törvényt ült. Három lovászt, akik egy arany-műveshez törtek be, fejvesztésre, egy szolgát, aki kápolnát rabolt, kéz- és fejvesztésre ítélte.

Mindenki örült azért, mikor a csalfa várost odahagyták. Közben a császár bölcsesége a megértés útját kereste Izsákkal. Jól tudta ugyanis, mi messze az út Jeruzsálemig, és mi kár minden hiába ontott véért. Mindszent havának huszonhetedik napján érték el Drinápolyt, a téli szállást.

A császár a sereg egy részével megszállotta egész Thrákiát. Közben pedig leánykérő követeket menesztett Izsákhöz Fülöp fia számára, egyszerre mutatva meg így erejét és a békülés útját. E tárgyalások alatt a sereg egy része és maga Romuald is utóvéd gyanánt maradt vissza Filippopolisban.

A császár távollétében most már szabadon forrt fel egynémely vitéznek életkedve, annál is inkább, mert főparancsnokuk, Huseni Frigyes úr, bár kemény vitéz, de mint a nóták szerelmese, kissé zárkózott, elvonuló ember vala. S a vitézek, elszakadva a sereg zömétől, még jobban érezték a tétlenséget. Csak enyhe időben játszhattak a szűk udvarokon vitézi tornát, egyébként a kilovaglás, vagy az imádkozás volt a főoglalkozás.

A tágas, alacsony, rikítóan színezett hálóteremben is, hol Romuald Walther és Winfried urakkal volt egy szálláson, tarka életvágy vergődött, míglen a burgundiak bort és kockát kerítették. Sőt néha elunták az otthoni mulatozást is és olykor-olykor eltűntek szállásukról, s csak éjjel után vetődtek haza. Ekkor aztán vagy holtfáradtan ruhástul nyúltak el ágyukban, vagy hajnalig fecsegték badar, mosdatlan beszédek.

Romuald ilyenkor többnyire aludt. Egyszer-kétszer azonban úgy hallotta, mintha róla is szó esnék. Egy estvelen, - tél derekán, - a vitézek igen hangos kedvben tértek meg a lovaglásból. Sőt Walther, kissé kaptatosan, Romualdhoz lépett s míg az maga elé merengett, szemérmertlenségeket súgott neki, hogy felriassza. Romuald arca vérbe borult, karját szeme elé emelte.

- Majd hitesd el mással, jó uram, hogy anyádé óta nem borultál más asszony kebelére! - gúnyolódott Walther lovag.

- Egy ilyen szép legény, mint te! És ilyen nagy bohó! - kapott a szón Winfried, a félfrancia vér. - Ha végiglovagolunk az utcákon minden görög asszonyszemély ő rá vet szemet a fejleple alól. S ő pirul és sápad, ajkát harapja, szemét meredten előreszegzi, s a lova oldalát fölsebzí sarkantyújával, csak hogy meneküljön. A szép Eufrázia asszony pedig minden találkozáskor megkérdi tőlem: te, ki az a büszke aranyhajú... Azt hiszem, fizetne érte, hogy egyszer megcsókolhassa fürtjeidet.

- A szent kereszt útján járunk és te, Walther lovag, mátkát, te Winfried, esztendő menyecs-két, pólyást hagytál otthon...

- Ajaj, azért még meg nem vakulhatok, ha szép nőt látok. Ide azzal a kockával! Walther, küldd csatlósodat a csapszékbe, mert a sarcul behajtott borból kortynyi sincs már. Pedig haj, görög bor, görög lány... méz, tűz...

Kis vártatva Walther csatlósa hordócskát gurított be az ajtón és megrakta a kőkemencét. Pattogó meleg és muskotály illat terjengett az alacsony, boltos teremben.

Romuald nyugtalanul nézte a készülődést, a vitézek bomló kedvét.

- Kérdezzétek meg Pelbárt atyát, majd ő megtanítja nektek az igazi kereszties életmódot, - szólt, de közben félénken nézett körül, mintha restelné szavait s félne, hogy szembenevetik naivságáért.

- Pelbárt atya? Ő lehet igazi szent, tisztesség adassék, dehát ő először is világeletemben rút volt, aztán paraszti sorból került, aztán szerzetes lett... honnan tudná ő a lovagi módit? Hát te tőle tanulod azt? Végül be is vallod neki, ha egy fehérszemélyre jószemet vetettél?

- Igen, igen, Romuald, te ugyan hiába mentél nyugatra nevelődni, Valkenfelsen még mindig nagyon keletre esik. Tündérkirályfi testedbe nehézkes, járatlan Jura-beli medvelélek rekedt.

- Jobb az, mint a bűnben járatos nyugati könnyedség, mert a könnyedségtől csak egy lépés van a könnyelműségig.

- Nono, a fény keletről, de az erkölcs nyugatról jön, Frankhonban nem is lovag, akinek nincsen titkos, tilos szerelme.

- Ti mindig Frankhont emlegetitek. De mi talán mégis germánok volnánk?

- Félig, Romuald.

Romuald kipirult.

- Anyám igazi német asszonnyá vált és német udvarba küldött nevelésre engem.

- Jól van, jól van, te puzduri, ám tudod: a vér nem válik... Majd megérzed te még egyszer, hogy a sűrű germán véredbe pár csepp tüzes esszencia keveredett... - Ezt Winfried mondta.

- Különben is: ma már a germán virágénekek is a tiltott szerelmet dicsőítik. Vagy azt hiszed, Huseni Frigyes úr is talán mátkaszerelmet zengett a magyar udvarban? S mégis nagy kitüntetést nyert. Pedig hát az a kegyetlen úrnő, kit anyyiképen énekel, a bolognabéli hercegné... ej, de nem gyermeknek való história ez, megfájdul tőle a fejecskéd.

- A virágénekek csak epekednek az elérhetetlen után, s nem útszélen találkozó asszony-személyekről szólnak.

Walther durván kacagott.

- Ajaj, te szent együgyűség, te. Hát komolyan hiszed, hogy a lovagok beérik a holdvilágos nyögdecseléssel? Az ének csak út. S mindez hozzátartozik az igazi lovagülethez.

Romuald maga elé nézett és fejét rázta.

- Parzival, a lovagok mintaképe, csak a Krisztus által szentelt hitvesi szerelmet ismerte és Tristan meg Isolde, úgy-e, mily kegyetlenül bűnhődnek?

Winfried pompásan mulatott.

- Kitűnő dolgokat mondasz. Valóban, az életet Valkenfelsenből és a mesékből ismered csupán. De mi világjárt lovagok megvívunk már a sárkánnyal meg a szirénekkal egyaránt. Teszem én, Winfried lovag, tanúja voltam, midőn egy keresztény polgármester egy látogatóban lévő uralkodónak büszkén mutatta meg városában egy ilyen Eufrazia asszonyfélének paradicsomát... S a polgármester és az uralkodó nyomban aztán szentmisére mentek.

- Ó, ez... ez valótlanság... vagy akkor is, hazánkban nem történhetett.

- Nürnbergben volt, Romuald szűzecském.

A lovagok kacagtak és kocintottak. Romuald zavarodottan nézett maga elé. A hallott világi beszédek nagyon keresztezték benne Pelbárt atya istenes szavait.

S napjai teltek, hogy az érzelmeiben támadt zűrzavart sem kiegyenlíteni, sem elhallgattatni nem tudta. A furcsa harcban egyszerre eszébe jutott főparancsnokuk Huseni Frigyes úr, a próbált lovagok mintaképe. Azt mesélték róla hogy ő Itáliában és Frankhonban tanulta el a lovagi szerelem törvényét... Ó, Romuald balga gondolatra ébredt; elhatározta, hogy egyszer

megkérdi efelől... S annál inkább táplálta e gondolatát, mert Frigyes úr az esztergomi napok óta mindig bajtársi figyelemmel volt iránta.

Egy közös ebédnél aztán ügyetlenül tette szóvá Waltherrel és Winfrieddel folyt vitájukat. Legnagyobb csodálkozására azonban hetvenkedő lovagtársai közül Walther erősen megrökönyödött, Winfried pedig ügyes szavakkal csavarta el a Romuald előtt elhangzott véleményeket.

Frigyes úr arca elkomorult, a szokottnál is jobban. Fájt neki, vagy bosszantotta, hogy őt ily dologban tanácsadóul hívják? Kicsit elmélázott, aztán ígyen felelt:

- Walther és Winfried uraknak igazuk van, Romuald, ha azt állítjuk, hogy a nyugati lovag énekeiben tilos szerelmet esd. De, - jól figyeljete, - (és Frigyes úr erősen a vitézek szemébe nézett) oly titkos szerelmet, mely kockázatért jár, melyért néha életet, vagy mi több: életboldogságot kell fizetni, de sohasem aranyat!

Walthernek majd torkán akadt a falat e szónál. Winfried azonban fontoskodva felelte:

- Hát mi is csak oly értelemben szólottunk Romualdnak, hogy az igaz szerelem kegyet vár, de Romuald azt állítja, hogy meg kell vetni az idegen nő kegyét; pedig így tulajdonképpen a nőket veti meg, akik valamennyien tiszteletre méltók.

Frigyes úr hidegen hallgatta a színre oly okos, de könnyen kikezdhető beszédet.

- Egyáltalán, lovagtársaim, ha már ily kérdést hoztatok előmbe, egyet mondhatok. A szerelem akaraton kívül fakad s így nem bűn és nem erény. Hogy pedig kegyet vár, az természetből folyik, mert adni és kapni akar... Nem rajtunk áll ez, mondom, hanem gyarló természetünkön. De van, ami rajtunk áll, s ez a fő-fő és örök lovagi törvény: a mérték. Nemcsak ételben, italban, viselkedésben, hanem a szerelemben is. Szeméremmel kell hordani szerelmünket és soha ne botránkoztassuk senki szemét vagy fülét; ezt tanuljátok meg, ha igazi lovag névre számot tartotok!

A közös ebéd után az utcára érve, a két burgundi nem a legjobb arccal nézett össze.

- Romuald, - szólt Winfried hidegen, - a fecsegés félárulkodás.

- Szót se váltunk többé veled, ha továbbadod, amit mi unaloműzésből össze-vissza beszélünk. Te ugyan szép pajtás vagy.

Romuald megszegyelte magát.

- Tévedtek... én valóban nem árulkodni akartam, hanem bizonyosságot tudni...

Arca, szava elárulták, hogy küzködött a gondolattal.

A két barát szeme összevillant: aha! - Mégis, eltelt egy idő, s böjt havának végében jártak, mikor a két lovag újra levetkőzte Romuald előtt a tartózkodást.

Egy csüggesztően borult nap után volt, melynek hosszú unalmát borba fullasztotta a két cimborá. Öreg estére járt már, a hordócska lángja a vitézek arcán, agyában gyulladt ki.

Winfried felugrott és magafeledkezve kiáltotta:

- Gyerünk Eufrazia asszonyhoz és húgaihoz.

- Hány van? Jut-e mindre egy? - tréfázott Walther.

- S ha nem jut, kockán vetjük ki őket.

- Jut, jut... Sőt, ha Romuald makrancos és nem jó, úgy Amethysta ma is megkérdi: hol az aranyhajú? Aztán kiölti ránk a nyelvét és duzzog egész este, zápon.

- Romuald azonban jön, megígértem ma Eufrazia asszonynak. Ó, ezek a görögök... ma is pogányok...

- S mit szólna mindehhez... a császár... és mit szólna... Frigyes herceg, - dadogta Romuald remélve, hogy ez utolsó érve nagy súllyal fog esni a serpenyőbe.

- A császár őfelsége öreg... Frigyes szentté avatásról álmodik...

- Ő igazi lovag és nekünk őt kellene mintául vennünk...

- Nono... azért ő is csak átölelte a királyné a vadaskertben...

- Jegyesét.

- Nekem minden szép nő jegyesem - élcelt Winfried. - Hallod, Romuald, ne kacagtasd tovább magad, gyerünk. Megígértem... Amethysta papnőnek, hogy ma elejébe viszlek.

- Megígérted? Hogy mersz te az én nevemben ígéreteket tenni?

- Úgy, Romualdkám, - a lovag erősen Romuald szemébe nézett - hogy nem a külső kapálódzásod, hanem a belső kívánságaid szerint szólottam. -

Romuald úgy érezte, hogy szívenvágta.

- Hagyatok engem! - kiáltotta és karját tartotta arca elé újból.

Winfried és Walther vágta egymásnak a szemükkel s egyikük juházva mondta:

- Kicsi fiú, ne berzenkedj, hanem erigy hájcsikálni. Mink is egyet járnunk az utcákon, mert a tespedésben napok óta kerül az álom.

Mikor a két lovag a sötét utcára kifordult, Winfried vállatvont.

- Ez a kölyök, úgylátszik, komolyan a lelki üdvéért indult útnak.

- Hjah, - nevetett Walther - nem volt dolga uzsorásommal, a vén Élimélekkel. Sokszor álmodom, hogy a vérszívó öreg ajtómat dörömböli, s kezében adósságlevelemet hozza... mindig felkacagok, ha a dühére gondolok, amit akkor állhatott ki, mikor hült helyemet lelte... S aztán mégcsak utánam se jöhet, véd a törvény... Szép a lelkünk üdvössége is, de az se utolsó: hogy az öregtől elinalhattam...

- Hát a sok kaland, világlátás... engem az vonzott, igazat szólva -

- Pszt... vigyázz, - lökte meg Walther Winfriedet.

Zajt hallottak, de csak egy surranó patkány okozta azt. A lovak sebesen fordultak a tágasabb utcákba.

Ezalatt Romuald vezekelni akart, a hallott szemérmelenségekért. Mintha megütötték volna, úgy fájt az élete... Szívében a szenvedelem erejével ébredt föl az áhítat. Félrehajtva a gyékényt a kőpadlóról, egy szegletbe térdelt és mint hűvös folyóba nagy forrás idején, úgy merült el áhítataiba. Oly buzgalommal imádkozott, a nyirkos kőfalnak támasztva fejét, hogy nem vette észre, mikor az ajtó felnyílt. Bár rémlett neki, hogy sajátos csettenést hall, mintha retesz csapódna, de mélységes imáiból fölpillantani, figyelmét bármily földi dologra elszórni nem akarta.

Lassankint azonban, szinte elvakult fohászkozásába valami egészen sajátosan zavaró zajt hallott szüremelni. Selymek suhogását, gügyögő, idegenszerű suttogást, néha fojtott kacajt... Mintha fény is több verődött volna a kőfalra, s onnan, rózsaszínlő szemhéjain át behúnyt szemébe... Görcsösen, majd szétmorzsolva pergette az olvasó szeméit...

- Az ördög játszik velem... - gondolta, és háromszor keresztet vetve, fölpillantott. Nem akart hinni szemének, s egy gyöngé hördülés hagyta el ajkát. A terem túlsó végén, a sötétségben látomásként gyertyafény lebegett, s fényénél kancsókkal és nagy rózsaszínű meg vérpiros virágokkal hintett asztal. Öblös, fönt nagyon elkarcsuló korsókra virágfüzerek tekerve. Körben a két lovag (vagy azok kísértete) és három selyemköntösös, gránátvirágokkal koszorúzott lányalak. A két lovag és két nő párban ölelkezett, itatták egymást és fénylő orcával egymásra mosolyogtak. A harmadikkal nem törődtek. Az sem törődött velük, hanem az asztaltól Romuald felé fordulva, faragott széktámlájára könyökölt. Arca így alig tetszett ki, csak két bogyfekete szeme és vakító szemefehére villant Romuald szögletéig. Mégis: Romuald ráismert; az az arc volt, mely elől legmélyebben hajtotta le az utcán a fejét.

Behúnyta szemét és a falnak ejtette újra homlokát. De az már nem hűsített, sőt izzott saját feje érintése nyomában.

Hirtelen biztató suttogás ütötte meg a fülét:

- Eredj, Amethysta.

Romuald szíve elakadt. Úgy érezte, hogy valaki lassan feléje közeledik. Félelmében hangosan rebegni kezdte a kísértések elleni imádságot... A közepénél tartott, mikor egyszerre érthetetlen nyelven hízelgő szólításokat hallott. A nevét: idegen, csiklandozó gyermekakcentussal ejtve... Még lázasabban súgta imáját, de hasztalan: most virágkönnyű, kenetektől illatos kéz esett vállára és a páncélon átsütő forrósággal cirógatni kezdte... A lovag még nem tudta, való-é, álom-é, kísértet-é, ami vele játszik... De azt tudta, hogy álomban, ébren vagy kísértésben, lelkének, testének szentsége forog kockán. Felugrott és az ajtóhoz rohant. Csengő kacaj vágott feléje az asztal mellől.

Ez nem volt álom, sem kísértés... Keze rácsapott a kilincsré: az ajtó le volt reteszelve... pedig sohse zárták, nem félték senkitől. Ez most csak emberi gonoszságból eredhet. Romuald felkiáltott:

- A kulcsot... a kulcsot akarom!

Walther felelt:

- A kulcsot nem tudom hova tettem... talán lenyelte valamelyitek? - fordult kacagva a leányokhoz. Romuald egy percre szeretett volna rájuk rohanni s összeverni őket. Arra gondolt, hogy az ajtót kiveti sarkából... S csakugyan, már roppant a retesz.

Ekkor hirtelen nagy nyugalom lepte meg.

- Az igaz ember nem fut el a kísértéstől, hanem megállja azt...

Ki mondta ezt? A lovagok? Vagy ő maga? Vagy csak a szíve verte? Vagy Isten szólt hozzája? Romuald eleresztette a kilincset és visszatért szögletébe. Ismét odarogyott a köre és oly buzgón kezdett imádkozni, hogy szeme, ajka megforrósodott a könnyektől és áhítattól. Az asztalnál heves sugdolózás folyt; a játék izgatóbb volt, mint valami lovagi torna.

A szép kísértés újra Romualdhoz közeledett. Karját nyakára fonta, lehelletét arcába küldte és forró, álmosító szerelmi nótákat zümmögött. Romuald testét remegés futotta meg. Rohanó folyót, elmálló partokat érzett lába alatt. De akarata még teljes erővel sikoltott menekülésért és mint biztos kéz az elkapó paripát, erős lelke tartotta vadulni készülő tagjait.

Ebben a pillanatban illatos, párás, forrón fullasztó zuhatag omlott arcába, nyakába... Amethysta reárázta szétbontott haját. Romuald karja megmozdult... taszítani... De visszaejtette, mert félt, hogy ha megérinti a lányt, mozdulata ölelésbe fül. Lelke minden erejét összeszedte, úgy esdekelt, - mert tudta, hogy a maga erejéből most már nincsen menekvés.

- Isten, én Istenem, csak most tégy csodát érettem, csak most ne vígy kísértésbe, csak most szabadíts meg a gonosztól!

Igyen kiáltott, hangosan, kezét tördelve, hogy maguk a lovagok is megdöbbsenek és könnyei szakadó záporban hullottak Amethysta hálóként rátapadó hajába.

E pillanatban a hólyaggal betapasztott ablakra - mintha dob peregne - koppanások záporoztak. Amethysta hajsátra ellebbent Romuald szeme előtt, elsiklott nyakszirtjéről, hol egészen a páncél alá kígyózott be... A kopogás erősödött. Walther az ablakhoz roham.

- Ki az? Mit akar? - kiáltott ki.

- Én vagyok, urak, Huseni Frigyes úrnak palotása és örömhírt hozok félreeső utcácskákba. A piacokat és főutakat császári kikiáltók járják be, oly hírral, hogy a felséges császár békére lépett Izsákkal, s még a mai hajnalon indulnunk kell Drinápolyba, hogy tavasz legelejére Kisáziába kelhessünk. A Boszporus szabad. A hírnökök a császár dicsőségét zengik, aki mindezt vér nélkül, a szeretet és békesség útján eszközölte.

Mind e szöveget a selyemruhák szaggatott zizzenése, riadt sugdolózás zavarta. A három szép éjjeli leányzó remegve terelődött egybe, nem értve a beszédet, de sejtve, hogy lejárt nekik. Maga Winfried siettette távozásukat, rettegve a gondolatától, hogy az utcára özönlő tömeg a fáklafénynél megpillantja innen való távozásukat.

- Gyorsan, Walther, pakkold őket... Frigyes herceg maga is megjött, hogy Fülöp hercegnek Izsák császár leányával való jegyváltását a népnek kihirdesse... Megérem, összetalálkozunk vele...

A lovagok csaknem kiteszkolták a karonhozott leányokat, elhárítva azok búcsúzó kedvességét. Még köpenyeiket sem engedték a szobában fölvenni, hanem csak utánuk adták a jéghideg folyosóra.

A palotás összerántott szemöldökkel állott az ajtóban, s hol a zavart lovagokra, hol a terembe bámult.

Romuald ezalatt csöndes zokogásban a földön hevert. Semminő imát sem rebegett, könnyei és a lelkét betöltő hála volt imádkozása.

Ismét csoda esett érette.

Tavasz végére járt; egy rettentő csata után és egy talán még rettentőbb csata előtt: a tábor pihent. Egész napon át tikkasztó meleg volt, a kőgörgeteggel megszórt utakon a lépés szüntelen bicsaklott. Az erdőtlén, messzi hegyeket, a vízszegény, sívár fennsíkokat köd- vagy finom porszerű fátyolként hálózta be az aszály. Egyetlen foszlányi felhő sem ígért enyhülést; a tó, melynek szomjan rohantak, sós volt, égette az ínyt, a belsőt. Nagyritkán vetetlen szántók, fölperzselt gyümölcsösök szomorogtak az annyiszor dúlt tájon.

A sátrakból, gallykunyhókból álló táborutcák kihaltak tűntek; minden enyhületet az adott, hogy az elő- és utóvéd fedezete alatt szabad volt a páncélokot levetni.

Csak egy-egy vitéznek akadt kedve a szántókontúli kötöredékes oldalakban húsos kaktuszok után keresgélni, mert azokból nyúlós nedvesség csurgott... Alig volt vizük. S a császár erősen kímélte a tömlőket. Pedig a gyaloglás - mert lovaik jórészen elhullottak - ugyancsak kicsavarta belőlük a frissesség nedvét.

Egyébként mindenki sátorában alélt.

Maga Romuald is félálomban hevert fűből hányt, pokróccal terített fekhelyén. S a félálom könnyű, szinte ébrenlátott képeiben még egyszer elsuhant előtte mindaz, ami Filippopoly óta történt. A megpróbálás amaz éjszakáját követő délelőttön útrakeltek. Főfő parancsnokuk, Huseni Frigyes úr azonban az indulás előtti mise után súlyos intelmeket szólott hozzájuk. Mintha fülébe jutott volna valami, de nem oly forrásból, melynek alapján büntethetne. Csak kemény szókat mondott általában, melyekből a jövőre való szigorú szemellettartás csengett ki.

Az is kicsit érthetetlen, de nagyon jó volt, hogy Romualdot saját személye mellé jelölte ki a további útban; okul adván, hogy fiatal vitéztársának esztergomi dicső szereplését dalba akarja szereztetni és hogy ehhez meg akarja ismerni ennek lelkületét. Mennyi szép, tiszta és gazdag együttes óra következett aztán! És egy kivált, melynek emléke még most, félálomban is megdobogtatta Romuald szívét.

A sereg utolsó szép napja volt az. Hangos muzsikaszóban, lengő zászlók alatt, repülő gályákon a Boszporus márványszínű hullámain szeltek. Az első hajón a herceg, az utolsón a császár: a vitézek és a vitorlák felvirágozva, előttük Kisázsia ígéretként felködlő partszegélye. Romuald az utolsókkal kelt át, mert utócsapatként legkésőbb érkezett meg Frigyes úrral együtt Konstantinápolyba. Emlékezett, hogyan bámulta az először látott tengert, úgyhogy Frigyes úr hozzája lépve fölemelte fejét és szemébe nézett.

- Ó, ifjú Parzival, - mondta mosolyogva - fönt is ég, alant is ég, - de csak annak, aki tiszta szemmel néz a világba!

Aztán nélkülözések, gyötrelmek jöttek. Éhség, szomjúság, alattomos rablótámadások, hamis útra tévesztések, gyalog robotolás volt kenyerük, s nemcsak a lovak, az emberek is hullni kezdtek... De Romuald lelke jó kenyéren élt: hű és bölcs barátja akadt, aki előtt léha társai úgy hallgattak, mint a sír. S a gyötrelmes napokra enyhítő esték szálltak: Frigyes úr sátorában szép énekszó és komoly beszéd között. Romuald a barátkozás mohó örömeiben szívének titkát is bevallotta. Frigyes úr nagykomolyan szólt ekkor:

- Lásd, Romuald, máig emlékszem szavadra, melyben a lovagi szerelem után kérdeztél nálam. Te is tudod bizonyára, mit feleltem akkor. Úgy feleltem, mint világban jártas lovag felel. De mint germán férfiú azt mondom neked: nem germán szívekben támadt az erkölcs, a más asszonyáért epedni el. Áldott vagy te, aki még félig gyermekszívvel el nem kötött hajadont szerettél meg. Tartsd meg magad nékie, mert a szerelemnek ezen egy útja vezet a mennyországba, a többi földi, vagy túlvilági pokolra!

Romualdot mélyen rázta meg e szó és mintegy megváltotta minden töprengésétől. Szíve, mely Esztergomtól Filippopolyig örök bizonytalan tusában vergődött, most újra fölrepült, mint csalfa csapdából kirepített madár.

Pünkösdi havának elején, Philomelium táján feketült fel előttük az első hatalmas szeldsúk sereg. Az első nagy csatárakészülés testi és lelki izgalmai csak surranva futottak át Romuald félálomán. Annál metszőbb-tisztán emlékezett az éjféltre, mikor a tábor immár csatára felkészülten elpihent. Saját maga külön feladatot kapott a philomeliumi ütközet napjára. Vissza kellett mennie a megtett úton fél napi járőföldre, hogy a netán hátbatámadó görög rablókat kémlelje.

És amaz elcsöndesült éjfélen erős vágyakozás hálózott szívére; el akart búcsúzni, még egy jó szót váltani Frigyes úrral. Elhagyta sátorát és kiment a csillagkáprázatos ázsiai éjtszakába, mely alatt mint végeláthatatlan vakondtúrásmező dombosodott a sátorsereg. Frigyes úr sátora a császárhoz közel volt felütve. Amint Romuald odaért, megállott. A palotás keresztbefeküdvé aludt a bejáratnál, a sátor belsejéből azonban fény szüremlett: a lovag ágyán ült és hegedűjére hajtván fejét, énekelt. Szép sötét szeméből oly kimondhatatlan komolyság áradt...

Szenvedtem én sokat,
Mindig, mióta éltem -
Bölcs nyugodalmamat
Szereléért cseréltem;
S rátettem üdvömet
Mint sok más balga lélek,
De most már én szegény
Jó Istenemhez térek.
Ő küld szabadulást,
Ő nyújt örök vigaszt, -
Halála mily közel van,
Nem tudja senki azt.

Romuald még sohasem hallotta barátja ajkáról ez éneket, melyet az, úgylátszik, saját szívének szerzett csupán. Nem moccan sokáig... Hogyan zavarhatta volna az órát, melyben egy lélek önmagával társalkodik? Szeme könnyekbe forrósodott, mintha nem egy napra, hanem hosszú időre venne búcsút és lassan visszafordult...

Mikor másnap este a rablók szétugrasztása után a diadalmas csata színhelye felé közeledett vitézeivel: a harci ének, hála ének helyett fájdalmas, zokogástól foszlányokra tépett gyászének szüremlett feléje. Fehéren virágzó gyümölcsfák alatt ezrek és ezrek térdepeltek: legelől a császár, sötét, bár könnytelen, méltóságos szomorúságban; mellette födetlen fővel, szeme ki-sírva, a herceg. Óriási, virágtól vakító cseresznyefa alá temették Huseni Frigyes urat. Lováról zuhant le, szegény testét germán és szeldsúk paripák zúzták össze.

Romuald szívét ez emléknél oly fájdalom járta át, hogy fölajdulva egészen magához tért.

Sátora ajtajában néhány lovag állott: köztük Walther és Winfried, az öreg Meinhart és Charibert, a ravaszkepű.

- Romuald, - szólalt meg Charibert - te elég bölcs voltál a leghűvösebb helyen ütni sátrat. Láss vendégül s áruld el a titkát, hogyan marad az ember ilyen szomjan is friss, mint a most szakított gyümölcs. Én pípes vagyok a szomjúságtól. Maholnap megveszünk...

A vitézek letelepedtek, bár a gazda - még álmaiban fogva - csak alig intett helyet nekik.

Romuald lelkén még átvillant Huseni Frigyes úr gyászos végének utolsó emléke: a herceg a lovagnak felnyitatlanul tétette szívére imakönyvét, s új nótáit futárral küldé Némethonba...

De a keserűen dongó beszéd szétverte Romuald körül a csöndes emlékezéseket.

- Mit vél a császár? Hogy étlen-szomjan is tápláltatunk? - kérde valaki a vendégek közt.

- De helyette jól tart Szentlélekkel Frigyes herceg, - gúnyolódott Walther lovag.

- Köszönöm. Azzal csak ő lakik jól. Olyan is, mintha csak lélek volna, - tódította Winfried.

- Azért ő sem menti meg nagy kegyességével seregünket. Hiába, átok van vállalkozásunkon. S Frigyes herceg vezeklésével nem fogja eltörülni Isten előtt, amit...

A beszélő hirtelen, Romuald csodálkozó pillantásával találkozáva, elhallgatott. Meinhart, az öregebrendű keresztes volt, Pelbárt gyóntató atya legbuzgóbb követőinek egyike.

Romuald félrevonta az öreg keresztet és míg a többi vitéz tovább lázadozott, feddően szólt hozzája:

- Meinhart lovag, azt mondom kigyelmednek, ne hintse szét a konkolyt a buzgóak tisztabúza kelésű lelkületében. Ha nem hiszünk az isteni vezérletben, hogyan bírjuk ki a tenger szenvedést?

Az öreg vitéz csak szomorúan rázta meg fejét.

- Nagyon nehéz, egyedül hadakozni ily meggyőződéssel s ennyi sokadalomban egyedül hordozni ily bús reménytelenséget. Ámbárhogy rajtamkívül a herceg is... Neked könnyű, Romuald vitéz, téged le nem tör semmi. Erőid gyűlnek a napokkal s nem apadoznak. De nekem... átoksúly alatt szenvedni, remény nélkül...

Túl a sátorszegletben a ravaszképű Charibert lovag most indítványt tett.

- Szökjünk meg...

- Szökni? - a társaság összenézett.

- Én nem tehetem, közvetlen hűbérese vagyok a császárnak, - sóhajtott az egyik dalia.

- No, én hál' az Úrnak, nem. A kölni érsek alá tartozom. S ahogy az a császárt szereti, vállamra verne a meglelégedéstől, ha visszaszökném hozzája...

- Ó, jaj. Nálam más hiba van a kréta körül, - sóhajtott Walther és zsebét tapogatta.

- Már én tovább megyek, mert én utálok az otthonülést, - magyarázkodott Winfried.

- Szégyeljétek magatokat, így beszélni! - kiáltott most közbe Romuald.

- Nem, - vágott vissza a ravaszképű Romualdnak. - Az ember csak jóllakottan szokta szégyel-
ni magát.

- Szomorú dolog volna pedig, ha a Krisztusért való lelkesedés csak addig tartana, amíg elkezdődik a szenvedés.

- Könnyű neked hetvenkedni. Te vagy a kőből szopsz tejet éjszakánként, - vagy a császári élelemszekerekre jársz orozni. Úgy dalmahodol, mint oroszán a prédán...

Romuald a ravaszképűhöz lépett.

- Lovag, vigyázz a nyelvedre, - szólt fenyegetően.

Lebbent a sátorfüggöny, két kis lesoványodott fegyverhordozó tekintett be a nyíláson.

- Ó... az én éhes madaraim... jertek, jertek.

Romuald sátra háttérébe, a kenyérládához ment, és onnan egy fél barna cipócskát vont elő.

- Nesztek fiúk, s ez a csepp víz is reá.

Mindenki megismerte, hogy Romuald saját ellátásának felét adta ajándékba.

S mintha még szégyenlené is jótettét, otthagya a társaságot és kiült a sátor elé. Saját maga is eltűnődött érthetetlen erőforrásain. A tenger nyomorúság és nélkülözések közepette megnőtt, megférfiasodott, hasadásig feszült rajta, mintha le kellene már vetnie, az Andriána szötte, hímezte aranyruha. Csodálatos fejlettségével csak szeme nem ütötte magát: a férfiú érettségével a gyermeki ártatlanság együtt szívárványlott benne. De már nem tiszta harmóniában, hanem mintha állandó titkos csatákat vívna a kettő. És ez a tusakodás végtelenül megható kifejezést vont tekintetére.

Alkonyat felé, mikor már némi mozgolódás támadt a sátrakban, sátrak előtt, hirtelen lovas hírnökök nyargaltak a nagy piacra. A fölharsanó kürtszóra minden vitéz, minden szolga elősietett. A császár az elővédttől hátravágtat a főszereghez: ez nagy szó. A vitézek gyorsan

rajzolták körül a teret, s pillanatra felejtették gyötrő szomjukat, csigázottságukat. Mindnek arca kisímult, dereka kiegyenesedett.

A császár jó, aki csak úgy szenved, mint az utolsó szolga, pedig majd négyszer olyan idős, mint az ifjak.

A császár tölgyalakja szürke lovon tűnt fel, teljes fegyverdíszében. Mellette Frigyes herceg nyulánk termete, szelíd szőke feje világolt s míg atyja kardot, Frigyes a keresztet tartotta jobbában, mintha az erőnek és a jámborságnak: a sereg két igazi csorbíthatlan fegyverének jelképei érkeznének. A császári hírnökök a tisztes rendet tartó vitézségnek azt hirdették, amit már régen, s nagyon is jól tudtak: hogy Ikonium letette a császár barátját, Kilids Arszlánt a trónról és Arszlán fiait emelte helyébe, kik Szaladinnal fújnak egy követ. Bár a hír nem volt meglepetés, még a próbált vitézek is döbbenve illetődtek meg. A császár szólásra intett:

- Fiaim, - dördült el harci harsonák erejével vetekedő szava. - Tekintsetek a délkeleti égre. Egy város falai csillognak ott felétek. De nem tárt kapu, hanem fegyverzett bástya, felvont hidak; nem kenyér, hanem kő és vas vár ott reánk. - Szomjúak, éhesek, fáradottak vagytok, állataink elhullottak. A szeldsúkok pediglen háromszáz mázsa aranyért ígérek nekünk élelmiszert. Kérem tőletek, Krisztus vasával vagy a sátán aranyával illik-e utat nyitnunk, élelmet szereznünk magunknak? Van még annyi vizünk, kenyérünk, hogy egy csatára felüdjük magunkat, megacélozhatjuk földi erővel karjainkat. Ne csüggedjetek hát, a csüggedés a legnagyobb bűn. Holnap ilyenkor az életbenmaradottak élelemhez, a mennybe váltottak az örök malaszt kenyéréhez jutnak bőségesen.

A térségre torkolló sátorutcák végeláthatatlan során tétova morajlás futott végig. Az éhség küszködött pillanatig a császár iránti rajongó szeretettel és a germán büszkeséggel. Az a tudat, hogy a császár maga épügy szenved a szűkséget, mint az utolsó szolga, erősen latba esett. És lassan, ki tudja honnan indulva, talán éppen Romuald lábdobbanásából, azok is, akik csak látták a császárt, de szavát nem vehették, lábdobogásba, dicsőítő kiáltozásba kezdtek. Azonban a hírmondó palotások intettek, hogy még szó leszen. Frigyes herceg harangszava csendült át a lelkeken.

- Vitézeink, testvéreink! A testi étel és ital mellé mindvalamennyien lelkileg is megépítettünk. A tiszteletreméltó pap és szerzetes urak, kik velünk zarándokolnak, a sátorkápolnában várják a gyónók és áldozók seregeit. Járuljatok mind a szent lelki táplálék asztalához, hogy az Úr drága teste legyen pajzsunk a holnapi küzdelemben. Krisztus uralkodik, Krisztus győz!

A vitézek a drága biztatásra mind erősebb lélekre kaptak. Egy hang csendült meg, és arra áthömpölygő hullámban csapott fel a táborból az ének, mint áldozati máglyaláng az ég felé:

Zászlónk az ő szent keresztje,
Pajzsunk az ő drága teste,
És szent lelke útitársunk,
Hogy halált így sohse lássunk...

Egyre távolibb-távolibb dallampatakok szakadtak a sátorpiac környékének dallamtengerébe. S egyetlen templommá vált az égboltozat és egyetlen hittel hívó gyülekezetté a délután még szétszórtan zúgolódó tábor.

A ravaszképű fiatal kereszttest, aki arról mert sugdolózni, hogy csak ők éheztek, a császár meg titkon lakomázott az ő nyomoruk idején, valaki egy vaskesztyűvel arcul hajította, úgy hogy orravére-csorogva menekült sátorába. A kesztyűt nem Romuald dobta, de Charibert lovag ezt a sérelmet is a Romualdnak tartogatott rovásra róttá fel.

Másnap reggel a tábor kettőbe szakadt. Egyrésze a császár vezetésével a fölmentő szeldsúk seregre vetette magát; a másik rész élén a herceggel, a várnak rontott. Romuald az ostromlók közé volt beosztva. Már Görögföldön kitűnt egyszer, egy szoros hegykapu megrohanásánál. S már Esztergom óta élt benne a tudat, hogy több és jobb mint vitéztársai... De azért csak Istent dicsérte. Most pedig, míg a többi vitéz végső erejét gyűjtötte, félve, hogy elesik, mielőtt lépne, Romuald, a szörnyű fáradságokat meg sem érezve, vakmerő kedvvel, dagadozó erővel vetette magát a harcba. A többi csapatvezetők ostromgépeket állítottak, s szeldsúk foglyokat kötöztek rájuk, hogy a várfalakig tolhassák őket. Romuald egyebet főzött. Embereivel gyorsan betömte a vízzel telt sáncárkot, zsúpot, rőzsét hajigálva beléje s hágólétrát állított maga a falnak. Vakmerősége érthetetlennek látszott. De őt a harcvágyon, keresztényi buzgalmon kívül még egy ösztön kergette előre: most, most az óra, melyben az Andriána elnyeréséhez szükséges dicsőséget megszerezheti.

- Utánam! Az árulókat Isten nem segítheti, - kiáltotta és a létrára szökött.

És íme, az ostromlók ujjongó és az ostromlottak borzongó ámulatára, a Romualdra irányzott, tüzet csepegő szurokkoszorúk, nyilak, lándzsák célt és irányt tévesztettek. Mintegy tölcséralakban íveltek messze fejtől a pokoli szerszámok, s így vitézei mind szélesebb sorban sorakozhattak mögéje. A várfalon, bástyavédeken nyüzsgő szaracénusok üvöltöttek, átkozódtak, de Romuald kis csapata - először mindközött - fönttermett a várfalon... És a császár seregei felől is fölcsendült az ige:

- Krisztus uralkodik, Krisztus győz!

Az áruló pogányokat vad félelem lepte meg. Hasztalan csengett mögöttük a korbács, zúgott fejükre a buzdító buzogány.

Pünkösöd havának tizenharmadik napján Jézus nevének áldó kiáltása zengett az Ikóniumra kék kristályharangként boruló mennyboltozat felé. A diadal teljes volt, a zsákmány mérhetetlen. Hálaímaival, óriási lakomával ünnepelt a keresztény sereg.

Romuald maga az első nagyszerű roham után szem elől veszett. A fiatal vitéz csodálatos sértetlenségében ugyanis előrerontott, s az utána rohanók elmaradva tőle, elhullottak vagy visszatorpantak és csak a csapatok zömével zúdultak aztán a város belsejébe.

Romuald azonban, szinte elkábulva a csodától, hogy őt különös felsőbb kegyelem oltalmazza, szilaj harcikedvvel vetette magát az előle átkozódva pusztuló szaracénusok után. Egyét a más után érte be, néha kettőt-hármat is egyszerre, és olyankor irtózatos dulakodásban keveredtek össze. Mint zápor szakadt a pogányok kardütése vállára, sisakjára; de Romuald győzte az új és új tusakodást és oly erővel verte vissza a csapásokat, hogy testízei roppantak bele. Sorban vágódtak a forró utcaköre ellenfelei. Azonban végül Romuald is megérezte a kőből épült város kisugárzó tüzeit: mintha óriási szörnyeteg izzón lehellő torkában haladna beljebb, egyre szűkösebben. S aztán az emberfölötti küzdelem, és az első igazi nagy vérkeresztség! Ruhája vörös esőtől volt telehintve, kardja párologott, szeme vérben forgott, ajkáról leharapta a gyöngé bört, hogy az is egy vér volt. Ó, a vér... Még a haldokló nap is kiakasztotta az égre véres felhőlepedőit, amik rongyos zászlókként integettek a szűk utcatorkok végén. Romuald megszedült a vérlátásban és hirtelen végigesett az izzó kövezeten.

Érthetetlen csodálkozására kő helyett tollkereveten, pihetakaró alatt ébredt, feje fölött csillagokkal kivert ágymennyezet ragyogott. De csak kékfehér ködön, ezüstfodros füstfelhőkön keresztül látta mindezt.

Álom... gondolta magában, és újra elszenderült. De homlokát gyöngéd kéz érintette és akkor újra felnyitotta szemét. Különös, feketegyöngy ragyogásu szempár nézett az övébe, egy soha nem látott pompába öltözött fiatal nő tekintete.

És az ezeridegen asszony szenvedélyes gyöngédséggel bámult rá, lesve, esdve szeme, ajka rebbenését. Most kicsit elfordult, mintha parancsokat osztogatna halk, mégis örömtől csengő hangon. Fehérleples szolgálók guggolnak a kerevet körül, a süppedő szőnyegeken és suhannak a parancsra, mint a nyilak.

Nagy boltíves teremben vannak; ágya mellett drága füstöket lehellő kandeláberek... És a távol alacsony négyszögablakon az alkonyat vére csorog be. A vér... Romuald végig néz magán. Tiszta fehérben van és tiszta patyolat minden tagja. Meg van fürdetve, át van öltöztetve. Hajához nyúl, mely - emlékszik - vértől, verejtéktől csepegett. Puha és édes illatú balzsamoktól nedves.

Félig eszméletlen, Romuald nem érti és nem is kérdi, hogyan került ide. Egyetlen hatalom ül rajta: egy nagy, nagy szomjúság... Az asszonyra tekint, és az megérti őt; egy intés és a cselédek asztalkát, azon ércorsót és kelyhet tolnak az ágy elé. A szép ismeretlen megtölti a kelyhet és a lovag feje alá csúsztatva kezét, ajkához tartja az italt. Romuald hűvös, savanyú, könnyű italt áhított, és ahelyett mézédés, kábítóan nehéz és fűszeres tüzet érez ajkain át belsejébe ömleni. És a testében szétáradó tűzzel együtt áramlik, részegít a drága kenőcsök illata, melyekkel napégette, páncéltörte tagjai mint folyó selyemmel vannak meghintve. S mint ernyesztő, útvesztő ezüst köd leng körüle a zsibbasztóan illatos füst. És még szédítőbb, lehúzóbb, lankasztóbb az, amit feje alatt érez: az asszony keze, az izzóeleven pici párna... S az a mámortakaró: az a rajongva, idegen tűzben ráterülő tekintet, mely szítja és enyhíti egyben a minden ízében zsongó, részeg kábulatot...

Csak ösztönből, Romuald kiejti saját nevét.

- Sobeida, - súgja vissza a nő is s mintegy bátorítva simogatni kezdi szabad kezével a lovag zilált aranyhaját, míg a másik, a párnául szolgáló meg-megvonaglik forrón a forró fej alatt. Romuald úgy látja, hogy hirtelen hullámok tornyosulnak fel a nyoszolya körül... A távoli ablakszemen beszűrődő alkonyat vére most zuhatagban szakad a szobába és abból nő a tenger, ezüsttel elkeveredő bíboros köddel gomolyogva körül őket, és ők ketten, mindentől, mindenkitől elmosva, együtt ringanak a piros óceán közepében... Valahol messziben egyszerre fehér villám vakít föl, mint az égi lángpallos: Andriána!!! Romuald menekülni akar. Megvonaglik, fölveti magát: karja két karba ütközik, ajka ajakba fül. - Andriána! Még egyszer villan és vág, mintha egész közel, a csóknak közibe csapna le, aztán ez is vérbehuny. A citerázó lányok rég kimentek. Az alkonyat vére feketére alvadt. A gyertyák, nyugatról való szép, fehér, karcsú gyertyák, kik lánglelkükben fehér testüket szokták elégetni, forró könnyeket csorgatnak a kehelybe, melyet Romuald a rikító pompába öltözött asszonnyal együtt ivott ki fenéig. A gyertyakönnyek megfagynak a tűzital aljadékában... Aztán maguk a gyertyák is kilobbannak, mint a némán halók.

Hajnalfelé Sobeida Romuald szívszaggató jajszavára ébredt. A lovag álmában Andriánát látta, amint elsuhan előtte. Sötét hollói megültek vállán, mint gyászfellegek. Egyikük újra tépni kezdte a lány lepelruháját és vijjogva hasított bele a szűz habfehér testébe, éppen a szíve fölött. A sebből kilenc nagy nehéz vércsepp buggyant ki...

A lovag tébolyultan rohant ki Sobeida hajlékából.

Isten pedig e napra készítette el Romuald számára a hajdan annyi imában esdekelt kegyelemnek és dicsőségnek első teljes italát. E délutánon ugyanis a császár egy gyönyörű gyümölcsösben - mert a keresztetek a túrhetetlen meleg miatt a város körüli kertekben táboroztak - udvart hirdetett.

Magas emelvényen dízsátort vonatott és onnan kiáltotta ki Kilids Arszlánnak újból való trónra léptét. Boldogítván így az ikoniumbélieket, saját vitézeinek jutalmazására tért át. A vitézek rajongó örömben szemlélték az agg uralkodót, ki akkora dicsőséget aratott.

A leáldozó nap bíborra festette egyszerű öltözékét, vihardúlta arcát, vörhenylő szakállát, mintha a császár maga a diadalomnak vörösből vert bronzszobra lenne. Senki sem gondolt rája, hogy a glóriát öntő nap alkonyodó nap, - csak Romuald öreg keresztes barátja, Meinhart vitéz.

A kitüntetett keresztesek közt is első volt Romuald, kiről a sebes hír már regéket szőtt, ki a hadsereg újonnan támadt Szentgyörgy-lovagja volt, kit állítólag a csodás roham után Istennek legszentebb angyala a mennyekbe ragadott éjtszakára, hogy a mennyei haditervekbe bepillantást nyerjen. Ő volt a legszebb, legifjabb, legbátrabb, legszerencsésebb vitéz. A császár az Anderhaldennel szomszédos Anderwiesen grófságot szánta neki, megbízva íródiákjait, kik már írták is a pecsétes levelet.

A gonoszok ellenben kegyetlenül bűnhődtek. A burgundiabéli Ottó lovagot, mert az egy tisztos, fátylas nőszemélyt és annak szolgáját üldözőbe vette, megfosztották lovagi rangjától. A lovagok teljes gyülekezete előtt vették le róla összes lovagi jelvényeit. De kegyelmül megnyerte, hogy mint koldus-zarándok, gyalog, vezekelve követheti a sereget.

Romuald mindezt fásultan nézte. Bár nem érzett sem fáradtságot, sem kábulatot, szíve mondhatatlan üresnek tetszett. Mindarra, ami véle történt, csak álmoképpen emlékezett: a vér, a hőség, a kiállott küzdelem, az ájítóan fűszeres bor eszét vették... s mégis: derengve minden élt benne, mint nagy temetés... Mit temetett el? Mi volt a tegnap és a ma között? Nem bírja-e Andriánát csak úgy mint tegnap? Nem áll-e előtte a vitézi tettek színes mezeje? Nem harcol-e tovább is Krisztusért? Nem fiatal, nem szép, nem erős többet? Mi van abban a nagy, nagy koporsóban...? Sátorába húzódva napestig tűnődött és sírt, mint a gyermekek, ha szenny fröccsen hőszerű ruhájukra. S néha-néha nehéz sóhajban Huseni Frigyes úr nevét emlegette...

Ha ráeszmélt, hogy ez az az óra, melyért úgy epekedett, melyen Andriánához drága hírt kell menesztenie... szíve rémülten facsarodott el a gondolatra. Nem, most nem, ma nem... az Istenért sem. Nem tudná a galambokat, a hófehér galambokat megérinteni... látni sem.

Estefelé elküldte Wulfot a csapattal zarándokló Pelbártus atya megkeresésére. Pelbárt atya híres volt törhetetlen hitéről, szigoráról, feddhetetlen aszkéta életmódjáról.

Térdénállva, keblét szagatva, könnyhullatások közt tette meg Romuald gyónását. A jámbor atya fejére ejtve kezét a bűnbánó lovagnak.

- Fiam! Azt kérdezed, nagy-e a bűn, amit elkövettél magadon, távoli arádon és Krisztus akaratán. Azt kérdezed, vajjon férfiú voltodban nem számíthatsz-e nagyobb elnézésre az Úrnál, lévén a világban nagyobb csábításoknak közepette, mint az otthonok asszonyházaiban óvott női nem. Fiam! A bűnbánat nem ott kezdődik, hogy menetséget keresünk bűneinkre, festett koporsót a rothadásra. A bűnbánat bűneink súlyosbító, vádosztó vonásainak kemény kirajzolásán kezdődik, ha fölkiáltunk: Uram, ne bocsáss meg még, mert nem láttam eléggé bűneimnek iszonytató voltát! Uram, ne fedd el előlem malasztod fátyolával bűnömet, hogy irtózzam meg a rémítő szemtől-szembeniségben! Szent Jeromos igéit vedd bűnödre, ki imígyen szóla: »A pogányok a férfiú aljasságának zabláját tágra eresztik. Nálunk keresztényeknél nem engedjük meg a férfiúnak azt, amit tiltunk az asszonytól és egy és ugyanazon kötelem alatt ugyanaz legyen az engedelmség.« Ne keress hát gyáva menetséget bűnödre. Ha több a csábítás körötted, erősebb vagy az esendőbb asszonyi nemnél, melyet Isten, miként Péter apostolunk mondá, a gyöngébb eszközül teremté, s melyet már a paradicsombéli kígyó is könnyebben kikezdett. S nézd mégis a hitvalló, vezeklő, fogadalomtartó szentasszonyok és szűzek ékes seregletét! Ha pedig tisztaságot fogadtál magadnak: vétkeztél. Ha arádnak, nagy

bűnt követtél el, ha Krisztusnak: úgy a kárhozat útjára léptél. És hozzá, mi bűnödöt mérhetlenné teszi: a kereszt ügyében tett úton, pogány asszonnyal estél el! De ne feledd, hogy a bűn sivatagából a vezeklés az út az ártatlanság paradicsomkertjébe. Fogadj nehéz penitenciát, s Isten megoldja bűnöd bilincseit.

- S mi legyen, atyám, ama nehéz penitencia? Böjt, szeges öv, magam ostorozása?

A kegyes zarándokpap fejét rázta.

- Mindez csak külső jel, fiam, de nem az eszencia. Igaz, a test sanyargatása nagy segítője a lélek gyógyultának. De míg testedet bünteted a test elestéért, a lelket is föl kell emelned a lélek bukásából... Saját lelkeddel kell birokra kelned, meggyőznöd őt bűnödnek nagyságáról és kényszerítened, hogy megirtózzék a bűntől, oly teljesen, hogy az esendő test minden ezentüli csábítását letiporja. Sanyargasd meg hát testedet, de tépd tüzes fogókkal lelkedet, mely mentetetődzést keresett bűnödre!

Pelbárt atya még hosszasan feddette Romualdot és a feddés után a deli vitéz eltűnt a seregből. Csapatának vezetését ezidőre egy lovagtársára bízta. Ugyanakkor a városon kívül vezeklő zarándokok közt, a rangjafosztott Ottó oldalán egy fekete csuklyát viselő vezeklő bukott fel. E zarándoknak kegyessége rövidesen mindenkit bámulatba ejtett. Csak örletlen búzaszemet evett, mint valaha az éhező apostolok és azt is csak másodnaponta. Nappal, mikor a vakító verőfény izzón perzselt alá, soha víz ajkához nem ért. De legszörnyűbb magakínzása abban volt, hogy napestig az ázsiai hénapon hevert páncélosan... messziről süített teste, ruházata, ha valaki feléje közeledett. Senki sem sejtette, ki lehet e nagytöredelmű zarándok és honnan veszi a testi erőt ily gyötredelemhez, mely mást régen naptól agyonszúrva útfélre vetett volna hollóeledelnek. A titokzatos vezeklő némaságot is fogadott, és éjjelente is magában, szabad ég alatt aludt. Akadt már azonban, aki ilyenkor hallotta nehéz sóhajtásban vergődni, mintha a Sátánnal vívódnék:

- Uram, irgalmazz nekem, küldj szabadulást nekem, nyomorult bűnösnek.

Mikor azonban a császár egy napon kürtösökkel kerestette Romualdot, hogy tisztet bízson reá, hajnali ébresztőre csak kilépett az sátorából, melyben eddig pusztán csatlósa, Wulff aludt. Az ifjú vitéz arca frissebb volt, mint valaha, karjában sziklafeszítő erőket érzett. Először galambjait etette meg, melyek boldogan csipkedték kezéből a szemet. Aztán sorban megvereggette három paripája nyakát és fölpattanva a Gyopárra, apja ajándékára, a császárhoz vágatott parancsot venni.

A császár útrakészen állott seregével, de egy ezredet hátrahagyni óhajtott Ikoniumban, Kilids Arszlán segítségére, míg az rendbehozza a maga fegyveres erejét. Ezen ezred élére nagy szolgálatának jutalmául, Frigyes herceg egyenes óhajára, Romuald került és keze alá adattak úgy Walther, mint Winfried lovagok. Romualdnak valami sügta, hogy jó volna tán elutasítani a tisztséget s talán-talán a császár is aggódott nagy ifjúsága miatt. De a lovagnak aztán eszébe jutott, hogy most már nincs mit tartania a parázna lovagoktól, mert hatalmában lesz azoknak megfenyítése; s most nem mondhatják, mint eddig, rút árulkodásnak, ha a császár nevével fenyegeti meg őket. És nagyon hitte, hogy kemény vezeklése után erősebb ő náluk.

Igen, sziklaszilárdnak érezte magát. Nem hitte semmi szín alatt, hogy valaha is beleszédülhetne abba a rövid örömbé, mely után csak undort, szégyent és fájdalmat érzett. Megfoghatatlanul dőrének tartotta elbukását s tisztán érezte, hogy az egész nem érte meg azt, amit lelkében, testében szenvednie kellett utána.

Ily lelki vértzetten maradt hát vissza a pompázatos napkeleti városban. Nem volt különösebb dolga sem neki, sem vitézeinek és nagy megtiszteltetésben volt részük Arszlán szultán udvarában. Maguk a fővitézek görög-mód épült, de törökös színességgel berendezett pompás

csarnokokat kaptak szállásul. A csapat zöme kint sátorozott továbbra is a város körül húzódo gyümölcsöskertekben. Arszlán szultán gondoskodott róla, hogy a tábor mindennemű étellel, itallal bőven legyen tartva. Ezenkívül Romuald bársony, a többi lovag egy-egy bíbor fegyverruhát kapott ajándékba s felváltva a szultánhoz jártak feketelevesre; amikor is a feketeleves csak mellékes csemege volt a tengernyi nyalánkság, gyümölcsital, fagyalt mellett. A többi idő lovagjátékban, vadászatban tellett s mindez alkalmas volt a jókedv és a duzzadó életerők fokozására. Csak a női társaság hiányzott, melyhez otthon legalább ünnepi alkalmakkor hozzá voltak szokva. De itt még az utcán járkáló nők is kitértek az idegen férfinép elől.

Azonban a mindenre gondoló szultán egyik palotása útján tudtára hozta a vitézeknek, hogy a vendégek számára tartott rabnők, kik mint féltett virágok éltek a szultáni palota egy pompázatos, ezernyi boltív alá épített kertjében, segíteni fognak a lovagok unalmának elűzésében a hosszú későtavaszi nappalokon, rövid éjjeken. Romuald megdöbben az ajánlaton, de tapintata tiltotta, hogy kifakadjon ellene. Udvariasan figyelmeztette a palotást, hogy nekik, mint keresztéseknek fogadalmuk tiltja a nőkkel való szórakozást.

- Amint óhajtjátok, hajnali ifjúságú és szépségű lovagok, - szolt a palotás udvariasan. - A felséges szultán csak kedveteket óhajtotta keresni és ha mégis valamelyiteknek öröme telnek e rabnők nagy szépségében s a táncban, muzsikában, melyhez remekül értenek, csak szóljatok Afdal kapusnak, ő bevezeti dicső személyeteket a vendégek számára ápolt császári hurikertbe.

Midőn a palotás e szók végeztével visszavonult és a vitézek magukban maradtak a szultán pálmakertjében, Walther és Winfried hosszasan vitáztak egymással. Végül is kijelentették Romualdnak, hogy ők szeretnének belépni a hurikertbe.

Romuald szigorúan rájuk szolt:

- Tévedtek, lovagjaim, ha magatokat Filippopolyban képzelitek. Ott pajtástok valék, kivel tetszéstek szerint ujjat húztatok. Ma uratok vagyok, urunknak, a császárnak megbízásából. Megtiltom, hogy valaha is megközelítsétek a pogány bünbarlangot. Afdal kapusnak is megadom erre az utasítást.

A két lovag e szavak alatt titkon egymás lábát taszította. Szót sem feleltek, hanem szállásukra érve annál jobban tüzeltek.

- No, nézd a tacsót, aki véletlenségből lett gróf s akit csak a véletlen húzott ki Amethysta hálójából. Hús esztendőssé mindössze, s nekünk parancsol, akik régi vitézek vagyunk.

- Ostoba fajankó, majd az ő kedvéért fogok lemondani az út legszebb élményéről. Hiszen csak kerüljek ki egyszer a keze alól... Ha nem a császár akaratából dirigálna, Isten bizony fölfricskálnám a vaskesztyűmmel.

Igyen zúgolódtak többen is a vitézek közül. A dús és gyönyörködtető életmód, mely annyi nélkülözés után szokatlanul megsűrűsítette, pezsegettette vérüket és a szultán rabnőinek szépségéről keringő mesék egyre jobban fűtötték a vágyakat s a lázongást Romuald szigorú regulája ellen. A fiatal parancsnok ugyanis, mert észrevette a puha életmód ama titkát, hogy jobban züllesztí a hadat még a nagy nélkülözéseknél is, a város ezer kínálkozó örömeitől eltiltotta a vitézeket. Mintha mindannyiukat, mintha magát is ezer környező ördög közt érezné, szüntelenül miséztetett, áldoztatott, gyóntatott és böjtöltetett. És esténként, ha bezárkózott Pelbárt atyával, Wulff és a többi szolga ostorcsapásokat hallottak hálóterméből kicsengeni. Mi volt ez? Mi rágódott Romuald csontjaiban, mi ellen keresett menedéket a metsző ostorvágásokban? Még mindig az elmúlt botlásért vezekelt? Vagy új kisértetek rohanták meg, ha elfeküdt a vérszínű ázsiai este? Miért nem bocsátotta szárnyra hírvívő galambjait? Bűnéért való szégyenében? Vagy el is felejtkezett a madarokról nagy küszködéseiben?

Egy bizonyos: Romuald naponkint kezét tördelve esdekelte a császár hírnökeit, hogy tovább induljanak. Kilids Arszlán már régen rendbehozta saját hadseregét, a forró tavasz tikkasztó nyárba fordult, a szultán hurikertje tótágasban táncolt a vitézek fülledt álmaiban, és az ezred fegyelmét csak Romuald példátlan vezeklő életmódja tartotta még féken... Egy alkonyórán azonban szinte fölbomlott a fegyelem. A megzabolázott, bőjtreszorított vitézek közt az a mendemonda járta, hogy Arszlán szultán unokahúga, a csodaszép Sobeida asszony, ki bátyjának a trónról való letaszíttatását és saját urának, Arszlán szultán főtanácsnokának meggyilkoltatását annak idején haja levágásával gyászolta, a vár ostroma előtt megesküdött cselédeinek, hogy a legelső német keresztesnek odaadja magát, ha Frigyes császár serege diadallal lép Ikónium falai közé. Sobeida asszony cselédei kifecsegték ezt palotájuk ajtónállójának, s az ajtónálló a diadalom első órájában fel is hozott úrnője hálótermébe egy csodaszép aranyhajú vitézt... Lassankint az egész város suttogetta, hogy e vitéz Romuald lett volna.

Csak ezt kellett megtudniok a lázadó hangulatú vitézeknek. Egy alkonyestén, a szabad ég alatt ült vecsernye után Romuald pár szót intézett vitézeihez az évésben, ivásban való mértéktartás nagy hasznos voltáról és a testi sanyarúságból önként folyó szeplőtlen életmódot dicsőítette. A ravaszkepű Charibert vitéz, ki egyszer már szökésen is járatta eszt, Romuald elé lépett:

- Jól beszélsz, lovag, - szólt kihívóan. - Tedd kezedet a nyakadon viselt Szent Szűz amulettre és esküdj meg, hogy ikóniumbéli asszonyt nem érintettél.

Romuald, ki a tábori oltár előterében állott, elsápadt. A vitéz vakmerőségétől, de a büntudattól is.

- Esküdj... esküdj hát! - kiáltoztak többen összevissza.

- Igen, esküdj meg, hogy nem voltál Sobeidánál az ostromot követő éjjelen!

Romuald körülnézett. Senki se hitte már az Ikónium elestekor szövődött legendát, hogy akkor éjjel a mennyekben járt. A vitéz tekintete most Pelbárt atyáéval találkozott. Égi sugalom súgta, hogy nem hazudhatik.

- Vitézeim, - szólott és arca sápadt voltában szinte világított - ha már vallattok, bár nem tartozom nektek, csak Istennek és császáromnak felelettel, én vallok, mintha gyóntató atyám előtt állanék. Tudjátok meg, hogy amaz éjjelen... Isten kegyelme egy rövid időre elhagyhatott, de bűnömért vezeklést tettem.

A nagy tömegben moraj futott végig. Az előlállók hátrább adták a súlyos vallomás szavait.

Egy-egy döbrent ah! kiáltást vad nevetés, gúnyos kiszólások fojtottak el.

- Gyerünk hát mink is... egy rövid időre... Holnap vezeklünk!

Romuald arca eltorzult a fájdalomtól. Megértette, hogy a tömeg még nem bocsát meg ott, ahol Isten megbocsátott. E pillanatban valaki melléje fűrődött s egy rekedt, félelmetes hang kiáltott a kavargó tömeg zajgásába:

- Vitézek! Az én szómat vegyétek! Romuald gróf az Ég és a Császár kegyelméből vitéz parancsnokunk, csak felét mondta el a maga megigazító igazának. Én, aki gyóntatom, s aki reá büntetést szabtam, mondom tinéktek, hogy a nemes gróf olyan vezeklést tón, mely súlyosabb vala a halálnál... és maga Isten küldött jelt feloldozására. Ide figyeljetelek... Az ázsiai napon páncélosan egy hétig hevert a város előtt. Más embert ezerszer talált volna el a nap-szúrás nyila, ő úgy tért meg a kálváriából, mint más a fürdőzésből. Isten feloldta és ti emberek ítéletek meg? Ne feledjétek: jaj a botránkozóknak!

Pelbárt atya elhallgatott és fölváltva hol Romualdra, hol a tömegre vetette sötét üregből perzselőn tekintő szemét. A vitézek csakugyan csillapodni kezdtek. Némely sóhajtott, más szégyenkezve sütötte le szemét. Csak kevesen néztek még gúnyal vagy gyűlölettel a

vallomástól lángban égő arcú Romualdra. Pelbárt atya a kereszt jegyét írta a tömeg felé és szétbocsátotta őket.

- Eredjetek, fiaim, - mondá. - A császár megígérte, hogy Ciliciából követeket indít érettünk, nem késhetnek már azok sokáig. S nehéz testi próbákra indulván nem jobb-e, ha jó urunknak, Romuald grófnak szép intései szerint sanyargunk, minthogy elpuhulván ne bírjuk majd a Krisztusért való szenvedéseket!

A tömeg teljesen lecsillapult, helyeslő kiáltások zúgták túl a zúgolódókat. És hirtelen, a lelki elviharzás e pillanatában a messzelátszó keleti útvégen vágató lovas tűnt fel. Örömrivalgás harsant az égnek:

- A császár követe! A császár követe!

Az ujjongás a duzzogók ajkán is kitört. Zászlók repültek föl, s a tömeg széléről sokan elébe-iramodtak az érkezőnek.

- Fiaim, édes fiaim, - zokogott Pelbárt atya a nyáj megjuházása felett. - S ti most akartatok a bűn útjára térni! Most, amikor a föld legdicsőbb császára küld érettetek, hogy a mennyek dicsősége császáráért indulhassunk viadalba és diadalba!

Sokaknak könny szökött imént vad vágyban csillogó szemébe. Romuald azonban döbbenve meredt a távolba. Mi ez? Mit jelent? A közeledő lovas lándzsájáról feketekendő lengett, a lovak csöngetyűi leszedve, csak a riasztó dobogás hallatszott... Romuald szívére szörnyű sejtelem hálózott.

A lovas most elhagyta az elejébe futókat anélkül, hogy szót ejtett volna nekik. A visszamaradottak mégis térdrehullottak, némelyikük a ruháját szaggatta. A lóról omlott a hab. A tömegig rugtatva, a lovas félájultan esett le, kebléből egyetlen hang szakadt fel:

- A császár...

Lándzsája messze repült.

- A császár! A császár! - kiáltozták mind, összevissza. Karok emelkedtek az égnek, jajok csapódtak föl, a zokogás vadul szakadt fel a keblekből. Dehát mi történt a császárral? Valami szörnyű, szörnyűséges történhetett. Romuald érezte, hogy ereje elhagyja. Mégis, összeszedte magát, az ájult vitézt gondozásba küldte a sátorkórházba, hol kegyes ispotályos lovagok voltak az ápolók. A tömeget szétoszlatta. Maga a beteg vitézt virrasztotta, szava megjöttét lesve. De az eszefosztott lovas nem tért többé magához. Reggelre megfeketült az arca, vér ömlött orrán, száján, füléből: megszurta a nap... Honnan jött? Mi hírt hozott haló szívében?... Déltágra ki volt terítve.

Romuald egész napra lelki gyakorlatot rendelt és közben lovas futárokat indított Cilicia felé, hogy igaz hírt vegyenek. Maga egész délután vitézeit járta, hogy lelküket támogassa. - Rettentő volt a csüggedés mindenfelé.

A leggonoszabb, de biztos rossz hír nem gyötörhette volna így meg a lelkeket. Ám a szorongó bizonytalanság, melyből, mint ködből a rém, százszorosan megnöve sejtődött feléjük a valóság, hogy az ezeridegenben vezető és cél nélkül maradtak, földig sujtotta még a legerősebb szíveket is. S míg a jobbakat a gyász bénává tette, a könnyűbb vérűek már szövögetni kezdték a maguk külön terveit. Itt-ott türelmetlenség, rendetlenség ütötte föl fejét. A közös áhítatokról olyik-másik elmaradt, ki gyümölcsért, ki fürdésért hanyagolta el a közös tornákat...

Harmadnap volt, hogy Romuald minden vitézeit egybekürtöltette, komoly tanakodásra.

Meg akarta magyarázni embereinek, hogy mindaddig, míg biztos hírt nem kapnak, tartaniok kell magukat a császár rendeletéhez. Akkor is azonban, ha a császárt végzetes szerencsét-

lenség érte volna, először Frigyes herceg óhaját kell tudniok. Ha a kegyes herceg folytatja a vállalatot, követniök kell őt, ha feloldja őket fogadalmuk alól, úgy jó lesz a tengerpartra sietniök és onnan hajón fordulniok vissza.

Azonban a vitézek nem igen gyülekeztek a szokott kertben. Romuald tehát szétnézett a sátorok között és itt naptól elcsigázott, elizzadt, lerongyolt vitézeket pillantott meg, kik gyalog vánszorogtak idáig. Az ikóniumbéli ezred lovagai ezekkel tárgyaltak most. Romuald az egykor szökni készülő Charibert lovagnak vállára tette a kezét. A lovag egyike volt azoknak, akikkel Romuald nagyon szigorúan bánt. Örökös izgágaságai miatt Chariberttel különösen sokszor volt surlódása. Most tisztelet nélkül fordult az parancsnoklója felé.

- Mit akarsz tőlem, Romuald gróf? - kérdezte hidegen.

- Tudni akarom, mit jelent e vándorok érkezése, és egyben kérdezlek téged, hogy ahelyett, hogy ti itt híreket hallgattok, miért nem fordultatok azonnal hozzám jelenteni, hogy a császár seregéből egyesek visszaérkeztek?

- Mi jogon vonsz kérdőre? - szólt Charibert kihívóan.

- Parancsnoklód vagyok, - villámlott a szó Romuald ajakán.

- Voltál! A császár halott, a Salef folyóba fúlt. A keresztes vállalatnak vége. S a te parancsaidnak is. Utóbbiért - hál' az Úrnak.

Romuald elsápadt. Kettős ütés érte. A császár! A legdicsebb lovag, a legdicsebb úton! Oly dicstelenül, oly irtóztatómód szomorúan halt! Aki ezer mezőkön vérzett, hogy vízbe fúljon, mint... S aztán: az a hang, az a mód, ahogyan Charibert lovag Romuald uralmának végét jelenti! Most már tudta, hogy a sereg nagy része meggyűlölte fanatikus szigorúságáért. Az erősek halottak, a gyöngék pedig kajánul érzik meg a gyepelő lazulását.

Még fogva a nagy döbbenetben, egy súlyos kezét érzett vállán. Fölpillantott. Az öreg Meinhart vitéz rozsdásraégett, ragyás arcába látott.

- Emlékszel-e, Romuald gróf, mit mondtam az ikóniumi küzdelem előtt? Átok volt a fejünkön... Mert a császár -

De mielőtt Meinhart lovag befejezhette volna mondatát, Romualdot újonnan érkező lármás csapat fogta körül s a szemtanúk elbeszélése elvonta figyelmét az agg kereszttestől. A szörnyű csapást kétféleképpen adták elő, s e fölött majdnem összekaptak a vitézek. Mindenki esküdött, hogy szemével látta a császárt vízbefúlni, vagy legalább is szemtanútól hallotta elmondani az egészet. A lesújtottabbak azt állították, hogy a császár átkelés alkalmával, a züllöttebbek, hogy fürdés okából lelt ily hősietlen véget. Azt is elmondták, hogy a sereg felbomlott, a pénzesebbje a tengernek vette útját, mások gyalog fordultak vissza a megtett úton, egy részük még tétováz a herceg mellett, ki a váratlan csapás alatt teljesen összetört.

Romuald szállásukra küldte a vitézeket. Magára akart lenni, hogy a császár lesújtó végét bele tudja illeszteni szívébe. Most újra elébevillant Meinhart lovag beszéde. De hol van az öreg keresztes... S miben véthetett? Istennek vagy a nőnek kijáró szolgálatban?... És fiatal, bűnös vágyaktól ostromlott szíve a második gondolatra hajlott, bár a szigorúan, rajongóan Stauff-érmű Valkenfelsenben szentségkép tanulta ejteni a császár nevét.

Aztán másra gondolt, a ravaszképű Charibert gyűlölködő pillantására.

- Meg fogom keresni Walthert és Winfriedet, s meg fogom kérdezni tőlük, vajjon ők is gyűlölnék engem? Miért sanyargattam magam mellett másokat is?... Ó, jaj... tudom... Az a gondolat, hogy más örül, más élvez, más ujjong, nehezebbé tette nékem a nélkülözés, elméledés, sanyarúság útjait. Siralomházul óhajtottam magam köré az egész világot, hogy bűnömet őszintén siratni tudjam... Csak sanyargatva tudtam magamat tisztán tartani, s csak

másokat gyötörve tudtam sanyarúságot túrni... Dehát miért is nem szabad örvendeznem? Örvendj, ifjú, a te ifjúságodnak, nem az Úr mondta ezt? Miért van annyi öröm a világon, ha mellette szomjan-éhen kell elhaladnunk... Valóban, a Sátán hozta volna mindezt a világra? Miért... Miért? Kit fosztok ki, ha örülök magamnak s a világnak? Mivel viszek vissza magamból kevesebbet?

A császári palota elé ért. Az őrtálló szaracénusokat megkérdezte, nem látták-e Walther és Winfried lovagokat. Azok nem is feleltek, hanem utat engedtek egy szűk kis kapuívén, melyből folyosó vezetett egy tágas virágoskertbe. A kert körül ezernyi tarkára festett boltív alatt, virágokhoz hasonlóan, virágszép nők heverték. Romuald szemkápázva állott meg. Hirtelen Walther lépett eléje.

- Walther, - dadogta Romuald - mondd, miért gyűlöltetek engem?

Walther Romuald arcára vert.

- Kölyök. Sohse gyűlöltünk téged. Hogy kitűntél, szívből örültünk rajta. De hogy ostoba erénycsősz voltál, ez bosszantott.

Romuald csak félig figyelt, tekintete a heverő asszonyokon legelt, a szeme tágult, mint a tiltott jókra bámuló éhes gyermeké.

- Jöjj hát, - mosolygott Walther.

Romuald még hátralépett.

- Nem, Walther... keresztetek vagyunk...

- Nem vagyunk már keresztetek. A császár meghalt, az ügy elesett. A herceg fel nem támasztja. Mindenki szökik. Hazazüllő, dicstelen sereg vagyunk.

Romuald szeme előtt furcsa tánc gomolygott.

- Minden asszony egy... az örök asszony egy paránya. Egyben mindet, mindben az egyet öleljük... Mindenik egy, mindenik mindegy...

Különös tisztelet volt a megholt uralkodó jogvesztett parancsnoka iránt, hogy Arszlán szultán másnap ajándékba küldte Romualdnak a rabnőt, kit a lovag kegyére méltatott; még pedig azzal az üzenettel, hogy ha örömét leli benne, tartsa meg örökre, ha terhére válik, visszaküldheti. A leányt Ayxának hívták, hajlékony volt, ha táncolt, mint a kígyó, különben merev, szinte konok. Gyönyörűen játszott sípon, citerán és énekelt szöveg nélkül, vadul, mint a fülemile. Megreszketett új urának küszöbén és csókban fürdette, kenetekkel kényeztette, virágokkal ékítette annak szépséges testét.

Romuald aszkéta önsanyargatása egy csapásra véget ért. A visszahatás vad erejével szabadult föl leszíjazott életszomjúsága. Egy pillanatig sem gondolt rá: vajjon szereti-e Ayxát, vagy sem, csak azt érezte, hogy az ő lénye a csónak, melybe hágva naponkint, óránként a gyönyörűségek feneketlen vizeire szállhat. Nem a lányt, hanem önmagát szerette e szeretkezésben, de erre ráeszmélni rá sem ért. Napokon át szállásába zárkózott, - parancsait már úgysem fogadta senki - a külső világ szívfacsaró eseményeit messzire üzte magától. Lakoma, játék, zene, tánc, csók, gyönyörös álmokkal terhelt aluvások: gondolata, érzése, vágya nem nyúlt tovább. Aysa csupa készség volt, csupa odaadás, neki e férfi minden volt, az élet egész tartalma. Nem lehetett az a képtelen, féktelen kivánság Romuald részéről, amihez vaktában ne adta volna magát.

Az első nagy-nagy kimerültség után, napok mulva, Romuald egy este mégis csak az utcára, a tábor felé üződött. Valami nyugtalanság hajtotta: seregének sorsa, kötelességének homályos

sejtelmei... De amit látott, az csak visszadöbbenésül szolgált: a városon át tolongva, rendetlenül átvonuló tömegekkel találkozott. Ki lovon, ki gyalog, ki a maga, ki a más holmiját cipelve vánszorogtak vagy tülekedtek a csapattörödékek. A kevésszámú ló zűrzavarosan felhányt társzekereket vont. Fegyver, ostromgépek, borostömlők, sátorrészek, zsákok és bödönök tornyosodtak egy kavarodásban a túlterhelt járóműveken. A visszaözlő tömeg arcán a pásztortalan nyáj vak réműlete vagy szemtelen fékezhetetlensége tükröződött. És most már az ikóniumbeli ezred is teljesen megkülönbözött. A rémhír bizonyosra válása nyomában sokan tobzódásnak, kevesebben fekete gyásznak adták magukat. - Romualdra alig is nézett valaki. Nagy dicsősége lealkonyult, mint ahogyan minden fénylő tárgy elvakul, ha a nap leáldozott. Romuald visszamenekült a maga mindent feledtető paradicsomába.

Ismét elmúlt néhány nap. Romuald belső nyugtalansága egyre növekedett. Ayxa játékait únni kezdte. Míg teste az örök dáridóban csöppet el nem törődött, lelkét naponta sorvadozni érezte. Félt valamitől vagy valakitől. De kitől? Miért? Arslán szultántól? Az példátlan jóindulattal bánt velük s a visszaszivárgó népséggel. A hercegtől? De hisz nem voltak többé szolgálátában. Wulfftól, a csatlósától, aki olyan sandán, szomorúan tekingetett mostanában feléje?... Egy szolgától... ugyan... De hát kitől, az Istenért, kitől? Vagy tán Krisztustól... de hiszen már nem volt az ő keresztese... Vagy a fehér leánytól, Andriánától... Ó, Andriána... igen, ő most is ott trónolt lelke fölött, talán még magasabban, még fehérebb, fénylőbb trónuson, csak egy kicsit elhalványodva az új események tarka fátyola mögött.

A töprengések egy napján végre, midőn a lelkükből gyászoló hű vitézei sürgették, hogy induljanak maguk is, vagy előre vagy hátra, estvelen lovas futár érkezett. A staféta Romuald grófot, az ikóniumbeli ezred parancsnokát kereste. Szalaggal zárt pecsétetes pergamentet hozott s midőn a fiatal gróf felbontotta, ezt olvashatta belőle:

»Ikóniumban maradt ezredem Szeretve Tisztelt Parancsnokának, anderhaldeni és anderwieseni Romuald grófnak tulajdon kezébe. Az Isten minket árvaságra teve és levette a mi fejünk koronáját. Pásztor nélküli nyáj lettünk, de ha az öreg pásztort kidől, mely ifjú pásztort eresztené azért szabadjára a régi nyáját? Szeretett vitézeim, kitűnő Romuald gróf, én, Svábföld hercege, az összes hercegekkel egyetértve, elhatároztam, hogy Krisztus Urunknak útjából dicstelen mód visszazéledni nem fogunk. Nem kényszerítünk senkit a maradásra, (mert a gyümölcsnek is a férgese hull), de hisszük, hogy az igazak maradni fognak. Atyámnak (kit az Ég oldjon fel vétkeiből) igaz tanácsadója, Valkenfelseni Udalrich úr is maradást akar és hasonlóan maradást vár tőled. Szedd össze Ikóniumban az emberek elejét. A többi hadd fusson nyomorult földi életével. Az igazi krisztusvitézekkel siess hozzánk. Ciliciában, békés földön vagyunk. Indulóban Antiochia felé. Frigyes, Svábföld hercege. P. S. A nagy csapásnak miatta feledkeztünk meg rólatok oly sokára.«

Romuald szívében sajátos zavart keltett a levél. Nem tudta, hogyan igazolja most már hetekig tartó nagy magafeledkezését. Azonban az új helyzettel szemben csak egyet kért: mit kell tennie, hogy az itt lenyűgöző kapcsolatból kiszabadulva az életben előbbre jusson. Ayxának egész nap feléje se nézve összekürtölte vitézeit s felolvastatta nekik a herceg levelét. A vállalkozókat hűségre eskette, a többit elbocsátotta azzal az intellemmel, hogy ne éljenek vissza tovább az ikóniumbéli vendégszeretettel. Estefelé nyitott be csak szépséges és szenvedelmes türelmetlenséggel váró szeretőjéhez. Az halottszínt váltott, midőn Romuald szándékát hallotta, ki őt a szultánnak visszaküldeni készült. A leány odarogyott Romuald lábához.

- Szép, jó uram, - esdekelt hozzá - ne tégy velem ilyen szégyent. Arslán szultán vendégei mindig megtartják az elajándékozott rableányokat... Volt köztük már, akit feleségül is vettek, mert a szultán öfelsége nem ajándékoz hitvány rabnót barátainak... Ha visszaküldesz, örök

szégyen lesz a sorsom: senki el nem hiszi, hogy ne lenne valami undorító fogyatkozásom, gonoszságom.

Romuald csodálkozva hallgatta a leány szavait.

- Hát nem tudod-é, bohó teremtés, hogy én téged magamhoz nem vehetlek, mert... mert nekem már van hites mátkám? S nekünk keresztényeknek csak egy feleségünk lehet.

- Hát, uram, vígy el akkor ágyasodnak, csak vígy magaddal engemet!

- Balga leányzó, minálunk nincsenek ilyen szemérmetlen berendezések. Ágyasomnak! Nekünk nincsenek ágyasaink feleségünk mellett.

- Hát... hát mi lesz azokkal... akiket... mint engem, azelőtt szerettetek?

Romualdnak e kérdés olyan új volt, hogy értelmetlenül bámult el egy pillanatra. Homályosan táncolt el szeme előtt egy kép: az országutakon csapatban cellengő, »szép leányok«-nak csúfolt koldusnépre gondolt, akiket, ha elvirágoztak, az utcára löknek, az éhes kutyákkal egy sorsra. Vajjon sajnálta-é valaha őket? Irtózott tőlük, akár a bélpoklosoktól...

- Mit... faggatsz engem? - kérdezte nyersen.

Ayxa keresztbe vetette karját keblén.

- Hát akkor... ha nem lehet... úgy vígy el engem rabszolgálonak, adj az egy feleséged alá, legyek az ő legutolsó cselédje, üssön is, verjen is... Fölveszem a hitet, amit vallasz, bár, ó uram, nagyon kegyetlenek a törvényei, de fölveszem, csak hogy közeledben maradjak, csak ne hagyj itt örök csúfságnak, örök búbánatnak...

Romualdiban furcsa szánalom gomolygott fel, de gyorsan visszanyomta azt. Rettenve cikázott át rajta a gondolat, hogy ha a leányt hazájába küldené, ott kitalálnák, mily kapocs fűzte hozzá. De mert mégis sajnálta valamelyest dőre szeretőjét, kezével végig simította annak fürtös fejét. Így kezdte mindig szerelmi játékait s a leány mintegy villámcsapás alatt most odaborult Romuald lábához. Lassan szivárogtak elő könnyei és zokogó hangon esdekelt még utoljára:

- Akkor... jó uram, ha képtelenséget kívántam... Édes uram, szépséges uram... engedd, hogy még egyszer, - nézd e virágokat, nézd táncruháimat, koszorúzott citerámat, nézd rózsalevéllal meghintett ágyamat; vártalak, egész nap téged vártalak - engedd még egyszer hát, hogy örvendeztesselek, szolgáljalak... Aztán...

Nagy, nehéz könnyekben nézett fel Romualdra. De a lovag most egészen más gondolatokkal volt elfoglalva. Férfiúi kötelességei, törekvései oly messze eltolták a vágyaknak gyönyörűsége, de mellékutakat jelentő világából és azzal a lesajnáló csodálkozással nézett a leányra, mellyel a férfi néz a nőre a pillanatban, mikor megérzi, hogy ami amannak egy világ, neki csak múló kitérő az életben.

- Balgaságokat beszélsz, - felelte szórakozottan. - Kelj föl! Parancsolom, - szólt rá élesebben, mert úgy tetszett neki hirtelen, hogy lépteket hall a ház előtt. - Még ma este nyomtalanul el kell tűnnöd szállásomról. Mint újra kereszties kapitánynak, semmi közöm sem lehet véled. Készülj. Wulff csatlós visszakísér és átad volt uradnak szép köszönetemmel együtt. Derék leány voltál és a szultán új vendégeinél új becsületed lehet még.

A leány pillanatokig vad hitelenséggel bámult Romuald ajakára. Minden szó rettenetes ütésnek tetszett... Aztán hirtelen megmerevedett, mint a kígyó. Fölnyúlt és szó nélkül letépte a citera rózsafonadékát, tenyerével lesöpörte a felbontott ágy rózsaleveleit a földre. Hangszereit kimélet nélkül táncruháiba csavarta. Könnyei elapadtak, szemében száraz tűz lobogott, ajka elkeskenyült... Egyébként vonásaiban nem volt sem fájdalom, sem harag. Félóra múlva sűrű

fátylakba burkolózva elhagyta Wulffal Romuald szállását. De Wulffot is visszaküldte a palota tájékaról, még mielőtt Afdal kapus bebocsátotta volna a keskeny íveskapun.

Este Romualdot furcsa látás kísértette meg. Mikor ugyanis a vitézeivel elköltött vacsora után szállása sötét előcsarnokán át a hálóterem felé tartott, mintha elsuhant s egy ívtartó oszlop mögé lebbent volna maga Ayxa, elveszve, felivódva a csarnok kijáratánál derengő homályba.

Vagy ez is csak álom volt, mint az a szörnyűség, ami Romualdot ez éjjelen dermesztette meg. Ismét látta - nagy idő óta - Andriánát hollóival. A rút csőrös madarak most egy már roncsolt sebet tépdestek a hajadon szíve táján s a vér belőle nem cseppenint, hanem sugárban ömlött Romuald szívére.

A vitéz felugrott álmából. Lassan eszmélt... Képtelenség, hogy bűnt követett volna el. Vagy bűn az, ha a szomjazó iszik? Ha az éhes csillapítja éhét? Ha a didergő ruhát ölt? Balgaság. Mint keresztesnek, igaz, feddhetetlennek kell lennie, de hiszen megtette kötelességét, feláldozta Ayxát.

Ez órától kezdve Romuald két érzés között hánykolódott. Duzzadó életereje, izmainak telítettsége, vágyainak metsző elevevése vad harcra kelt keresztesi fogadalmával. De ahelyett, hogy Pelbárt atyához fordult volna vigasztalásért, önmagát tette meg tetteinek bírálójául, percig sem gondolva, hogy a legrészrehajlóbb bírót Én-nek nevezik.

Senki, aki egy év előtt elindulni látta, nem ismerte volna meg. Fejjel nőtt meg, arcán a leányos hamv férfias bronzra ért, ajka kikerekült a csókban, szeméből elszánt nyugtalanság tükrözött.

Elhagyva Ikóniumot, rövidesen még Ciliciában utólérte Frigyes herceget. Az örmények földjén mindenütt keresztény szeretetre találtak. A számban ötödére apadt sereghez azonban egyetlen örmény sem csatlakozott, mint az más országokban történt. Azért pedig, mert mintegy nyolc évvel ezelőtt, mikor Szaladin Aleppót és Ikóniumot is járma alá kerítette, keresztény Örményországból egy vérbeli királyi szűzet vitt magával a békesség kezeséül. Leon király szívszakadva vette ki az akkor hatesztendő Margitta hajadonkát a klostorból, hová egész életére elszánták. Nagy sírások közt adták szegénykét pogány kezekre, ámbárhogy Szaladin megígérte a gyermek személyének tiszteletben tartását, de csak addig, míg sem Örményországban, sem Ciliciában örmény ember fegyvert nem fog ellene.

Szent Mihály havát taposták, midőn a keresztesek Antiochiába érkeztek. Pihenő várt itt rájuk. Maga a herceg atya dicsőséges szívének eltemetését rendezte itt, míg a hústól megfosztott csontokat drága érckoporsóba zárva egyenest Jeruzsálembe óhajtotta vinni, hogy ha már élve nem, legalább holtában ott pihenjen meg atya Krisztus életet adó igaz sírjának közelében.

Egyébként pedig a jó hercegnek nem volt ezerszeme, mint atyjának. Csaknem minden idejét áhítatban töltötte, annál inkább, mert megholt magasrangú és rendű gyóntatója helyébe újabban a szegénysorsból került nagyszigorúságú Pelbárt atyát választá ki útmutatójául. Így vitézei jobbra a maguk lelkiismeretére voltak hagyva. Természetes, hogy Walther és Winfried új szórakozások után láttak. Egyébként pedig e lovagok Romualddal az érintkezést némileg elveszítették, mert ő a város más tájékára került szállásra. Azonban e körülmény már mindegy volt Romualdra nézve. Az Ikóniumból Antiochiáig vivő zarándokútban, az újra felviharzó vágyak sugalmi közt Romuald is arra a meggyőződésre jutott, hogy neki Krisztust hőstettekkel és nem aszkétasággal kell szolgálnia, - legalább is hőstettei eltörölhetik élete egyéb gyöngeségeit.

De mégis beletelt pár hét és Szent Mihály havának végére járt már az idő, mire Romuald Darzsila asszony pompázó hajlékába került. Az úgy történt, hogy egy napon az Orontes hullámain úszó bárkákat bámulta. Hirtelen sziromeső zúdult a nyakába. Megleپődve nézett föl és

egy égő sáfrányhajú, megdöbbenően sápadt arcú és kihívóan piros szájú nő arcába látott, amint az turbékolva kacagott föl, látva Romuald ámulatát.

A lovag azonban hirtelen vad öröme gyúlt, mert bizonytalan vágyai most célt találtak. Szégyenkezés nélkül, megértően vágott vissza szemével a forró és szemérmetlen mosolyba. Ez órától kezdve minden éjszakát ott töltött a dúsgazdag özvegy babérfával, daturákkal részegen illatozó kertjeiben.

Az asszony csak mélységes hallgatást kért tőle. Mint mondá ugyanis: a nép nem jó szemmel nézi őt félpogány származása miatt. A nép azonban nem csak származását róta föl neki. A szegénység rendjében vak gyűlölet tárgya volt kiáltó fényűzéseért, a házából szűrődő örökös jókedvért, zeneszóért. A város nyomorultjai azt suttogták róla, hogy szeretőket tart, kiken később a bélpoklosság legszörnyűbb fajtája üt ki. De ez csak a mélységekben iszapló szóbeszéd tárgya volt, nyíltan senki sem mert szót emelni a gazdag és előkelő özvegy ellen.

Romuald mitsem tudhatott minderről. S az asszony, ha már nem is volt első ifjúságában, sőt erősen közeledett ama korhoz, melyben a keleti nő szépsége egy csapásra rommá torzul, még mindig friss volt és mohó, mestere a szerelem művészetének. Az ifjú lovag mindig megújnodva jött ki hajlékából. Nem volt ez már az a vad dözsölés, mely Ayxával folyt: ez kiszámított, tudatos szórakozás volt, raffinált és mindennapi egyben.

Egyszer történt, hogy Romualdot valami megdöbbenette pillanatra. Egy délután ígéretlenül lepte meg Darzsilát. Az asszonyt lángszínű selyemköntösben kapta, melyet keblén topázfejű tű tartott össze s az a beeső napfényben megvillant, mint kicsapó láng. Romuald erősen odanézett. Egyszerre belé állott, hogy azt a tű ismeri valahonnan. Az asszony azonban sarkon fordult és öltöző termébe tűnt. Amikor visszatért, a tű helyén hatalmas smaragd csatot viselt. És oly váratlan s a szokottnál is forróbb kedveskedésekkel vette körül Romualdot, hogy a lovag ezen órákra megfélemedezett az ékszerről.

Ez éjfélén azonban, hazahaladtában újra felbukott előtte a tű emléke. S fölsvillant benne, hogy Winfried hordott olyasmit köpenyfibula helyett. De még mielőtt ezt gyökeréig átgondolta volna, hirtelen valami egyéb vonta el figyelmét.

Az az óra volt ez, melyben eleddig sohsem találkozott az utcákon senkivel; keresztény jótét lélek a szellemeknek hagyja ezt az időt. Most a sápadt holdfényben csillogó folyó mellett haladva, sajátos menettel találkozott. Deszkák közé tákolva halottat vittek, akit senkije sem kísért. Két csuhás barát emelte a Szent Mihály lovát, a harmadik az Officium Defunctorumot mormolva haladt mögöttük. A furcsa halottvivők sebesen mentek, mintha lopnák halottjukat a temető felé. S utánuk kábító füstölők szaga csapott a lovag arcába; orvosságos füvek: ménták, istenfák, boldogasszonylapuk égetett illata. Romuald megborzadt, de mennyire meglepődött, mikor ugyanazon órán több ily menettel találkozott. Végül is megállított egyet. A kegyes barátok rettenve intették, hogy közel ne lépjen. S egyikük megismerve, hogy magasrangú kereszties a kérdező, feléje súgta a rémületes ígét:

- A döghalál.

Romuald a falnak tántorodott. A fekete vész beütött a városba, de még egyelőre titkolni próbálták, mert akkor aztán, mint az elátkozottak városa, fog Antiochia mindenektől elhagyattni.

Azonban pár nap mulva már minden házon fekete kendő lengett s maga a német sereg hullatta legbövebben az áldozatot. Ezrek és ezrek estek össze: utcán, lóról, hídról alászedülve, áhítat, vezeklés, korbácsolás alatt, asztalnál és templomokban. A holtak temetetlenül heverték, a házakból szörnyű szag lehel, az anyák gyermeküktől, hitves hitvesétől futott el őrzöngő félelemben. A keresztiesek jórésze sátrában, vagy a szabad ég alatt fetrengett. Az ápolórendi

lovagok nem győzték a szent munkát. Frigyes herceg, hogy megnyugtassa a rémülettől elvadulni készülő seregét, kihirdette, hogy aki főbenjáró bűnt követett el, az hagyja el a táborn. E napokban újra sokan széledtek el, - bűntudat, vagy a honvágy űzte őket? - de a döghalál csak annál irgalmatlanabban szedte áldozatait. A nép s a seregbeli szolgák a bűnöst szimatolták, ki miatt az átok zápora egyre szakadt s egy éjjel ismeretlen kezek túl a városon meg is égettek egy szerencsétlen nőzarándokot, aki ugyan egész útban bőjtölt, vezekelt és magát ostorozta. De a szolganép sokszor hallotta még hazájában, hogy a zarándoknok gyakran, megcsúfoltatva útjukban, később teljesen lezülnek; látták is olykor seregben az ilyen feslett boldogtalanoknak utcára vert csapatait. S most gyanút fogva, a városfalon túlra hurcolták és fölládozták a sereg egyik legistenfélőbb nőzarándokát. Hiába.

Romuald nem félt semmitől. Nappal italt és orvosságot hordott a szerencsétleneknek, gödröt ásott a halottaknak, imádkozott a temetetlenül maradó tetemek fölött. - Udalrich úr nem egyszer bámulta e munkát és nem egyszer mondta magában:

- Romuald époly igaz keresztény, amilyen rettenthetetlen hős. Valóban, egy ily vő nem volna szégyenemre. Ha Andriána is méltóan kitart mellette, és mire megtérülünk, még hajadonfővel marad, úgy egymásnak szánandom őket. Thibáld azután lássa, aki gyáván otthon tud maradni ilyen időkben.

Arról senki sem tudott, hogy Romuald, végezve rettentő napi munkáját, nem tudott elpihenni. A szörnyűséges nappalok után a haldokló fekete város márványfalas utcáit rőtta, a mérgezett hullámú Orontes melletti palota daturával tébolyító kertjeit. Közben a halál fente és suhintotta kaszáját.

Egy késő, záporszakadás hajnalon Romuald éppen Darzilától igyekezett. Rettentő álom gyötörte meg a szerelem sárga és piros selyempárnái között. Andriánát látta, ki hollóival, melyek gyászfátyolként úsztak utána, végtelen messziből, véghetetlen szomorúan tekintett reá. S bár a hollók rémületesen vagdosták keblét, vér alig fakadt már szívéből, a fekete seb csak olykor-olykor ejtett ki egy sötét vérkönnyet. A gyötrelmekből serkedő életital nehéz cseppekben hullott Romuald szívére.

Maga Andriána olyan gyöngye volt, olyan légi, hogy lassan bele is olvadt a pirkadó reggelbe. Ez álom kedvét szegte a lovagnak, bár nem rázta úgy meg, mint előbbi hasonló álmái. Az esős szürkületben rosszkedvűen lovagolt hazafelé.

Wulff a kapualjban fogadta:

- Jó uram, Udalrich úr csatlósa órák óta vár reád.

- Mit akar? - döbrent meg Romuald.

- Udalrich urunk halálán fekszik. Titkolta eddig, hogy minden mirigyei megdagadtak. Félt, hogy maradékcsapata nyomban hazaszéled. De most már nem bírt állani a lábán.

- Miért nem jöttél nyomban utánam?

- Uram, úgy parancsolta kigyelmed, hogy meg ne merjük zavarni soha, mikor -

Wulff arca rezesre vörösödött, hangja megszakadt. Romuald összeharapta ajakát.

- Gyerünk a csatlóshoz.

Belépett keleti kényelemmel rendezett csarnokába. Az esődobolta ablakív alatt állott komoran, mereven, Udalrich úr embere.

- Romuald úr, siessen kigyelmed gazdámhoz. Beszédje volna kigyelmeddel.

- Nagyon rosszul van?

- Több annál, uram. Végét járja... ha már nincs vége.

A csatlós hangja elcsuklott.

- Kivel hagytad?

- Pelbárt atya van mellette, hogy előkészítse az utolsó útra.

- Siessünk.

Az utcán lóra pattantak.

Mikor Romuald Udalrich úr szállására nyitott, a táncoló fáklyafényben, fehér lepedő alatt, a földön keresztbeszórt hamura fektetve hatalmas, mozdulatlan test körvonalai tetszettek elejébe. A rőt világításban egy térdepelő fekete alak is meg-megvillant. Pelbárt atya virrasztott és imádkozott. A zajt hallva, fölkel és Romuald elé ment. Arca csontkemény volt s szeméből mély szomorúság tükrözött hajdani lelki védencére, ki elhagyta őt.

- Elkéstél, lovag, - szólt csöndesen.

- Jó atyám, - remegett Romuald hangja - kegyelmed talán tudja, miért hivatott Udalrich úr engem?

A szerzetes csüggetegül mondta:

- Fiam, utolsó percig hitte, hogy jönni fogsz. Azt hajtogatta: - pedig alig szólt már, az eszmélete is ki-kihagyott - lehetetlen, hogy otthonában ne volna. Hiszen zivatar van és éjtszaka... Bár nyakát, karját mozdítani sem tudta, mert daganatai felfakadtak szörnyű sebekre - mégis úgy fordította fejét, hogy az ajtóra lásson. Ha a szél megnyikorgatta az ablakpántokat, felnyögött. Végre arra kértem, bízza rám a neked szánt üzenetet. De már akkor nem tudott szólni. Iszonyúan kínlódott, a szeméből fekete vérral kevert könnyek hullottak. Fülemet ajkához tartottam és akkor, úgy tetszett, hogy ennyit megértettem: Romuald... és Andriána... Mit akart mondani rólad és egyetlen gyermekéről, el nem képzelhetem. Azt még előbb meghagyakozta, hogy testét feldarabolván, csontjait hazájába küldjük. Szívét pedig császáráé mellé helyezzük... Elkéstél, fiam, elkéstél egészen.

Romuald odahullt a szerzetes mellé imádkozni; de imái fakongással hullottak szívéből. Eszébe szállt Udalrich úrral való utolsó találkozás. Napokkal ezelőtt - mikor Romuald egy holt anyát és két szerencsétlen leányát saját levetett ruhájába takargatott be, hogy ne feküdjenek meztelenül az anyaföldben, a hajmeresztő rögtönzött temetőhelyen, ahol a rosszul bekapart tetemek keze-lába kiállott a hantból, mintha maga után intené, húzná a fentmaradtakat - Udalrich úr hirtelen odalépett hozzá s vállára tette a kezét:

- Romuald, büszke vagyok rá, hogy én neveltelek. - S mintha még akart volna mondani valamit, szeméből apai jószág sugárzott rá; és talán csak a hely nagy komorsága akadályozta meg a boldogító szavak kiejtését.

De mindez csak sejtelem. Irás, tanú nincsen róla, hogy Udalrich úr Romuald lábához akarta tenni a paradicsom boldogságát. Pusztá sejtelmekkel pedig nem járulhat Gerberga asszonynak elejébe. Ámítónak mondaná.

Mindazáltal utolsó kínos álma, Udalrich úr rettentő vége és Pelbárt atya szomorú tekintete (bár a szerzetes semmi tényt sem tudhatott) felrázták Romuald lelkiismeretét. Eszébe jutottak postagalambjai. Még mindig nem üzent tőlük Andriánának, pedig ó, mennyi üzenni való volna... de mennyi meg nem üzenni valója is... A tenger elfoglaltság, megpróbálás és valami állandó belső kényszer mindig visszatartotta tőle, hogy üzenjen. Úgy tetszett neki, hogy bármily sokat is ért már el, igazi üzenője még ezután fog történni... S most? Mit üzenjen éppen most? Udalrich úr halálát, elmulasztott áldását, a sereg halálvívódásait, a maga ernyed

gyönyörökbe fulladását izenje? Nem, nem, jobb, ha még vár, még tűr Andriána. Jönnie kell úgylis valamely fölemelkedésnek...

E napokban nem vágyott Darzsilához és mélyen magába szállva Udalrich úrnak tetemét készítette a temetésre. A csontokat ércveretes faládjába zárva indította útnak hazájukba, a szívet zárt üvegkehelyben a császáré mellé helyeztette. E jámbor foglalkozás közben történt, hogy a kegyes herceg egy reggelen magához kérette őt a maga egyszerű, dísztelen szállására. Walther és Winfried lovagokat is megidéztek. Kint a herceg szállása táján sötétekintetű, ácsorgó népeken kellett keresztülhaladniok.

A herceg fapadon ülve fogadta őket, szelíd arculatán szomorú gond ült, ámbárhogy nem volt oly nagy földi keserv, mely a szeméből, homlokából sugárzó égi fényt elhomályosíthatta volna.

- Vitéz uraim, - szólt a három lovaghoz, minekutána hellyel tisztelte meg őket (ily alázas volt) - nagy és sötét vádolás érkezett hozzám tiellenetek. Nem szoktam hinni az árulkodóknak és nem szoktam kutatni háta mögött senkinek tettei után. Nem is feddelek, nem is faggatlak benneteket. Tudjátok meg azonban, hogy a lakosság tegnap felvonult a városfő palotája elé, hangosan követelve, hogy a lánghajú Darzsila asszonyt égettesse meg, mert az ő bűnei miatt szakadt a városra a döghalál, Istennek sujtolásaképpen. A fejedelem kénytelen volt megígérni, hogy a vétket istenítélettel fogja tisztázni. Három vitéznek nevét átkozta a tömeg, mint Darzsila bűntársaiét s a három vitéz neve a tiétek. Holnap reggel az érsek úr előtt a főtemplomban Darzsila asszonnyal egyetemben kiálljátok a próbát. Ha ártatlanságtok kiderül, fényes elégtételt nyertek, ha vétketek jó napvilágra, nagy haditörvény fog ítélni róla, hogy halál, rangfosztás vagy szégyenletes hazatérés legyen-e büntetésetek.

A herceg intett a három vitéznek, kiknek egyike sem ejtett egyetlen szót sem. Hazamentükben azonban nem egy ököl rázódott feléjük, és csak a szembejövő temetések riasztották fedél alá a gyűlölködve bámészkodó népeket.

- Nos, Romuald, - szólt Walther gúnyosan - úgy látszik, végzetünk, hogy összekerüljünk. Szálláson, szeretőnkénél, s - a máglyán.

Romuald arcán döbbsent szégyen ült, fejét földreszegte.

- Látod, - folytatta Walther - most megkérdezhetnél valamely nálunk bölcsőbb lovagot, ha vajjon kinek a szerepe illik kevésbé a lovaghoz: annak, akit kitér más, vagy aki mások melegébe ül be? Szóval: az előd, vagy az utód a nevetségesebb? Különbben hálás egy tanítvány vagy: mestereidtól kaparintod el a zsákmányt.

- Ajaj, Romuald fiatalabb, hát szerencsésebb, - legyintett Winfried.

Romuald szót se szólt. A topázos tűzötű szikrázott előtte.

- Ne bosszantsuk Romualdot, - folytatta Winfried. - Ha már úgy össze van kalapálva sorsunk, jobb, ha összetartunk. Gyerünk be hozzánk, megbeszélést tartani.

A három lovag hosszan eltanakodott. Romuald úgy vélte, hogy legjobb lenne igaz törelemmel mindent bevallani a hercegnek és tőle súlyos penitenciát kérni. Winfried azonban azt állította, hogy igazi nyugati lovag inkább Istent sérti meg, semmint a nőt, akinek kegyeit bírta. S újra emlékeztette barátait Huseni Frigyes úr énekére, amely arról szólt, hogy a lovag a nőért megfellebbezett Istenéről.

Romualdnak e szavak visszásaknak, szinte szentségtörőknek tetszettek Winfried léha ajakáról.

- Ha beismerjük a dolgot, Darzsilát gyáván szégyenbe keverjük s a nép széjjelszaggat. Az istenítélet azonban jól is végződhetik...

- Hogy mondhatod ezt? - kérde Romuald. - Csakis a legrosszabbul végződhetik, mert Isten nem csalatkozik ítéletében.

Winfried e szavak alatt Waltherre nézett. Eleddig mitsem árult el belőle Romualdnak, hogy nem a vallásos meggyőződés hozta útjára. Most elárulta igaz érzéseit.

- Én, igazat szólva, nem igen hiszek az istenítéletben s minden attól függ, ki forralja a vizet, hevíti a vasdarabokat, s épp azért inkább állom, mint hogy kivallva a dolgot, egyenest kiszolgáltassam magamat.

Romuald elsápadt e szókra.

- Isten papjai nem ámíthatják Isten népeit.

Walther, csöppet sem vágyva vissza hitelező zsidájához, elszántan felelt:

- Minek vitázni? Én állom a próbát, mert ha a véletlen... azaz Isten mellénk áll, még megmenekülünk... s tovább vonulunk a sereggel. Így meg a legjobb esetben is szégyenbélyeggel kotródunk haza, vagy beállhatunk a szeldsúkok közé.

Romuald nem így érzett. Minden könnyelműsége mellett is szükségét érezte, hogy megtusakodjék gondolataival. Gyóntató nélkül, önmagának lőn gyóntatója és hosszú töprenkedés után arra jutott, hogy maga is aláveti magát az isteni próbatételnek. Nem azért, mintha kétsége volna aziránt, hogy a tettet elkövette, s hogy Isten tévedhet ítéletében, hanem, hogy meggyőződjék róla, vajjon vétek volt-e, amit cselekedett?

- Én Istenem, - így könyörgött - tégy ítéletet rajtam; de nem abban, amit a nép kíván kitudni, mert hisz tetteim előtted nyilvánvalók, hanem amit magam szeretnék ítéletben hallani. Ha bűn volt, amit tettem és ha azért bocsátottál ránk pusztulást, sujts le rám ítéleteddel, hadd tépjen szét a nép, szűnjön meg szennyes életem. Ha pedig múló botlás, amiből még föltámadhatok, úgy kímélj meg engem a tüztől, hordj saját kezeden keresztül rajta!

- Ha Isten feloldó ítéletet mond, - fűzte tovább elmélkedését - akkor elsőbbben is Andriánának fogok üzenni. Megüzenem neki, hogy tenger tévedés, tévelygés közben is közeledem a szent sír felé, hogy rangban máris egyenlő vagyok vele... és hogy tévedéseimet leckének tekintem, melyből okulást nyertem az igaz életre...

Hajnalig így elmélkedett, imádkozott, mert a nagy csömör, mely hosszas dózsölései után mindig lelohasztotta testi sóvárgásait, lelkét újból eszméletre, magavizsgálatra és jobbulásra serkentette.

Hajnalban a herceg követei a három vitézt a főtemplomhoz kísérték. A templom előtt szenvedéstől, halálfélelemtől és gyűlölettől sápadozó tömeg állott. A templom föltárult, a vádlottak, - köztük maga a cifrán öltözött, semmi bűnbánatot nem mutató Darzsila asszony - beléptek. A tömeg utánuk özönlött. Csak kevesen maradtak az őszi hajnalfényben úszó térségen, ahol a templomszolgák rőzsére rakták és alágyújtották a gerendákat.

Ezalatt a három lovag még teljes lovagi díszében és Darzsila is cifra habitusában az oltár elé térdelt, de úgy, hogy fejét mind a négy a földrefektetett karjára hajtotta és míg a szentmise folyt, fehér lepellel borították le ítéletre váró testüket.

A lepel alatt Winfried odasúgta Darzsilának:

- No, világszépe, kiadhatsz az utamat. Csak egy fedél alá kerültünk, s egy tűzben fogunk táncolni.

Darzsila nem hederített a két burgundira. A nagy vívódásban tusázó Romualdhoz fordult.

- Szegény Romuald, téged sajnállak - mondotta.

Romuald csodálkozva nézett az asszonynak majdnem mellette fekvő arcába.

- Miért sajnálsz jobban magadnál? Imádkozzál inkább, hogy Isten könyörüljön lelkeden.

- Sajnálalak, mert fiatal vagy - súgta tovább az asszony - és az élet örömeinek legelején tartottál még. Én az utolsó kortyokat ittam... S mi várna rám ezentúl? Küzdelem az elrútlás ellen, s aztán mégis: elrútlás. Én meghalhatok: sokat örvendtem, egész életem öröm volt!

- S a lelked üdve?... hebegte Romuald.

Az asszony csak a fejét rázta. Arcán mosoly ült, mely a halálfélelmet gyönyörös élet-elégültséggé változtatta. Romualdnak úgy tetszett: most látja először igazán ez arcot és megírtózott tőle, mert ez az arc e pillanatban idegen volt neki: érthetetlen arc, lelkiismeretlen arc, pogány arc...

Most lerántották róluk a leplet, föl kellett emelkedniök. Az érsek fölolvasta a vádat és esküre szólította a vádlottakat.

Walther és Winfried nyugodtan mondták el a súlyos esküszót. Darzsila szinte kihívóan, egyenest az érsek szemébe nézve. Nem félt semmitől: mert nem félt a haláltól. Romuald ajka remegett, szemébe könnyek szöktek.

Hirtelen arra a délutánra gondolt, mikor minden kényszer nélkül ismerte be a népnek legelső elestét. Mily rövid volt az út onnan a hamis esküvésig! Vajjon nem kellene-e most is hangosan, keblét megszagatva az igazat vallania? Vajjon csakugyan igaz Winfried lovag tanítása, hogy a nő szolgálata több Isten szolgálatánál?

Már késő volt. Az érsek nagy ceremóniával átnyújtotta nekik a szentostyát. Romuald torkát égette a hűvös ostyalap és úgy érezte, hogy tőle egész testébe tűz árad széjjel. Áldozás után a vádlottak a sekrestyébe kanyarodtak. Ott minden ruházatukat levetvén, a falról lekasztott, viasszal bekent inget öltötték magukra és mezítláb, egyingben, a piacra léptek. Darzsila jött utolsónak, mert őt utoljára öltöztették, a lovagok távozta után.

Kint hatalmas tűzberek lobogott, körülállva a sötéten sorakozó néppel. A bűnösök kezét egymáséba tették és összeláncolták. Romuald és Darzsila középre kerültek. Walther és Winfried kezét egy-egy pap tartotta, míg maga az érsek a tűz előtt megállott, hogy az ítélet helyes lefolyását vigyázza.

Egyszerre vérszínre festődött a lángokba menők arculatja, s elrejté rettentő sápadtságukat. Romuald behunyta szemét. Már fáj a tűz... most ezernyi darázs egyszerre való szúrását érezte talpa alatt. De nem kiáltott fel, vissza se húzódott. A tűz négy embernyi szélességű volt, a két pap szélül menve, vont a bűnösöket.

Romuald a lángok ropogó zenéjén át szisszenést, elfojtott jajgatást, majd sikolyt és ordításokat vélt hallani: maga azonban csak ment, ment, a mardosó észbontó fájdalom közepette. Mintha órákig, napokig ment volna.

Most kiléptek a tűzből. A meglepetés zűrzavaros kiáltásai röppentek a tömegeből. Romuald kinyitotta szemét... Barátainak és Darzsila asszonynak viaszinge sercegeve lobogott, az asszony fején máglyaként lángolt lángvörös hajzata. Meztelenre égett testén mindháromnak poklos hólyagok szöktek, melyek a hideg levegőn felpattantak. A papok irtózva bocsátották el a kezeket: a két lovag s a lánggal lobogó fejű asszony elvágódott a földön s ott vonaglott, míg lelkét kilehelte.

Romuald csak most eszmélt önmagára: az ing sértetlenül övezte tagjait, lábán semmi seb, még hajcsigái sem mozdultak el.

A nép gyűlölködően rugdosta, köpte a két másik lovag szegény tetemét, Darzsilát visszahajították a lángokba, hogy porig égjen. Romuald előtt pedig térdreborultak, ingszegélyét csókolgatták, sokan le is hasítottak belőle darabot maguknak ereklyéül. Romuald égre emelte szemét. Az elébesiető herceg kézenfogva vezette vissza a sekrestyébe, hol lovagi ékességei várták.

Ez órától kezdve Romualdnak nem volt szabad Frigyes herceg mellől elmozdulnia. Pedig a végzetlen isteni irgalom Romualdnak nem vált épülésére. Mert akiben nincs igaz alázat, az a legnagyobb mennyei kitüntetés még nagyobb kárral viseli el az ő lelkében, mint a földi dicsőséget. Romuald szívében óriási büszkeség csirázott, terebélyesedett: Isten földi kiválasztottjának tartotta magát ez óra óta, ki más törvény alatt áll, mint a többi halandó, akinek vétkei másként bíráltnak el és aki egymaga fogja a kereszt ügyére a legnagyobb áldást hozni. És nem gondolt utána soha, vajjon honnan szakadt rá az örök megtartatás? Hitte, hogy érdeme saját személyében rejlik és ez gögössé tette őt szívében.

Az istenítélet csodálatos kimenetele után most már minden büntudat nélkül szándékozott hírt küldeni Andriánának. Galambjai gondozására Ikónium óta nem ért rá, de tudta, hogy a hű Wulff bizonyára nem feledkezett meg róluk. Most elővette a szolgát érettük. Wulff döbbsen zavarban felelt:

- Ó, jó uram... a galambokat kérde kigyelmed... de régen is várom én, hogy megkérde a galambokat. Elvesztek azok régesrégen... Büntess meg engem, uram, ha mulasztásomat gyanítod, de mondom neked, hogy nem hibáztam a dologban. Azon az estvelen, hogy Ayxa nőszemélyt visszakísértem volt a szultán palotájába, vacsoraidő alatt egymagamban ültem kis kamrában. Szállásunk ajtaját, amint rendeléd uram, nyitva hagytam s magam szunnyadva vártam jöttödöt. Egyszerre csak különös zaj riasztott meg, mintha érthetetlen nyöszörgést hallottam volna. Futva futottam termeidbe s imé mit láttam a kamrában, ahol a galambokat őrzém. A kalit nyitva állott, földjén vérbemocskolva hevert a hímgalamb; a nőstény eltűnt, de tollával tele volt a hely. Mivel a kamra hólyagablaka föl volt hasítva, úgy vélem, ott menekülhetett ki valamerre. A pitvarba fordultam s ott téged láttalak, uram, szembejönni. De arcod oly ragyogó volt az új tervektől, hogy nem zavartalak a szomorú hírrel. Reggel, pedíglén a földön egy arany hajtút találtam, minőket Ayxa viselt. Mondom, uram, büntess meg, de így volt... az a förtelmes pogány fajzat -

Romuald pillanatra mélységesen megdöbbsent.

- Szegény galambok, szegény Andriána - suttogta.

De aztán más gondolat töltötte el szívét.

- Isten akarata, Wulff - szólt a csatlóshoz.

- Vagy az ördögé - mormogta a szolga.

Önmagában pedíglén így szólt Romuald:

- Az ég bizonyára még nagyobb dicsőséget tart számomra, még nagyobb örömhírt Andriánának. Ki tudja, tán a jeruzsálemi korona vár reám. Andriána... Várj csak! Várj és tűrj! A tűró és váró nő az igazi nő. Tűrni és várni, ez az asszonyok hősiessége.

Hónapok multával, mikor a járvány is elviharzott, Frigyes herceg magához hívatta a csapatvezetőket, hogy induljanak meg délnek, mert a fríz-, dán és itáliai testvérek már Akkon alatt állanak. Mi volt a sürgetés oka, holott az angol és francia hajók még messze jártak, senki sem sejtette. Tyrusba érkezve, a herceg a legnagyobb titokban atyja csontjait is eltemetteté az alapítványi templomban. De erről még Romuald sem, - egyedül Pelbárt atya tudott. Pedig a

császár Jeruzsálemben akart pihenni, abban a földben, melyért királyi pompáját, dicsőségét és gazdagságát elhagyva harcba indult.

Mikor pedig a jánosrendiek fényes városa alá értek és a többi keresztény seregekkel testvéri csókot váltottak: a herceg égre emelte szemeit.

- Atyámat föld ölébe, hadaimat testvérek közé, a szent ostrom első sáncáig vezettem: most már nem esdekelek több haladéért, én Istenem.

Még nappal a küzdelemben keveredett, - frank mintára maga előtt négy vitézével a selyemkötésű bibliát vitetve, - de éjente lázban vergődött sátrában. Így ment ez darabig, míg mozdulni se tudott, csak ekkor engedte, hogy a brémai és lübecki zarándokok sátorkórházába, puha ágyba szállítsák. Addig darócon, szalmán aludt. A papok és doktorok nagy serege gyült köréje, orvosságtól és imától várva a herceg épülését.

A tudós Reginaldus doktor azonban kijelentette, hogy a beteg életét csak egy tartaná meg: ha magát szerelemre adná. A herceg, halálos gyötrelmeiben, felült fekhelyén és Reginaldus doktortól elfordulva, a sátormennyezet felé nézett, melyre liliomok közt a Szent Szűz volt kihímezve.

- Urak, - mondotta - én magam be nem szennyezem Krisztusért tett zarándokutamon. Egyetlen földi megkönnyebbülésre vágyom halálom ágyán: Romuald lovaggal, Isten kegyeltjével hagyjanak magamra.

Minden szembe könny gyült és minden láb nesztelenül távozott. A herceg ekkor megfogta Romuald kezét és ezeket mondotta néki:

- Romuald gróf, Istennek és atyámnak s nekem magamnak is kegyeltem. Halálos órám egy vallomással és egy kéréssel könnyíték szívemen. Vedd magadra a két terhet, amit válladra rakok velük. Az első az, hogy én már indulásunk órájától sejtettem vállalatunk dicstelen végre jutását. És most minden tisztán áll előttem, mi akkor pusztán sejtélem volt. Elmult éjjel ugyanis álmod láttam, mely megvilágosította lelkemet. Atyámmal társalkodék, gyönyörű kies mezőn mentünk ketten, kézenfogva. Egyszerre, a rózsák közt kanyargó úton két éginek tetsző alak közelge felénk: egyikük liliumfehér, másikuk bíborpiros ruhát viselt. Mindkettő kezében koszorút hozott: a fehér ruhás koszorúja liliumból, a másiké babérágból vala. Amint a két fényalak közelünkbe ért, felénk nyújtotta a koszorút. Apám a babér után nyúlt, én a liliumért... Az égi lények fejünkre tették a koszorút és eltűntek... Mikor azonban tovább mentünk, én hirtelen apám fejére nézek: hát a babérág levelei göndörödve perzselődnek össze, aztán hamura válva aláperegtek. Apám is rámnéz s íme, a liliumok gallyai hajtani kezdettek, nőttek, nőttek, éjig nyújtva indáikat... Érted-e, Romuald, álmodat? Én megértettem...

A herceg visszahanyatlott párnájára, úgy beszélt tovább.

- Boldogult atyám, - nem hibáztatásul mondom, - népének földi javáért az egyházat sokszor üldözé s utolsó útjával akarta a mennyet kibékíteni. Vele jöttem, mert ő úgy vélte, hogy az én csekély érdemem öregbíteni fogja az övét Isten előtt... Még arra sem találtatott érdemesnek, hogy Mózesként bár messzünnen lássa az ígéret földjét... Én legalább láttam.

A herceg szeméből könnyek fakadtak, aztán kicsit megpihenve gyengülő hangon folytatta:

- De azért tinektek örököm az, hogy csak harcoljatok tovább. Te, Romuald, Istennek különös kegyeltje vagy s talán nagy dolgot tart ő még számodra. S az új vezetőkön nincsen atok... De ha másképpen lenne, ha méltatlanoknak találtatott is a sikerre: nem a jutalmat kell néznünk, hanem örvendjünk, ha szabad az ő dicsőségére szenvednünk. Amen. - Még egyet, jó Romuald. Már Béla király udvarában mindenkinek kegyét találtad. Rádbízom hát jegybeli mátkámnak szóló üzenetemet. Ha utad Magyarhon felé viend, vidd hírül Mária király-

leánynak, hogy rajta és mennyei testvéremen, az Úr Jézuson kívül senkit soha megölelni nem vágytam, hogy értük tisztán szállottam a sírba, hogy onnan a mennybe vegyem utamat, hol is várni fogom őt örök találkozóra.

Romuald szívdermedve hallgatta e szokat.

Pár nap múlva a német sereg úgy maradt, mint amely nyájnak öreg, tapasztalt pásztora után ifjú, lelkes pásztorát is eleszi a farkas. Letűnt a német csillag, oldott kéve lőn a német sereg utolsó maradéka.

Mint hajnalpír a nap feljöttét, úgy előzte meg az angol hajókon, Messina alól érkező Oroszlánszívűt a hírveve. Megkezdődött Akkon elszánt nagy ostromlása.

Romuald eljátszván azt, hogy Udalrich úr atyai áldásával keljen majdan haza az Andriánával kötendő frigyre, olyan dicsőséggel akart megtérni, amely a hiú és gögös Gerberga asszonyt is megszédítse. Bízva amulettjében és elpusztíthatatlan épségében, vakmerősége hihetlenné fokozódott. Lipót osztrák herceggel azon a nézeten volt, hogy a városon túli dombokon táborzó s onnan le-lecsapó Szaladin ellen forduljanak; a nyílt csatában döntőbb sikerre és felütlőbb kitűnésre számított. De az Oroszlánszívű nem nézte jó szemmel a németek hírhedett hőseit. A német tervvel szemben Akkon ellen vezényelt. Romuald itt sem hagyta magát. Minden a várfalból kifeszített kőért jutalom és dicséret járt, a lovagok vetekedve rohantak az elomló védőművek alá. Sokak felett halálosan roppant össze a fal, míg a követ fejtették ki belőle. Romualdra egyszer egész torony szakadt. A németek sírva bontották az omladékot, de ó, bámulat! a csákányok úgy érték a lovagot, amint egy csodaszülte grottában térden imádkozott.

Egy hónapig tartott a kétesztendő ostromot befejező végküzdelem, melynek kimenetelét az erejét későbbre tartogató Szaladin csak késleltette, de le nem ronthatta. Az Úrnak 1191-ik esztendejében, Szent Jakab havának 12-ik napján Akkon bástyáin föllobbantak a keresztény zászlók ezrei. Az Oroszlánszívű végigjárta a tenger zsákmánnyal és kétezer muzulmán fogollyal elesett várost... Egy szédítően magas minareten, hétbehasított címeres lobogó cikázott.

- Mi az a rongy ott fent, hogy magasabbra mert repülni az én lobogóimnál?

- Azt, uram - felelték kísérői, - a germán Romuald gróf tűzte ki oda... ő mászta meg elsőnek a pogányok büszkeségét... Csodálatos vitéz. Az angolok, a franciák nem bírnak hasonlót említeni soraikban.

Az Oroszlánszívű arca sötétre gyúlt és katonáinak intett.

- Kússzatok a zászló után és tiporjátok a sárba! Gyűlölöm ezt a mindenáron nagyra vetekedő grófot - fordult megvetően a környező urakhoz.

Nemsokára ott szennyeződött a lobogó az utca véres mocskában.

A németek szíve vad keserűséggel telt meg. A testvércsókot váltott vitézek sötét pillantással mérték egymást végig. Romuald azonban, halálasértett lovagi büszkeségében, egyenest az Oroszlánszívű elé járult.

- Király, - mondta vak haragban - te földig pusztítottad a keresztény Messinát, amiért egy katonádat megütötték a városbeliek. Jómagad zászlókat becstelenítség. Aki szent dolgokat becstelenít, az maga is becstelen!

Richárd vadul felkacagott a felségsértő szavakra. Tudta: akit a szenvedély elragad a felsőbbekkel szemben, az elveszett lélek.

- Szentnek mered nevezni saját lobogódat? Tűztél volna ki névtelent, címertelent, tisztafehért, a Krisztusért valót, de a magad jelvényét akartad minden más felett tündökölni látni!

Romuald szíve örületre dobbant. Oly iszonyúan sebezte a szó, oly iszonyúan igaznak kongott. Mint az elevenjükon tapintottak és mégis méltatlanul, mert ugyanazon bűn cinkosától elítéltek, hördült el.

- És te... te király, te talán... a Krisztusért? Te felfuvalkodott, ki az vagy, aki én soha: irígylelkű, ne adjon neked az Úr, akinek nevében, de magad dicsőségére harcolsz, több diadalt!

- Vitézeim! Fogjátok le az istentelent, aki a szent ügyet megátkozta! Irtóztatóan kell bűnhődnie!

Csakhogy az átok elcsattanásakor Romuald már sarkantyúba kapta a Gyopárt. Úgy vágatott ki a városból, hogy arra sem volt idő, becsapni előtte a kaput.

Az Oroszlánszívű ezzel elintézte veszedelmes, vazallusrangú vetélytársának sorsát. Ez epizód csak fokozta diadalmámorát. A Szaladinnak szóló gögös üzenetet fogalmazta, melyben is a városban foglyulrekedt kétezer muzulmán vitézért rengeteg aranyon kívül a Szaladin birto- kába került, igazi szent kereszt kiadását követelte. S mert a Jeruzsálem alatt táborzó szultán a föltételeket nem teljesítette, a kétezer vitéz vére egy patakban ömlött ki Akkon piacára.

E rettentő napokban, éjnek évadján egyszer valaki bezörgetett Wulff ablakán. A kétségbeesett csatlós, azt híve, hogy a legyilkolt muzulmánok kísértenek, csak nagy bajjal nyitott ajtót. Romuald állott előtte... Wulff őt is léleknek vélte. De a lovag jót szorított a próbált öreg szolga markán s a fülébe súgta:

- Én vagyok, Wulff, testestől-lelkestől. Eressz csak beljebb.

Mikor letelepültek, Wulff bort és kenyeret hozott. Romuald, felüdítve magát és látva Wulff némán kérdő tekintetét, megszólalt:

- A Kidra-patak holt ágában tanyázom, e patak egy mocsaras kiszélesedésébe vettem magamat üldözőim elől. Jó iskola volt a Rajna... Most pedig megkólintottam egy ánglus őrt a falon, úgy jöttem be. De ne ijedj meg. Nem halt meg, csak egy kicsit mélyen alszik ma éjszaka. - Jól látod, úgy-e, hű Wulffom, hogy a németeknek itt nincs becsületük. Eszköznek jól szolgálunk, különben pedig kionthatjuk a vérünket, kitehetjük a lelkünket is. A két dolyfős király, az angol meg a francia, csak csúfolkodik velünk. Azért én másutt fogom diadalomat keresni. Csapatom úgyis egészálíg odaveszett már. Neked egyedül a világon megmondom, hová megyek: Szaladinhoz.

Wulff összeborzadt.

- Mi az? Mit reszketsz?

- Uram, - kulcsolta össze Wulff a két kezét - inkább... a keresztet dicstelen, megcsúfolva, mint... árulókint... a pogánnyal... Vagy menjünk inkább haza... a franciák is mennek, mind gyűlölik az Oroszlánszívűt. Pedig nagy hős, csak nem Krisztus hőse, mert nincs benne alázat...

Romuald különösen mosolygott a szón.

- Ohó, jó Wulff, hát ilyen gyalázatosnak gondolsz engem? Ne ijedez. Szaladinhoz én igaz, hogy részben a magam, de főleg a kereszt dicsőségéért megyek. A Kidra sásberkében mozlím járőröket hallgattam ki... arról beszéltek, hogy Damaskusban őrzik... Szóval, ha sikerül ter- vem, a keresztény világ legnagyobb kincsét fogom a pogányok körméből visszaszerezni, milliók és milliók üdvösségére. S így a két célból, mit császáruk kitűzött, egyiket megvaló-

sítom... S aztán: Richárdtól, az Oroszlánszívűnek nevezett, irígy dicshajhásztól is elveszem a legnagyobb diadalmat... és majd hős leszek, világraszóló leszek. Mondd, Wulff, tudod-e, mért avatták szentté Heléna császárnét... Mert ő találta meg azt, amit én...

Romuald magához tért fényes álmainak szövögetéséből.

- Wulff, - mondta kijózanodva - nézd, ez amulettre esküszöm (és megcsókolta a rajta kivésott Szűzet), hogy a szent kereszt ügyét szolgálom továbbra is.

Majd megélnkülve folytatta:

- S a franciák is...? Úgyhát fog az átkom?

- Ó, jó uram, ne haragudj szolgáladra, ha még egyet mondani merészel. Miért átkoztad meg az Oroszlánszívűt? Ha még oly gögös is, sikere a szent kereszt sikere. S te így a szent kereszt küzdelmét átkoztad meg.

Romuald sötéten nézett maga elé, aztán vállat vont.

- Az Oroszlánszívű irigysége méreggé keserítette lelkemet... Ölni tudtam volna azon pillanatban... Tudom, hogy vétkeztem... Eh, mindegy most már. Levezekelem másképpen. Hisz azért megyek... Ha azonban valami érni találna... s te visszajutnál Némethonba, vidd el Andriána kisasszonynak ezt a levelet.

Benyúlt páncélhasítékába s egy pergamentlapot vont elő. Az olajmécseshez lépve még egyszer elolvasta azt.

»Szeretett és kegyes úrnőm; ez írásomat nagy veszedelmeknek elejébe menve írom teneked. Lehet, hogy megtérek, lehet, hogy soha. De e vállalkozásom is érted és a szent keresztért vagyon. Sok viszontagságok között is lelkem csak a tied maradt egészen. Az Úr örök kegyelmébe ajánl térdenálló szolgád, Romuald.«

- Igen, ez így jól van, - bólintott a lovag, átfutva a levelet. - Nem hazugság egy szava sem. A lelkem az övé maradt egészen. Csengét elfeledtem, Sobeidát levezekeltem, Ayxát eltaszítottam, Darzilától jövet köptem az utcán. Minden csak mámor volt és egyik sem volt szerelem. Szeplőtlen lélekkel megyek vissza hozzá, - ha visszatérek. S a föld legdicsőbb asszonyává teszem.

Romuald felgöngyölte és leszalagozta a lapot. Wulff nagy, néma csodálkozással bámult a lovag arcába.

- Szegény kisasszony - mondta hirtelen.

Romuald nem értette ezt egészen, de torkát különös, félig haragos indulat szorongatta.

- Miért szegény? Merthogy nem hiszel visszajöttömben?

Wulff hallgatott.

- Hát miért?... Ah... - Romuald erősen a szolga szemébe nézett, hogy az megzavarodott. - Wulff, a te tisztet a hallgatás, Andriána kisasszonnal szemben csakúgy, mint velem szemben.

Wulffnak láthatóan fájt a szó.

- Bocsáss meg, jó uram. A kisasszonyt én tanítottam lovagolni, térdemen, tenyeremen hordtam, mint kicsikét. Hát nagyon szeretem s azért mertem... Egyébként, én, aki vak voltam és süket mostanig, néma leszek ezután. Mit is tudnék én a lovagurak dolgához. Csak a herceg, Frigyes herceg halála, az ő példája -

Romuald türelmetlenül fölállott.

- Szóval én indulok, mielőtt a leütött őrt felváltanák. Ég áldjon, Wulff. Nem akartam, hogy netán hazaforduljatok és holthíreket vigyétek.

... Ragyogó nyárvégi naptűzben sziporkázott a tábor, melynek tarkasága fölé csodás háttérül Jeruzsálem sárga tornyai, kupolái rajzolódtak. A hadnép a reggeli verőfényben künt tett-vett a sátorok előtt. A főutcán végig, fényes kereszties fegyverzetben egy fiatal lovag lépkedett. Szemét fehérkendő takarta, kezét rabszolga fogta: úgy haladt előre egészen a szultán nehéz ottománselyemből épített dízsátoráig. A háznagyságú sátor több rekesztékén áthaladva, egy, felülről csak fátyolszöveggel takart szellős terembe léptek, melyet nehéz ékkövekkel, aranyozással hímezett függöny osztott ketté. A szolga leoldotta a lovag arckendőjét, mire a drága függöny is kettényílt. Mögötte a szultán ült, tiszta arany trónuson.

A pazarszép trónmennyezzel s a főurak ékes ruházatával, aranyláncba csavart turbánjaival sajátos ellentétben állott Szaladin egyszerű, fénytelenzöld kashmir kaftánja és egyiptomiasan kétfelől csüggő fejkendődísze, melyet homlokára egyetlen nagyszemű gyöngysor szorított.

A szultán férfias, komoly és büszke szépség volt, merész arcéle, ragyogó szeme, bronznál is sötétebb színezete elárulta szülőhónát. Arckifejezése nem volt minden megvetés nélkül, amint tolmácsait előintette.

- Mely nemzetből vagy, lovag? - kérdezte.

- Germán vagyok, kegyelmes szultán.

- Neved hogy hangzik?

- Romuald, Anderhalden ura, Anderwiesen grófja.

- S mi hozott színem elejébe?

- Tudja minden keresztény és minden muzulmán, aki Akkonnál hadakozott. Az Oroszlánszívű letépte és lábbal tiporta nemzetem lobogóit.

Szaladin arcán mosoly suhant át.

- Úgy? Szóval ti, míg prófétátok sírjáért harcoltok, a magatok dicsőségén veszekedtek?

Romuald érezte a mély gúnyt, de céljáért kész volt bármi megalázást eltűrni.

- Fölséges szultán, a lovnak sérthetetlen becsülete van. Az Oroszlánszívű saját zászlómat is sárba tipratta.

- S most mi a szándékom?

- Uram, úgy tudom és szememmel is tapasztaltam, midőn táborunk betegeinek üdítőket és gyümölcsöt küldtél, hogy bölcs és jóságos ember vagy; s hogy mint uralkodó türelmet gyakorolsz a máshitűek felett, sőt udvarodban rangra emeled őket, ha bebizonyítják hűségüket. Engem hazámhoz semmi sem köt. Császárom elhunyt és így birtokomra, melyet csak ígéretben bírtam, bizonyára más tesz kezét az új császár akaratából. Hős akartam lenni: de Richárd mellett germán ki nem tűnhetik, azt ő nem tűri. Arra kérnélek, engedjen felséged engem országában letelepedni. Megundorodtam hittársaim örökös visszavonásaitól.

A szultán percekig nem felelt. Nézte a lovag arcát, mely a szépség, ifjúság, erő és becsület glóriájában ragyogott.

- Egy föltétellel, jó vitéz. Ha lovagi szavadra mondod, hogy semmiféle egyházi lovagrendnek tagja nem vagy. A templomosok rókák, a jánosrendiek rabló farkasok, kik Egyiptom vérének akarták kiszívni.

Romuald ajka megrándult. De erősen megfékezte felháborodását.

- Kegyelmes szultán, e rendek tagjai nem németek. A mi egyetlen, most alakult rendünk a szelíd Szűz nevét viseli és tagjai pusztán betegápolással foglalkoznak. De ennek sem voltam tagja, sőt azt óhajtanám, hogy minél messzebbre kerüljek hitsorsosaimtól. Damaskusban adj szolgálatot nekem, hova a keresztények vágya nem vezet, mert semmi szent emlék őket oda nem húzhatja.

A szultán fürkészve nézett a vitézre e szavak tolmácsolásánál.

- Természetes - mormogta. - A keresztények nem sejtik, hogy éppen Damaskusban -

Romuald egy arcvonással sem árulta el, hogy megértette a szultán szavait. Mert már Ikóniumban megtanulta törni a pogányok nyelvét, Ayxa mézédés ajakáról szíva föl az első igéket.

Szaladin éjfélszínű göndör szakállába mélyedt, majd magához intette két idősebb bölcsét, anyjának testvérbátyjait. Tanakodtak egy kevéssé. A szultán ismerte hírből a vitéz nevét és azt is tudta, - mert kémei a keresztény sereg szívéig hatoltak - hogyan bánik Richárd a német becsülettel. A keresztény lovag szavai így erősen hitelesnek hangzottak. De akármint legyen is, a keresztiesek egyik legkiválóbbját ártalmatlanná téve a maga közelében tudni, most, mikor az utolsó harc: a Jeruzsálemért vívandó következett, - ez jó fogás volt.

- Lovag - fordult tehát Szaladin Romualdhoz. - Volna egy tisztség számodra, éppen Damaskusban. Előbb azonban nyujtsd ide lovagi kezedet, hogy soha át nem léped kiszabott kötelességed határát. Én ebben föltétlenül megbízom, mert te a Rótszakállú embere voltál és császárod lovagi becsülete napnyugattól napkeletig tündökölt.

Romuald kissé megdöbben. De aztán fellobbant valami benne. Hogy esküdött már hamisan és Isten mégis megdicsőítette: pedig keresztény püspökök, érsekek színében, templomoltár előtt tette. De Isten hordja, Isten tartja őt... mert - ó, most már tisztán lát egészen - Isten őt amaz egy célra hívta el, melyben most buzgólkodik. S aztán: keresztény és pogány között nincsen is kötelező adott szó, amint nincsen ember és állat között.

Odanyujtotta kezét a szultánnak.

- Még egyet, jó lovag. Bármennyire is bízom szavadban s tisztelem lovagi voltodat, melyhez minden órán illenek mocsoktalan fegyvereid, kérlek, tedd le kardodat és lándzsádat kezembe. A tisztség, melyet egyelőre betöltendesz, fegyvertelen szolgálatot kíván.

Romuald rosszat sejtve, elsötétült arccal pillantott maga körül.

- Lovag fegyver nélkül, király korona nélkül, kegyelmes szultán.

- Nem akarlak megalázni ezzel. Tekintsd ama rövid időt, míg megtudod, miért van ez óhajom, vezeklési időnek. Egyébként pedig, jelül, hogy nem tisztességtelenség okából vagy fegyvertelen, aranyból öntött piciny kardot és lándzsát fogok néked harmadnapig elküldeni.

Romuald arca kisímult. Úgy érezte, hogy főfegyvere nem a kard és a lándzsa, hanem amulettje és ha Szaladin fegyvertelenségnek hiszi, annál inkább bízni fog benne. Leoldotta hát fegyvereit és a szultán lábához helyezte.

Szaladin kegyesen intett. Romuald szemét újra bekötötték, a szolga kézen fogta. De a lovag észrevette, hogy még valaki jó mellettük. A sátortábor szélén lóra ültek. Pár napi lovaglás után vásáros zajt, szekerek zörgését, örök kiáltozását vették. A lovag patái csattogni kezdtek: kövön és falak közt haladtak. Mikor végre Romuald levethette szemkendőjét, pompázó pálmákkal és az öntözéstől a rekkenő nyárban is zöld pázsittal, bódító virágokkal ékes udvaron találta magát. Szemben véle kávé szürcsölő hatalmas és komor férfiú ült. Abdi bey volt, a szultán damaskusi fő palotaőre, kivel tolmács útján röviden megértették egymást.

Romuald szolgálata a lehető legegyszerűbbnek ígérkezett. Csupán abban fog állani, hogy egy körben futó szűk udvart kell őriznie, nehogy azt bárminő élő lélek megközelíthesse. Ő maga az udvarra nyíló szobácskában fog lakni és időtöltésül a török nyelvet tanulhatja. Romuald közömbös arccal figyelt. A fő az volt, hogy a damaskusi palotában alkalmazták. Mikor magára maradt, finom gyékényszőnyeges, arannyal-zölddel festett csarnokában, térdreborult és hevesen ostromolta az Egeket segedelemért.

De hónapok múltak el és Romuald semmi jelét nem látta a mennyei jóakarotnak. Élete oly egyhangúan telt el, mint egy szerzetben sem telhetett volna. Reggeltől estig az őszi naptűzben fullasztóvá hevült kőudvart róni, mely irdatlan magas falakkal volt körülépítve s melybe a hőség beszorult, mint kürtőbe... soha emberi szót nem válthatni, idegen és szokatlan étkekkel élni, minden erősebb testmozgást nélkülözni... a lovag olykor azt hitte, meg kell tébolyodnia. Soha senki sem jött feléje, maga Abdi főpalotaőr sem és étkeit egy ablakocsán át kapta, mely ablak a pálmás udvarra nézett, de az udvar felől el is záródott pántos táblával s egy csunya és buta eunuch üldögélt előtte, ki mohón nyalta ki Romuald visszanyújtott tányérjából a maradékokat.

S ha a lovag legalább pontosabban tudta volna magát tájékoztatni, hogy a palota milyen részében van; merre nyílnék a menekülés útja s főként: hogy merre van a kincs, amiért magát pogány kenyérré adta...

Már jó őszen járt, mikor egy éjszakán Romuald kémlelődésre adta magát. Az eunuchon könnyen kifogott: a neki visszanyújtott tányérra áfiumot cseppintett, volt nála orvosságul egy üvegecske. Ezután megpróbálta megmászni a belső falgyűrűzetet. Körme letöredezett ugyan az alig göröngyös falon, de azért sikerült fölvergődnie az oromra. Legnagyobb meglepetésére a kőfalon belül pompás keresztény kápolnácskára emlékeztető pavillont pillantott meg. De még jobban elcsodálkozott, mikor a földre ereszkedvén a köríves ablakon át, halvány éji ampolna világánál egy nagyon ifjú nőt vélt látni, amint az hófehér éjjeli köntösben, kék bársony párnákon szendergett... Romuald körülöszönte a pavillont, de sehol egy őrt, az életnek semmi jelét nem találta és így egyelőre visszamászott, ama gondolattal, hogy módot fog keresni a titokzatos épület és a titokzatos női teremtés mivoltának kipuhatolására.

Még ugyanezen éjjelen, bízva amulettje erejében, megpróbálta az utat át a külső kőfalgyűrűn is. Mintegy húsz, harminc lépésnyire a helytől, hol a kőfalról alábocsátkozott, sátrakat és őrtüzeket pillantott meg. A sűrű babérfák árnyékában az egyik tűz felé kúszott és hallgatózni próbált. Két katona melengett a már lehűlő éjszakában a hamvadó rőzszezarátnál.

- Hát itt van, most már ugyancsak kurtára kell fogni a kardot - szólt az egyik, kinek fiatal arcát a tűz gyöngén megvilágította.

- A szultán mit sem tart az Oroszlánszívűtől, - felelt rá az árnyban álló öregebb.

- Pedig csudabátor, a próféta szakállára. Aszim szemével látta, hogy tizedmagával vívott meg, harcszünetben egymagában csapatainkig szöktetve. Fejjel megy a falnak s a feje mindig ép marad.

- De a fal is. Mintha meg volna átkozva. Vagy mondd, mit keresett mostanig a tengerparton? Akkora sereggel egész Ázsiát meghódíthatná, ha féreg nem rágna a keresztényekben.

- Most jó, ami eddig nem volt.

- Hm. Tekints csak az égre és a tűzbe, Hjasszár. Rossz jelek íródnak az Oroszlánszívűnek...

- Nem értek a jelekhez. Csak azt tudom, hogy az anyák gyermeküket s a katonák a lovukat az Oroszlánszívű nevével ijesztik, füleddel hallod te is naponta.

Az idősebb őr arca elkomorult. Darab, gyullatlan végével kiálló rőzsét húzott ki a tűzből és a szabad ég alá tartotta.

- Esik - mondta Hjasszár, a fiatal.

- Az Oroszlánszívű elkésett. Jön az ősz.

- Ez nekünk, öröknek nem öröm. Ázni, fázni kell.

- Eh... Hiszen megegyezünk. Fölváltogatjuk egymást. Egy időre te bújsz a sátorba, egy időre én.

- Dehát minek is kell nekünk ilyen szigorúan vigyáznunk?

- Az elővigyázat sohse fölösleges. Ezt én mondom, Albilek, aki már négy esztendeje örködöm itten, de még egy denevér se repült a kőfalon se ki, se be. A városfal ide mégis csak a legközelebb esik.

- S hát igaz-e, hogy akkora kincse rejlik odabent a szultánnak?

Hjasszár e szóknál egyenest a kőfal felé, Romuald irányába mutatott.

- Jobb volna erről nem csiripelni a verebeknek... Nekünk, öröknek persze jobb tudni, hogy annál inkább reszkessünk Szaladin haragjától s ezer szem-fül legyünk. Hattinnál került urunk kezébe. Azt beszélük, varázsereje mérhetetlen...

- Talán azért akarta azt váltságul kapni az Oroszlánszívű az akkori túszerkért?

- Hát úgy volt s akkor nem volna mért félnie az esős évszaktól. Úgy mondják, hogy a keresztények e nagy fétisétől a falak is leomlanak, ha jó kézbe kerül. Nincs hatalom, ami e varázsszernek ellentállana.

- Hát ezért ért többet a szultán öfelségének a kétezer vitéznél?...

- Ezért. S ezért kell nekünk itt strázsálni szüntelen örökkéig. Mert ha valami keresztényhitű rabló kezébe kapná, muzulmánok dárdája nem járná testét...

- S aztán odabent, a belső fal megett van-e új őrizet?

- Mondják, hogy csak egy ártatlan hajadonka.

- Miért nem férfiak, miért nem lovagok, fegyveresek?

- Tudja a Teremtő Allah Úristen. Talán, mert hogy a keresztények istene előtt legkedvesebb teremtés egy ártatlan szűz... így is mondják, másképp is mondják. Talán, mert e fétis minden nem keresztényt, ki közelébe fér, megéget vagy keresztény hitre tántorít... senki sem lehet a közelében... Én úgy hallottam, hogy az ereklyéből oly csudajelek áradnak, hogy az örök, marcona harckipróbált vitéz muzulmánok az első éj után, mit a fétis mellett töltöttek, egész megbabonázva, a szultán rémítő haragjára, a kereszt vallását akarták fölvenni. Szaladin kettőnek fejét vétette, de a többi még azon éjjel átszökött a keresztény országrészekbe és ma ellenünk hadakozik... Így aztán a nagy babonázó ellen a szultán mást nem tehetett, minthogy őrizetét arra a hajadonra bízta s mindenki mást falakkal zárt el a fétistől...

- Hát a hajadonka, az?...

Az örök itt hirtelen nyugtalankodni kezdtek s figyelmük másfelé terelődött.

- Jó a leváltás, ez már derék - szólt az idősebbik.

Romuald, - ki mostanáig moccanástalanul lapult a babérok mögött, csupán attól remegve, hogy harangmódjára kongó szívét találják meghallani - jónak látta gyorsan visszahúzódni.

A hajadont körülvevő csodás hatalomra nem is volt olyan kíváncsi. Végül is: egy gyermek-leány csak egy gyermekleány.

Párnáira dülve egész éjjel virrasztott. Néha fölugrott, hogy meggyőződjék ébrenlétéről, mert a hallott dolgok csodás álmoknak tetszettek. Máskor térdre emelkedett fektéből és ujjongó, zűrzavaros imákat tördelt. Tehát itt van, itt, legvakmerőbb vágyai tárgyának közelében... Csak egyet nem értett. Mit akart Szaladin, hogy éppen ide záratta őt? De ez mellékes volt és el is tűnt töprengéseinek sorából... Egy a fő: a magányos lánykát ott a pavillonban megközelíteni, bizalmát kinyerni... Következő este eunuchját újból elszenderítve, újra átmászott a belső falgyűrűn és megállt a leányka ablakánál. A gyermek csöndesen üldögélt két hófehér macskájával és halkán beszélgetett velük, míg fehér pávája vállán ékeskedett. A lovagnak - ezt látva - egyszerre kész terve született. Visszakúszva a falon, az oromról azt a sajátos füttyöt hallatta, amitől hajdan a jurabéli madarak csakúgy futottak a kiállított lépes vesszőre... S íme, a fehér páva sem különben. Koronás fejét forgatni kezdte, a második füttyszóra meg éppen kirepült a nyitott ablakon, egyenest a lovag vállára. A leányka kétségbeesetten ugrott fel és az ablakig lépett. Panaszos, szemrehányó hangon hívogatta megszökött fehér lovagját. Romuald várt egy keveset, aztán alákúszott a falon és az íves ablakhoz lépett.

A gyermek halkán felsikoltott, de Romuald nyájasan mosolygott rá és ölébe adta a madarat.

- Bocsáss meg, szép gyermek, hogy ide merészkedtem. Én a külső udvar őre vagyok s madarad odaszállott. Hallottam panaszodat és azért kockáztattam meg a falat.

A leányka bámulva nézett a csodálatosszép, aranyhajú lovag arcába. Még sohse látott szőke fürtöket és kék szemet.

- Te az égből jössz, ugyebár? Vagy legalább is rokon vagy az égiekkel? - szólt ártatlanul. - Hisz a hajad napsugárból, szemed a menyország kárpitjából való.

- Épúgy, kicsikém, mint ahogy a te szemed az éj csillagaiból és hajad az éj fátylaiból szövődött.

A gyermek déliesen sápadt arcára pír szüremlett.

- Szép uram, - szólt nagy zavarban - fogadd el tőlem hálából ezt a szál virágot - és egy fehér kaméliát nyujtott ki az ablakon.

Romuald gyorsan megcsókolta a kihajló kezecskét.

- Boldogabb volnék, ha jutalmul szobádba engednél egy kis csevegésre.

- Nem lehet, szép uram, ajtóm csak egy van, amelyik hosszú folyosókon át az ablakig vezet, hol étkeimet kapom.

- De hisz aki a falakon átjött, az átmegy az ablakon is. - És Romuald gyorsan bekúszott az édes döbbenetben álló gyermekhez.

A terem melyben a leányka teljesen magában lakott, a leggazdagabb pompával volt ékesítve. Fala a kéknek, aranynak és vörösnek valóságos színekáprázatát mutatta. A földön nehéz arannyal, ezüsttel varrt párnák és virág-tengerrel hímzett szőnyegek nyúltak; a fal mellett, ékesen faragott polcokon a legfinomabb édességek, gyümölcsök s a legdrágább mívű edényzet. A leányka egyszerű erőskék színű lepelruhát hordott, ami szolgálai eredetre vallott, bár ezenkívül minden pazar volt rajta és körülötte. Maga a fátyolon áttetsző arc s a lepleken át sejthető test oly tökéletes szépet ígért, hogy a lovag föl nem bírta fogni, honnan e szépség és minek e pompa egy szolgavérű leányzónál, ki még csak küszöbén áll a kornak, melyben a nőt, mint szerelmi tárgyat a keleti ember ígésző pompázatba mártja. A legcsodálatosabb pedig az volt, hogy a leányka majdnem semmi beszédhez szokva nem volt s csak gondolkozva tudta a szavakat összekeresgélgni emlékezetében.

Nem is beszélt szívesen, a gondolkodás fárasztotta. Hogy idejét mivel tölti: azt látni lehetett, az ablaknál hímzőráma, a földön egy elkezdett szőnyegbogozás állott, ezenkívül kedves madarak és cicák népesítették be lakását és a falak mellett rengeteg, éppen virágzásban lévő kaktusz, kamélia és viaszvirág színeskedett, szédített.

- Hogy hívnak és miért élsz e rettentő magányosságban, gyermek? - kérdezte a lovag, mintha mit sem tudna a leány tisztéről.

- Szép uram, engem senki sem szólít meg soha, de én magamat Csillagocskának hívom, mert eddig azt hittem, hogy a csillagok a legszebbek a világon.

- És most már nem azt hiszed?

- Nem. Te szebb vagy a csillagoknál is.

- S mondd, Csillagocska, hogy kerültél te ide?

- Régen, nagyon régen a szultán nénjénél, Szittahnál voltam, ő Dzindzu-nak szólított. Ez szép név, gyöngyöt jelent. De azóta többször nyílt már a gránátvirág...

Körülnézett és aztán a lovagra emelte tiszta tekintetű szemét:

- Úgy-e szép itt? És én nagyon boldog vagyok.

- Hát nem szomorít a magányosság?

Csillagocska tágra meresztette a szemét.

- Hisz nem vagyok soha egyedül. Itt van Selyemke és Göndörke, a cicáim. És Pompa, a fehér pávám. És a virágok. Ők is élnek és sokat beszélgetünk.

- És semmi más dolgod nincsen, mint a hímzés és a madáretetés?

- Ó, dehogyan is nincs. Hiszen én őrzöm a nagy varázsszert.

Romuald megszédült. De azért színlelt ámulatban kérdezte:

- Mit?

- A keresztények nagy ereklyéjét.

- Te őrzöd? Itt, ebben a pavillonban?

- Igen, hiszen te is azt őrzöd, nem? Nézd azt a kis ajtót, a függöny megett. Odabent van az ereklye, melyről Szaladin úgy szólt Szittah-nak, hogy az a keresztények büszkeségének és babonájának irányítója.

- Dehát, gyermekem, egy ily kincset miért kell neked, gyöngye kis virágocskának őrizned? Hiszen te ujjadat se tudnád védelemre emelni, ha...

Romuald elhallgatott. A leányka csodálkozva nézett reá.

- No, te ugyan mit sem tudsz. Hát azt gondolod, nem áll száz meg száz ór a magas falakon túl? Idáig be nem jöhet keresztény rabló. De muzulmán se...

- Aztán mondd, kicsikém, hogy került ide az ereklye?

- Hát úgy, hogy a hattini ütközetben sok olyan keresztes volt, akik a béke idejében magának a szultánnak nénjét, a jó Szittah is kirabolták, mikor Szittah karavánnal utazott. Istenük ezért elhagyta őket és elvette tőlük a nagy ereklyét. Azóta nekem kell őriznem.

- És mondd, szokott-e Szaladin az ereklyéhez jönni?

A leányka fejét rázta.

- Egyszer... egy éjet itt töltött, mindjárt, miután engem idetettek örnek. Egész éjjel bent volt a kamrában, de reggel olyan sötét és zavaros szemmel jött ki és azt mondta: Ide nem lép több emberem soha! De mondom, olyan csúnya volt az arca, olyan haragosan nézett reám, pedig ő rendesen szép és nyájas és engem kis zálogának szólít.

- No, én nem félnék a fétistől. Elhiszed-e? Eressz csak egy pillanatra hozzája.

A leányka rémulten rázta meg a fejét.

- Nem, szép uram, ó, nem, soha!

- Dehát miért ijedsz így meg kérésemtől?

- Mert engem a legnagyobb esküvés köt erre és magának a jó Szaladinnak esküdtem meg, az eskü pedig törhetetlen. Szittah azt mondta nekem, hogy ha eskümet megszegem, elrútulok, mint a földi féreg. Nemcsak a keresztet nem szabad megmutatnom, de a kulcsot se, soha, mely hozzávezet.

Romuald eleget tudott már.

- Jól van, kicsikém, én semmire sem kényszerítlek, sőt megyek is.

A leányka megijedt.

- Haragszol, szép lovag? - kérdezte könyörögve.

Romuald szíve megdobbant. Megérezte hatalmát a gyermek fölött. Megcirógatta a lánykát, úgy, amint megszokta már, áhítat nélkül, nem a lélek, hanem csupán a test megrezdülésével. De a gyermekleányka repeső, szemérmes örömmel adta át magát e cirógatásnak, mint akinek sejtelve sincs egy férfiú ölelésének jelentéséről.

Ettől kezdve Romuald majd mindennap megjelent a pavillonban. A leányka mint szép, mennyből szálló jelenést leste. Most már csak a lovagról mesélt macskáinak, páváinak, virágainak. A lovagról, aki napsugarat visel a fején, eget a szemében, s akinek simogató tenyeréből eleven tűz árad.

S mert a lovag sohasem kérte többé, hogy a kereszt elejébe vezesse, a leányka szíve teljes, vak bizalomra gerjedt iránta. A hosszú elzárásban öntudatlanul kifejlett közlékenység vágya és öröme arra sarkalta, hogy egy hosszas és boldog csevegésében megvallotta a lovagnak, hogy a kereszthez vivő ajtó kulcsát egy keskeny ezüstláncon tulajdon testére kötve viseli. Romualdot megörvendeztette és meg is döbbsentette a vallomás. Tudta hát a kulcs helyét, de olyan helyen tudta, ahova férnie szinte lehetetlennek tetszett... És mégis, módot kellett találnia, módot bármi kockázat, bármi áldozat, sőt... talán csalafintaság, bűn árán is. A cél oly szent, hogy az eszközt is megdicsőíti, vagy legalább: feledtetni fogja. S megvillant újból Romualdban a kevély hit, amelyet a tűzpróba óta táplált: hogy fölötte áll a közönséges halandók törvényeinek, éppen azért, mert fölötte áll azok céljainak is.

Közben az idő zordon ősze fordult, éjjel-nappal szakadt az eső a zöldsziürke felhőmennyezetből. Mindazáltal Romuald gyakorta mászta meg éjszakánként a külső kőfalat is és a sátrukba húzóó örök beszédét a vékony sátorlapon keresztül hallgatta. Sajátos, ellentétes érzésekben hánykódott, valahányszor az Oroszlánszívűnek kétségbeesett hősiségét hallotta.

- Szép kis kudarcot vihetnek haza a keresztetek, - ujjongott egy este az öreg Albilek.

- Hát igazad volt - válaszolt Hjasszár.

- Két éles kard sem fér egy hüvelyben. Hát három? A német kard nyele ugyan már régen letörött. Legyen áldott a Szalef szent hulláma...

- A francia is hüvelybe készül vissza.

- Eh, el is utaztak. S az angol most fog meggörcsülni Szaladin előtt.

E hírek Romualdiban erősen siettették tervének végrehajtását. Ha az Oroszlánszívű letesz Jeruzsálem ostromáról, akkor Szaladin figyelme jobban ráterelődik országa egyéb ügyeire; s a szökés, mely most biztost ígért, lehetetlenné válik. Miután kivilágosult, hogy Csillagocska leggyöngédebb ragaszkodása mellett sem volna képes soha árulásra, Romualdnak csak két útja maradt, hogy a kulcshoz férjen. Egyik: hogy a gyermeket végkép levegye lábáról, s a szerelem magafeledkezésében fossza meg a kulcsról... de bár Romuald egész lényére titkos varázssal volt a szép és ártatlan teremtés, az első úttól mégis visszadöbrent. A másik az volt, hogy a gyermek álmában férjen a kulcshoz...

A következő napon oly értelemben szólt a leánykával, hogy egy ideig nem jöhet látogatására. Azt akarta, hogy nyugodt és mély alvásában lepje meg. Pár nap múlva aztán - körülbelül éjfélidőn - átkúszott a pavillonhoz. A hajadon mélyen aludt, oly szépen és kedvesen, oly gondtalanul nyúlva végig a kereveten, mintha álombahajolt virág volna. Romuald nesztelenül mászott be az ablakon... Először jól szemügyre vette a lányka minden tagját: hátha a ruhán át megsejtheti, hová köté az magára a kulcsot. De míg szeme kutatva mérlegelte a test domború rajzolatát, szívén furcsa remegés hullámozott át szünetlen; úgy érezte, mintha fejbőréből szikrák pattannának. Hozzányúlt most, hogy hálóköntösét szétnyitva, úgy lelje meg a kulcsot. Lassan vetkőztette ki a gyermeket finom, habtisza lepleiből, melyek alól gyengéden tetszett ki nem egészen fejlett, de tökéletesen nemes testalkata. Romualdiban fölgomolygott valami, amit Darzsila utolsó csókja óta nem érzett. Összeharapta ajkát és behúnyta szemét, hogy a kísértést legyőzze. Ám szemét lehúnyhatta, - nemcsak a szeme, minden íze rabja volt már régen a húsnak. Amint ujja végigsuhant a leányka testén, a kulcsot s a leplek csatjait keresve, az ördög, kinek vérét eladta, ujjongva kacagott végig minden érében, minden idegén. Oly szokott volt már az út a meglátástól a megkívánásig, az érintéstől a cirógatásig, a cirógatástól az ölelésig, az öleléstől...

A boldogtalan gyermek föleszmélt és vergődni kezdett. Mint szörnyű és irgalmatlan ragadozó szárnycsapásait, érezte maga fölött az érthetetlen vihart, de ártatlanságában nem magát, csak kulcsát védelmezte és csak akkor nyöszörgött föl hangosabban, mikor Romuald odakapott a bal keble alatt görcsösen, két kézzel markolt jóságához.

Pillanatnyi vad dulakodásban a lovagnak úgy rémlett, hogy valami meghorzsolta nyakszirtjét, valami reccsent. De nem eszmélt, hanem a kulcshoz férve, egyetlen csavarintással szakította le a leányka derékláncáról. A gyermek sikoltani kezdett. Romualdot a szorongatott vadállat vadsága lepte meg, a kulcsot ajka közé kapta és egy pillanat alatt a gyönyör és rémület kettős vad ösztönében a gyermekbe fojtotta a lelket. Mikor eleresztette, az elefántcsont-fehérségű zsenge test félültéből előrebukott. Romuald döbbenve bámult reá. A holt gyermek bal vállán, úgy hogy maga nem láthatta soha: kék színnel tetovált kereszt tűnt elő s alatta vörössel karcolt királyi korona.

Romuald nem tudott mérlegelni. Csak vérfagyalóan érezte meg, hogy bűne megszázszorosodott... Nem muzulmán szolgálányt gyilkolt...

- Mindegy... a cél... a cél vitt rá... a célért tettem, - rebegte.

És ráeszmélve, hogy éjfélre jár és hogy ideje nincs a töprengésre, vette a kulcsot és fölnyitotta a szent kereszt kamráját. Legnagyobb csodálkozására a szent kereszt ablaktalan fülkéjében minden világítás nélkül is halavány fényesség derengett, úgy hogy tisztán ki lehetett venni a fülke mélyében az alacsony, csipkével takart oltárra helyezett ereklyét. Fekete-barna, végein szeggel lyuggatott, szent fájából eredt a sugárzás: oly enyhe, szépséges mennyei fény, hogy Romuald térdre akart hullani, imádatul. Átvillant rajta, hogy karácsonyra jár. Talán épp ma van szent karácsony estje. S megértette a keresztből áramló dicsugarakat... De az is eszébe

döbbsent, hogy nincs ideje imádkozni. Gyorsan oldotta le köpenyét, hogy a sugárzó fát sötétbe burkolja vele. Azonban mintha keze ólomból volna... És amint egyet lépni akart a küszöbön befelé, egyszerre oly erő csapott mellébe, mintha vad szélvész lökné vissza. Lerogyott és újra fölemelkedett, - de hasztalan. Mintha falba ütköznek, mintha keze kősziklához verődnek... Szemét halálos rettegéssel vetette a szent kereszt drága körvonalaira, s íme: a keresztből áramló világosság egyre vakítóbbá erősödött és a sugarak mintha ezüst hurok volnának, zúgni, zengeni kezdtek és füllel felfogható szavakat pengettek ki.

- Romuald, Romuald, - csengett a sugárbeszéd - te ágyékodon a bujaság bélyegével, kezeden egy ártatlan keresztény királyleány vérével, szívedben öndicsőséged képével és ajkadon a kereszt ügyére szórt fekete átokkal jössz a fához, melyen az Üdvözítő vérharmatából az üdvösség virága hajtott ki és a kegyelem gyümölcse ért meg? Tudd meg, hogy neved írva volt az elhívottak mennyei könyvében, de a kiválasztottságot eljátszottad. Dicsőséged elmúlt! Kútfeje ott van a holt királyleány ujjai közé akadva, s te a magad erejéből nem mozdulsz onnan a földről többet. Sérthetlenséged még áll, mert még mindig áll a hatalom, mely el-téphetetlen láncsal kötöz az isteni sérthetlenséghez: egy szeplőtelen lélek igaz, érted való könyörgése. Míg amaz imádkozás buzog, még mi, a mennyeiek sem pusztíthatunk el téged, mert a bűnösért rebegett igaz imádság kioltja a pokolban készülő gyehenna-tüzet és megállítja az isteni ítélkezés sújtoló kezét útjában. De jaj neked, Romuald, amaz órán, melyben az éretted való imádkozás malasztja kifogy!...

A zúgás most érthetetlen orkánná dagadt, Romuald a nyakához akart kapni az elveszített kincsért, de e pillanatban elterült a zengő mennyei harag vihara alatt.

Mikor magára eszmélt, valami undok, nyirkos talajon feküdt és minden, amit látott, egy fölötté nagy magasban derengő csillagszem volt. Undorító nyüzsgést érzett maga körül s mikor megszokta a homályt, irtózáttal ismert rá egy kútmélységű börtön fenekére. Varangyok, kígyók és fényes fekete bogarak hemzsegték körülötte. A levegő mintha vastag lenne a föld nedveitől, a varangyok bűzétől. A csillagnak tetsző börtönnyílásból zsinag kúszott le a falon: a zsinagre kenyér és korsó volt kötve. Romualdban fölébredt a dac. Soha még rabkenyeret nem ízlelt... inkább éhen hal és így áll bosszút azokon, akik idevetették. Lovag létére a hegyitolvajok, rablógyilkosok börtönébe! - Csak mikor már napok múltak és az éhségtől szédült, akkor kóstolta meg a föld legkeserűbb ízét: a rabkenyeret.

Sok idő múlt aztán. Romuald a feje fölötti csillag fölglyúttából és kihunyttából tudta, hogy nyár utójárja járhat. Immár idestova esztendeje, hogy elfeledve, pogány kenyéren él...

Egy kora reggelen azonban váratlanul emberfejek hajoltak a börtön fölé és létra nyúlt le fenéig. E pillanatban a lovag szívét oly remény tölté el, melyért arca lánggá pirult szégyenében: azt hitte, Richárd vonul a városba és így a kereszt ügyének diadala az ő szabadulását oly kézből hozza, melyet ő megátkozott. De reménye villanatként tűnt el, mikor a létrán kopaszra-nyírt, kaftános börtönőrök ereszkedtek alá és megragadták őt, hogy a napfényre vonszolják. A börtönudvaron azután öszvérré kötözték sok más gonosztevővel egyetemben. Kietlen tájakon, perzselő naptűzben, legyek és szúnyogok áradatában vonultak napokon át Jeruzsálemig. Ott állott Romuald Szaladin törvényének elébe.

A muzulmánok istenített hőse zöldselyem sátorban, óriási udvarlat körében ült ma törvényt. Ruhája még egyszerűbb, de arca még büszkébb, tekintete még fölényesebb volt, mint mikor Romuald először állott előtte. Az elítéltek és ítéletvárók valami különös fakalodába szorítva, kétrét görbültek. Romualdot is egy marcona gyilkos mellé akarták leültetni, de Szaladin intett, hogy nyomban lépjen elő. A szultán hosszasan nézett a rab lovagnak kifehéredett, de csöppet

el nem torzult arcába, sudár termetére, melyet a börtön férgei valami megfeszíthetetlen tartózkodásból érinteni nem mertek.

- Anderhaldeni és Anderwieseni Romuald gróf, - kondult a szultán szava - fölháborodással vettem tudomásul, hogy téged, mialatt még lovagi ruhádat hordtad, a közönséges gyilkosok börtönébe zártak és ösvérhátra kötözték. Bocsáss meg érte, de Richárd királlyal, kit méltán hívtok ti keresztények Oroszlánszívűnek, oly fontos tárgyalásaim folytak, hogy elvonták figyelmemet országom belügyeitől.

E szavaknál Szaladin némi pihenőt tartott, miközben arca kegyesből zordonná komorult.

- Most pedig, lovag, hallgass meg egy történetet és ítéld magad benne, lovagi észjárással, míg még a lovagokhoz számítasz... Ezelőtt majd tíz esztendővel egy túszerült udvaromba, nem kisebb személy, mint keresztény Örményország uralkodójának hatesztendő leánykája, Margitta királyleány. Húsz évre volt elkötve ama föltétellel, hogy ezalatt sem az örményországbéli, sem a ciliciai örmények nem támadnak reánk és mi sem bántjuk őket. A gyermeket, mint az ily magasztos sarjnál illő volt, tulajdon édes nénémnek gondjaira bízom, ki leányaként nevelte őt, csupán egyre nem volt hajlandó: keresztény dajkát tűrni mellette. Így a gyermek hamar elfeledte hitét. Mikor azonban Allah kegyelme most őt esztendeje Hattinnál az igaz keresztet a rabló Rajnáld lovag kereszteseinek kezéből elragadta és tulajdon birtokomba adta, elhatároztam, hogy a keresztény leányzó a keresztények nagy ereklyéjének szolgálatába állítom. Ámbárhogy magam is jól láttam nagy szépségét és hárememnek nem kicsiny ékessége lett volna a leány - én szentnek tartottam a szót, amit róla a gyauroknak adtam... A kereszt gondozójává tettem őt. Először azért, mert ily magas sarjhoz ez illő és tisztos foglalkozás volt. Másodsor, mert úgy tudtam, hogy a keresztények istene előtt legkedvesebb szolgálat egy tiszta hajadoné s kiváltképpen e gyermeké, ki is királyleány lévén, különös kegyképpen már négy esztendő korában apácává neveltetett a kolostorban. Utolszor pedig, mert az ereklye babonája őt, mint úgyis keresztényt, már el nem tántoríthatta... Margitta királyleány, kinek nevét mi törökül Dzindzu-ra fordítottuk, - illett is rá, mert igazi gyöngyszem volt az asszonyi személyek között - örömmel vállalta tisztét, bár hitére nézve ezentúlra is kétségben hagytuk. Attól tartottunk, hogy egy esetleges keresztény rablónak - magamagát is kereszténynek tudva - vallásos rajongásában átengedi a kulcsot és az ereklyét; de másfelől megengedtem, hogy - mint a pátriárka kérte - Szűz Máriátoknak kék ruháját hordhassa.

- Most már tudod úgye, lovag, kit mocsokoltál be, kit gyilkoltál meg. De azt még nem tudod egészen, ki az a Szaladin, akinek szavadat adtad. Tudd meg, hogy Szaladin hitt lovagi paroládnak és hallva személyednek a keresztény világ előtt való tisztos voltát, téged a szent kereszt örök őrizőjéül akart megtenni, fölruházva ama hatalommal, hogy messziről ide zarándokló beteg hitsorsosaidat a kereszt elébe vezethesd és annak áldásaiban részletesd hitetek szerint. De te rabolni vágytál... mert erre, szerinted jogod is volt, hiszen titeket papi szó old fel a máshitűeknek tett esküszó alól. De ítéld magad, jó szolgám, mit érdemelsz, nemcsak a muzulmán, hanem a gyaur törvények szerint is, lovagi cselekedeteidért?

Romuald sötét székenben hallgatott.

- Allah nagy, - folytatta Szaladin - és a szószegő, a rabló, a becstelen, és a gyilkos leveti lovagi mezét és a szószegők, rablók, becstelenek és gyilkosok halálával hal.

Szaladin intett, pribékjei megragadták Romualdot és letépték aranykeresztekkel varrt köntösét. A lovag nem védte magát és így pillanat alatt az elítéltek ingébe öltöztették. A szégyenletes ruhában a többi gonosztévőkhöz láncolták és a pribékek elővették hajtószíjjaikat. Szaladin mozdulatlan arccal, a tanácsurak bólogatva nézték végig a csúfos elvonulást.

De Romuald nem látta sem undorító társait, sem Szaladinnak szobornyugodt, a tanácsurak helyeslő arcát. Szívébe most szállott a tudat, hogy a legirtózatosabb bűnt követte el, amit keresztény lovas elkövethet: Krisztus egy kiszemelt menyasszonyát csúfolta meg. A mennyei szűzek seregéből taszított ki egyet. A mennyei vőlegényt rabolta meg egy bárányától. Ennél nagyobb mocskok nem eshetik a földön. És egyszerre Margitta galád lebrásának pokoli mélyéből lelke futni kezdett, végig a lépcsőn, melyen idáig tántorgott. Rémtette már ott fogant, mikor a bécsi hercegi dámák dícsérete öröme esett, rokon volt a lopott mosollyal, mit Csenge királyleánnyal váltott, ott mozdult meg a forrásmelletti asszony ingerkedő babrálásai közben, háborogva villámlott Amethysta hajának felhői alatt, kicsírázott Sobeida ájult ölelésében, virágba szökkent Ayxa ölen, s terebélyre, mérges gyümölcsre fejlett Darzsila aljas orgiáin. Ez volt a meredek, melyen ő a szűz gyermekkirályleánynak, Isten jegyesének, az ártatlan Margittának földi és mennyei megrontásába zuhant. Most megtudta, hogy a bűn a bűnnel való kacérkodással kezdődik, mint ahogy az örvény feneketlenébe az örvénybe vetett pillantás szédít bele. S már gyónni, vezekelni sincs idő...

Lassankint a menet elhagyta a várost, melynek ácsorgó utcanépe tömegbe verődve kikísérte az elítélteket. Zúgott a lárma, szitkok repültek, öklök meredeztek, nyelvek nyúltak ki a gonosztevőkre, - az utcagyermek kurjongva, visítózva rohantak előttük. Mert Romuald társai szemenszedett gazemberek voltak: orgyilkosok, vérfertőzők, hazaárulók. Csak a bűnösök e szemetének jutott ugyanis oly gyalázatos halál, ami rájuk várt; a kevésbé aljas bűnösnek Szaladin selyemzsinórt szokott küldeni.

A városkapun túl Romuald még vissza akart fordulni, hogy köszöntse a szent sír templomának tornyait. De a pribékek arcába vágta a korbáccsal. Rekkenő délre érkezett a menet a vesztőhelyre. A tűző napfényben úgy festett a sziklás hegyoldal, mintha csupa óriási fehér virággal volna benőve... közelebről, mintha márványkövek hintenék, egész közlől csont- és koponyatenger. Itt-ott hatalmas cövek meredeztek, amelyekről ruhafoszványok csüggtek. Hollók és keselyűk felhöztek az izzó ég alatt.

A négy gonosztevőt a pribékek vastag kötelekkel és láncokkal négy egymáshoz közelálló cövekhez kötötték. S mert Romuald nagyerejű ember hírében állott, egy már csonttá hullt tetemről elkergették a keselyűket, levették a láncot és azzal még egyszer megcsavarták derekát. Aztán összezsattintották a lánc furfangos záródását. A hőség már perzselt s a bámész népek széledeztek. A hóhérok azonban még egy kínzó fogással éltek. Az elítéltek nagyobb gyötrelmére egy-egy csupor vizet tettek le mindenik elé a földre, amit - kezük-lábuk a cölöpökön hátra lévén kötve, - csak kívánó szemükkel érthettek el. Aztán átkot mondván az elítéltekre, a tömeg utolsó töredékével visszafordultak a városnak. Őrizetet nem hagytak. A hely szörnyűségétől és Szaladintól jobban reszketett a nép, semhogy valaha egy bűnös is megmentődött volna innen.

Romuald sokat hallott a pokolrajutottak kínszenvedéseiről. Christianus atyának képeskönyve volt a gyötrődésekről. Most élő szemmel nézte végig a megelevenedett képeskönyvet és végig is kínlódta azt. Mozdulatlanul, húsába vágó kötelek, láncok gúzsába nyomorított testtel függött, étlen-szomjan és félmeztelenül a rettentő napzivatarban, mérgező legyek felhőiben s körülé az összevissza imádkozó, átkozódó, üvöltöző gonosztevőkkel, kik még rettentőbbé váltak, ha eszméletüket veszítették. És e rémítő kép mögül a még rémítőbb vigyorgott, ha majd társai hamarabb holtraválnak mint ő és végig kell szenvednie oszlásukat. És Romuald végigélte az imákban, szitkokban átörjögött első nap után a fogvicsorítva, véres nyálat csurrantva vizet esdeklő második, a kifordult szemfehérekkel, dagadt tagokkal, hörgő ájulásokkal érkező harmadik és a halál-fekete vért hányó, fullasztó légű negyedik estét. A hollók és keselyűk vadul átkozódtak a haldoklók lassúságán.

Romuald maga már csak egyetlen tüzes fájdalmat érzett. Ájult eszméletlenségében az az érzése volt, hogy teste a halál mezejének még kinyilatlan bimbaja s hogy mint a bimbónak a zöld levelet, neki a húsát kell letolnia, hogy kivirágoztassa fehér csontjait. És látta, mint segítenek a hollók társainak kihajtani húsukból a rejtett csontszárazakat... Fekete-véresen születtek az új csontlevelek... Csak rajta nem segítettek még, s ő magától nem tudott kibújni csontjaival húsa élő gyötrelmén keresztül.

Egy hófehér, csillagruhas nő jött most, az égperemről kelve, mintha nagymessziről érkeznek. A belőle áramló sugaraktól minden koponya nagy fehér lótuuszkehellyé nyílt. Virágos tengeren át jött, jött a tünemény egészen Romuald Golgothájáig. A lovag nem emlékezett a tünemény nevére, csak egyet érzett, hogy valamint ő maga a világ sötét fele, a bűn, a tünemény a világ fényes fele: az ártatlanság. És nem félve tőle mégse, Romuald szemével a korsóra intett, de mikor a tünemény fölemelte azt, hogy ajkához tartsa, az edény üres volt, a nap kiszikkasztotta.

- Várj, Romuald, azért megitatlak, - mondta szelíden, olyan zengéssel, ahogy csak a keresztény mártír-szűzek haranglelkéből csendül ki a szó.

És felnyitotta fényruháját, épp a szíve táján. Félig heggedt, feketeszélű, sokszor újra föltépett seb tátongott Romualdra, de szárazon, elapadva, mint a kiszikkadt kút.

A nő egy kis aranytőrrel újra tágított egyet a seben és két ujjá közé fogva a seb száját, megszorította, míg nagynehezen vér buggyant belőle. Sugárban ömlött ki most az élet, egyenesen Romuald szívére. S a balsamos vér szétáradt a lovag gyötrelmekben alélt tagjaiba.

Mikor Romuald ájultából magához tért, látta, hogy egyedül van életben a holdfényben csillogó csontmezőn. Társait a hollók feketére lepték. Másnap egész nap várta a halált. De az nem jött. Hanem a hófehér tünemény jött megitatni őt...

A harmadik éjjel azonban még egy utas közeledett a zörrenő csontvirágok mezején. Lassan, félve kúszott az oldalban, az országútról térve egyenesen Romuald felé. Férfiúi gyöngédséggel övezte karját a haldokló lovag köré.

- Élsz még?...

- Élek... súgta Romuald, bár az a borzalom nyilallott át rajta, hogy csak azért akarják föléleszteni, hogy új kínokra edzzék. A férfi azonban, ki egy kódarabbal összetörte Romuald láncait és bárdal vagdosta el kötelékeit, nem látszott Szaladin emberének. Szürke zarándokköntöst viselt, oldalán kereszt zörgött.

Embermagas bozót közepén tért teljesen magához Romuald. Megmentője borral kenegette elgémberedett tagjait, aztán kést vett elő és lemetszette a csodálkozó lovag aranyháját.

- Mit akarsz velem és ki vagy? - sóhajtott Romuald.

A megmentő most fölébe hajolt. Jól ismert, drága arc volt, csak egy kicsit megférfiásodva. Romuald szemébe könny szökött:

- Landolf... Landolf.

- Szegény jó Romualdom! - zokogott a hajdani apród gyöngéd örömben.

- Honnan természet elő, hisz csak a mennybéliek küldenek ilyen segedelmet!

- Jó Romualdom, eltaláltad, angyal küldött engem. S ha nem küld... irtóztató, Romuald, csak elgondolni is, mily kevés választott el már attól, hogy későn jöjjenek. Emberi ésszel föl sem foghatom, hogyan bírta ki hét egész napot a vesztőhelyen... De ne magyarázz semmit, édes Romualdom. Itt a kulacsom, itt van pár datolya, erősítsd magadat, én visszamegyek még a holtakhoz; cöveked körül elszórom fürteidet és összehordok pár csontot, ruhafoszlányt...

Mikor Landolf visszatért, Romualdot mély álomban lelte. Csak másnap mondta el neki, hogyan került ide.

- Egy nagyobb zárandokcsapattal érkeztem. Hanem ide érve rettentő hír fogadott. Te nem voltál a seregben és szemtanúk beszéltek, hogy a Kidra patak mocsarába fultál. Egy magyar lovag, aki emlékezett rád még királya udvarából, figyelmeztetett, hogy Wulff nevű csatlósod él, bár napjai számlálva vannak.

- Wulff... hördült fel Romuald.

- Szegényt, őt rettentő sebekben leltem Richárd táborában. Inaszakadtig küzdött az Oroszlán-szívű ama csapatainál, melyek nyár elején Jeruzsálemig nyomultak. Érdemére senki se adott, de ő utolsóig biztatta társait: S ha nincs elismerés, az elismerés ott lesz fönt, annál, akinek jegyében küzdünk. - Igy beszélte nekem a magyar keresztes.

Romuald szeme megtelt könnyekkel.

- Szegény, jó Wulffom.

- Ó, a jó Wulff. Az új német egyházi lovagok ápolták, a Máriarendűek. Mikor sátorukba léptem, Wulff - ámbárhogy sebei szörnyűek voltak, - fölült. Az Úr hozott! Az Úr küldött! - zokogta. - Aztán megvallotta nekem, hogy élsz s hogy Szaladinhoz mentél. Pergament levélkédet is reám bízta. Én őrizni akartam halálos ágyát, mert már nagy forrósága volt és karja elüszkösödött, de ő csak arra kért: menjek, menjek utánad, kutassalak fel, mert esztendeje nincs híred. S a küzdelemnek úgyis vége...

- Hogyan... a kereszt ügye...

- Elbukott. Az Oroszlán-szívű seregét a télen elmosta a hideg eső... a nyáreleji vállalkozás újra visszatorpant a szent város kapui alól. Pedig tudod-e, hogy az Oroszlán-szívűvel utoljára egy muzulmán sem mert párviadalra állani? Az egész óriási vállalatból csak az ő neve maradand rettegett és halhatatlan a hitetlenek ajkán. De odahaza, Angliában ármány ütött ki ellene. Fegyverszünetet kötött, mely nem más burkolt békénél. Három évre, három hónapra, három napra és órára szól az egyezés. Ez nekem még szerencsém volt, mert Richárd a keresztény zárandokoknak szabad utat kötött ki Jeruzsálembe. Én hát elimádkoztam a jó Wulff ágya fölött a haldoklók imádságát, ő rám adta a kereszt jelét áldásul és akkor búcsút vettem tőle. Levette fegyvereimet, szörköntöst öltöttem és bebocsáttatást kértem Jeruzsálembe. Senki se háborgatott. A városban magas volt a kedv a fegyverszünet miatt. Szaladin folyton törvényt ült felgyülemlett bűnösei felett. Nem volt nehéz kitudnom a te sorsodat. Úgy szólt a hír rólad, - minden korcsmában beszéltek, ahol azt a tűz nélküli fekete italt mérik - hogy a szent keresztet akartad titkon kiszabadítani. Aljas gáztetteket fűztek persze kísérletedhez, amit keresztény szív rólad el nem hiszen. Azt is megtudtam, hogy már majd egy hete vesztőhelyre kerültél. Gondolhatod, mily kétséggel vándoroltam vissza. A kaputól a vesztőhelyig egyiramosodást futottam... Onnan lestem rád, az útmenti árokmélyből. Ó, mikor pilládat mozdulni láttam! A Szent Szűz amulettje megóvott téged...

Romuald összerezett.

- Drága Landolfom... Imént úgy mondtad, hogy angyal küldött hozzám. Beszélj ő róla... Andriánáról.

- Elég volt most. Pihened kell.

Romuald fölemelkedett fektéből.

- Miért... Landolf, miért? Csak nem...? Az Istenre és összes szentjeire... inkább hagytál volna éhenveszni, semhogy azt halljam.

- Romuald, Romuald. A keresztfára esküszöm, hogy Andriánád életben és hajadonként hagytam odahaza. Elég ez? Romuald visszahanyatlott. Könnyei belepték arcát. Úgy folytak, nagy heves zuhatagokban, hogy tükörré csordultak feje mellé, a porba.

A következő éjtszakáig Romuald testben annyira erőrekapott, hogy maga siettette az indulást. Éjente vándoroltak, nappal a berkekben rejtekeztek. Végre elérték a keresztény tengerpartot. Joppében régi keresztésekre is akadtak, kik hajón készültek vissza északnémet hazájukba. Ezer örömmel vették föl ezek a jóhírből ismert Romuald grófot csinos kis oroszlanzászlós hajójukra, melyet a kereszt kudarca után legalább jól megraktak potomáron vett keleti drágaságokkal: szőnyeggel, fűszerrel, selyemmel, hogy odahaza e ritka portékával üzletet kezdjenek.

Mindeddig Landolf nem igen akart Valkenfelsen tájékaról beszélni, de most, látva Romuald csodálatos testi erőrekapását, - bár lelkén nagy elkomolyodás lebegett - egy csöndes csillagos estén, a hajó farának négyszögű kis fedélzetén megfogta hajdani kedves urának kezét.

- Romuald, - szólt csöndesen - most elmondom neked Andriána történetét.

Fent a sötétkék égből most bukott fel a hamar lehúnyó esthajnali csillag. A víz ezer-sírással zuhogott és a hajó orra felől csendesen csendült fel a hajós nép örök reménységéneke:

- Üdvözlégy tengernek fényességes csillaga -

Romuald lehajtotta fejét, mintha most következne igazi ítélete.

HARMADIK RÉSZ

»- Ott kezdem, jó Romuald, mikor fényes porotok elenyészett a mainzi országúton. Andriána akkor kihajolt egy bástyán, könnyei ezüstpatakként csörgedeztek. Aztán még hallottam, amint szobájában a sólyommadárról énekelt... De éneke hamar megszakadt. Gerberga asszony nyomban hozzásietett és parancsba adta, hogy estére úgy készüljön, hogy a keresztes búcsúztatóra összegyűlt vendégek közt meg kell jelennie. Andriána nem ellenkezett, bár szívét a bánat feketébe vonta és este meg is jelent a lakomán. Thibáld gróf jó háromnegyed éve nem látta már és egészen visszadöbrent most Andriána kifejtett szépségén. Tudod, jó Romualdom, úgy mondja egy virágének, hogy a szerelem érzése még a legszűzibb nőt is kivirágoztatja. Andriánán úgy lebegett a szeretés titka, mint illat a virágon, pír a hajnalégen, mint a fény a nap körül. Thibáld úr szemébe, szájára mohó vágy ült ki, úgy kísért minden mozdulatát. Azonban Andriána egy jó tekintetet nem vetett reá. Komoly maradt és méltóság-teli.

Ettől kezdve a gróf gyakori vendége lett Valkenfelsennek. Mindig nagyon pompás ruhákban és pompás kísérő személyzettel jött, kertészével pedig szépséges virágcsokrokat köttetett Andriána számára. Így mult a tavasz, Andriána napról-napra szebb lett. Arcán rózsák kezdtek nyiladozni, szemébe az élet tűzfolyamai költöztek. Én, ki egyebet sem tettem, mint hogy őt, meg az ő dolgait vigyáztam, sokszor láttam Gerberga asszonyt meglegedve pillantani gyermekére s azt is, hogy ilyenkor aztán sebtében Thibáld gróffal is váltott egy tekintetet. Mindenki is úgy hitte, hogy Andriána nagy virulása a gróf iránti szerelemből fakad. Különben pedig a gróf sohasem háborgatta Andriánát szerelmének említésével; úgy hiszem, erre nézve Gerberga asszonnyal titkos megegyezésben voltak. Időt akartak hagyni, hogy Andriána szemét s szemén át szívét elkápráztassák. A gróf fényes vitézi és labdajátékokat, hegedős-versenyeket rendezett saját kastélyában, hová mindennemű ürügyekkel voltak a mi uraságaink is hivatalosak és Riemenburgban ilyenkor virágban, edényben, ruhában és fegyverekben olyan pompát láttunk, mitől mindenkinek szeme elkáprázott, csak éppen Andriánáé nem. Maga Thibáld úr oly kelmékből varratta ruházatát, minőket eleddig csak a papok viseltek az oltár előtt és a drága arannyal szőtt köntöseit még külön nagyszemű arany hálóval szorította derekára, mindenik hálószem keresztezésénél egy-egy valódi drágakövet viselve.

Andriána alig látta, vagy nagyon is jól látta ezt. De nem húzódozott, nem zúgolódott, hanem Christianus atya tanácsára nyugodtan teljesíté anyja parancsait. Ezidőtájt azonban... nem tudom, Romuald, a dolog oly különös volt, oly megfoghatatlan, hogy most is torkomon akad a szó, ha rá gondolok. Meleg nyári délután volt. Andriána drága lábánál, az ő zsámolya szélén ülve sorban adogattam föl egy kincses kisládából a hímzéshez szükséges gyöngyszemeket; és összeszededgettem a lemetszett aranszálvégeket, melyeket Andriána új fonallá serítettett össze. Oly szép volt ő aznap; ibolyaszínű selyemruhában, földigérő fonata, mint ezüstpatak kúszott le vállán. Csöndesen mosolygott, mintha angyalokkal társalogna szent foglalkozása közben... Hirtelen kezéből kiesett a munka, az arany és ezüst gombolyagok messzi gurultak öléből... feje hátrahanyatlott, arcáról sebesen pergett le a szín, mint rózsáról a levél, ha jeges szél fújja. Én szívenütve bámultam reá... Lecsatoltam övén függő kis illatszeres üvegét s arcába locsoltam a levendula vizet. Újra mosolygott ekkor, de oly sápadtan és azt mondta:

- Semmi, Landolf. Már egyszer voltam így, pár héttel ezelőtt. Igaz, hogy nem fájdukt épúgy meg a szívem akkor. Aztán látod, múló dolog az egész.

Andriána hamarosan újra felvirult, de, jó Romuald, mégis e szentséges, csöndes délutáni óra óta én mindig ott láttam valami gyöngye sápadtságot az ő arcán, mintha szépségén fehér fátyol lebegne. Nem sok idő múlva Márta leányzó egy napon, - nyár végére járt - lelkendezve

beszélte nekem, hogy a kisasszony, miközben a Thibáld úr labdajátékára készülve haját fésülte... egyszer csak kiejtette kezéből a fésűt, karja aláhullott s oly sápadtan terült el a széken, mintha szíve haldoklana...

Márta Gerberga asszonyhoz futott, de a grófné azt felelte, hogy a kisasszony biztosan nem óhajt a vendégségbe menni s azért mutatja magát betegnek. S külön megparancsolta, hogy csak szedje össze magát és öltözzék díszbe. Szegény Andriána engedelmeskedett. De olyan halavány volt egész délután, mintha orcájáról gonosz kezek tépték volna le a virulást és a labda oly igen erőtlenül repült föl kezéből.

Már őszi időre járt, mikor egy vendégségen, mely ismét Riemenburgban folyt, Thibáld úr új meglepetést adott. A messzi Ostmarkból jövő énekmondókat vezettek be asztal idejére, kik csodaszép hősi énekeket mondtak, Siegfried királyfiról és Kriemhild királyleányról. De még nagyobb áhítattal figyeltünk mi, ifjak a beszédre, mit Frigyes császár világjáró seregéről hallattak... A császár, úgy hírllett már Ostmarkban, eljutott Béla király földjére, ahol is nagy vendégszeretetre lelt s ahol fényes játékviadalban Thibáld úr seregének aranypalástos vezetője mentette meg a germán becsületet, de sőt a fenevadak szájából az egyik királyleányt is. Mikor Andriána ezt hallotta, eleddig hósápadt arcába, fátylazott szemébe néma tüzek gyúltak. Az énekesek pedig, kik mindig tudják, - mert arcban, szemben olvasnak - kinek mit kell énekelniök, egyszerre fogtak a sólyommadárba, a második strófába:

»Azóta újra láttam e szép sólyommadárt...
Selyemszíj volt a lábán s oly tündökölve szállt,
Tollán bíborba fénylett a dús aranyveret,
Vezessen Isten össze két szívet, mely hön szeret!«

Én láttam, hogy Andriána szeme e dalnál könnybe húnyt, de ez a boldogság hajnalharmata volt.

Mikor azonban hintóba szálltunk s Thibáld úr, ki félútig mellettünk lovagolt, visszafordult, Gerberga asszony így szólt hozzám, ki a hölgyek lábánál ültem:

- Nos, Landolf, mit szólasz volt uradhoz?

Én illendően feleltem:

- Asszonyom, Romuald lovag méltó ahhoz, hogy Valkenfelsenben ütötték lovaggá.

Gerberga asszony ekkor lopva ránézett a köpenyébe burkolózó Andriánára.

- Úgy van. Ő hős, mint uram és gáláns, mint Thibáld úr. Mert úgy-e, hallottad imént a Csenge királyleányhoz való hódolatát? Dehát csoda-e, ha a lángvérű szittyá nők megszedítették? S Romuald különben is mindig a magasba nézett. Bizonyos, hogy egy hercegleánynál végzi s elfeled bennünket, mintha errefelé se járt volna soha.

Én e szavaknál Andriána árnyékos arcát kémleltem, ő szemlelőnyva, mozdulatlanul dült hátra a hintóban. A grófné beszéde nem érintette: mintha mindenek fölött állana, mintha a körüle lévő világ elenyészett volna.

- Nos, Landolf, hát nincsen szavad mindehhez? - faggatott Gerberga asszony.

- De igen, asszonyom, sőt védő szavam van. Én jól tudom, hogy Romuald szívéből sohasem fog kihalni a kegyelet Valkenfelsen urai iránt, bár azt is érzem, hogy Isten magas polcra emelendi őt.

Gerberga asszony összerántotta szemöldökét, óvatos válaszból nem tudta, hányadán van velem. Én ártatlan arccal figyeltem tovább. Azonban nem felelt semmit, nyilván félt, hogy

szavaimmal az Andriána szívébe cseppentett mérget mézre váltom. Mikor a hintóból lesegítettem őket, Andriána gyorsan a fülembe súgta:

- Landolf, én teljesen nyugodt és kimondhatatlanul boldog vagyok.

De én mégsem aludtam azon az éjjelen. Az a furcsa gondolat kínozta, hogy Andriána saját megsápadása éppen azokra a napokra esett, mikor te Béla királynál udvarlottál..

Ezidőtájt kezdődtek meg a vadászatok. Thibáld úr tizenhét vadásszal, negyven hajtóval és negyven folttalan agárral járt. E szórakozásokhoz rókaprémes zöld mellényt, hófehér bőrnadrágot és kackiás cobolysapkát hordott, köpenye prémezetéből pedig csak úgy csillogott, villogott a sok felvarrt aranypálcikó.

Azonban, mint minden egyéb öltözetére, erre is fölvarrta a keresztet, annak jeléül, hogy a szent útról nem mondott le, csupán elhalasztotta azt. De legnagyobb gondja orcájára volt, szakállát fiatalosan nyírta és haját, mely természetből ugyan síma, mesterségesen göndöríté. Tündöklő és fiatalosan üde lovagot mutatott, annyi szent és lovagoltában szájtátva bámultak utána a parasztnők, kiknek állát, nyakát meg-megcsiklandotta ostorhegyével, a kisasszonyok elpirultak, az özvegyecskék tűzbe jöttek, ha köztük forgolódva, szépelgett nekik. Amellett jól értette a módját. Gerberga asszonynak is kedvére járt, pompás bölényprémeket, agancsokat, saját kezével fölszelt őzeket, vaddisznókat küldött zsákmányaiból.

Egyszer aztán arra is merészkedett, hogy Andriána kisasszonynak két Antwerpenből hozatott csodaszép fekete agarat küldött ajándékba, minőknek felénk hírük se volt. De Andriána kijelentette Gerberga asszonynak, hogy nincs szándékában részt venni a vadászatokon, mert sajnálja a hajszott vadat. Hiszen te is hallottad már, jó Romualdom, hogy gyermekkorában összeesett, mikor egy marcangolt nyakú, haldokló őzet a kutyák szájában megpillantott. Gerberga asszony most nagyon megharagudott, de túrtöztette magát és Christianus atyát hívatta. Arra kérte a pátert, hogy szigorú leckében értesse meg a kisasszonnyal a negyedik parancsolat szentségét. De Andriána magában maradva Christianus atyával ígyen fordult ahhoz:

- Atyám, meddig tart a szülőknek való engedelmesség? Nem addig-é, míglen az Úrnak valóval összeütközik?

- Úgy van, kisasszony.

- Jó atyám, ön tudja, hogy felsőbb akaratból vagyok Romualdnak elkötve és így az égiek ellen vétkezem, ha tovább folytatom a világius életmódot jegyesem távollétében. Éppen azért oly lépésre szántam magamat, mely külső nyugodalmam mellett lelkem üdvét is biztosítja. Eszerint arra kérem kegyelmedet, küldjön nevemben aláztos folyamodást Fülöp bátyámhoz, hogy még az ősz folyamán a Bègue atyáról nevezett rendbe léphessek és úgy várjam igaz jegyesem visszatértét a Krisztusért vívott háborúból.

Christianus atya helyeslően bólintott.

- Leányom, a gondolatot Isten sugallotta neked és számíthatsz atyai segítségemre ily ügyedben.

- Christianus atya, úgy arra kérem, intézkedjék már a napokban, hogy a szent adventet igaz lelki örömben tölthessem. Minden nappal ugyanis, amit világi mulatásban töltök - ámbátor, hogy lelkem soha nem vigad s csak testem van a mulatságon jelen, - mondom, minden így múltó nappal nagyobb az én búsulásom. Orbán pápa Őszentsége szörnyet halt Jeruzsálem elestének hírére, új egyházfőnk nyilvános böjtöket és imákat rendelt a szent háború idejére s maga a császár is azt izente útjából, hogy imádkozzunk érte, mert nem fegyver, hanem Isten adja a győzedelmet. S mi a magunk gyönyörűségeinek élünk!

- Ne aggódj, leányom. A nagy kísértés a jó próba. A követet még holnap indítom - Gerberga asszony engedelmével.

Andriána megnyugodott ebben.

Azonban jócskán benne jártunk már az őszben, az erdők piroslottak a hegyoldalon. Gerberga asszony már a szüreti edények tisztogatását rendelte el, a várkörnyék dióveréstől, kopócsaholástól csegett. De a követ csak nem tért vissza Valkenfelsenbe. Andriána nehéz szívvel és sok irtózásokkal lovagolt ki Gerberga asszony sólymászataira. Egyszer a kerekerdő táján több vendég társaságában, Gerberga asszony sólymát egy erdei galambpárra uszította. A kisasszony egy darabig riadtan nézte. Mikor pedig a sólyom csaknem elérte a galambpárt, - a szegények szorosán egymás mellett menekültek - Andriána az egész vendégsereg és Thibáld úrnak szemeláttára elfordult, megsarkantyúzta lovát és benyargalt a rengetegbe. Mindenki elcsodálkozott rajta. Gerberga asszony alig bírta fékezni haragját gyermekének gyenge természete miatt.

- Sem apjára, sem anyjára nem üt, - sziszegte.

Én azonban éreztem, hogy Andriána szokatlan és a vendégekhez való illendőség vonalát némiképpen átlépő viselkedése több a vadászattól való, veleszületett iszonyatánál. Tisztem szerint követtem őt, de csak bent, ama helyen értem utól, ahol hajdan ti búcsút vettetek egymástól. Csöndesen állt ott lovával és szemét köpenye szélébe temetve, halkan zokogott. Nem mertem feléje közelíteni, míg ő nem vett észre. Intett, hogy menjek hozzá és csendesen kérdezte:

- Melyik?

Nem értettem szavát.

- Melyik a kettő közül? A hím?

- Nem, úrnóm, a másik...

- Ah...

Mélyet lélezett és az égre nézett.

Mikor ezen estve Andriánát lámpásommal szobájába kísértem, visszafelé Gerberga asszonnal találkoztam, az asszonyház oldalfolyosóján. Andriánához volt igyekvőben. Arcán sötét harag ült, köszönésemet alig fogadta. Erős vágy fogott el, hogy utána surranjak és hallgatózzam. De most még lebírtam e csúnya vágyamat. Most még nem tetszett a hallgatóság hozzád és Andriánához való kötelességemnek. Azt azonban tudom, hogy e napra rá Andriána mise után egy szóra kérte Christianus atyát a sekrestyébe.

- Atyám, - szólt hozzája kétségbeesetten - hát soha sem jön meg már az engedély Fülöp bátyámtól?

- Kisasszony, mintha az Úr akarata ellenünk volna. Jó egynéhány hete, hogy követünket elindítottam és semmi hír sem érkezik róla, pedig más fontos írások is voltak nála a kegyelmes folyamodásán kívül. Sokszor aggódom miatta... Félek, hogy a kölni polgárok, kik minden papi írásban ellenük szövődő cselt gyanítanak a maguk világi hatalma ellen, elfogták és addig szabadon nem bocsátják, míg írás- és törvénytudó emberrel át nem nézték leveleinket.

- Christianus atya, úgy küldjön új kérést és tudakoltassa meg első követünket.

- Óhajod szerint, leányom. Csak a kegyelmes grófné embert adjon.

Andriána nagy fájdalomban nézett maga elé, mint aki gerjedő gonosz gondolatokkal küszködik, melyeket maga fájllal legjobban.

- Jól van, atyám... sóhajtott és azzal elhagyta a sekrestyét.

Szerencsére most már advent jött és a gróf vadászkedvének egyidőre böjtölni kellett. Az áhítat ez idejét Andriána zavartalanul töltötte. Sem a gróf, sem Gerberga asszony nem környékezhették, legalább én csak egy esetben - egy háborgatásáról tudok ezidőben. Márta beszélt ezt is. Hogy a kisasszony, ki mindig megvetéssel tekintett Thibáld gróf vállonviselt piros keresztjére, egy alkonyattájt hárfája mellett ilyen dalt énekelt hálósobájában:

»Azt gondolja, elrejtez a haláltól,
Aki csalfán visszamarad a szent kereszt útjától,
Pedig az ily balga szavamat hadd hallja:
Magát csalja az meg, aki Istent csalja.
Hittel hiszem és jelentem én eztet,
Aki útra soha nem tér s hordja a szent keresztet,
Utolsónak tekint majd a nyíló égbe,
Isten önöttinek gyúló fényességbe.«

A grófné a folyosón haladt el és nehéz ajtónyitással lépett be Andriánához.

- Mely balgaságot folytatsz itt? - kérde türelmetlenül.

- Anyámasszony, kegyelmed is hallotta e dalt a hegedősöktől, hiszen széltében járja ez most az itthonmaradt, garázdálkodó hamis keresztésekről...

- Loosi Gerhart grófra gondolsz? - kérdezte a grófné gyanakodva.

- Rá is, másra is, anyám.

- Mit akarsz mondani azzal a sok »is«-sel? Talán láttál is már garázdálkodó hamis keresztéseket?

- Garázdát nem, de henyélve dőzsölöt, azt igen.

- Kinek osztogatsz ily címeket? - csattant fel a grófné. - Talán bizony atyád barátjának? Neki, aki csak aranyban egy vagyont küldött a császárnak segítségül!

- Úgy van, anyám. Maga helyett aranyat küldött és egy fiatal életet: Romualdot.

Andriána szava elhalkult, szinte elcsuklott a fájdalomban.

Leányának ezen elérékenyülése csak bosszantotta a grófnét.

- Jól forog a nyelved, ugyan fel van vágva, mikor a más megítélése vagydon szóban. Hát én csak azt mondom, hagyj föl a botránkozással és botránkozz csak egy kissé jómagadon. Hogy mit mulaszt a gróf, az neked sohase fájjon. Hanem fájjon az, amit te mulasztasz. Mert ha te-magad nem húznád, halasztanád főfő kötelességedet, a gróf azóta már úton lenne a Szentföld felé.

- Én pedig, anyámasszony, - felelt most Andriána újra szilárd hangot nyerve - azt mondom kigyelmednek, hogy akit igaz vágyakozás hajt Krisztus sírja felé, az nem teszi útját más személytől függővé!

Eddig hallotta Márta a szóvitát s azután is, egész napon haragos kedvében látta a grófnét.

Telt, mult az idő, a farsang is elkövetkezett. Bár a hó azon a télen szokatlanul nagy volt és fagyott is erősen, hogy a kertpalánkok csikorogtak bele, Thibáld gróf gyakran lovagolt át Valkenfelsenbe. Andriána ezidőben nagyon nyugtalan volt és levert. Nem tudom, a kölni követet, vagy a te galambpostádat várta. De gyakran láttam az országutakra néző bástyákról messzibetekinteni és ha akár Köln, akár Mainz felől megvillant valami az ég peremén, ami

lovas ember vagy szálló madár lehetett volna, arca fölgyúlt... aztán nehéz sóhaj szakadt kebeléből.

Bőjt havának végetáján egyszer, nagyon késő éjjelen valaki ajtómon kopogott. Felugrottam és az ajtóhoz lépve, Andriána belsőjét, Mártát ismertem meg a suttogó hangról.

- Úrfi, a kisasszonynak szüksége van magára. Vegye lámpását, eredjen a templomfolyosóra, ott várjon meg minket.

A templomfolyosó jéghidegében nem sokáig vártam. Andriána jött, köpenyébe burkolózva, szíve fölött összefogott kezére olvasója csavarodott. A bizonytalan fényben arca oly szenvedőnek tetszett, hogy szemem a szájalomtól megnedvesedett.

- Landolf, - mondta nekem halkan, mialatt Márta megettünk maradt pár lépésnyire - oly szörnyű aggodalom tépi szívemet. Úgy érzem, Romuald nagy veszedelemben van; fegyver, betegség vagy nyomorúság les reája. Nem bírok aludni, a templomban akarom tölteni az éjszakát. Virrasztani és imádkozni akarok őérette.

A templomküszöbön túl Márta meg én visszamaradtunk egy padra hullva.

Andriána előrement és elveszett szemükből; csak az örökmécs fénye vérzett a vaksötétben, mintha vonagló, éber szív volna a vigasztalan éjszakában. Órák multak. Márta a padra borulva csendesen elszenderült. Én szívdobogva figyeltem a mellékoltár felé, ahol Andriánát sejtettem.

A későre megszokott sötétben lassan föltetszett esdeklő alakja. Homlokát, a legnagyobb bánat jeléül, térdére hajtá és nehéz, vívódó tusákban könnyögtött érted.

Ó, Romuald, őt, a mennyei szépséget, jóságot, tisztaságot így látni egy férfiért, egy magamhoz hasonlóért... a meghatottságtól könnyeim szakadtak. Egyszer csak, éjjel felé, mintha nehéz sóhajjal telt volna meg a templom és nyomban rá tompa zuhanást hallottam. Andriána alakja eltűnt szemem elől. Felragadtam lámpásomat és odarohantam...

Jó ég, a kisasszony ott hevert az oltárszönyegen, feje letörve, mint a kitekert galambé, arca oly sápadt a lámpa fényében, mintha szívéből a vér új és új rohanásokban előmlene... Térdre hullottam melléje, szólítottam, de hozzája nyúlni nem merem, tudva, hogy mélyen bánkódnék, ha férfikéz - bárha félig gyermekorban lévő is - megérintené. Azonban minden átmenet nélkül, Andriána arcára hirtelen mennyei mosoly terült s mintha angyalok kezén: fölemelkedett.

- Az Úr megépített... súgta szelíden - jertek, két jó hívem, kísérjetelek szobámba, hol áldott nyugalom vár reám. - És arcán rózsák feslettek.

Mégis csodálkoztam, mikor másnap reggel hivatott, hogy misére kísérjem. Egészen helyre állt, alakja büszke, arca töretlen volt, csak a fehér bánatfátyol volt rajta még fehérebb, még bánatosabb. S ez nem tűnt el róla, pedig egyenesen csoda volt, mily gyorsan nyert erőt. Gerberga asszony nem is tudta meg a különös éjszakát.

Jómagam is szinte megfeledkeztem róla. Mert ahogy kitavaszkodott, Andriána egészen felvirult, sőt néha tündökölt sápadt szépségében. Semmiféle lankadtságot nem érzett, hanem végezte szorgosan munkáit és áhítatait. Bár volt, ami nyugtalanítsa: mert sem az új követ, sem a galambpósta nem érkezett. De ő egyikre sem panaszkodott, hogy aztán magába maradván, hogyan esdekelt utánuk, azt a fentvaló jó Isten tudja egyedül. - Én csak azt láttam, hogy néha, kerti foglalatossága közt, míg zsályát, bodzavirágot, vagy ezerjófűvet szedett, olykor tünődve állott meg és mélyen, mélyen veszett el gondolataiba. Aztán jó idő múlva keresztet vetett vagy összekulcsolta kezét s az égre pillantott.

Közeledett pünkösdi havának tizennyolcadik napja, mely, mint tudod, Udalrich urunk születés ünnepe, s amelyen ti Ikóniumot oly dicsően bevettétek. Gerberga asszony a távollevő úr ünnepnapját a szokott fényességben akarta megülni, holott saját születésnapjára még egy csirkét sem vágatott hanem egész nap a hamuba térdepelve alázatoskodott. Andriána is titkos örömben volt. A második követet ugyanis azon esküvéssel küldötte volt Kölnbe, hogy, ha el nem fogják, legkésőbb Udalrich úr szokásos nagy ünnepére visszatér.

Az ünnepnap hajnalán nagy misét hallgattunk és délután fényes labdajáték folyt. Gerberga asszony ötven tarka labdát varratott ez alkalomra; az úrfiak, kisasszonyok és a várbeli cselédnép külön-külön játszottak a vár alatti térségeken. Én a nézősátorban állottam, Gerberga asszonyt és Thibáld urat udvarolván körül ez alkalommal. Az uraságok élénk beszélgetésben voltak, valami újfajta tánc készült estére. Gerberga asszony ujjával fenyegette a gróft.

- Nagy hamis kegyelmed, gróf uram. Tudja, hogy csak addig fél a leány a csóktól, míg azt nem kóstolta...

Thibáld gróf azonban nyugtalan volt.

- Én azért aggódom néha... Andriána mégis csak nem mutat hozzám semmi jóindulatot.

- Ez csak lányos büszkeség. Mind ilyenek voltunk... vagyunk... Hanem a csók, lovag, a csók...

- De asszonyom, gondol-e kegyelmed arra, hogy hátha ma este mégis nem úgy fordulna, ahogy...

Elhallgatott, mert észrevette, hogy figyelmezek.

Estebéd után a lovagteremben táncra állott fel az ifjúság. Thibáld úr, akihez francia trouverek is elvetődtek olykor-olykor, új táncot tanult el tőlük és azon estén a lovagoknak és dámáknak is betanította. Olyan volt az, mint valami játék. A párok körbe fogódtak, keringőztek, egy lovag középen maradt, kezében kis bársonypárna. A zeneszó egy taktusánál azt valamely dáma lábához kellett letennie és arra térdelve, kegyre várakoznia.

A táncolók akkor megállottak. A térdeplő lovag futó csókot kapott és egy táncot fordult a körben, választottjával... Mondhatom neked, Romuald, e tánc nagyon bohó és izgató vala, a hölgyek pirultak, vonakodtak, ujjongtak és színtvallottak, vagy ráijesztettek túlbiztos kedvesekre, kacérkodtak azzal, kit nem kedveltek és tétováztak az óhajtott ajaknál...

Andriána egész nap izgatott volt, este meg éppen levert. Arcán e pajzán multság közben különös sápadt fény gyúlt, oly fenséges és elutasító, hogy senki, maga Thibáld gróf sem mert elébe térdepelni. De végül is Gerberga asszony gúnyos suttogására, melyet elcsippentettem s mely így szóla: »Hol a mersz, Thibáld uram?«, a lovag a párnát kérte és Andriána elé rogyott. A kisasszony jéghidegen nézett a grófnak izgalomtól gyulladt arcába és meg se moccant, nem hogy lehajolt volna hozzája. A gróf halálsápadt lett a visszautasításra, melyet a vendégsereg ámult döbbenetben nézett végig. De hamar feltalálta magát, és egész estvélen a drachenfelsenbeli Veronika asszony körül forgolódott, ki is szép, fiatal, és mint tudod, a ládája sem kongó.

Még egy forduló a megtagadott csók után és Andriána eltűnt a teremből. Én felsurrantam folyosójára. Szörnyűmód aggódtam miatta. Andriána egy mély ablakívben állt, a kölni országutat kémelve a derengő tavaszi éjszakában. Aztán megfordult és sötéten nézve maga elé így szólott:

- Landolf, a kölni követ nem jött vissza. De nem azért, mintha a polgárság foglyul ejtette volna. Ez képtelenség, hiszen Fülöp bátyám és papjai megbékültek a polgárokkal és elismerték a császárt hűbéruruknak. Én ezt a követet csak próbából küldtem, mert egy esetből nem szabad szilárd gyanút táplálnunk.

- Akkor hát hogyan véli kegyelmed? Az útban veszett volna el? Igaz, hogy mióta a fegyverbíró nép útrakelt, a rablók mersze megtízszereződött.

- Nem, nem, én egyébre gondolok... Én most, Landolf, magam indítok embert, titkon, Fülöp bátyámhoz. Erre kérnék téged, ha tudnál a majorosok között egy legényt, ki érettem hallgatni tudna.

- Rupertus, a dornbergi majoros fia.

- Megbízható?

- Mint az arany.

- Mikor beszélhetsz vele?

- Akár holnap, a mezei torna ideje alatt. Odahagyom a játékot és elvágatok Dornbergbe.

- Jó. Én még ma megírom a levelet Fülöp bátyámnak és pénzt varrok be egy nyakzacskóba Rupertus számára. Most pedig kísérek vissza a lovagterembe.

Jó Romualdom, ezen az éjjelen szívemet nem hagyta nyugodni a fájdalom. Szobájukig világítva a vendég hölgyeknek, kik Gerberga asszony hálósobájával egy folyosón aludtak, visszamaradtam az asszonyházban egy ablakmélyben lapulva. Kis idő múlva, midőn a vendégek csevegése elszűnt, Gerberga asszony újra kilépett a folyosóra és átkanyarodott Andriána szobája felé. Arca sötét volt, mint a felhő vihar előtt. Utána lopóztam s amint becsattant rá az ajtó, fületem a nyíláshoz szorítottam.

- Alszol, Andriána? - kérdezte a grófné odabent fojtott hangon.

- Nem, anyám.

- Egy szavam van veled.

- Parancsoljon kegyelmed.

- Miért aláztad meg ma Thibáld grófot oly csúfosan?

- A tánc, amit divatba akar hozni, csak arra jó, hogy kacér és léha játék legyen belőle.

- Minden más hajadonnak tetszett.

- Azok választottjukat csókolhatták, bár ez is szemérmertlenség annyiak előtt.

- És te?

- Az én választottam a kereszt útjában távol van.

- Ezt mered nekem mondani?

- Régen tudja ezt, anyám.

- Nem tudom! Nem fogom tudni soha! A te választottad Thibáld gróf lesz, máris az!... Mít? Hogy sohasem adod hozzá egyezétedet? Hogy anélkül meg nem esket a pap? De adni fogod, megmutatom!

A grófné fojtva és mégis oly éles hangon beszélt, hogy kettévágta vele fülem számára Andriána gyenge madárszóként reppenő szavát. Úgyis mindent megértettem Gerberga asszony feleleteiből. Téged is említett, jó Romualdom. Esztergomi szereplésedről azt sivitotta, hogy ha még a fegyvert se tudnád forgatni, a senki is több lenne nálad...

E szóknál azonban hirtelen elhallgatott. Sebes léptek nesze verődött odabentről. Az ajtó felrepült, és engem homlokra vágott. Márta jött, kezét tördelve. Észre sem vett engem, hanem végigrohant a vaksötét folyosón és pillanat múlva vizes korsóval futott vissza Andriána

szobájába. Közben szüntelen jajgatott, mire a grófné rászólt, hogy elhallgasson. S maga Gerberga asszony rövidesen ki is fordult, ilyképpen mormogván mellettem elhaladtában:

- Komédia! - És nehéz, haragos léptekkel távozott saját termei felé.

Nem mertem benyitni Andriánához, de azt hallottam, hogy Márta hangosan sír és gügyögve mormol mindenféle becéző szokat a kisasszonyhoz. Végül is halkán kopogtam. Márta az ajtóhoz surrant.

- Landolf vagyok, és arra kérek, Márta, hogy, ha Istent szereted, mondj valamit, mi történt Andriánával?

Márta zokogásával küzdve súgta:

- Nincsen eszméletén, sápadt és merev, mint a viasz.

Úgy megrémültem, hogy benyitottam kissé.

- Mít beszélsz, az Istenre, csak nem vette annyira szívére anyja szavait, hogy belebetegedjék?

- Nem, Landolf, nem hiszem, hogy attól lenne. A grófné nem ma jött először szidalmazni őt, de a kisasszony mindig úgy állja a szidást, mint az ártatlan bárány a vesszőt. Nem is igen szól, azután nyugodt és rendítetlen. De ma... várj, Landolf, megnézem, mint van, aztán visszajövök.

Márta sokára eltűnt, aztán később is csak sietve mondott még ennyit:

- Meg se mozdul a pillája se. De ez nem valami rendes dolog... csakúgy, egyszerre holtra sápadt, szeme kitágult, mintha szörnyűt látna és végig esett a padlaton. Eredj most...

De én nem mozdultam, hanem reggelig térdepeltem a küszöbön. És hallottam, hogy Márta csöndesen sírdogál... Hajnaltájban azonban újra megnyílt az ajtó. Márta kisírt arca mosolyogva nézett ki reám.

- Jobban van... felült az ágyon... az édes angyalom.

De mennyire csodálkoztam mégis, mikor reggel Andriána hivatott, hogy misére kísérjem. Arca sápadtabb volt, mint máskor és szemében nehéz döbbenet tükrözött. Tisztán emlékszem, hogy kezét a mise alatt többször szívére szorította, és könnyei lefutottak arcán. Soká is maradt a templomban, utoljára teljesen egyedül... És ekkor csodálatos dolgot mívelt. Mintha ma is látnám: hirtelen felkapcsolta kebelén ruháját, s szíve helyét mutatva, könyörögve tekintett hosszan a Szűz oltárára. De hogy mit mutatott, s miért derült fel arca lassan, míg szemét boldogan lehúnyta, azt nem sejthettem.

Templom után átadta nekem a pénzt és a pergamentkercset. Arra kért, mondjam meg Rupertusnak, hogy ha három hét alatt pünkösd ünnepére megjön, tíz aranyat kap az útipénzen kívül. Ettől kezdve gyakran hallottam hajnali misén, hogy Andriána Rupertust is belefoglalta félhangosan rebegett imádságaiba.

Közben a grófné abban járt, hogy Thibáld urat megengesztelje. Maga tiszszereken kellemedett véle, Andriána helyett is, és el is ért egyet. A gróf bevallotta neki, hogy Andriána iránti szenvedélye még a leányka gyermekkorából ered, s hogy e szenvedély a kisasszony jég-hidegsége folytán csak növekvőben van. Sőt nem is tartaná érdemes diadalának, ha sikere csak úgy ölébe hullana.

Közben eljött a pünkösd ünnepe. Gerberga asszony, ki a bőjtidőkben uráért és ura vitézeiért naponként egész várnépével hangosan imádkoztatott, sietett másrészt pünkösd első napjára mulatságot rendezni. Andriána kisasszony egész nap a megváltást várta. Délután hűbértörvény volt, melyet most Gerberga asszony ült meg, Udalrich úrnál sokkal nagyobb szigorral téve igazságot. Az estveli táncon utoljára láttam Andriánát kibontott hajjal, pompázatos zöld

bársonydíszében. Thibáld gróf vadul gyönyörködött e földöntúli szépségben, arcából kiolvastam, hogy a gyönyörre gondol, mit e teremtés nyujtana, míg ilyen égi fenségéből földi asszonnyá forrósodnék át. Mint eszefosztott követte folyvást lépéssel, tekintettel. Gerberga grófnéval úgy beszélte meg, hogy ma éjfélután bevallja Andriánának nagy szenvedelmét és figyelmeztetni fogja, hogy soha, semmiáron nem tágít mellőle, hogy képes lesz elpusztítani azt, aki közjük merne állani.

Éjfélkor azonban, mikor én néhány más társammal az éléstárakba siettem le gyümölcsért és hűsítőkért, a várkapu felől kürtjelet hallottam. Nosza Güntherre bízam a gyümölchordást, és magam a külső várpiacra siettem. - Rupertus érkezett.

- Elkéstem tizenkét órával - szólt a legény, mialatt lováról egy nagyobbacska csomagot nyújtott kezembe. - Mindenben pontosan eljártam, az érsek úr maga nagyban helyeselve Andriána kisasszony menyei hajlamát, nyomban megadta az engedélyt, sőt parancsban izente egy híresen kegyes életű öregrendű Beguinának, hogy új nővérenek ruhát és főkötőt varrjon, és küldi is itt a beszentelt holmikát bátyai és érseki áldásával együtt.

- Ez már derék dolog, Rupertus. De hát mért késtel épp azzal a tizenkét órával?

- Furcsa dolog ez úrfi. Kérdeztem Fülöp érsek úrtól, tud-e a Christianus atya küldötte követekről. Az érsek úr azt felelte, hogy színüket se látta. Visszafelé jövet azonban találkoztam egyikükkel, Volkmer majorossal. Komaságban lévén atyámmal erősen unszolt, hogy térjek be majorjába egy kis pihenőre. Szomjas voltam, aztán az is megfordult agyamban, hogy óvatosan kikérdezem, miért a csudáért nem járta el útját.

Ebéd utáni iddogálás közben ki is kottyantotta. »Gerberga asszony«, - úgymonda - »miután útrakeltem, utánam küldött, hogy az érsek úrhoz való utazásomból térjek meg tüstént majoromba és ott vesztegeljek, míg indulásom új idejéről határoz. Én hát az írásokat a vaspántos almáriomba zártam, míglen az úrasszonynak parancsa jő«. No, gondolám, szegény kisasszony, ugyan várhatott reád. Azonban e kitérővel utam elnyúlt s ilyenformán bizony nem szolgáltam rá a tíz aranyra.

- Derék fickó vagy, Rupertus. Nincsen semmi baj, Jöjj most vélem a belső udvarba. A kisasszony, ne félj, gazdagon fog megjutalmazni.

- Dehogy is megyek. Szégyellem, hogy egy fél napot is késtem. Kérd meg a kisasszonyt, bocsásson meg nekem s ez elég jutalom lesz.

Rupertus köszönt és elvágtatott. Én futvást tértem meg egyenest a kisasszony szobáiba, hol is a csomagot Mártára bízam. Aztán visszafordultam az éléstárba és kosárka mannát véve kezembe, a lovagterembe nyitottam. Thibáld gróf éppen a kisasszonnyal szemben állott. Günther fatálcáról almát kínált nekik. A gróf kiválasztotta a legszebbet és Andriána felé nyújtotta.

- A szépség istennőjének almával hódoltak régente is - szólt negédesen.

- Nem tudok, gróf, e pogány történetekről. Csak azt tudom, hogy az alma a bűn eszköze, a kígyó is almával veszejtette el Évának, Ádámnak és minden ivadékaiknak boldogságát.

E pillanatban jöttem én a kosárka mannával, amit Thibáld úr antwerpeni fűszerese küldött Gerberga asszonynak ajándékba.

- Landolf - szólt Andriána és szeme reménységben csillant meg - te a menyei vigasz kenyerével kínálsz?

Míg a kisasszony lehajolt hogy pár szemet vegyen az apró gyümölcsből, fülébe súgtam:

- Rupertus megjött az érseki áldással. - Andriána rám nézett, szemébe csillagokat gyújtott az öröm. Bocsánatot kért a gróftól, hogy magára hagyja. Thibáld úr nem kevésbé ámult e fordulaton, mert Andriána idáig türelemmel hallgatta, bár semmi jó szóval nem viszonzta a megkezdett szépelgést.

Grófi úrnőtől szinte szokatlan gyors mozdulatokkal sietett föl Andriána az asszonyház emeletére. Szobájába érve előbb megcsókolta, úgy bontotta fel a csomagot. Durva szürke szőrruha és ugyanilyen fehérrel szegett főkötő bomlott elő abból. Andriána térdre borult s kezét imára fonva halkán sírni kezdett.

- Az első öröm megjött... most már a másik... a másik is jönni fog... zokogta boldogan. Aztán föllállott.

- Mielőtt szentséges ruhámat felölténém, illő lesz elbúcsúznom vendégeinktől, kiket viszontlátni csak akkor fogok, ha igaz jegyesem visszatértevel a világba én is megtérek és aki nélkül a világba megtérni nem fogok soha.

Aztán letörölte könnyeit, Mártával megigazította kibontott haját és kiegyenesedve büszkén indult kifelé ajtaján. Arcán oly mennyei öröm tükrözött, hogy csak a föltámadást látó szent asszonyoké ragyoghatott így valaha. És ilyen tündökletes orcával lépett be a lovagterembe. Azonban az ajtóban állva maradt. Míg ugyanis szobájában volt, a hegedősök a terembe vezettettek. A muzsikuskok nagyja mélyet hajolt és ily szókba kezdett:

- Szép és kegyes úrnők, vitéz és bőkezű uraim! Új nótát hozunk tinektek, egyenest a szent sír útjáról érkezöt. Huseni Frigyes úr, a dicső kereszties vitéz szerzette ezt, az itthon epedő dámák vigaszára és épülésére.

Andriána szívére emelte kezét és úgy figyelmeztet:

Ha a szerelemnek unszoló hatalma
Igazi lovagot hazájában tartna,
Partodon volnék én máig, szőke Rajna.

De mikor a kereszt szólít örök harcra,
Keresztény dámának én azt nem kívánom,
Szerelmes kegyesét, hogy ő itthon tartsa.

Nem tud az szolgálni kegyes szépeket, nem,
Nem ad úrnőjének soha tisztességet,
Keresztnek útjáról aki visszaretten.

Azért kegyesemnek üzenem alássan:
Ha földi szememmel nem is látnám többet,
Inkább, mint hogy vétkes szerelembe lássam.

A teremben síri csönd lebegett, csak a gyertyaviasz koppanó hullása és a síró mátkák gyenge sóhajtozása hallott. Az ifjurak komolyan hallgattak, de Thibáld úr elsápadt, a grófné pedig ajkát harapdálta. Szemét is körülhordta lopva és arca megkönnyebbedett, mert nem látta semerre Andriánát. Pedig ott állott ő a grófné háta mögött, az asszonyházba nyíló ajtóboltban és oly büszke boldogságban állt, bár szeme telistele volt ragyogó könnyel. Azonban az ének elhangzásával megmozdult és ő, aki eleddig soha el nem ragadtatta magát a hegedősök legszebb énekeitől sem és sohasem osztogatott nekik külön ajándékot, - atyja úgyis bőven jutalmazta őket, mint igaz úrhoz illik, - mondom, Andriána, aki mosolyogni se szokott az énekmondók dalain, most hirtelen odalépett a terem közepén álló énekesekhez és lekapcsolta ékköves mellcsatját, melyet keresztanyjától bírt örökségképpen.

- Köszönet a dalért, hegedős urak, az Úr óvja és dicsőítse meg annak szerzőjét, mert az Úr szavát tolmácsolta Némethon leányainak, - szólt hangosan csengő szóval és a féltérdre hulló énekvezetőnek nyújtá a drága jutalmat.

Kiki ámulva nézett a jelenetre. A gróf és a grófné azonban egymásra meredtek, úgy villant össze a szemük riadalma, mint két éles, ezüst penge.

Most Andriána a hegedősök mély hajlongásaitól a vendégek felé fordult.

- Búcsúzni jöttem tőletek, nemes hölgyek és nemes urak, úrfiak. A mai éjjelen megérkezett számomra Fülöp érsek úrnak kegyes engedelme, amely szerint a most folyó kereszties hadjárat idejére mint vezeklő Beguina nővér a világ örömeitől elvonulva élhetek. Alázatos szóval búcsúzom hát ma tőletek: Dícsértessék a szent sír és áldassanak az ő igaz vitézei!

Aztán keresztet vetve mélyen meghajolt, mint a szolgálók, ha uruk nevét említik és mindenkinék odanyújtotta kezét, a grófnak is. Thibáld úr nyitott ajakkal, holtfehéren meredt reá.

- Hát ezt... teszi... ellenem... - súgta, erősen tartva a kisasszony kezét. - Hiszen az lehetetlen, hogy kegyelmed, aki igaz, ősi grófi vér, engem... egy ágról szakadt szegény vitézért... A grófné egyébbel bízott... S a világ szemembe kacag... Pokolba taszít...

- Paradicsom a csapattal vonulóknak, pokol a világi hívságok közepette itthonmaradóknak, nem így üzenté őszentsége? - felelte Andriána szinte kegyetlenül.

És vissza is vonta volna már kezét, de a gróf még jobban, fájdalomig szorította és úgy suttopta tovább:

- És miért, miért ámitott mostanáig?

- Én kegyelmedet nem ámitottam. Ha egy szóval újra kérdez, újra azt a feleletet kapta volna, mit az első megkérésre adtam. De kegyelmed mindig csak kerülgette az igaz beszédet... Thibáld gróf, - folytatta aztán elszelídülten - váljunk meg békességgel. Én másé vagyok Isten és szívem szerint, keressen kegyelmed is mást, minekutána szívből meggyászolta első hitestársát. Isten segítse meg kegyelmedet, ha az ő utain járand.

- Ohó, - lángolt föl a gróf - e szép szavakkal el nem intéz engem. A dolognak nincsen ezzel vége, azt majd megisméri kegyelmed.

Andriána nem felelt a fenyegetésre, hanem szótlanul haladt végig a megdöbbsent vendégek során. Nyomban távozta után a gróf is elhagyta a társaságot és hazavágtatott.

Sohasem láttam Gerberga asszonyt a dühtől úgy kifehéredve, mint ez utolsó órában, míg a vendégsereg - ki haza, ki termeibe - széllyeloszlott. Szívem borzalomtól rettegett. Latolgatás nélkül bujtam meg hallgatózni Andriána folyosóján. Úrnóm szobájából halk szóvita szüremlett, de az ajtóig kellett lopóznom, hogy értsem.

- Hogy merted ezt tenni tudtom nélkül?

- Mert az anyám tudtával indulóknak nyomuk veszett.

- Úgy, és ki volt a gazember, ki hűbérúrnője háta mögött útra mert kelni?

- Büntessen engem helyette kegyelmed, mert az illető mitsem tud róla, hogy anyám nem tudott elindultáról.

- De hát mi a pokol... mit bújsz te csuhába, te, aki egyetlen ága vagy családonak, és akinek asszonyi életet kell élned, hogy örököszt szülhess tengernyi birtokainknak?

- Csak míg jegyesemet várom, viselem a szent köntöst.

- Jegyesedet? Az itt van, itt volt az estvelen is veled!

- Thibáld gróf nekem nem jegyesem. Kezét se óhajtom érinteni, nem hogy véle oltár elejébe lépjek. Véle, aki elég szemérmetlen a szent papi kelmékből varratni ruháját és abba öltöztetni tilos világi örömeiben forgolódozó testét! Nem, anyám, Thibáld gróf, míg le nem vezekli eddigi életét, nem méltó a szent keresztény házaseséltre!

- Úgy? Tilos világi örömeiben? Mit akarsz ezzel mondani? Mit akarsz azzal, hogy nem méltó a keresztény házaseséltre?

- Csak azt, anyám, hogy már felesége életében úgy nézett reám, ahogyan nézni Krisztus szerint már bűnt jelent, és hogy míg felesége haldoklott és reám is szemet emelt, a jobbágyok leányait rosszba vitte.

- Mi... Mit mondasz te, te alattomos, te csalfa, kit szégyenemre és kárhozatomra szültelek... te, aki anyádat kijátszva jutottál szőracsuhádkhoz, te, akinek térde már kérge lehet a térdepléstől, te, te tudsz ilyeneket? Hogy Thibáld gróf... Hogy mondtad? Hát, először is, ha te szegénylátogatásaidat arra használtad, hogy hajadon létedre, a grófnak rád nem tartozó életét kutasd, az szép, az dicső, Beguinához illő viselkedés. Másodszor pedig, a gróf mégis csak nem nemes kisasszonyokra vetett hálót, mint az, akivel a Szent Szűz szemeláttára szemérmetlenkedni láttalak. S azt gondolod, az talán különb a zarándokútján! Hisz a szeme se úgy áll! No, hiszen, ha már ily ékes úton jár a kíváncsiságod, csak tudakolj annak dolgai után, amiket az annyi hegyen és vizen túl művelhet!... Mit... mit nyöszörögsz? Hogy te senki iránt se tudakoloztál, de a szegény kétségbeesettek fordultak hozzád nyomorúságukban?... Igen? S ha úgy is van?... Hogy a te »választottadról« ne beszéljek így, mert az dicső kereszties, kit gyalázní vétek? Én vétkezem? Te ítélsz anyád felett? Hát terólad mit ítélt a mai vendégsereg, mely szemérmetlenségében gyönyörködhetett, midőn is az országkóborló énekes népet dicsőítéd a célzatos nótájukért? S mit ítélt volna, ha észreveszi, hogy sejtelmem sem volt beöltözésedről? Csak én húztalak ki a szégyenből, mert színlésre fogtam magam vendégeim előtt, mintha értesülve volnék világtól való visszavonulásodról! Így aztán legalább az idegen nép előtt nem voltam olyan nagy szégyenben. Thibáld azonban csalónak tart, aki összejátszottam veled!... De nem, anyádat be nem mocskolod!

Gerberga asszony szava itt hörgésbe fult. Még most is hallom e hangot, a paripák horkantó nyerítésére hasonlít... Néhány nehéz lépést, aztán érthetetlen, suhogó zajt hallottam... Egyébként Gerberga asszony durva szavai annyira sértettek, fölháborítottak, hogy nem bírtam tovább hallgatózni. Szégyeltem, hogy ennyire tanúja lettem Andriána megaláztatásának, és kimondhatatlan, keserű dühöt éreztem a társaságban oly fejedelmi, titkon ily alacsony indulatú grófné iránt. Szobámba futottam és tehetetlen kínomban hangosan zokogtam...

Reggel Andriána a misén szürke gúnyájában jelent meg, arcát is szürke fátyol földte. Christianus atya a szokottnál is ünnepélyesebben adta föl neki az Úr testét, külön is megáldva szenvedő fejét. Gerberga asszony nem jött el a ceremóniára. Márta leányzó azonban sírástól dagadt szemmel térddepelt a cselédség padsorában. Mikor súgva kértem, miért sírt, Andriánára intett és fejét csóválva, új könnyekben mondta:

- Uram, irgalmazz szegénykének!

- De mi az, Márta?...

Azonban a leányzó hallgatott, csak hűséges cselédszemével nézett nagyon szomorúan reám, mintha várná, hogy onnan olvassak ki valami szörnyű, elmondhatatlan titkot.

Ettől kezdve Gerberga asszony nap-nap után meglátogatta esténként Andriánát. Szitkok és kárhoztatások özönét zúdította rá... Én ennyit tudtam, Márta többet. Andriána nem járt ki sehova, csak a templomba, és a falbeli képhez, imádkozni. De úgy pusztult, mint az égő

gyertya... És a szegény Márta, Uram, bocsásd meg, néha félkegyelműnek hittem, oly zavart volt, oly nyugtalan.

Nyár végére járt az idő.

Egy reggel történt. Azelőtt való napon a dárdavetésnél Günther felhasította egyik combomat, úgy, hogy nem vettem részt a tornában. Ágyamon heverve sajtó lábammal, szobámból a kertbe bámultam, hogy valamivel elüssem-véssem az időt.

A Szent Szűz képe előtt Andriánát pillantottam meg. Szürke ruhájában, törekenyen, mint szenvedő virág, ott térdepelt, feje a kép kőpárkányára hajlott. Hosszan, némán imádkozott. Hirtelen azonban karját rimánkodva nyujtotta fel a képhez... Rettenetes volt, Romuald, amit akkor láttam. A visszahulló bő ujjakból két liliomsápadt, sorvadó kar meredt elő, és rajta... ó, hogy is mondjam ki azt neked, szegény Romualdom, Andriána karján friss, vérpiros és elfakult, régi kék csíkok éktelenkedtek. - Mi ez? rettentem én össze. Gyötri, vesszőzi önmagát, vagy... Fejemhez kaptam, eszembe jutottak Márta könnyei. Sántán, felszakadó sebbel a leányzó kamrájáig vonszoltam magamat. Márta éppen gyapjút fésült a kisasszony rokkája számára, és most zokogva borult az asztalon halmozódó hófehér göngyölegre. Aztán rettenetes vallo mást tett nekem. Gerberga asszony amaz este óta, hogy a kisasszony beöltözött, Andriánát minden este tulajdon kezével megvesszőzi. A kisasszony azonban megparancsolta a hű szolgálónak, hogy senkinek szólni ne merjen a szörnyűségről. De ő, Márta nem bírja már ezt tovább...

- Mert, ó, úrfi lelkem, ha a kisasszony legalább egészséges volna. De hiszen az úrfi is látja, hogyan kórjadozik szegényke!... Emlékszik még, mikor tavaly nyáron minduntalan csak megsápadozta, és aztán, mikor ezidén bőjthavának végén a templomban majd szíve szakadt... Hát aztán, Udalrich úrnak születésnapján! Arra gondol-é? Mikor úgy feküdt a kisasszony, mint a halott?... Pár hétig megint mint ha megváltódott volna, virult is, mosolygott is, olykor énekelt a rokka mellett, hogy a szívem repesett a drága hangjaitól... Már azt hittem, igazán csak a grófné szidalmait vette úgy szívére Udalrich urunk születésnapján, hogy belébetegedett, és nincs a dologban semmi titkos rontás, érthetetlen kórság... Azonban Szent Jakab havának második felében, mikor magok, úrfi, állandóan a mezei tornán voltak, egyszer, estefelé... A kertben volt a lelkem... és felső köntösét felfogva, rózsaleveleket szedegetett beléje, mert egész nyáron azt gyűjtögette, szárította a menyasszonyi párnáiba, de csakis ama rózsafákról, melyek a Szent Szűz képe előtt virágzanak. Sápadt volt, hanem azért, talán a boldog foglalkozás miatt, mégis énekelte kedves énekét, hogy:

Tied vagyok, te vagy az én ótalmam,
Mindennemű háborgásban nyugalmam,
Egy imám van: tartson meg az Úr téged,
S tartsd meg te is hozzámvaló hűséged.

- Édes jó úrfim, úgy elnéztem, s elhallgattam őt, mintha égi angyal volna... s akkor egyszerre... köntösét eleresztve a szívéhez kapott... mintha vér szakadna belőle, úgy ömlött a földre a sok piros rózsalevél, s őmaga belezuhant a rózsabokrok tüskéi közé, hogy homlokán, haján cseppekben függött a vér, mikor fölemeltem. Pedig hát bizony mondom, a grófné ujjal sem bántotta azonnapi, mert éppen erős dologidők voltak s őkegyelme az aratók közé lovagolt napokra.

- Mit tehettem, szobájába vittem, élesztgettem szegényt, este osztán szóltam a grófnénak, mert még mindig olyan kábultan feküdt. De a grófné azt mondta: »Eh, fiatal lányoknál mitsem jelent egy kis szédülés, aztán lehet az is, hogy kényeskedik, mert nem akar férjhez menni...« Ezt mondta, pedig, ó, be vétkezett, mert a szegény kisasszony ez órától kezdve naponta

összeesett, hol térdeplőjén, hol a rokkája mellett... Színe elhagyta, tekintete elhamvadt, úgy feküdt órákon át, de a grófné csak azt hajtogatta: »komédia« s néha akkor is ütötte, mikor a földön hevert, mint a lemetszett virág, és egyre kérdezte: »Leveted ezt a köntöst, vagy nem? Leszel-e Thibáld grófé vagy sem?« S mert Andriána folyton hallgatott, mint a halál, jobban és jobban verte, míg maga is belefáradt... Persze, aki mindig erős volt, akinek sohse volt semmi betegsége, nem is hisz az a más nyomorúságában...

- De hát, Márta, - szakítottam én félbe - miért nem szóltál nekem?

- Mert a grófné rámparancsolt erősen, hogy a nyelvemet tőből vágja ki, ha szólok valakinek az asszonyházban történekről. És aztán mondtam, a kisasszony is arra kért...

- És mondd, mondd, maig tart mindez iszonyat?

Márta fejét rázta.

- Jó órában legyen mondva, a kisasszony kórsága enyhült mostanában valamelyest. De Szent Jakab havában és Kisasszony havának elején mindennap elérte. Mit szenvedett azidőben, tudja úrfi, a Krisztus megfeszítőinek se kívánom...

Egész testemben reszkettem a borzadástól.

- Hisz ez irtózatos...

- Irtózatos - bólintott Márta - és ez még nem minden...

Szememet tágra meresztettem a rémülettől.

Márta azonban, mintha megbánta volna szavát, zavartan fordította el tőlem a fejét. És hasztalan esdekeltem hozzá, csak azért rimánkodott, hogy ne kérdezzem, mert ő úgylát a bolondulás szélén áll. És közben bőséges könnyeket hullajtott a habfehér gyapjába.

Mit volt tennem? Levánszorogtam Andriánához. Térdre borultam melléje és vártam, sokáig vártam, míg imái megszakadtak.

- Jó úrnőm, - szólítám meg ekkor - miért nem szólasz nékem, legalázatosabb szolgáltnak, hogy útra eredjek; bátyádhoz, atyádhoz, vagy jegyesedhez, és hírül vigyem nékik szenvedéseidet?

Andriána felém fordította arcát. Szívfogó volt, arcába tekintenem. Ó, Romuald, nem volt ő most sem kevésbé szép, sőt mintha a szürke fejkötőjéből kifoszló haja a dicsőség sugárzása lett volna körülötte, de az a sápadt fehérsége, az az óriásira nőtt két szenvedő szeme, az a keskenyre apadt, alig rózsaszín ajka... Úgy tetszett nekem: nem testtel, csak lélekkel vagyok szemben. És akkor azon a holtfehér arcon, elapadt ajakon, megnőtt nagy szemben mosoly virult ki, oly fénylő, amint a téli napé a fehér hószemfedőn.

- Jó Landolfom, - szólt szinte feddően - csak én szenvedek Romualdért? És nem szenved-e ő naponta, és minden órán a szent sírért, a szent keresztért? Én hálákat adok az Úrnak, hogy megengedte, szenvednem egyik vitézéért, mert ha már harcba nem mehettem véle, mint Udalrich apámuramnak nénje, ki maga csapatot vezetett a dicső Gottfried vezérlete alatt, úgy itthon akarok harcot és háborgatást szenvedni, annál is inkább, mert - néked bevallhatom - biztos jeleim vannak az égiektől, hogy Romuald szörnyűséges próbálásokon megy keresztül.

Ezt mondta, Romuald, és oly fényben úszott előttem, hogy szemlesütve sántítottam vissza szobámba. De azért többé soha egy éjjelen le nem húnytam a szememet. Úgy tetszett nekem, hogy a nyári szél mintha vesszősuhogásból volna és minden kis zajban Andriána jaját véltem hallani.

Azonban Gerberga asszony őszi idő jöttére megjuhászodott. Elhagyta estveli látogatásait és parancsba adta Mártának, hogy a kisasszonynak naponta tejből és borból kevert fürdőket készítsen reggeli tisztálkodásához. Jó egy hónapig tartott ez. Ekkor a grófné elhozatta Mardochai doktort Kölnből. A doktor megvizsgálta a kisasszonyt, aztán nagy gondba esett. Napokon át töprengett Andriána érthetetlen betegségén, melynek (én legalább úgy tudtam) semmi külső jele nem volt, s mely olyannak tűnt föl, mintha valami titkos hatalom vérét szívna szegénynek. A doktor kenőbalzsamokat rendelt, továbbá azt, hogy kevés macskaszórt viseljen egy kis zacskóban a szívében, mert a macska nem szokott elesni, és így ez a szer a kisasszonyt is megóvjá majd aztán az ájulástól. Gerberga asszony szigorúan ráparancsolt Mártára, hogy gondoljon a kisasszony kúráival és finomabbnál finomabb étkeket küldött Andriánának. És csakugyan a szép őszi időben valami keveset épült is a szegény. Én már kezdtem reménykedni, a gyógyulásban is, meg a grófné indulatának megfordultában is. Szóltam is efelől Mártának, de az ő szemét csak elfutotta a könny és mélyet sóhajtott. Ismét úgy éreztem, hogy titkol előlem valamit és faggatni kezdtem. De Márta összeharapta ajkát és kétségbeesetten meredt maga elé, egyetlen szóval se viszonzva rimánkodó unszolásaimat.

Aztán Szent Mihály havának vége felé valami újabb, megfoghatatlan dolog történt. A császár halálának híre még nem jutott fülünkbe.

Azelőtti napokban a gróf többször átjött Valkenfelsenbe, állítólag híreket hozott a keresztesekről. Ti akkor, jó Romualdom, még Antiochiában lehettetek. Közben a gróf arra is megkérte a grófnét, engedje el vitézeit egy-két napra, őszi mérkőzésre Riemenburg várába. Nagy csodálkozásomra Gerberga asszony bele is ment ebbe, bár máskor mindig a Reinfurtiak támadásától tartott s a várat soha el nem néptelenítette. Ám nekem, nehezen gyógyuló lábsebemmél még mindig tilos volt a torna és így otthon maradtam. Azon az éjjelen, hogy a vitézek távol voltak, éjfél tájban gyöngé neszt hallottam a várnak Rajna felőli oldaláról, hova az asszonyház ablakai és a gyógyfüves kertek könyöklenek. Ha úgy hozzá nem szoktam volna az éberséghez, Andriánáért való örök rettegéseimben, bizony nem hallottam volna meg. De így gyorsan felöltöztem, fegyvert is vettem magamhoz és futottam a kertbe, honnan a zaj eredt. Jókor jöttem. Egy feketeteruhás alak éppen kiölelt valami hófehéret a kisasszony repkényes ablakán és sebesen futott vele a Rajnára nyíló, várfalba vágott ajtócskának. Mint a villám, repült utána dárdám. A rabló felszisszent és térdre bukott. Hozzáugrottam és kiragadtam karmából a hófehér zsákmányt. Elborzadtam saját könnyelműségemtől, hogy a dárdát elhajítottam. Istenem, a terhet is megsebezhettem volna és a teher: Andriána volt.

- Gaz nőrabló - kiáltottam a földön vergődő ismeretlenre és arcába kaptam, hogy lerántsam róla a fekete maskarát. De az erősen, szorosan símult az arcra, köröm nem akadt meg benne.

- Hé, Dietmar, hé, örök, emberek, akárki! - rivalltam bele a vak és néma éjszakába. Mintha surranó lépések zaját neszeltem volna, de a léptek távozóban hallatszottak, s talán csak képzeltem zizzenésüket. És senki, senki nem sietett hozzám kiáltásaimra.

- Nohát itt ül, istenverte, úgysem mozdulhatsz, a kisasszonyt kell először meggyámolítanom.

Felöleltem az alvónak tetsző Andriánát és felkanyarodtam véle az asszonyház folyosójára. Ajtaja nyitva volt s így bevitem hálósobájába és szépen letettem felbontott ágyába. Hát akkor láttam, a mécs világa mellett, hogy szeme nyitva vagy. Csak kábulata volt, de eszmélni látszott belőle. Én Márta után láttam, de az aludt a függöny megett, mint a főbeütött. Próbáltam rázogatni, de oly gyámoltalanul tápáskodott, hogy otthagytam s magam kerestem össze Andriánának levendulaszeszes üvegcséjét, meg egy kis ivóvizet. A kisasszony intett, hogy mehetek, s láttam is, hogy jobban van... Visszasiettem hát a kertbe. A rablónak híre-pora sem volt. Érte jött valaki vagy a várból segítettek? Térdében ült a lándzsám, magától el nem menekülhetett oly rövid pillanatok alatt.

Bereteszeltem az érthetetlenül nyitvalévő falkaput, és siettem a grófnéhoz jelentést tenni. Gerberga asszony szobájában, éjszakai köntösben virrasztott feszülete előtt. De mondhatom, cseppet sem vágott jó arcot szolgálatomhoz.

- Andriána megérdemelte volna a szégyent. Egyébként pedig eredj szobádba, éjfélfelé semmi helyed az asszonyházban. Reggel is jelentést tehetél volna.

Csodálkoztam a grófnő indulatos szavain, mert ő annál több mértékkel bírt, semhogy eleddig idegenek előtt beszélt volna ócsárlóan leányáról. De most mintha a düh teljesen elvakította volna. Megszégyenülve igyekeztem kifelé, de ekkor valami feltűnt nekem. A grófné lába-hegye kilátszott a földigérő hálóköntöséből és a házipapucs helyett, nappali hegyesorrú cipő kandikált ki és a feltüremlett fehérköntös alól színes nappali ruhájának szegélye tarkállott. A hálóruhát csak úgy rádobta magára, s alul öltözetben volt...

A furcsa és érthetetlen éjjeli kalandra kelő reggelen Andriána nem jött misére. Míg a templomfolyosón ácsorogtam, Márta surrant felém.

- Jöjjön az úrfi gyorsan a templomba. Máshol nem beszélhetünk. Mise alatt - az Úr megbocsátja - elmondom legújabb gyötredelmemet.

A templomba érve így folytatta:

- Ilyen éjszakát se kívánok még a pokolbéli kígyófiaknak sem.

- Mi van Andriánával? Mióta csak szolgálom, egyszer sem esett meg, hogy a hajnali misét elmulasztotta volna.

- Jaj, úrfi, hisz ez az, ami engem emészt. Mi van a kisasszonnyal? Szobáiban nincsen. A kertben nincsen. Kérdeztem Dietmar várnagyot, eltávozott-e valaki a kapun? Az mondja, senki. Gerberga asszonyt is megkörnyékeztem, hogy hát készítem-e ma is a tejfürdőt a kisasszonnyak? Rám kiáltott, hogy elhallgassak, de úgy, hogy majd elestem az ijedtségtől... Rettenetes dolog is volt az, az elmúlt éjszakán. Hamar elaludtam az este, mintha áfiumot ittam volna. Nem tudom, mi történt azután. Mikor magamhoz jöttem, éjfélt után lehetett. Hallom, hogy a grófné ismét leckézi a kisasszonyt. Miről beszéltek, miről nem, de a kisasszony azt mondta:

- Anyám, megismertem, bár fejem kábult volt, nem rabló kalandor, nem a Reinfurtiak közül egy, hanem Thibáld gróf volt. Kegyelmed is jól tudja ezt. Azt is tudja, ki volt az, aki ma este a Rajnára nyíló falkaput nyitva felejtette.

- Kit mersz vádolni, te elvetemült teremtménye Istennek, te?

- Nem vádolok senkit. Lesiettem a kertbe akkor és megtaláltam a falkapu előtt ezt a fehér övet.

Gerberga asszony vijjogva tépett ki valamit a kisasszony kezéből.

- Anyját vádolja! Hogy én, hogy én játsztam volna össze!... Hogy Thibáld volna a rabló és hogy mi őt becstelenségbe akartuk taszítani! Hát ezt ki fogja elhinni? Ki tud ilyen anyáról? És ki látott olyan gyermeket, ki ezzel mocskolja be szülőanyját?

- Én ezt nem hiszem és nem mondtam, anyám. Thibáld grófnál bizonyára készen várt a pap s a gróf úgy hitte, hogy szegyenletemben s a törvény által, mely a rablott nőt mindjárt hitvesnek nyilvánítja, magához láncolhatott volna. De téved ő is, kegyelmed is, anyám! A Rajnába vettem volna magamat, vagy Riemenburg gránitköves piacára, a vártorony tetejéről!

- Fogd be már a szájadat, te gyalázatban megátalkodott, te! Ily elvetemültségédért vezekelni fogsz, míg vissza nem veszed szörnyű vádjaidat, míg be nem ismered, térdénállva, hogy hazudtál! Ki innen addig e teremből! A föld férgei jobb helyet érdemelnek tenálad, mert azok csak az idegent marják, te pedig tulajdon anyádat!

Most távolodó szitkokat hallottam, és mikor a folyosóra merészkedtem, még láttam a homályban Gerberga asszony és Andriána alakját. A kisasszony leejtett fejjel ment. A földszintre vivő csigalépcsőre érve azonban újra elfogta betegsége, de a legirtózatossabban. Nagy zuhanással esett a kőre, hanem Gerberga asszony karjára tekerte a kisasszony elomló haját és úgy hurcolta maga után a szegényt. Hallottam, amint a lépcsőkön fokról-fokra zuhant az élettelen test. Reggelre se jött vissza a drága, jó kisasszonyom...

Márta felzokogott. És bár a lelkemet oly iszonyat fojtogatta, hogy lélekzetem is csak fuldokolva szállt ki s bé ajkamon, vigasztalni próbáltam a hűséges cselédet.

- Úrfi kedvesem, - szólt azonban ő keserűn - ne is próbáljon vigasztalni engem. Nem is vigasztalhat, mert ami engem aggaszt, az irtóztató és kibeszélhetetlen titok...

Megragadtam Márta kezét, ott a templompad alatt, és másik kezemmel az oltár fölött függő feszületre mutatva súgtam:

- Leányzó, ha Istent ismered, s ha számítasz a Megváltó kegyelmére, ne feszíts tovább a keresztre engem. Romuald uram rábízta a kisasszonyt és ha te engem valami nagy veszedelméről vagy nyomorúságáról tudatlanságban tartasz, magad is szörnyűt vétkezel és engem is vétkebe üzől. Szólj hát, az égre és minden szentjeire kérlek!

Márta irtózva meredt maga elé, mintha szívszorító rémképet látna...

- Tudja meg hát, Landolf úrfi, hogy... hogy Andriána kisasszony betegsége nem külső jel nélkül való, mint azt Gerberga asszony vagy Mardochai, a tudós zsidó doktor mondják. Hallgasson ide jól. Emlékszik-e még, mondtam már, hogy a nyár derekán a kisasszonyt naponta elérte a betegsége. Egy alkalommal oly szörnyen elvesztette minden erejét, hogy a földről az ágyra emelve, felcsatoltam köntösét, kifűztem alsó derekát, hogy megállani készülő szívedobogását istenfeszessel dörgöljem új keringésbe. Mikor azonban a fehér lenfodrokat széthajtottam a szíve fölött... én Istenem, én irgalmas Istenem, inkább szült volna anyám vaknak, minthogy azt lássam... a kisasszony szíve felett seb éktelenkedett, mintha vampír harapta volna. Azt hittem, valaki megszurta gázságból és oly irtóztatóan kezdtem sikoltani, hogy a szegény kisasszony magához tért. Rémulve kapta össze derékfodrait, s mint halálosan talált galamb, úgy vetette rám a szemét. Megfogta a kezemet és szívzaggató esdeklésben rebegte:

- Jó Márta, ha szereted Istent és szeretsz engemet, hallgatni fogsz.

Azután, bár nem kérdeztem, de mintha szívéen akarna könnyíteni, hozzátette: Egy ideje minden éjjel azt álmodom, hogy Romualdnak minden vére elpatakzik. És akkor hollók jönnek hozzám, kik sebemet fölszakítják és kiserkenő vérem önt új erőt Romualdba. Ha anyám megtudná ezt, rámolvastatna a doktorral, hogy sebem beforrjon és akkor Romuald talán erejefogytán belehalna a szent sírért kapott sebeibe.

Márta elhallgatott, én kővé meredtem a réműlettől.

- Attól félek most, - folytatta azután a hű lélek - hogy Andriána belepusztul a sebébe. Iszonyú elgondolni, hogy a nehéz és titokzatos betegség mellett még sanyargassák is.

- Márta, s ha az életembe kerül is, végére járok, hol van a kisasszony.

Mise végződtevel egyenest Christianus atyához mentem. Gerberga asszony járt már nála és bejelentette neki, hogy Andriánát, ki az éjjel csodamód rablók kezéből szabadult ki, nagy bűnbánat lepte meg eddigi gyermeki daca miatt, miért is a legszigorúbb vezeklésre szánta el magát, mely vezeklésnek ideje alatt még gyóntatójának vigasztát is nélkülözni akarja. A jámbor pátert, ki Gerberga asszony igaz mivoltát még annak gyónásaiból sem ismerte ki, - a grófné nyilván csak őszi búcsúkor tett igaz gyónást - mondom, a pátert elámíthatta, de enge-

met nem. Tisztán tudtam, hogy gyermekét nagy gyötrésekkel akarja rábírní ama gyanújának elhallgatására, hogy Andriána elrablását a gróffal közösen intézte.

Ettől kezdve állandóan a kisasszony rejtekét kutattam. Néha hetekig majd semmit sem aludtam, mert ahogy besötétedett, fürkészni indultam. Minden ablakon benéztem, minden tornyot megmásztam, minden terembe besurrantam. És mégis, talán soha nem jövök nyitjára a dolognak, ha egy napon, kései őszidőn, mikor jóestennen mécsvilágos szobámban lantot pengeték, be nem röppen hozzám egy széltépett fehér galamb. Először ki akartam bocsátani az ablakon, de íme, a nyomorékul verdeső madár jobb lábán csillanni láttam valamit... Szívem elállt... Az Andriána által néked ajándékozott galambpár lábán volt ilyen zsinórékesség. Megfogtam a galambot, megvizsgáltam szárnyát, nyakát, de semmi levélnek nyomát nem leltem. Maga a galamb, bár holtfáradt lehetett, kisiklott kezemből, nyugtalanul keringett, körülverte a szobát, aztán újra kiröppent. Én a várfalon, a repkényindába fogózva gyorsan lekúsztam a kertbe, hogy útját kövessem. A viharvert madár most egyenest Andriána termeinek ablakai felé verődött, de aztán onnan is visszafordult és ide-oda csapódott az ablakok során végig. Nem ült el sehol... Egyszerre csak kiröppent a Rajna felé. Darabig ott tétovázott a víz felett. Hirtelen azonban nyílegyenesen fúródott a levegőben, a Rajnára nyíló bátyák egyikének irányába. Lefelé... Többet nem láttam... Gyorsan vettem magam kívül a falon, lecsúszva a két tenyérenél nem szélesebb falpárkányra, honnan a vízpróbáló bűnösöket szokás alátaszítani. Azon kapaszkodtam egész a magányos bátyáig, mely a Rajna fölé szögell, s amelynek várfelöli bejáratát az uraságokon kívül senki sem ismerte. Fületem odanyomtam a résnyi ablakokhoz... Az egyik nyílásból, belemosódva az alatt verődő vízzúgásba, halk sírást hallottam... Szívem fölharangozott: megismertem Andriánának messzi mélyből szüremelő, szívszaggató zokogását. Letérdeltem a nyíláshoz és megpróbáltam szemmel is behatolni a sötétségbe.

- Andriána, Andriána, - súgtam kétségbeesetten, - én vagyok, Landolf, szóljon vélem kegyelmed, az Isten irgalmára kérem!

Most a vaksötétben szürke árnyékot láttam kibontakozni. Andriána az ablak felé közeledett. De oly mélyen volt, hogy csak alig hallottam gyöngye hangját.

- Landolf, Landolf, - szavát zokogás szaggatta meg - Romualdot nagy baj érthette. Megjött az egyik galambja. Ó, de milyen összetépvé! Levél nincs a nyakában, félszárnya béna, tolla szennyes, a porban vonszolhatta magát sokáig!

- Andriána, parancsoljon velem drága kegyelmed, mitévő legyek? Menjek-e Romuald után?

- Jó Landolfom, az Ég legyen véled. Könnyörgök hozzád, jó szolgám, hú biztosom, még a mai napon kelj útra apám és jegyesem nyomában. Szörnyű álmok gyötörnek, atyámat halálsárga, jegyesemet vérpiros lángok közt látom elenyészni minden álmodásomban. Pedig idekerülésem első idejében minden éjjel félholtan estem össze, hogy szörnyű álmaim kezdődjenek... Eridj utánuk. Vidd el magaddal újonnan nevelt postagalambjaimat és esküdj meg, hogy minden helyről, hol biztos hírt veszel kedveseimről, hazabocsátasz egyet-egyét.

- A világ végéig is elmegyek kegyelmedért, - buzgólkodtam én.

- De nem azért, Landolf, hogy szenvedéseimmel megbúsítsad Romualdom szívét. Ő bizonyára nagyobbat és kegyetlenebbet szenvedett nálam a szent kereszt dicsőségéért! Hanem azért menj, hogy segíts rajta. Egyébként pedig esküszóra kérlek, egy lépést se tégy szabadulásomért, egy szót el ne árulj bátyámnak vagy Christianus atyának. Jó énnekem itten lenni, a magányosságban és a sötétségben. Az emberek nem háborgatnak és Isten az ő szentjeivel naponta meglátogat. Ha gyötrelmek által is: ő a gyötrelmek által kitüntetni szokott. Hiszen most is csodát tett érettem. Elküldte a galambot és elküldött téged. Szívemet megittatta a vígasz italával, mikor a legnagyobb szenvedés között voltam. Immár ezentúl egyedül sem

leszek, Romuald hűséges követe: a galamb, aki látta őt, aki, ha szólni tudna, az ő hozzámvaló szerelméről beszélhetne nekem, a galamb velem léssen.

Jó Romualdom, ezúttal ez volt Andriána utolsó szava hozzám. Mivel már régóta tapasztaltam, hogy Gerberga asszony rossz szemmel néz engem, mint leánya meghittjét, nem féltem, hogy nem bocsát el a szolgálatból. Egyébként a szökésre is készen voltam. Nyomban összeszedtem útravalómat, kevéske aranyimat, miket a tornán nyertem. Mindez nem volt sok és szegényrendű szüléimet sem terhelhettem, de meg időmet se vesztegethettem fölkeresésükkel. Bejelentettem Gerberga asszonynak, hogy a szolgálatból kilépek és csatlakozom az újonnan induló thüringiabéli keresztiesekhez. Mielőtt útrakeltem volna, a csodatévő kép előtt éppen kifesző Katalin rózsákból néhányat leszakítva még egyszer megtettem a nyaktörő utat Andriána börtönéig. Az ablakon át ölébe szórtam neki a Szent Szűz ez üdvözlését és arra kértem, nyujtsa föl kezét, hogy kezemmel érinthessem. Andriána ekkor az ablakfalhoz vonta ágyát. Így felért annyira, hogy mélyre nyúlván, elérhettem. Mintha keskeny jégcsapokat érintettem volna, keze úgy ki volt aszva, hűlve...

Még Mártával váltottam okos szókat, megkérve őt, hogy mikor teheti, a Szent Szűz virágaiból vigaszt lopjon be a kisasszonynak. A derék szolgáló szívbéli örömmel vállalkozott a nyaktörő útra. Aztán arra kért, fogadjak el tőle egy erszény pénzt. Nem akartam a hű leányzót szolgálatbéli ajándékaitól megfosztani, de mikor útközben ételnéműs ládámat felnyitottam, melyet is Márta rakott meg rozskenyérrrel, füstölt hússal, mézespogácsával: imé, az erszény is oda volt téve a többi holmi közé.

Mit mondjak utamról, jó Romualdom? Egyetlen szürkém hamar kidűlvén, jórészt gyalog zarándokoltam, míglen a thüringiai keresztiesek utólértek és bevettek táborukba. Ez jó volt, mert lovat adtak alám. Azonban Isten nagyobb próbára tett: Magyarhonban a forró nyavalyába estem és eszmélet nélkül maradtam vissza egy dunamenti faluban. Sokat és keservesen szenvedtem, még hajamat is elhullattam és csak lassan nyertem vissza erőmmel egyetemben. Azonban a tisztas öreg parasztnő, ki irgalomból házába vett, nem szánta tőlem az ételt, orvosságot és imádságot. Mit aggódtam én ezenközben, hogy így en késedelmezem, arról nem beszélek. Úgy mentem vón s a karomat sem bírtam emelni. Mikor aztán erőre kaptam, jó félesztendőre, azt sem tudtam, mint háláljam meg jótévőmnek gondviselését. Ő pedig azt kívánta tőlem, hogy - mivel maga öregrendű lévén, a szent sírhoz nem zarándokolhat - vigyék el az ő lelkiüdvéért tizenkét gyertyára és egy misére való pénzt a szent sír templomának.

Jól feltarisznyálva indított útnak. Amerre csak jöttem, mindenfelé dicsőségeidnek hírért vevém: a magyar udvarban, a görög városokban, Ikónium és Antióchia piacain. Egyéb hír úgyis csupa szomorúság volt. Még Regensburgban hallottam meg, hogy a császár halott. Drinápolyban Udalrich úr embereivel találkoztam, kik jó uramnak csontjait vivék hazafelé... Sorban indítottam útnak Andriána postagalambjait... de, bocsáss meg, nem mertem a rosszakat megírni, csak a te dicsőségeidről szólottam bennük... Adja Isten, hogy hazaérkeztek légyen, mert akkor az is bizonyos, hogy Andriána szíve meg nem szakadt. Az utolsó galambot Jeruzsálem alól indítottam el, mialatt te első álmodat aludtad... Legyen áldott az Úr, aki minden nyomorúságoktól megmentett téged és most visszavezérel ahhoz, aki bizonyára egy látásodra visszanyeri régi voltát. Te pedig, jó Romualdom, Udalrich úr halálával most már magától az új császártól fogod megkérni Andriánát. Nincs hatalom, mely a nagy császár egykori kedvelt vitézétől megtagadhatná szívbéli arája kezét. A nép ugyanis nemzetünk szentjét, germán földünk legnagyobb császárárt látja a megdicsőült Rótszakállú Frigyesben és az ő kegyeltjeinek óhajai szentek... S így mindent elértél, amire férfiú vágyhat: épségben, szépségben vagy, gazdagságod és hírneved vagy, és Isten előtt nagy áldozatodért különös kegyeltséged; - most pedig tied leszen Németország legszebb, legszentebb, legszeretőbb hajadona.«

Landolf most felkelt, mert a csillagok éjféltre fordultak és a fedélzeten minden ének elhalt. Csak a szél zúgott és a víz, amint a hajó orra hasította, csak az evezők csapása csendült, meg a vitorlák csapkodtak szárnyaikkal. Romuald mozdulatlanul maradt, homlokát tenyerébe hajtva.

- Jó uram, - bízta Landolf - gyerünk a fedélzet alá, gyerünk pihenni.

- Pihenni? - riadt fel Romuald. - Kain nem pihent meg soha.

De Landolf nem hallotta e baljós szavakat. Ő Romualdnak csak külső életfolyását látta, mely minden vészesen át diadalomig futott és nem sejtette, hogy barátja az élet koronáját, melyet az Úr néki, mint kiválasztottjának szánt, olcsó örömpénzre cserélte régen, útszélén szórva el a mennyei boldogságnak hitvány csalókaságra váltott vérdíját.

Antwerpen kikötőjébe érve, a brémai kalmárok írásra pénzt adtak Romualdnak. Az ifjak itt egy Kölnbe induló rajnai hajóra szálltak. Az érseki városban pedig lovakat vettek, úgy siettek Valkenfelsen irányába. Négy éve mult, hogy Romuald ama ragyogó hajnalon a várkapun kivágtatván, a mainzi országútra fordult. Csaknem nyárba ért már az idő, mire a vitézek a Valkenfelsenhez tartozó uradalom szélét elérték. A Köln határából csak álomnak tetsző Héthegység ormai kezdtek szétválni, terjedni és sötétedni a látóhatáron. A táj erdősödött, emelkedett, a Rajna szűkült, haragosodott.

Romuald eddig is csöndes volt és magábaszálló, most mintha szavát vették volna. Megrettent minden szembejövőtől és ha csoportban látott embereket, riadtan nézett rájuk: nem balzsamozók vagy halottkísérők? Landolf igyekezett felvidítani hajdan aranykedvű, jó urát, de Romuald szeme mosoly helyett könnyel telt meg a tréfás szavakon. Mikor már csak félnapi járóföldre voltak Valkenfelsentől, útitársuk akadt. Egészen öreg anyóka volt, arca ezerránc, szeme szúrós és rejtező. Fáradtan cibikelt az út porában, a fiatal vetések között. Landolf megkérdezte, hova ballag.

- Valkenfelsen felé igyekszem, alázattal, szép lovag urak.

- Talán a várnépből való kigyelmed?

- Valaha odaszámítottam, most Istennek élek, magányosan.

- Üljön kelmed ide, mögém, a nyeregbe. Megkímél egy pár sarut és kétnapi gyalogutat.

- Köszönöm, szép úrfi és hálásan is veszem.

Az öregasszony érthetetlen fürgeséggel szállott Landolf mellé.

- Hát aztán mikor volt utoljára Valkenfelsenben, öreganyám?

- Két hete sincs.

- S mi ott az újság?

- Már az idő válogatja, hogy az urak miótától fogva nem jártak arra. Mert új újság nincsen, de régi van, rengeteg.

- Jó két és fél éve vagyok innen távol.

- Ohó, hisz akkor nyissa ki a fülét kegyelmed!

Romuald, ki egy kevésbé hátrább haladt, most szorosán a beszélgetők mellé léptetett. Arcára mélyen húzta cafatokra hasadt fejevédő kendőjét és úgy remegett ültében, ahogy sem a halálveszedelmek, sem Szaladin ítélőszéke előtt. Az öregasszony pillanatra csodálkozva nézte.

- Két és fél éve, hogy útrakeltél, - fordult aztán Landolfhoz. - A kisasszony akkor még titkos vezeklését tartotta? Ugyebár? Vagy erről se tudsz? Nos, úgy beszélnek, hogy mivel anyját

súlyosan megbántotta, jószántából vezekelt elrejtőzve egy esztendőnél tovább. De hát ki hiszi, hogy ő az anyját bántotta volna? Hiszen a bélpoklosokat is szeretettel karolta fel és a férget se taposta el útjában... No, de ne szólj szám... Ekkor azonban, esztendő letöltével, karácsony havának elején két keresztes szolga gyászos fekete faládával érkezett a vár elé. Gerberga asszony nagy méltósággal fogadta Udalrich urunk földi részeit. Egy feketébe vonatta az egész várat, feketébe öltöztette minden cselédeit. Oroszlánfejjel és keresztekkel kivert koporsót csináltatott, s a csontokat drága skófiomos takarókba göngyölgetve, maga helyezte el abba. A boldogultnak koponyája alá drágán vésett ércablát tett, melyen urunk neve és érdemei állottak írásban. Még mindig dús önnön hajzatát tulajdon kezével többször metszette le és fejét a drága diadémok helyett özvegyi kendőbe csavarta, arcát is egészen elfödve fehér fátyolával. A temetésre magát Fülöp érseket hozatta el. Ekkor aztán Andriána kisasszonynak is elő kellett jönnie rejtezéséből. Megelőzőleg Gerberga asszony sokáig időzött a kisasszonynál, ki tudja, mire akarván rábírníni őt. Hogy mit ért el, mit nem, senki nem tudhatja, egy a szent, hogy Andriána kisasszony ajakát azóta se hagyta el semmiféle panaszkodás... A kisasszony tetőtől talpig oly mély gyászba burkolva jelent meg a templomban, hogy arca sem tűnt elő, de így is elsorvadottnak tetszett, mintha csak egy göngyölegnyi fekete fátyol járna őhelyette. Fülöp érsek is megsokallta már e kegyességet és intette Gerberga asszonyt, hogy óvja gyermekét, mert innen már csak egy lépés van, a mennyekig is, igaz, de a sírig is.

A temetésen Thibáld gróf is megjelent, ki, még jóval ezelőtt, a kisasszony elrejtésének ideje táján egy este saját lándzsájában megbotolván esztendeig sínlődött csúf sebében és sántára nyomorodva kelt fel kórságából. A sánta gróf nagyon csudálta Andriána kisasszony síri jelenését, ámbátor ő sem sokat esmérhetett meg a fátyolon keresztül. Annál is inkább, mivelhogy Gerberga asszony Udalrich urunk temetését karácsony éjszakájának éjfélére tette, remélvén, hogy az urunk lelkiüdvét a leghathatósabban szolgálndja. Gerberga asszony és Udalrich úr kettős szarkofágja már nagy idők óta készen állott a vártemplom oldalhajójában, de a koporsót előbbször az oltár elé ravatalozták szentelésre. Az uraságok és a várnép s a környék szegényei körben sorakoztak a ravatalhoz, jó szorosán, mert mind borzongtak a hideg és félelmetes órában.

A fáklyafényes, tömjénfüstös templomban a püspök úr rázendített a Circumdederuntra. Mindenki néma illedelemmel siratta a jó urat, maga Gerberga asszony úrnői méltósággal uralkodott gyászán. Egy hang panaszt nem sírt, csak fekete kendőjét szorította szemére. Andriána kisasszony nem is látszott, - mintha egy volna a templom fekete árnyaival. Egszerre azonban, éppen a szentelt víz záporzásakor, mikor is mindenki buzgón fohászkodott jó urunk lelkiüdvéért, valami könnyű zuhanás hallatszott, mintha egy fenyőág csúszott volna a földre Udalrich úrnak koporsójáról. A sánta gróf azonban, lehajolván, Andriána kisasszonyt karolta fel a kőpadlatról, kinek - úgy vélte a nép - atyjáért való fájdalma eszméletét vette. A sánta gróf utat csinált a tömegben és kisietett a templomból. A szegény kisasszonyt a sekrestyés szobájába vitték. Mire a grófné megérkezett, - mert letakart orcával nem vette mindjárt észre Andriána szerencsétlenségét - a gróf meg a sekrestyésné már lefejtették a kisasszony fejfátyolait, kikapcsolták derékfodrait. De az rémítő volt, amit láttak: a kisasszony úgy el volt pusztulva, mintha maga is halott lenne és szíve fölött mint fekete rózsza tátongott iszonyú sebe, melyből időről időre nehéz lökésekben buggyant a vér... Pedig szíve nem vert, teste jéggé dermedt, szeme kialudott. A gróf irtózva hátrált meg tőle... De maga a grófné is megdermedt e látványra és pillanatig úgy nézett gyermekére, mintha az örület kerülgetné.

Mivel pediglen a kisasszony nem tért többet magához, másnap reggelen Udalrich urunknak még álló ravatalára, a grófnének szánt kész koporsóba került.

Iszonyú sírás-rívás volt kastély- és falvakszerte. A csikorgó tél mellett is a messzi táj minden nyomorultja a várba gyűlt, hogy a szentéletű kisasszony temetésén ott legyen. A grófné maga

ezt az új gyászát százszor nyugtalanabban viselte és olyasfélét terjesztett el a népek között, mintha Andriána kisasszonynak atyja halála feletti bújában szakadt volna meg a szíve. De a nép nem hitte ezt és egyebeket sugdosott, hogy a kisasszonyt a kegyetlen grófné pusztította volna el... ez is csak badarság pedig. Azonban a virrasztás első éjjelén - a koporsó még nyitva volt - a sánta gróf, meg az Udalrich úr tisztességére hozatott apácák virrasztottak - mondom, ez éjszakán a kisasszony egyszerre csak felült a koporsóban, fején az elborító selyem szemtakaróval, mi menyasszonyi fátylának volt készíttelve tulajdonképpen, még születése eszendejében csipkeszövő apácák által. Hát ezzel leszállott a ravatalról és a testére göngyölt fehér lenkeszkenőkben lassan megindult a főoltár felé, fátylával a földet seperve. A sánta gróf, meg az imádságos nénék nem merték megszólítani. Csöndesen lebegett az oltárig és ott letérdelt s kezét magasra emelve, mintha tartaná azt valaki, elrebegette az esketési ígéket. A tengernyi finom fátyol alatt jórészt azt hívé: menyasszony. De jobban magához térve, fejét hirtelen körülfordította és sírbéli hangon jajongta:

- Romuald, Romuald... én késtem el, vagy te az esküvőről? Ó, irgalom, hisz egyedül vagyok!

Szívettépő zokogásba tört ki és fölkelve futkosni kezdett a templomban keresve, híva, esdekelve szívbéli kegyeltjét. Ajkáról oly igék fakadtak, melyeket szent némaságában soha nem hallatott: esdeklette, sóvárogta, rimánkodta a megígért boldogságot. Mikor a templomot beszaladta, a cinterembe fordult, a hóval fedett sírokra, pedig csak vékony selyemsaru volt lábán. Úgy rebtent mint fehér madár és közben, gyötrelme jeléül, haját szaggatta, szemét verdeste két kezével, úgy rimánkodott mennyhez, földhöz a titkos, szentséges szeméremben sóvárgott nász után...

Senki se mert rá kezet tenni. Nem tudták, él-e még, ő-é test szerint, vagy csak az elszállani nem tudó lelke? Végre is az ölnyi hóba terült s onnan vivék be szobájába az irgalmas testvérek. Napokig feküdt ott mozdulatlan, szemlehunyvva, semmit magához nem véve. És hetekig nem állott lábra... Közbe legyen mondva, nem tartozik ide, a sánta gróf oly igen megirtóztott a kisasszony szörnyű betegségétől, nyomorúságaitól, hogy még azontájt másfelé fordult háztűznézőbe és feleségül vette a Drachenfelsen-beli Veronika asszonyt, kitől azóta figyerméke nagyon, de a kereszt útjára ezután sem vándorolt el, ámbátor, hogy a jegyet ma is hordja; de most a sántaságával mentegetőzik.

Andriána kisasszony lassankint magabíróvá lett, de soha senkit látni többet nem kívánt. Máig is csupán Christianus atyával és Márta szolgálójával érintkezik. Gerberga asszony, immár teljes ura lévén a várnak, nemhogy a régi fényt emelné, de sőt minden hivalkodással felhagyott. Fekete ruháját, négyoszögű gyászkendőjét, fehér arcfátylát a gyászév letöltével sem vetette le, régimódin nehéz, ékszerrel és varrottással terhelt ruháiból miseingeket szabatott s mondják, hogy kurtára nyírt haja csupa-csupa ősz. Egész klastromra való hajadont gyűjtött maga köré, kiket a legszigorúbb illendőségben és munkában nevel, akárcsak ha nem volna gyermeke, s arra készülne, hogy a várból - melyet, ha magtalanul és a világi rendben marad, a reinfurtri uraknak kell átadnia - klastromot szentelhessen. Így aztán jól tudja, hogy háborítatlanul a várban maradhat, mert az egyházra kezet még a reinfurtiak sem mernek emelni... Mindebből kitetszik, hogy gyermekének kórságát halálosnak tartja, s talán szánja, bánja is hozzávaló szigorát... Annyi igaz, hogy most el-eljárogat Andriána kisasszonyhoz vigasztalva őt, hogy vigadjon, most már minden úgy lesz, ahogyan ő akarta... Hanem a szegény kisasszony már nem igen örül földi örömöknek. Semmiféle tudós doktorok nem tudnak segíteni nehéz betegségén, pedig a grófné Kölnből is, Mainzából is elhozatta mindet, aki van, sőt nagy ajándékot tett érte az apáca-monostorban. Igaz is, hogy a kisasszony rémítő sebe beheggedt már, de azt mondják, még sincsen vére. És semmiféle erősítő gyógyital meg nem hozza azt. Éppen olyan hófehér, mint a galambjai. Mert mindig a galambjait várja és apródját, Landolfot és szerelmesét, az aranyhajú Romuald lovagot. Galamb, az jött is vissza már: ez tartja benne a

reménységet. Egész nap kint ül a bástyán. Szegény kisasszony! Látszik rajta, hogy a másvilágról jött vissza; talán nincs is teste, hanem csupa-csupa lehelletből vagy. És aztán egésznap a mainzi országútra bámul. Este is. A vár környékén azt beszélnek, hogy olyankor, a sötétben a szárnyait is látni, mert angyal, csak nem tud elrepülni, míg meg nem csókolta még egyszer szívbeli mátkáját, mert e csók nélkül a másvilágon sem lenne nyugta a sóvárgástól.

- Vagy talán akkor újra vért kap a kisasszony és a földön marad, jó asszony? - enyhítette meg Landolf az öreg szívhasogató beszédét.

- Az is lehet. Egy szeplőtelen mátkacsókban benne van az ég és föld minden csodatévő ereje.

Romuald e szavaknál fürkésző pillantást vetett az öregasszonyra. Az a különös érzése volt, hogy e szépen csengő szavakban gúny lappang.

Mind elcsöndesültek. Az öreg, bár jól tartotta magát, szenderegni látszott; Landolf nem merte zavarni sem az alvót, sem Romualdot, ki mintha nehéz vívódásban lenne magával. Csak a jobbkézt hömpölygő folyó zúgott fel olykor, olykor, mintha üzeneteket hozna a várból, melynek bástyái alól siet erre.

Lehullt a dél arany lepedője. Nagy messzi kékségekből erdős ormok bukkantak közelbe, előttük lebegő ködkép gyanánt Valkenfelsen rajza. Romuald szemét szorosán lezárta. Szíve úgy vert, hogy keblén lohadt és emelkedett a szürke zarándokruha. Mert csuhában tért meg, elvesztvén lovagi ékeit és csak ronggyá foszlott fejevédő kendőjét hozta emlékül a küzdelmekből.

Még hosszú órákig mentek. A szőlőhegyekben fehér ködfátylak kezdtek szövődni, a lovasok árnyéka messzi nyúlt rá a mezőkre... Olyan különös volt, mintha valami boszorkánymenet haladna velük, kifigurázva mozdulataikat. De Valkenfelsen kibontakozó oromzatán fehér villanás tűnt elő; mintha zászló szállna föl rajta, egy nagy, nagy békeünnep kezdetén.

- Az a fehérség ott a kisasszony - szólt az öreg, felriadva szunyókálásából.

- Már nem viseli szürke ruháját? - tudakolta Landolf.

- Miótától fogva megkapta, csak azt a ruhát hordja. De mivelhogy egész nap a bástyán ül és ott imádkozik jegyese után, a nap és eső fehérre mosta már a gyapjúruhát. Ah jaj, a szegényke!

Az öreg reszkető, s mintha nagy messziről jövő, vézna hangon énekelni kezdett, előbb érthetetlenül morfonyálva el a szöveget, aztán egyre szörnyűbben, tisztábban:

Szaggatta szép selyem haját,
Bűnhödteté másért magát,
Saját testén vett nagy bosszút, -
Más bosszú nőnek úgyse jut.
A rá mért gyötredelmekért
Nő nem fizethet vissza bért,
Elégtevés más nincs nekik:
Mint önkezüik ha tördelik,
S a zápor, mit kiont szemök.
Ó jaj! Mást nem tehet nemök.
De épp azért kívánom azt,
Ki asszonyszívben kint fakaszt,
Pokolnak mélységére azzal,
A férfiatlan, gyáva gazzal. -

Romualdot a hideg borzongatta e hangra, e dalra. Próbált lovag létére oly gyötrelmem és türelmetlenség fogta el, hogy szinte durván kiáltott rá az öregre:

- Nem tudom túrni az énekszót, valóban.

Az öreg azonban nem csitult el szó nélkül, hanem azt mormogta:

- Úgy, úgy. Néha hallgatni se bírjuk azt, amit másnak elviselni kellett...

És odapislantott a lovag arcába.

Romuald színt váltott és rekedten kiáltotta:

- Mit motyogsz, mit sandítasz rám, mintha számadólnál... hálátlan útitárs... eredj!

Landolf barátjára bámult. Ezt a Romualdot, ezt a hevest, ezt a keserút nem ismerte.

Az öregasszony arca kihívóra vált, vézna teste hirtelen alácsúszott a nyeregből.

- Megyek is, hogyne mennék, sőt hogyha keresni fogsz, se találsz meg soha többet, szép lovag. S aztán: nyerjétek el az életben igazság szerint azt, amire rászolgáltatok!

Romuald szeme majd kiszakadt az asszony után vetett tekintetben. Kezét szívére nyomta; úgy érezte, mintha valami dörömbölne emlékezetén; de a zár még nem akart fölpattanni... mélyet sóhajtott és szégyenülve pillantott Landolfra. Az gyöngéden szólott:

- Szegény Romualdom... nagyon megsebzett az asszony oktalan sok fecsegése. Ó, Istenem, mennyi az igaz belőle?!

Mikor a lovasok a vár felé ágazó mellékútra tértek, csudálkozva látták, hogy a mozdulatlan hófehér alak nem is tekint rájuk. Mellette rokkája pihent a szegények gyapjával, kezére olvasó csavarva. Szeme a délnek futó mainzi út messzijébe vészett, az északról, Köln felől érkezőket meg se is látta. Nem onnan várt.

A vitézek előtt most föltárult a kapu. Gyorsan vágottak be és a külső piacról egyenest a várkertbe siettek. A kert tele volt nyáreleji virágzással; liliomok és rózsák nyíltak, a szűzieség és mártíromság virágai és felettük a jázminok csillagai rajzoltak. S imé, Andriána már a kertben járt. Nem a vitézek érkezére, hanem vecsernyére indultában tért meg a bástyáról. Alá lebegve a lépcsőn most ép a Szent Szűz csodatévő képe elé lépett. Az ég fölgyúlt mögötte, a nap búcsúzó sugarai rózsárral szórták be az eget, mintha fölékesítenék azt egy vértanú mennybemenetelére.

Andriána arca, alakja oly törekennyé, légivé vált már, hogy az alkonyi pír áttetszett köntösén, arculatán. És az áttetsző arcon hirtelen sugarak gyúltak: Andriána, sok év óta először, mosolyogni kezdett. Mosolya fehér volt, mint a tejút ezüstje, mely az ég kebléből fakad és ez a fehér mosolygás ráhullott Romualdra... A lovag, mint a tékozló fiú atyja küszöbén, térdre esett. Landolf visszatorpant egy jázmin bokor mögé.

Andriána kitérte karját és odahajolt a térdeplőhöz. Egy örökkévaló pillanatig tartott a csók üdvössége. Ám Andriána hirtelen letépődött Romuald ajakáról, alakja felnyúlt, szeméből irtózatoknak látása tükröződött... Látásai gyötrelmesebbek voltak a pokol iszonyatainál, irgalmatlanabbak az ítéletnap ítéleteinél. Színről-színre látta kedvesét, ruhátlan testtel, szemérmetlen lélekkel, angyalszép arcán az ördög örömeivel, karból-karba, ölből-ölbe fetrengeni... És látta saját szűz szíve vérének végtelen utakon át Romuald szívébe és Romuald csókjain át... Ó, a szemben ránk rohanó halált jobb meglátni annál, amit látott...

Andriána még egy tekintetet vetett Romualdra, ebben a tekintetben egy egész elfecsérelt mennyország néma szemrehányása lobbant, aztán holtan bukott a Szent Szűz lábához, a liliomszőnyegre.

Romuald felordított, ahogy a pokolba esettek ordítanak a rémlátások első kínjaiban. Lelki szeméről neki is legördült a hályog, az emlékezet kapuja felpattant a csókra. És elébe tárult az őszi délután, a gyertyános néma erdő, a barlang, melynek eleje remetelak, hátsó öble boszor-

kánykonyha volt. Felfenyegetőzött benne a rettentő fogadalom, melybe Andriánát maga hajszolta bele. És felsikoltott rákövetkező bűneinek pokolban kovácsolt láncolata, a rettentő párhuzam, ahogy süllyedéseivel Andriána mártíromságának rózsafüzérlánca is megszővődött. Tisztán és élesen állott elejébe a szörnyű összefüggés, amit már Landolf elbeszélése sejtelmül bolydított meg benne: Andriána megsápadásainak, elerőtlenedésének, tetszhalálának borzadalmas forrása az ő bűneiből fakadt. Az Andriána mosolyát mosolyogta, az Andriána erejét pazarolta, az Andriána vérét fecsélte mosolyban, ölelésben, szerelemben. Szórta, öntötte azt az életet, dagadó, vad, öntelt tombolásban, azt híve, hogy különb más halandónál, hogy az istenségnek mása, ki a végtelenségig meríthet önmagából... Egy kínpadra vont szent kifogyhatatlan áldozatából merített...

A Landolf kiáltására összefutó várnép asszonyai karjukba emelték Andriána álomkönnyű tetemét, a férfinép az őrjöngő Romualdot fogta le, ki a Szent Szűz s a szent halott színe előtt karddal vagdosta saját aranszínű fürtjeit, férfiúvá ért szépséges arcukat, tagjait.

Réges régi, ma már mesének tetsző krónikák hihetetlen kegyességű zarándokokról beszélnek, akiknek egyike a Rajnától Jeruzsálemig két térdén zarándokolt. A zarándok férfiúról azt beszélte a hír, hogy hön szeretett mátkájának halála után a császár engedelmével minden vagyonát, mely egy uradalomból és egy grófságból állott, mátkája hú szolgájának és kedves fegyverhordozójának hagyta. Nevezett lovag ugyanis, megtérve a keresztes háborúból, fegyverhordozóját szüleinek fiú helyett fiú gyanánt ajánlotta. Ezen fegyverhordozótól és a vezeklő vitéz hűgától később virágzó, dicső család származott volna.

Ezeket végezvén, a boldogtalan lovag engedélyt kért a kölni érsektől, hogy életét vezeklő barátként Jeruzsálemben tölthesse, hova is meztelen térdén indult, sokévig tartó utazásra. E jámbor férfiú egykoron csodaszép arca a forradások rút tömkelege volt, haját mintha fürtönként maga szaggatta volna ki, testét pedig, melyet bűneinek büntetéseül maga csonkított meg, betegségek és férgemarta sebek éktelenítették, mint a nagy kicsapongókét. S e rémítő testet hosszú útjain majd semmi ruhával se fődte, hogy eső, nap és jég egyképpen mardossa. Sőt nyaranta mézzel kente be tagjait, hogy a férgek felhői annál kegyetlenebbül lepjék.

Ily szörnyű magakínzások között járta be a szent férfiú Német-, Magyar-, Szerb-, Görög- és Törökön állomásait. Vér jelezte az utat, melyen vonszolta magát. Esztergomban és Filippopolyban, Ikóniumban, Antiochiában és főként Damaskusban oly vezeklést tón, melyet elmondani is reszketett emberi ajak. Szemét a ráfelejtkezésért, kezét az érintésért, ajkát a csókért, karját az ölelésért, minden tagját a szeretkezésért tüzes vesszőkkel verdeste... Sok egyebet is beszélt az emberi hírharang a vezeklő férfiú útairól. Azt is, hogy Esztergomban a várkapu előtt gubbasztva, egyszer megszólítja a kegyes Mária királyleányt, kinek oly titkos és mélységes üzenetet mondott, hogy a ragyogó szűz azon órától fogvást egy kolostorban töltötte idejét, mennyei gyászban és mennyei várakozásban. S midőn atyjának halála után istenfélő mostohája, Margit királyné a Szentföldre ment, hogy ott fejezze be életét, Mária követte anyját, hogy mennyei és földi két jegyesének sírján leljen örök enyhületet.

Itt, a szent hazában a dicső királyleány egyetlen társasága ama vezeklő férfiú vala, ki néki a rejtelmes üzenetet hozta. A magakínzó zarándok ugyanis sok évig élt, mert sok bűnt kellett szenvedéseivel eltörölnie. Csak nagy idők múltával jött jel a mennyből, hogy irgalmat talált odafent. Egy kora reggelen ugyanis a jeruzsálemi szent sír templomának egyik sekrestyése a zarándokot, ki homlokát naponta véresre verte a templomban elhelyezett Golgotha sziklákon, magán a szent síron lelte holtan, amint térdepléséből arca bukott.

Akit pedig a föld legszentebb helyén imaközben vesz magához az Úr, annak számára készen áll a malasztnak kelyhe, melyet a menny kapujában legdrágább üdvözültje nyujtand elejébe.

